

Nr 158

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, m. m.; given Stockholms slott den 6 september 1973.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag ur statsrådsprotokollet över justitieärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

Efter konung Gustaf VI Adolfs fränfälle:

CARL GUSTAF

CARL LIDBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller i anslutning till den reform av äktenskapslagstiftningen som genomförts i år förslag till ändringar i 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap m. m. Ändringarna avser i första hand reglerna om ingående och upplösning av äktenskap.

Bestämmelserna om äktenskaps ingående bygger i huvudsak på gällande rätt. Frågan om en persons rätt att ingå äktenskap skall som huvudregel bedömas enligt lagen i det land där han är medborgare. Den som sedan minst två år har hemvist i annat land får dock i stället åberopa det landets lag. I fråga om formen för ingående av äktenskap gäller i princip att vigsel i Sverige skall förrättas enligt svensk lag och att äktenskap som har ingåtts utomlands skall anses giltigt till formen här i landet om det är giltigt i den stat där äktenskapet ingicks. Vigsel får förrättas utomlands enligt svensk lag av den som har fått Kungl. Maj:ts förordnande att vara vigselförrättare utomlands.

Tyngdpunkten i de nya reglerna om äktenskapsskillnad ligger på bestämningen av svensk domstols behörighet att ta upp mål härom som har internationell anknytning. Sådan behörighet medges i vidsträckt omfattning. Svensk domstol får ta upp äktenskapsmål bl. a. om båda ma-

karna är svenska medborgare, om käranden är svensk medborgare och har hemvist här i riket eller tidigare haft hemvist här efter fyllda 18 år, om käranden inte är svensk medborgare men har hemvist här sedan minst ett år samt om svaranden har hemvist här.

Mål som tas upp här skall i princip prövas enligt svensk lag. Om båda makarna är utländska medborgare skall dock under vissa speciella omständigheter även lagen i medborgarskapslandet beaktas.

Enligt en särskild bestämmelse i lagen får frågor angående vårdnad om och underhåll till barn tas upp i äktenskapsmål. Om barnet vistas här i landet skall sådana frågor alltid prövas enligt svensk lag.

Förslaget upptar också en regel om erkännande av utländska beslut rörande äktenskapsskillnad. I stället för nuvarande restriktiva förutsättningar för sådant erkännande föreslås att utländsk äktenskapsskillnad skall gälla här så snart det förelåg skälig anledning att talan prövades i den främmande staten med hänsyn till makes medborgarskap eller hemvist eller annan anknytning.

Propositionen innehåller också förslag till ändringar i giftermålsbalken och föräldrabalken som gör det möjligt att i vissa fall förordna god man för part som vistas utomlands.

I propositionen föreslås slutligen att Sverige ratificerar den konvention om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader som Haagkonferensen för internationell privaträtt antog år 1968.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1974.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap¹

dels att 2 kap. och 7 kap. 4 a § skall upphöra att gälla,

dels att 1 kap. 1—9 §§, 3 kap. 1—7 §§, 7 kap. 1—4 och 5 §§ samt rubriken till 3 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas fem nya paragrafer, 3 kap. 8—12 §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §

Svensk undersåte må ej å utrikes ort träda i äktenskap, utan han enligt svensk lag äger det äktenskap ingå.

Vill någon ingå äktenskap inför svensk myndighet, prövas hans rätt därtill enligt lagen i den stat där han är medborgare, om ej annat följer av vad som sägs här nedan.

2 §²

Vill utländsk undersåte inför svensk myndighet träda i äktenskap, varde hans rätt att äktenskapet ingå prövad efter lagen i den stat, han tillhör. Är enligt den lag medgivet, att lagen å annan ort i sagda avseende tillämpas, må sådan lag i stället lända till efterrättelse.

Svensk medborgare, som sedan minst två år har hemvist i främmande stat, äger få sin rätt att ingå äktenskap prövad enligt lagen i den främmande staten, om den med vilken han avser att ingå äktenskap medger det.

Ej må dock i något fall utländsk undersåte, som är gift, inför svensk myndighet ingå äktenskap; ej heller må äktenskap slutas mellan dem, som äro i rätt upp- och nedstigande släktskap med varandra eller äro syskon.

Motsvarande gäller utländsk medborgare, som sedan minst två år har hemvist här i riket eller i annan främmande stat än den han tillhör.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer kan för visst fall förordna, att svensk lag får tillämpas beträffande utländsk medborgare, som ej har hemvist här i riket sedan minst två år.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1971: 797.

Senaste lydelse av 2 kap. 1 § 1915: 436

” ” ” 2 ” 2 § 1915: 436

” ” ” 7 ” 4 a § 1964: 727.

² Senaste lydelse 1947: 188.

Nuvarande lydelse

Intyg att svensk undersåte, som vill träda i äktenskap inför utländsk myndighet, enligt svensk lag äger det äktenskap ingå, utfärdas av svensk myndighet enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

Konungen äger även meddela bestämmelser om hur utländsk undersåte, som vill inför svensk myndighet träda i äktenskap, må styrka, att hinder mot äktenskapet ej är för handen.

Vad svensk lag stadgar om prövning av hinder mot äktenskap, så ock i övrigt om formen för äktenskaps ingående, skall äga tillämpning även för det fall att utländsk undersåte vill inför svensk myndighet här i riket träda i äktenskap.

Innehåller främmande stats lag föreskrift om lysning för det fall att undersåte i den stat vill ingå äktenskap utom sitt hemland, äger Konungen förordna, att giftermål inför svensk myndighet ej må ske, innan visat varder att sådan lysning ägt rum eller att behörig myndighet i den främmande staten från den lysning meddelat befrielse. Ej må dock sådan lysnings försummande här föranleda giftermålets ogiltighet, ändå att den påföljd är i den främmande stats lag stadgad.

Har med Konungens tillstånd främmande stat åt sina här i riket

- Senaste lydelse 1968: 759.
- Senaste lydelse 1968: 759.
- Senaste lydelse 1959: 252.

Föreslagen lydelse

3 §³

Även om rätten att ingå äktenskap skall prövas enligt främmande lag, gäller att

1. den som är under femton år ej får ingå äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen,

2. äktenskap ej får ingås mellan släktingar i rätt upp- och nedstigande led eller mellan helsyskon,

3. den som varit gift får ingå nytt äktenskap endast om det förra äktenskapet blivit upplöst genom beslut, som skall gälla här i riket, eller andra maken avlidit.

4 §⁴

När äktenskap skall ingås inför svensk myndighet här i riket, tillämpas svensk lag i fråga om vigseln.

5 §⁵

Konungen kan bestämma, att med diplomatisk eller konsulär

Nuvarande lydelse

anställda diplomatiska eller konsulära ämbetsmän uppdragit att förrätta giftermål, skall äktenskap, som i enlighet med den främmande statens lag inför sådan ämbetsman ingåtts mellan utländska undersåtar, anses vara i behörig form avslutat.

Har med Konungens tillstånd präst i utländsk, evangelisk-luthersk församling här i riket eller den som, utan att vara verksam i sådan församling, är präst i danska folkkyrkan, Finlands evangelisk-lutherska kyrka eller norska statskyrkan erhållit uppdrag av den stat han tillhör att förrätta giftermål, skall äktenskap, som i enlighet med den främmande statens lag blivit inför sådan präst här ingånget, anses vara i behörig form avslutat, såframt mannen och kvinnan eller endera av dem var undersåte i den staten.

Är äktenskap å utrikes ort slutet i form, som lagen å den ort föreskriver, skall äktenskapet, evad fråga är om svenska eller utländska undersåtar, här i riket anses vara i behörig form avslutat.

Giftermål, som i främmande stats tjänst anställd diplomatisk eller konsulär ämbetsman å utrikes ort förrättat i enlighet med lagen i sagda stat, vare här i riket gällande, såframt varken mannen eller kvinnan var undersåte i den stat, å vars område giftermålet skett, samt sistnämnda stat icke förvägrat ämbetsmannen att giftermål förrätta.

Föreslagen lydelse

tjänst eller med befattning som präst skall vara förenad behörighet att i främmande stat förrätta vigsel enligt svensk lag. Konungen kan även genom särskilt förordnande tillerkänna lämplig person sådan behörighet.

Vad som i svensk lag föreskrives om verkan av att vigselför rättare förfarit oriktigt vid vigsel här i riket eller överskridit sin behörighet äger motsvarande tillämpning, när svensk vigselför rättare viger i främmande stat.

6 §

Den som enligt främmande lag är behörig att förrätta vigsel får i fall som Konungen bestämmer viga här i riket med tillämpning av nämnda lag.

7 §⁶

Äktenskap som ingåtts utom riket enligt främmande lag anses giltigt till formen, om det är giltigt i den stat där det ingicks. Har äktenskap ingåtts inför diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller annan, som av främmande stat förordnats att förrätta vigsel i annan främmande stat, anses äktenskapet också giltigt till formen, om det är giltigt i den stat som meddelat förordnandet.

Även i annat fall än som avses i första stycket skall äktenskap som ingåtts utom riket anses giltigt till formen, om det är giltigt i den eller de stater där mannen och kvinnan voro medborgare.

• Senaste lydelse 1915: 436.

Nuvarande lydelse

Är giftermål mellan svenska undersåtar å utrikes ort av präst inom svenska kyrkan förrättat i enlighet med svensk lags föreskrifter, vare det här för gillt hållet. Samma lag vare, där präst i svensk församling inom främmande stat eller präst som tillhör svenska kyrkans sjömansvård i enlighet med svensk lags föreskrifter förrättat giftermål i den staten mellan svensk undersåte och undersåte i främmande stat, såframt Konungen uppdragit åt prästen att förrätta sådant giftermål.

Om giftermål inför svensk myndighet utrikes i andra fall är särskilt stadgat.

Föreslagen lydelse

8 §⁷

Äktenskap, som skulle vara ogiltigt på grund av formfel, kan godkännas av Konungen på ansökan av mannen eller kvinnan eller, om någondera avlidit, av arvinge till den avlidne. Sådant godkännande får lämnas endast om synnerliga skäl föreligga.

9 §

Hava utländska undersåtar å utrikes ort ingått äktenskap, utan att föreskrifterna i 6 eller 7 § blivit iakttagna, må giftermålet ej här hållas för gillt, utan så är att äktenskapet i deras hemland eller, om de tillhörde olika stater, i varderas hemland anses vara i behörig form avslutat.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer kan meddela särskilda föreskrifter om sätet för hindersprövning i fråga om sådan vigsel enligt svensk lag som avses i detta kapitel.

Om äktenskapsskillnad och hemskillnad (separation)⁸

Om äktenskapsmål m. m.

3 kap.

1 §⁹

Talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad (separation) mellan utländska undersåtar må här i riket upptagas, om den make, mot vilken talan väckes, här har sitt hemvist. Lag samma vare, om makarna samtidigt haft hemvist inom riket, men den make, mot vilken talan väckes, övergivit den andre eller, efter det orsak till skillnad uppstått, flyttat ur riket.

Äktenskapsmål äro mål om äktenskapsskillnad och mål däri tvisten är, huruvida man och kvinna äro förenade i äktenskap med varandra.

⁷ Senaste lydelse 1959: 252.

⁸ Senaste lydelse av rubriken 1915: 436.

⁹ Senaste lydelse 1915: 436.

Nuvarande lydelse

Är enligt lagen i den stat, makarna tillhöra, åt inländsk myndighet förbehållet, i allmänhet eller för vissa fall, att pröva talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad mellan sagda stats undersåtar, må ej, i strid mot dylikt förbehåll, sådan talan här i riket upptagas med mindre fråga är om äktenskap, som i makarnas hemland anses ej vara i behörig form avslutad.

Föreslagen lydelse

2 §¹⁰

Äktenskapsskillnad eller hemskillnad mellan utländska undersåtar må ej beviljas, utan så är att enligt lagen i den stat, makarna tillhöra, sådan skillnad, varom fråga är, må äga rum samt orsak till skillnaden är för handen ej mindre enligt sagda lag än ock enligt svensk lag.

Äktenskapsmål får upptagas av svensk domstol, om

1. båda makarna äro svenska medborgare,

2. kâranden är svensk medborgare och har hemvist här i riket eller tidigare haft hemvist här sedan han fyllt aderton år,

3. kâranden ej är svensk medborgare men har hemvist här i riket sedan minst ett år,

4. svaranden har hemvist här i riket,

5. saken rör ogiltighet av vigsel som förrättats av svensk myndighet,

6. i annat fall än som avses i 1—5 Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer finner skäl att talan prövas här i riket, under förutsättning att endera maken är svensk medborgare eller kâranden ej kan få sin talan prövad i den stat där han är medborgare.

Hava makarna förut tillhört annan främmande stat, må ej för vinnande av skillnad åberopas vad som under den tid inträffat, med mindre skillnad, varom fråga är, på grund därav är medgiven jämväl enligt där gällande lag.

¹⁰ Senaste lydelse 1915: 436.

Nuvarande lydelse

Makar, som tillhöra främmande stat men hava hemvist här i riket, må, där talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad är anhängiggjord i deras hemland, var för sig utverka förordnande som i 15 kap. 11 § giftermålsbalken sägs, ändå att sådan skillnad, varom fråga är, ej kan här meddelas. Dock skall förordnandet upphöra att gälla, där den i makarnas hemland väckta talan varder återkallad eller ogillad eller förordnandet ej inom ett år stadfästes av behörig myndighet därstädes.

Är av myndighet i främmande stat äktenskapsskillnad eller hemskillnad beviljad mellan undersåtar i samma stat, lände det beslut här i riket till efterrättelse.

Har myndighet i främmande stat beviljat äktenskapsskillnad eller hemskillnad mellan undersåtar i annan stat, må, med iakttagande likväl av vad i 7 § sägs, det beslut

Föreslagen lydelse

3 §¹¹

Är svensk domstol behörig att upptaga talan av ena maken, kan domstolen också upptaga talan av andra maken till gemensam handläggning.

4 §¹²

Talan om äktenskapsskillnad prövas enligt svensk lag i den mån ej annat följer av vad som föreskrives här nedan.

Äro båda makarna utländska medborgare och har ej någondera hemvist här i riket sedan minst ett år, får icke mot makes bestridande dömas till äktenskapsskillnad, om grund till äktenskapets upplösning ej föreligger enligt lagen i stat där makarna eller någondera av dem är medborgare.

Äro i annat fall än som sägs i andra stycket båda makarna utländska medborgare och åberopar ena maken att grund till äktenskapets upplösning saknas enligt lagen i det land där han är medborgare, får ej dömas till äktenskapsskillnad, om det med hänsyn till samma makes eller gemensamma barns intressen föreligger särskilda skäl däremot.

5 §¹³

Ändring beträffande medborgarskap eller hemvist som äger rum sedan talan väckts medför ej hinder att talan prövas. Sådan ändring kan ej heller medföra hin-

¹¹ Senaste lydelse 1949: 384.

¹² Senaste lydelse 1915: 436.

¹³ Senaste lydelse 1915: 436.

Nuvarande lydelse

här lända till efterrättelse, under villkor

att, med motsvarande tillämpning av vad i 1 § är stadgat i avseende å svensk myndighets behörighet att upptaga talan om skillnad mellan undersåtar i annan stat, det finnes hava tillkommit myndighet i den stat, där beslutet meddelats, att målet upptaga; samt

att orsak till sådan skillnad som genom beslutet meddelats, varit för handen enligt lagen i den stat, makarna tillhörde.

Är beslutet meddelat av annan myndighet än domstol, må det, där fråga är om utländska undersåtar, ej lända till efterrättelse, om det av sagda anledning ej kan vinna erkännande i makarnas hemland.

Föreslagen lydelse

der mot äktenskapsskillnad enligt 4 § andra eller tredje stycket.

6 §¹⁴

Vill någon här i riket erhålla stadfästelse å beslut, varom i 5 § sägs, göra därom ansökan hos Svea hovrätt, och pröve hovrätten, om de i sagda paragraf stadgade villkor äro för handen. Har i ärende, varom nu är sagt, beslutet blivit stadfäst, gälla stadfästelsen såsom laga kraft ägande dom. Varder ansökan om stadfästelse avslagen, vare det ej hinder för ny ansökan.

Frågor angående vårdnaden om och underhåll till barn få upptagas i äktenskapsmål. Om barnet vistas här i riket, skola sådana frågor alltid prövas enligt svensk lag.

7 §¹⁵

Såvitt angår frånskild makes rätt att träda i nytt äktenskap, må beslut om äktenskapsskillnad, varom i 5 § sägs, ej vinna tillämpning, innan stadfästelse å beslutet meddelats i den ordning, 6 § stadgar.

Beslut om äktenskapsskillnad, som meddelats i främmande stat, skall gälla här i riket, om det med hänsyn till makes medborgarskap eller hemvist eller annan anknytning förelåg skäligen anledning att talan prövades i den främmande staten.

Har make ingått nytt äktenskap sedan beslut om äktenskapsskillnad meddelats i främmande stat,

¹⁴ Senaste lydelse 1915: 436.

¹⁵ Senaste lydelse 1915: 436.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

skall det tidigare äktenskapet, även om beslutet ej blir gällande här i riket enligt första stycket, anses upplöst genom beslutet, om ej andra maken visar, att den omgifte förfarit uppenbart otillbörligt mot honom.

Om erkännande här i riket av äktenskapsskillnad eller hemskillnad som meddelats i viss främmande stat finnas särskilda bestämmelser.

8 §

På ansökan av make prövar Svea hovrätt huruvida beslut om upplösning av äktenskap, som meddelats i främmande stat, skall gälla här i riket. Innan hovrätten prövar frågan skall andra maken beredas tillfälle att yttra sig över ansökningen, om det kan ske.

Beslut, som ej innebär att det i den främmande staten meddelade beslutet skall gälla, utgör icke hinder mot ny prövning av frågan.

9 §

Beslut om äktenskapsskillnad, som meddelats i främmande stat, får ej tillämpas utan föregående prövning enligt 8 §, när make vill ingå nytt äktenskap, såvida icke båda makarna eller endera av dem var medborgare i den staten.

Konungen kan dock förordna, att beslut om äktenskapsskillnad som meddelats i viss främmande stat får tillämpas utan sådan prövning, även om ingendera av makarna var medborgare där.

10 §

Har i främmande stat meddelats slutligt beslut om hävande av sammanlevnaden mellan makar och ha makarna därefter levat åtskilda minst sex månader och ej återupptagit sammanlevnaden, kan äktenskapsskillnad erhållas enligt svensk lag utan föregående betänketid.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Är äktenskapsmål anhängigt i främmande stat och anhängiggöres här i riket sådant mål mellan samma parter, kan rätten förordna, att detta mål skall vila tills vidare, om det kan antagas att beslut i det förra målet blir gällande här i riket.

Beslut, varigenom talan i äktenskapsmål ogillats i främmande stat, utgör ej hinder att saken prövas här i riket.

12 §

Är äktenskapsmål anhängigt i främmande stat, får här i riket efter vad som finnes skäligt meddelas förordnande som avses i 15 kap. 11 § giftermålsbalken samt 20 kap. 10 och 12 §§ föräldrabalken. Sådant förordnande kan när som helst återkallas.

7 kap.

1 §

Skall, enligt vad här förut är sagt, främmande stats lag lända till efterrättelse, och äro för olika områden av den främmande staten särskilda lagar gällande, varde frågan, vilken av de särskilda lagarna skall tillämpas, bedömd efter vad i den främmande staten må i sådant avseende vara föreskrivet.

Saknas sådan föreskrift, skall för den, som har hemvist inom den stat, han tillhör, gälla lagen å hans hemort. För den, som ej har hemvist inom den stat, han tillhör, gälla lagen å den ort, där han sist inom sagda stat haft hemvist, eller, om han ej där haft hemvist, lagen i rikshuvudstaden.

Skall lagen i främmande stat tillämpas på grund av att någon äger medborgarskap där och finnas i den staten flera gällande rättssystem, bestämmes tillämpligt rättssystem enligt de regler som gälla i samma stat. I avsaknad av sådana regler tillämpas det rättssystem till vilket han har den närmaste anknytningen.

2 §¹⁶

Fråga, som angår äktenskapskillnad eller hemskillnad mellan

Den som är bosatt i viss stat anses vid tillämpning av denna lag

¹⁶ Senaste lydelse 1964: 727.

Nuvarande lydelse

makar, vilka äro undersåtar i olika stater, skall bedömas som om bägge makarna vore undersåtar i den stat, de sist gemensamt tillhört, eller, om de ej hava tillhört samma stat, i den stat, mannen tillhör.

Är ena maken svensk undersåte och har han sedan minst ett år hemvist i riket, må han likväl städse här väcka talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad, och varde frågan huruvida orsak till skillnad är för handen prövad allenast enligt svensk lag.

Föreslagen lydelse

ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande.

3 §¹⁷

Är, efter ty här förut är sagt, myndighets behörighet beroende av att part äger hemvist inom den stat myndigheten tillhör, varde frågan om parten där äger hemvist prövad efter lagen i sagda stat; dock må hustru ej i annat fall än i 2 § andra stycket sägs, anses hava annat hemvist än mannen, där ej enligt lagen i den stat makarne tillhöra hustrun äger hava särskilt hemvist.

Vid tillämpning av denna lag likställes statslös person med medborgare i den stat där han har hemvist eller, om han saknar hemvist, där han har sin vistelseort och politisk flykting med medborgare i den stat där han har hemvist.

4 §¹⁸

Gitter ej den, som väckt talan om återgång av äktenskap, om äktenskapsskillnad eller om hemskillnad, styrka innehållet av främmande lag, vilken, efter ty här förut är sagt, skall lända till efterrättelse, och är ej lagens innehåll ändå för rätten känt, må hans talan ej bifallas.

Har Konungen förordnat, huru underrättelse om innehållet av främmande lag må av rätten sökas, vare rätten, där ej lagens innehåll förut är för rätten känt, pliktig att i sådan ordning därom söka underrättelse.

Bestämmelse i främmande lag eller beslut som meddelats av myndighet i främmande stat får ej tillämpas, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket.

¹⁷ Senaste lydelse 1934: 50.

¹⁸ Senaste lydelse 1915: 436.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹⁹

Konungen äger, efter avtal med Danmark, Finland, Island och Norge eller med en eller flera av dessa stater, stadga avvikelser från de i denna lag givna bestämmelser om internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps ingående, återgång av äktenskap, äktenskapsskillnad, hemskillnad, förmynderskap för underåriga och omyndigförklarade så ock i övrigt meddela föreskrifter i dessa hänseenden.

Konungen äger, efter avtal med Danmark, Finland, Island och Norge eller med en eller flera av dessa stater, stadga avvikelser från de i denna lag givna bestämmelser om internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps ingående, äktenskapsskillnad, förmynderskap för underåriga och omyndigförklarade så ock i övrigt meddela föreskrifter i dessa hänseenden.

Efter avtal med annan stat än nu är sagt äger Konungen, med avseende å undersåtar i fördragsslutande stat, stadga avvikelser från de i 4 och 5 kap. meddelade bestämmelserna.

Skall, enligt de i viss främmande stat gällande allmänna reglerna om internationella rättsförhållanden, lagen i den stat, där hemvistet är, äga tillämpning med avseende å omyndighetsförklaring och anordnande av förmynderskap för underårig och omyndigförklarad, äger ock Konungen förordna beträffande de undersåtar i den staten, vilka hava hemvist här i riket, att omyndighetsförklaring må ske och förmynderskap anordnas enligt svensk lag, samt i fråga om svenska undersåtar, vilka hava hemvist i den främmande staten, att omyndighetsförklaring må ske och förmynderskap anordnas i den främmande staten.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

2. Genom lagen upphäves lagen (1915: 437) om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet och lagen (1964: 726) om svensk domstols prövning av äktenskapsmål i vissa fall.

3. Har före ikraftträdandet talan i äktenskapsmål väckts vid svensk domstol, som enligt äldre lag var behörig att pröva sådan talan, får talan prövas även om domstolen ej är behörig enligt 3 kap. 2 § i den nya lydelsen.

4. Har svensk domstol dömt till hemskillnad, får talan om därpå följande äktenskapsskillnad upptagas av svensk domstol utan hinder av att domstolen icke är behörig enligt 3 kap. 2 § i den nya lydelsen, under förutsättning att talan väcks före utgången av juni 1975 eller, om dom på hemskillnad vunnit laga kraft efter utgången av år 1973, inom 18 månader från det så skedde.

¹⁹ Senaste lydelse 1971: 797.

2 Förslag till

Lag om erkännande av vissa utländska äktenskapsskillnader och hemskillnader

1 §

Bestämmelserna i denna lag äger enligt förordnande av Konungen tillämpning i förhållande till stat som har tillträtt den i Haag den 1 juni 1970 dagtecknade konventionen om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader.

2 §

Äktenskapsskillnad eller hemskillnad, som vunnits i fördragsslutande stat efter domstolsförfarande eller annat i den staten officiellt erkänt förfarande och som har laga verkan där, skall gälla här i riket, om vid den tidpunkt då talan väcktes

1. svaranden hade hemvist i den främmande staten,
2. käranden hade hemvist i den främmande staten och dessutom antingen detta hemvist varat minst ett år omedelbart innan talan väcktes eller makarna haft sitt sista gemensamma hemvist där,
3. båda makarna var medborgare i den främmande staten,
4. käranden var medborgare i den främmande staten och dessutom antingen hade hemvist där eller hade haft hemvist där under en sammanhängande period av ett år, som åtminstone delvis inföll under de två sista åren innan talan väcktes, eller
5. i fråga om äktenskapsskillnad, käranden var medborgare i den främmande staten och befann sig där samt makarna haft sitt sista gemensamma hemvist i stat vars lag ej medgav äktenskapsskillnad när talan väcktes.

3 §

Kan behörighet i frågor rörande äktenskapsskillnad eller hemskillnad i den främmande staten grundas på domicil, skall vid tillämpning av 2 § uttrycket hemvist anses innebära domicil i den mening vari detta uttryck användes i den staten. Detta gäller dock ej hustrus domicil, när detta enligt lag är beroende av mannens domicil.

4 §

Om genkärsmål har förekommit, skall äktenskapsskillnad eller hemskillnad som följt på huvudkärålet eller på genkärålet gälla här i riket, om någon i 2 § 1—5 angiven förutsättning är uppfylld med avseende på någotdera av kärålen.

5 §

Om hemskillnad, som vunnits i främmande stat och enligt denna lag skall gälla här i riket, har lett till äktenskapsskillnad i samma stat, skall äktenskapsskillnaden gälla här även om icke någon i 2 § 1—5 angiven förutsättning var uppfylld när talan om äktenskapsskillnad väcktes.

6 §

Har svaranden inställt sig under förfarandet i den främmande staten, är svensk myndighet bunden av den prövning som där skett i fråga om de faktiska förhållanden på vilka behörighet har grundats.

7 §

Har ändamålsenliga åtgärder ej vidtagits för att svaranden skulle få kännedom om att äktenskapsskillnad eller hemskillnad begärts eller har svarande icke fått tillfredsställande möjlighet att föra sin talan, skall avgörandet ej erkännas. Detsamma gäller, om sådant erkännande eljest är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket.

8 §

Med avseende på äktenskapsskillnad eller hemskillnad, som vunnits i fördragsslutande stat där skilda rättssystem gäller för olika områden, skall varje hänvisning till domicil eller hemvist i den främmande staten avse domicil eller hemvist i det område där äktenskapsskillnad eller hemskillnad vunnits

9 §

Har fördragsslutande stat avgett förklaring enligt art. 22 i konventionen, skall enligt förordnande av Konungen person som omfattas av förklaringen icke anses som medborgare i den staten vid tillämpning av lagen.

10 §

Har fördragsslutande stat avgett förklaring enligt art. 23 i konventionen, skall enligt förordnande av Konungen lagen icke tillämpas på äktenskapsskillnad eller hemskillnad, som vunnits i den staten enligt ett rättssystem på vilket konventionen ej är tillämplig.

11 §

Föreskrifterna i denna lag gäller ej i förhållande till Danmark, Finland, Island eller Norge i den mån särskilda bestämmelser äger tillämpning.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

3 Förslag till

Lag om ändring i giftermålsbalken

Härigenom förordnas att 15 kap. 31 § giftermålsbalken¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

31 §

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, *å* okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, *på* okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas

¹ Balken omtryckt 1973: 645.

Föreslagen lydelse

av god man, *varom* i 18 kap. föräldrabalken *förmäles*. I fråga om ersättning till god man, som *här* avses, skall gälla vad i 20 kap. 19 § föräldrabalken stadgas angående ersättning åt rättegångsbiträde.

Nuvarande lydelse

av god man *som sägs* i 18 kap. föräldrabalken. *Detsamma gäller, om han vistas på känd ort utom riket men stämningen eller andra handlingar i målet ej kan delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig och särskilda skäl föreligger att förordna god man. Gode mannen skall samråda med part för vilken han förordnats i den mån det kan ske.*

I fråga om ersättning till god man som avses *i första stycket* skall gälla vad i 20 kap. 19 § föräldrabalken stadgas angående ersättning åt rättegångsbiträde.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

4 Förslag till**Lag om ändring i föräldrabalken**

Härigenom förordnas, att 20 kap. 37 § föräldrabalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, *å* okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man, *varom* i 18 kap. *förmäles*. I fråga om ersättning till god man, som *här* avses, skall gälla vad i 20 kap. 19 § stadgas angående ersättning åt rättegångsbiträde.

Föreslagen lydelse

20 kap.

37 §¹

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, *på* okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man *som sägs* i 18 kap. *Detsamma gäller, om han vistas på känd ort utom riket men stämningen eller andra handlingar i målet ej kunna delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig och särskilda skäl föreligger att förordna god man. Gode mannen skall samråda med part för vilken han förordnats i den mån det kan ske.*

I fråga om ersättning till god man som avses *i första stycket*

¹ Senaste lydelse 1973: 120.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

skall gälla vad i 20 kap. 19 § stadgas angående ersättning åt rättegångsbiträde.

Vad i rättegångsbalken är stadgat om hämtning av part skall äga motsvarande tillämpning å den, som i annan egenskap än vittne eller sakkunnig skall höras i mål eller ärende som avses i denna balk.

Då fråga är om omyndighetsförklaring på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, bör iakttagas att förordnande om skyldighet att inställa sig personligen ej gives beträffande den som avses med ansökningen, såframt det finnes att inställelsen skulle för honom kunna medföra men eller fara.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet på Stockholms slott den 6 september 1973.

Närvarande: Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, MOBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om lagstiftning rörande *internationell äktenskapsrätt m. m.* och anför.

1 Inledning

Den internationella äktenskapsrätten regleras för svensk del huvudsakligen av lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, lagen (1912: 69) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps rättsverkningar samt lagen (1964: 726) om svensk domstols prövning av äktenskapsmål i vissa fall. Vid sidan av denna lagstiftning finns för internordiska förhållanden särskilda bestämmelser på området i en konvention som ingåtts den 6 februari 1931 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Konventionens bestämmelser har införlivats med svensk rätt genom förordningen (1931: 429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap.

Familjerättskommittén, som tillkallats år 1956 för att verkställa översyn av äktenskapslagstiftningen och därmed sammanhängande frågor, fick genom tilläggsdirektiv den 30 september 1959 i uppdrag att också se över den internationella familjerättslagstiftningen. Den särskilda internordiska regleringen omfattades dock inte av uppdraget. Familjerättskommittén avgav den 5 november 1969 betänkandet (SOU 1969: 60) Internationell äktenskaps- och arvsrätt.¹ Betänkandet innehåller förslag till lag om internationellrättsliga förhållanden rörande äktenskap, lag om ändring i giftermålsbalken (GB), lag om ändring i föräldrabalken (FB), lag om internationellrättsliga förhållanden rörande dödsbo och lag om ändring i lagen (1935: 45) om kvarlåtenskap efter den som hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge. De tre förstnämnda lagförslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

¹ Betänkandet har undertecknats av f. d. justitierådet Gösta Walin, ordförande, advokaten Josef Fischler, riksdagsledamoten Ruth Hamrin-Thorell, professorn Åke Malmström, riksdagsledamoten Erik Svedberg och departementssekreteraren Tom Tscherning.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Svea hovrätt, hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, kammaradvokatfiskalsämbetet, centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden (CFU), statens grupplivnämnd, statens invandrarverk, domkapitlet i Uppsala ärkestift, domkapitlet i Stockholms stift, förmynderskapsutredningen, familjelagssakkunniga, sakkunniga för översyn av bestämmelserna om folkbokföring m. m., invandrarutredningen, kapitalskatteberedningen, barnavårdsnämnden i Stockholm, Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister, Svenska bankföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska livförsäkringsbolags förening, Kommunernas försäkringsaktiebolag och Utlandssvenskarnas förening. Domkapitlet i Uppsala ärkestift har bifogat yttranden av kyrkoherdarna i svenska kyrkans utlandsförsamlingar. Stockholms domkapitel har bifogat ett yttrande av kyrkobokföringsinspektören i Stockholms stift, kyrkoherden Gösta Dahlsten och hänvisat därtill beträffande förslagens betydelse för folkbokföringen.

Kort tid innan familjerättskommitténs betänkande avlämnades hade nya sakkunniga, familjelagssakkunniga (Ju 1970: 52) tillkallats med uppdrag att göra en allmän översyn av den familjerättsliga lagstiftningen. I detta läge ansågs det lämpligast att låta den fortsatta behandlingen av familjerättskommitténs betänkande anstå i avvaktan på resultatet av familjelagssakkunnigas arbete. Familjelagssakkunniga avlämnade i maj 1972 betänkandet (SOU 1972: 41) Familj och äktenskap I, vilket huvudsakligen behandlade reglerna om ingående och upplösning av äktenskap. På grundval av detta betänkande har vid årets riksdag antagits bl. a. lag om ändring i giftermålsbalken (prop. 1973: 32, LU 1973: 20, rskr 1973: 256, SFS 1973: 645). Den nya lagstiftningen, som träder i kraft den 1 januari 1974, kräver i och för sig vissa följdändringar på det internationellrättsliga området. Beträffande den inter-nordiska regleringen har förhandlingar ägt rum rörande ändringar i 1931 års nordiska konvention och jag ämnar senare i dag föreslå Kungl. Maj:t att besluta om undertecknande av en överenskommelse om ändring i konventionen. Vad gäller den internationella äktenskapsrätten i övrigt synes tiden nu vara mogen att ta upp familjerättskommitténs förslag till behandling. Denna bör dock i huvudsak begränsas till de delar som motsvarar den tidigare i år beslutade reformen på den interna äktenskapsrättsens område. Reglerna om makars rättsförhållanden och de arvsrättsliga reglerna bör inte behandlas i detta sammanhang. Jag avser i stället att föreslå att familjerättskommitténs betänkande i dessa delar överlämnas till familjelagssakkunniga för fortsatt övervägande i samband med deras utredningsarbete.

I detta sammanhang vill jag också ta upp frågan om svensk anslutning till en av Haagkonferensen för internationell privaträtt år 1968 antagen konvention om erkännande av äktenskapskillnader och hemskillnader. Konventionen jämte svensk översättning torde få fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

2 Allmänna frågor

2.1 Huvuddragen av gällande rätt

Vår gällande lagstiftning om internationellrättsliga förhållanden rörande äktenskap är till stor del resultat av lagstiftningsarbete som utfördes i början av 1900-talet. Grundvalen för detta arbete utgjordes av de konventioner som utarbetades vid Haagkonferenserna rörande internationell privaträtt åren 1894, 1900 och 1904. Konferenserna resulterade på familjerättens område i fem konventioner. Tre av dessa rör äktenskapsrättsliga frågor, nämligen konventionen den 12 juni 1902 för lösande av konflikter mellan lagar i fråga om äktenskap, konventionen samma dag för lösande av konflikter mellan lagar och jurisdiktioner i fråga om skillnad i äktenskap och ständig skillnad till säng och säte samt konventionen den 17 juli 1905 angående konflikter mellan olika lagar i fråga om äktenskaps rättsverkningar i avseende å makars inbördes rättigheter och skyldigheter i personligt hänseende ävensom å deras förmögenhetsförhållanden. De övriga två konventionerna behandlar förmynderskapsrättsliga ämnen.

De nämnda Haagkonventionerna bygger alla på nationalitetsprincipen, som innebär att frågor om en persons civilstånd och liknande skall bedömas enligt lagen i den stat där vederbörande är medborgare. Enligt domicilprincipen bedöms motsvarande frågor enligt lagen i den stat där vederbörande har sitt hemvist.

År 1904 ratificerade Sverige 1902 års Haagkonventioner. I samband därmed genomfördes lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap. Lagen innehåller bl. a. regler om ingående och upplösning av äktenskap. Dess tillämpningsområde begränsades inte till att omfatta förhållandet till andra konventionsstater, vilket hade varit tillräckligt för att uppfylla konventionens krav, utan lagen gjordes generellt tillämplig i förhållande till alla främmande länder. 1905 års konvention om vissa rättsverkningar av äktenskap ratificerades år 1912. Till skillnad från vad som skett år 1904 överfördes emellertid inte konventionens regler till en svensk lag med generell räckvidd, utan det ansågs lämpligare att t. v. inskränka lagstiftningen till vad som oundgängligen fordrades för ratificering av konventionen. 1912 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps rättsverk-

ningar utformades därför som en fullmakt för Kungl. Maj:t att under förutsättning av ömsesidighet förordna om tillämpning av de i konventionen upptagna bestämmelserna. Sådana förordnanden har sedermera meddelats genom särskilda kungörelser.

Bestämmelserna i 1902 års skillnadskonvention visade sig så småningom medföra vissa olägenheter genom att de i sofliga fall helt omöjliggjorde eller allvarligt försvårade upplösning av äktenskap. Sverige sade därför upp denna konvention med verkan fr. o. m. den 1 juni 1934. Inför den åt familjerättskommittén uppdragna översynen av den internationella familjerätten har sedermera också övriga förut nämnda Haagkonventioner sagts upp. 1902 års äktenskapskonvention har upphört att gälla för svensk del den 1 juni 1959 och 1905 års konvention om äktenskaps rättsverkningar den 23 augusti 1962.

Efter förhandlingar mellan de nordiska länderna ingicks den 6 februari 1931 en konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge, innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap. Denna konvention bygger på en kompromiss mellan nationalitets- och domicilprinciperna, som innebär att domicilet (hemvistet) fått stor betydelse som anknytningsfaktum i fråga om medborgare i nordiska stater. Konventionens bestämmelser har införlivats med svensk rätt genom förordningen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap, vars regler i tillämpliga delar gäller i stället för bestämmelserna i bl. a. 1904 års lag.

I fråga om de materiella förutsättningarna för äktenskaps ingående byggde 1904 års lag ursprungligen helt på nationalitetsprincipen. Alltjämt gäller som huvudregel att frågan om en persons behörighet att ingå äktenskap, vare sig han är svensk eller utlänning, skall bedömas enligt lagen i det land där han är medborgare (1 kap. 1 och 2 §§). Genom en lagändring år 1947 har emellertid gjorts ett avsteg från denna princip. Lagändringen innebär att utländsk medborgare som sedan minst två år har hemvist här i landet under vissa förutsättningar kan få rätten att ingå äktenskap prövad enligt svensk lag (7 kap. 4 a §). Bestämmelsens räckvidd begränsades ursprungligen till medborgare i stater som inte var anslutna till 1902 års äktenskapskonvention, men sedan Sverige frånträtt denna konvention har regeln gjorts generellt tillämplig.

Bestämmelserna för nordiska medborgare i 1931 års förordning grundas i väsentliga delar på domicilprincipen. Om medborgare i ett nordiskt land söker hindersprövning i ett annat sådant land skall hans rätt att ingå äktenskapet prövas enligt lagen i det landet, om någon av kontrahenterna har hemvist där. I annat fall tillämpas lagen i den stat där sökanden är medborgare. Denna lag skall dessutom alltid tillämpas om sökanden begär det. Hindersprövning i ett nordiskt land skall alltid

godtas för vigsel i annat nordiskt land, vare sig kontrahenterna är nordiska medborgare eller inte.

I fråga om formen för äktenskaps ingående upptar 1904 års lag som huvudregel att äktenskap som ingåtts med iakttagande av formföreskrifterna i lagen på giftermålsorten skall anses slutet i behörig form (1 kap. 4 och 6 §§). Vissa undantag görs från denna regel. Sålunda blir under vissa förutsättningar vigsel som svensk präst förrättar utomlands enligt svensk lag giltig här i landet (1 kap. 8 § första stycket). Vidare kan enligt lagen (1915: 437) om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet Kungl. Maj:t uppdra åt bl. a. diplomatiska och konsulära ämbetsmän att förrätta vigsel i utlandet mellan svenska medborgare eller mellan svensk och utländsk medborgare. Vigsel som förrättas här i landet av utländsk präst eller som främmande diplomatisk eller konsulär tjänsteman förrättar i Sverige eller i annat främmande land än det han tillhör godtas här under vissa förutsättningar (1 kap. 7 § 1904 års lag). Slutligen gäller att ett äktenskap som utländska medborgare har ingått på utrikes ort alltid skall anses giltigt här i landet, om det erkänns som slutet i behörig form i det land eller de länder där makarna var medborgare.

Beträffande internordiska förhållanden föreskrivs i 1931 års förordning att lagen i den stat vigselmyndigheten tillhör skall gälla.

Frånsett internordiska förhållanden är svensk domstol alltid behörig att ta upp mål om hem- eller äktenskapsskillnad mellan makar som båda är svenska medborgare, även om de är bosatta utomlands. Svensk lag skall då tillämpas.

Bestämmelserna i 1904 års lag om hem- och äktenskapsskillnad gäller medborgare i andra länder än de nordiska. Talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad mellan sådana utländska medborgare får i princip tas upp här i landet, om den make mot vilken talan väcks har sitt hemvist här eller om makarna samtidigt haft hemvist här men den make mot vilken talan väcks övergivit den andra eller efter det orsak till skillnad uppstått flyttat ur landet (3 kap. 1 §). Beträffande frågan, vilket lands lag som skall tillämpas, gäller som huvudregel, att äktenskapsskillnad eller hemskillnad mellan utländska makar kan beviljas endast om sådan skillnad får äga rum enligt lagen i den stat makarna tillhör och orsak till skillnaden är för handen såväl enligt denna lag som enligt svensk lag (3 kap. 2 §).

Sedan Sverige år 1934 sagt upp 1902 års skillnadskonvention infördes i 1904 års lag en föreskrift enligt vilken svensk medborgare som sedan minst ett år har hemvist i Sverige alltid får väcka talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad här. I sådant fall skall frågan om orsak till skillnad föreligger prövas enligt svensk lag (7 kap. 2 § andra stycket).

Genom provisorisk lagstiftning år 1964 utvidgades efter förslag av familjerättskommittén utlänningars rätt att få talan i äktenskapsmål prö-

vad vid svensk domstol. Lagen (1964: 726) om svensk domstols prövning av äktenskapsmål i vissa fall anger fyra skilda fall då svensk domstol kan ta upp talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad utan hinder av vad som föreskrivs i 1904 års lag. Svensk domsrätt föreligger 1. om endera maken är statslös och sedan minst ett år har hemvist här i landet, 2. om endera maken är politisk flykting och sedan minst två år har hemvist här i landet, 3. om make sedan minst två år har hemvist här i landet och upplysning saknas huruvida andra maken lever eller var han vistas samt 4. om Kungl. Maj:t eljest för visst fall, när endera maken har hemvist här i landet sedan minst två år, medgett att talan får tas upp. Talan som tas upp med stöd av 1964 års lag prövas enbart enligt svensk lag, om inte med hänsyn till andra makens eller gemensamma barns intresse särskilda skäl föreligger att också tillämpa annan lag.

Har myndighet i främmande stat beviljat äktenskapsskillnad eller hemskillnad mellan medborgare i samma stat, länder beslutet enligt 3 kap. 4 § 1904 års lag till efterrättelse här i landet. Om utländsk myndighets beslut om hem- eller äktenskapsskillnad avser makar som är medborgare i annan stat än den myndigheten tillhör, uppställs i 3 kap. 5 § vissa villkor för beslutets erkännande. För att utländskt beslut om äktenskapsskillnad som inte meddelats av myndighet i den stat makarna tillhörde skall kunna återopas för rätt att ingå nytt äktenskap fordras enligt 1904 års lag, att beslutet stadfästes av Svea hovrätt (3 kap. 7 §). Förutsättning för stadfästelse är givetvis att beslutet enligt bestämmelserna i 3 kap. 5 § får lända till efterrättelse här. Genom 4 § 1964 års lag har införts möjlighet att vinna stadfästelse av beslut om äktenskapsskillnad eller hemskillnad som meddelas i utlandet i fall motsvarande dem som anges i nämnda lag eller i 7 kap. 2 § andra stycket 1904 års lag.

Beträffande nordiska medborgare gäller enligt 1931 års förordning som huvudregel att yrkande om hemskillnad eller äktenskapsskillnad skall tas upp i den stat där båda makarna har hemvist eller där de senast har haft hemvist samtidigt och endera alltså är bosatt. Kan enligt vad nu sagts yrkande inte tas upp i någon av staterna, får yrkandet väckas i stat där endera maken är medborgare. Vid prövning av fråga om hemskillnad eller äktenskapsskillnad tillämpas i varje stat där gällande lag.

Dom om hem- eller äktenskapsskillnad som i konventionsfall meddelats i en nordisk stat skall gälla i övriga konventionsstater utan särskild stadfästelse och utan prövning av avgörandets riktighet eller av dess förutsättningar med hänsyn till hemvist eller medborgarskap i den ena eller andra av de fördragsslutande staterna.

1904 års lag saknar bestämmelser om svensk domstols internationella behörighet i mål om ogiltighet eller återgång av äktenskap. Sådan behörighet anses dock föreligga åtminstone i samma utsträckning som i skillnadsmål. Vad angår tillämplig lag i mål om återgång av äktenskap gäller enligt 1904 års lag som huvudregel, att äk-

tenskap som i behörig form slutits mellan utländska medborgare kan dömas att återgå om orsak till återgång föreligger såväl enligt lagen i den stat makarna tillhörde vid äktenskapets ingående eller, om de tillhörde olika stater, enligt någondera statens lag som också enligt svensk lag (2 kap. 1 §). Till återgång kan emellertid dömas enligt uteslutande utländsk lag som nyss sagts, om Kungl. Maj:t förordnat att sådan lag får tillämpas även om orsak till återgång inte finns enligt svensk lag. Några bestämmelser om erkännande av utländska ogiltighets- och återgångsbeslut finns inte i 1904 års lag. Det är tveksamt under vilka förutsättningar sådant erkännande kan ges.

I 1964 års lag föreskrivs att vad i lagen sägs rörande talan om äktenskapsskillnad skall i tillämpliga delar gälla även talan om återgång av äktenskap (5 §).

I fråga om internordiska förhållanden gäller enligt 1931 års förordning som huvudregel att förordningens bestämmelser om hem- och äktenskapsskillnad skall äga motsvarande tillämpning i fråga om återgång av äktenskap. Fråga huruvida orsak till återgång är för handen skall emellertid prövas enligt den lag som tillämpades vid prövningen av makes rätt att ingå äktenskapet. Beslut om återgång som i konventionsfall har meddelats i en nordisk stat gäller utan vidare i de övriga.

Internationellt rättsliga bestämmelser om makars rättsförhållanden upptas i 1912 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps rättsverkningar. Sedan Sverige sagt upp 1905 års Haagkonvention har det diskuterats om och i vilken mån 1912 års lag alltjämt gäller (SvJT 1965 s. 198). Det är dock klart att lagen i väsentliga hänseenden är analogiskt tillämplig. I förhållande till de övriga nordiska länderna gäller bestämmelser i 1931 års förordning.

Makars inbördes rättigheter och skyldigheter i personligt hänseende skall enligt 1912 års lag bedömas enligt lagen i makarnas hemland (1 § 1 mom.). Nationalitetsväxling tillerkänns betydelse under förutsättning att båda makarna förvärvar medborgarskap i samma land (1 § 9 mom.). Det fallet att makarna aldrig har tillhört samma stat är oreglerat. Till de personliga rättsverkningarna räknas enligt de svenska förarbetena till 1912 års lag bl. a. försörjningsskyldigheten.

Svensk rätt innehåller, fränsett den internordiska regleringen, inte några föreskrifter om svensk domstols behörighet att ta upp frågor rörande underhållsskyldighet mot make. Däremot finns i 1964 års lag en föreskrift att frågor angående vårdnaden om och underhåll till barn, om barnet vistas här i landet, får tas upp i mål som förut angetts i lagen och att frågorna därvid skall prövas enligt svensk lag.

Äktenskapets rättsverkningar med avseende på makars förmögenhetsförhållanden bestäms enligt 1912 års lag i brist på avtal av lagen i den stat mannen vid tiden för äktenskapets ingående tillhörde. Ändring som under äktenskapet skett beträffande makarnas eller enderas nationalitet

är utan verkan i detta avseende (1 § 2 mom.). Behörigheten att före äktenskapet sluta avtal om förmögenhetsförhållanden under äktenskapet prövas beträffande vardera maken enligt lagen i den stat han tillhörde vid tiden för äktenskapets ingående (1 § 3 mom.). Den rättsliga giltigheten av innehållet i sådant avtal och verkan därav bedöms enligt lagen i den stat mannen tillhörde vid äktenskapets ingående (1 § 5 mom.). Möjligheten att under äktenskapet träffa avtal om makars inbördes förmögenhetsförhållanden eller att ändra eller upphäva tidigare avtal liksom också den rättsliga giltigheten av innehållet i och verkan av avtal som slutits under äktenskapet prövas enligt lagen i makarnas hemland vid avtalets ingående eller i förekommande fall lagen i den stat de senast gemensamt tillhörde (1 § 4 och 5 mom.). I fråga om formen för upprättande av äktenskapsförord gäller som huvudregel, att avtalet är giltigt såväl om det upprättats enligt lagen i den stat där upprättandet skedde som om formföreskrifterna i makarnas nationella lag eller lagar har iakttagits (1 § 6 mom. första stycket). I vissa avseenden modifieras de nu berörda bestämmelserna i 1912 års lag genom särskilda föreskrifter till skydd för tredje man.

För internordiska förhållanden föreskrivs i 1931 års förordning, att i samband med yrkande om hemskillnad eller äktenskapskillnad även frågor om tillfälligt hävande av sammanlevnaden, bodelning, skadestånd, underhållsskyldighet och vårdnad om barn får prövas av samma eller annan myndighet (8 § första stycket). Yrkande om underhållsskyldighet eller vårdnad om barn som väcks senare skall tas upp i stat där svaranden har hemvist. Vid prövning av underhålls- och vårdnadsfrågor som avses i 8 § används i varje stat där gällande lag (9 §).

Såvitt angår makarnas förmögenhetsförhållanden skall rättsverkningarna av äktenskap mellan dem som är och vid äktenskapets ingående var medborgare i nordisk stat bedömas enligt lagen i den av staterna där makarna vid äktenskapets ingående tog hemvist. Har båda makarna sedermera tagit hemvist i en annan av staterna, skall den statens lag i stället vinna tillämpning, såvitt det inte är fråga om verkan av rättshandling som företagits tidigare (3 §). Äktenskapsförord mellan dem som är och vid äktenskapets ingående var medborgare i fördragsslutande stat samt då tog hemvist i sådan stat skall i avseende på formen anses giltigt i envar av de fördragsslutande staterna, inte bara om det tillkommit i enlighet med den lag som enligt 3 § var tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden utan också om det uppfyller formföreskrifterna i stat där kontrahenterna eller en av dem var medborgare. Förordet får emellertid inte åberopas mot tredje man här i landet förrän det getts in till domstol enligt bestämmelserna i GB (4 §).

2.2 Utländsk lagstiftning

Familjerättskommitténs betänkande innehåller utförliga redogörelser för gällande internationellfamiljerättsliga regler i ett betydande antal främmande länder. Jag får hänvisa till dessa redogörelser¹ och vill i detta sammanhang bara nämna följande.

I Danmark och Norge finns endast sparsam lagstiftning på den internationella familjerättsens område, fränsett den internordiska regleringen på grundval av 1931 års nordiska familjerättskonvention. Bl. a. finns lagregler om formen för äktenskaps ingående i internationella förhållanden och om domstolarnas internationella kompetens. Lagstiftningen bygger på domicilprincipen. Finland har en samlad lagstiftning på den internationella familjerättsens område i form av en lag från år 1929. Lagen, som bygger på nationalitetsprincipen, behandlar bl. a. ingående av äktenskap, äktenskaps upplösning och makars rättsförhållanden.

De europeiska civilrättskodifikationerna innehåller ofta allmänna internationellprivaträttsliga bestämmelser. Fristående internationellfamiljerättslig lagstiftning förekommer också på vissa håll. I de flesta kontinentaleuropeiska länder tillämpas nationalitetsprincipen som huvudprincip. Inom den anglosachsiska världen däremot tillämpas domicilprincipen.

En betydelsefull rättskälla inom den internationella privaträtten är konventioner. Särskilt viktiga är de multilaterala konventioner som har utarbetats inom Haagkonferensen för internationell privaträtt, i vilken Sverige deltar. Utöver de familjerättsliga konventionerna från 1900-talets början har Haagkonferensen utarbetat en rad konventionstexter på den internationella privaträttsens område. Eftersom också stater med domicilprincip såsom Storbritannien och USA numera aktivt tar del i konferensens sessioner har arbetet lett till kompromisser mellan nationalitetsprincip och domicilprincip, där domicilprincipen t. o. m. kan sägas ha fått en viss övervikt. Flera konventioner har emellertid fått endast ringa anslutning. Av Haagkonventionerna på nu aktuella eller angränsande rättsområden har Sverige efter andra världskriget endast ratificerat en konvention av år 1958 om erkännande och verkställighet av avgöranden om underhåll till barn och dessutom undertecknat en konvention av år 1961 om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden. Haagkonferensen har vid sin elfte session år 1968 antagit förslag till konvention om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader. Jag återkommer till innehållet i denna konvention längre fram (avsnitt 5).

Den internationella civilståndskommissionen (Commission internationale de l'état civil-CIEC)² har år 1967 upprättat en konvention om er-

¹ Se bl. a. SOU 1969: 60 s. 35—38, 55—57, 63—71, 135—138, 143—154.

² Medlemmar: Belgien, Frankrike, Grekland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Schweiz, Turkiet, Förbundsrepubliken Tyskland och Österrike.

kännande av beslut rörande äktenskapsbandet, som avser äktenskapsskillnad, hemskillnad och frågor om äktenskaps bestånd och giltighet eller ogiltighet. Konventionen innefattar möjligheter att mera generellt vinna erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader som vunnits i fördragsslutande stat, utan att det krävs att viss bestämd anknytning förelegat. Sverige har möjlighet att ansluta sig till konventionen i egen- skap av medlem i Europarådet.

2.3 Huvuddragen av kommitténs förslag

Kommittén diskuterar inledningsvis frågan om valet mellan natio- n al i t e t s- och d o m i c i l p r i n c i p e r n a. Härvid an kny t e r kommittén till den debatt som har förts i Sverige sedan 1940-talet rö- rande en reformering av den internationellrättsliga lagstiftningen på fa- miljerättens område i den riktning som har skett genom den nordiska konventionen. Medan vissa författare har uttalat sig för att ge domicil- principen försteg har andra förordat ett försiktigare tillvägagångssätt, som innebär att man bibehåller nationalitetsprincipen i botten men gör mer eller mindre vittgående eftergifter åt domicilprincipen. En renodlad nationalitetsprincip har däremot inte fått någon förespråkare hos oss.

Kommittén påpekar att de båda principerna i allmänhet inte leder till så olika resultat. Flertalet människor är bosatta i det land där de är medborgare. Om det t. ex. gäller att bestämma vilken egendomsordning makar skall anses ha blivit underkastade vid äktenskapets ingående, blir svaret detsamma vare sig man tillämpar nationalitets- eller domicilprin- cipen, om makarna vid äktenskapets ingående hade hemvist i medbor- garskapslandet. När vederbörande inte har hemvist i medborgarskaps- landet, kan domicilprincipen ibland erbjuda fördelar. Den leder i all- mänhet till att en persons förhållanden bedöms enligt lagen i den stat där han lever. När frågor om personliga rättsförhållanden upptas av domstol i den staten, vinnns också med domicilprincipen ofta den prak- tiska fördelen att domstolen får tillämpa sin egen lag. Erfarenheten visar att domstolars försök att tillämpa främmande lag lätt kan leda till felak- tiga resultat. Om relativt stränga krav uppställs för att domicil skall an- ses föreligga, kan detta också representera en ganska varaktig anknyt- ning.

När det gäller den internationellprivaträttsliga lagstiftningen i andra länder pekar kommittén på att domicilprincipen tillämpas i Danmark, Island och Norge. Beträffande utvecklingen utanför Norden gäller att hemvistet fått ökad betydelse som konkurrerande anknytningsfaktum inom konventionsarbetet i Haag. I Europa kan dock nationalitetsprinci- pen sägas alltjämt vara förhärskande, även om koncessioner åt domi- cilprincipen förekommer på olika håll i större eller mindre utsträckning. Domicilprincipen är så gott som allena rådande i Storbritannien och öv-

riga rättssystem inom det brittiska samväldet som bygger på common law, liksom i USA och stora delar av Sydamerika. Det engelska domicilbegreppet avviker emellertid i hög grad från det kontinental hemvistbegreppet och är f. ö. så kvalificerat, att det på familjerättens och arvsrättens områden kan betraktas som en motsvarighet till medborgarskapet. Kommittén tar också upp frågan om en eventuell påverkan på den internationella familjerätten på lång sikt av pågående integrationssträvanden i Europa. En fri omflyttning av arbetskraft inom den europeiska gemensamma marknaden kan möjligen göra det önskvärt att frågor om äktenskaps ingående eller upplösning o. l. bedöms av myndighet på platsen enligt där gällande lag. Kravet på viss stabilitet i fråga om makars egendomsordning resp. arvsrätt kan emellertid tänkas föranleda, att man ändå i dessa ämnen ger medborgarskapet visst företräde som anknytningsfaktum.

Kommittén konstaterar att det under normala förhållanden är lättare att fastställa medborgarskapet än hemvistet. Det kan emellertid inträffa att en person är medborgare samtidigt i två stater, och ibland kan medborgarskapet vara mera formellt än reellt. Dessa inslag kan dock inte i och för sig enligt kommitténs mening anses medföra, att medborgarskapet skulle vara olämpligt som anknytningsfaktum. Så länge dubbelt medborgarskap förekommer måste man givetvis i tillämpningen särskilt beakta detta förhållande. Andra modifikationer i en renodlad nationalitetsprincip är också nödvändiga.

Enligt kommitténs mening kan varken nationalitets- eller domicilprincipen ges obetingat företräde f. n. Vid sina överväganden har kommittén ansett det från svensk synpunkt motiverat att särskilt beakta utlandssvenskarnas situation och önskemål. De är ofta anställda i svensk tjänst eller vid svenskägda dotterföretag och de vistas länge utrikes utan att förlora kontakten med Sverige. Giftna utlandssvenskar kan antas i allmänhet önska att svensk lag tillämpas på deras äktenskapliga och arvsrättsliga förhållanden, om de inte definitivt avskurit banden med Sverige. De torde t. ex. vanligen inte önska bli underkastade den katolska uppfattningen om äktenskapets oupplöslighet därför att de lever i ett katolskt land. Också i fråga om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar kan svenska makar genomsnittligt antas föredra att svensk lag tillämpas. I en aktuell tvist kan däremot naturligt nog vardera maken gärna vilja åberopa den lag som är fördelaktigast för honom. Att makarna vid äktenskapets ingående har hemvist i främmande stat är sålunda inte något bevis för att de önskar att den främmande statens lag blir tillämplig på deras egendomsordning i äktenskapet. Än mindre torde de önska att någon statutväxling äger rum utan deras medverkan, så att domicillandets lag blir tillämplig i stället för svensk lag t. ex. om de, efter att ha bott i Sverige, senare under äktenskapet tar hemvist utomlands. Detta gäller t. ex. makar som på äldre dagar av hälsoskäl eller liknande bosätter sig i

främmande land. Kommittén framhåller också att svenskar ibland slår sig ned i länder inom främmande kulturkretsar, vilkas äktenskaps- och arvsrättsliga regler det är särskilt svårt att acceptera.

Kommittén drar av det anförda slutsatsen, att den lagstiftning som nu är aktuell inte bör utan vidare av hänsyn till önskemålet om nordisk rättslikhet eller av andra skäl förkasta medborgarskapet som anknytningsfaktum för lagvalet i äktenskapsrättsliga och arvsrättsliga förhållanden. Kommittén framhåller dock att detta inte får leda till några doktrinära konklusioner. Det bör således inte på grund av medborgarskap uppställas något "personalstatut" som generellt skall tillämpas. Kommittén anser i stället att det på olika aktuella områden bör ske praktiskt grundade överväganden, i vad mån hemvist lämpligen bör jämföras med eller få företräde framför medborgarskap som anknytningsfaktum. Erfarenheten har visat att man i konventionsarbetet på senare tid nödgats använda ett i hög grad blandat system. Vid sådana praktiska överväganden uppkommer frågan om det är nödvändigt att göra regleringen reciprok så att anknytningsfaktum alltid bestäms på samma sätt för svenska och utländska medborgare. En ren reciprok reglering kan synes principiellt tilltalande men slår blint och blir därför lätt verklighetsfrämmande. Enligt kommitténs mening bör man kunna göra vissa avsteg därifrån för att nå resultat som vi kan något så när förutse. När det är angeläget att vinna reciprocitet i förhållande till viss främmande stat, kan den åstadkommas genom konvention.

Även om nationaliteten i fråga om svenska medborgare t. v. behålls som främsta anknytningsfaktum, bör enligt kommittén hemvistet för deras del få användas som anknytningsfaktum i lämpliga sammanhang. Det finns t. ex. i allmänhet inte anledning att hindra svensk medborgare från att till stöd för rätt att ingå äktenskap åberopa lagen i främmande stat där han har hemvist. Det är i princip tillräckligt, att sådana äktenskapshinder beaktas som det från svensk synpunkt skulle te sig stötande att uppge, t. ex. förbudet mot tvegifte. På liknande sätt bör bl. a. en äktenskapsskillnadsdom som rör en svensk medborgare kunna erkännas här i landet, om den har meddelats i främmande stat där vederbörande hade hemvist.

Beträffande utländska medborgare framhåller kommittén att det av naturliga skäl främst föreligger intresse av att de som bosatt sig här blir underkastade en ändamålsenlig ordning. Det är inte alltid fråga om immigranter i hävdvunnen bemärkelse, dvs. personer som har för avsikt att stanna kvar här för framtiden. Invandrare från vissa sydeuropeiska länder avser nog ofta att återvända till hemlandet, men många stannar här och förvärvar så småningom svenskt medborgarskap. Andra som inte avsett att återvända hem saknar kanske förmåga att anpassa sig och lämnar så småningom landet. Det är i allt fall årligen ett betydande antal utlänningar som efter en längre tids vistelse här förvärvar svenskt

medborgarskap. Om en utlännning, som genom hemvist här har fast anknytning till Sverige, vill ingå äktenskap, synes det inte tillräckligt motiverat att hindra honom därifrån enbart på den grund att det inte är tillåtet enligt lagen i den stat där han är medborgare. Motsvarande gäller upplösning av äktenskap. Om svensk lag används, kan det visserligen leda till s. k. haltande rättsförhållanden, dvs. äktenskap eller skilsmässa som gäller här men inte i främmande stat som tillämpar nationalitetsprincipen. Denna olägenhet får man dock enligt kommitténs mening finna sig i, om det är nödvändigt för att uppnå en liberal tillämpning som i den angivna situationen tillåter utlännningen att få sina personliga förhållanden ordnade enligt här rådande uppfattning.

Det anförda innebär bl. a. att svenska myndigheter skulle för vissa frågor få tillämpa en annan lagvalsregel beträffande utvandrade svenskar än i fråga om invandrade utlännningar. Detta passar ganska väl med den bild som kommittén har fått av det faktiska aktuella läget. Såväl statistiska skäl som allmänna erfarenheter tyder på att svenska medborgare i relativt stor omfattning vistas utomlands längre eller kortare tid för specialuppdrag eller utbildning för att sedan återvända till Sverige, medan många flyktingar eller andra utlännningar invandrar till Sverige för att slå sig ned här för framtiden. Kommittén framhåller dock att detta inte får tillmätas någon större betydelse för lagstiftningsfrågan eftersom förhållandena kan ändras ganska snabbt.

Kommittén berör också frågor som rör utländska medborgare med hemvist i annan främmande stat än den de tillhör och konstaterar att sådana frågor mera sällan kommer under bedömande här i landet. I den mån sådana förhållanden över huvud taget behöver prövas här torde enligt kommittén hinder i allmänhet inte föreligga att tillämpa samma principer som föreslås för svenska medborgare med hemvist utomlands, om inte annat följer av vederbörande nationella lag.

Kommittén behandlar inledningsvis också en metodisk fråga. När det gäller att reglera internationellrättsliga förhållanden, har man i olika rättssystem lagt huvudvikten antingen vid bestämmandet av de egna myndigheternas behörighet att ta upp frågor med internationell anknytning och starkt begränsat behörigheten eller också vid bestämmandet av den lag som myndigheterna skall tillämpa i materiellt hänseende, när de tar upp sådana frågor. Den förra ordningen, som framför allt tillämpas inom det angloamerikanska rättsområdet, tillåter domstolarna att i största utsträckning tillämpa sin egen lag (lex fori). Kommittén framhåller att detta innebär en praktisk fördel, eftersom utländsk lag lätt kan bli felaktigt tillämpad. Konsekvent genomförd medför emellertid den ordningen, att de egna myndigheterna kanske inte kan tillåtas att ta upp internationellrättsliga frågor i den utsträckning som vore motiverad från rent processuella utgångspunkter. Detta kan medföra olägenheter för parterna och i värsta fall hindra part att få sin talan prövad,

s. k. déni de justice. För att motverka sådana olägenheter kan det vara nödvändigt att medge en mera vidsträckt kompetens. Kommittén har förfarit efter vad som i olika hänseenden syntes lämpligt för de särskilda ämnesområdena. Beträffande t. ex. äktenskapsmål hänför sig sålunda den föreslagna regleringen övervägande till kompetensfrågan, medan regleringen av makars egendomsordning så gott som uteslutande går ut på att bestämma vilken lag som i olika lägen skall anses tillämplig.

Kommittén diskuterar också innebörden av hemvistbegreppet, dvs. vilken anknytning som bör krävas till en stat för att hemvist skall anses föreligga. Kommittén framhåller att en av invändningarna mot domicilprincipen gäller, att begreppet domicil är långtifrån entydigt. Inom svensk internationell privaträtt används vanligen uttrycket "hemvist". Det förekommer också i andra sammanhang. Vid sidan därav används i stor utsträckning uttrycket "bosatt". De båda uttrycken kan helt eller delvis täcka varandra. De måste antas ha skiftande innebörd inom olika rättsområden, eller t. o. m. i olika lagregler inom samma rättsområde. Inom den internationella privaträtten torde man t. ex. få acceptera att olika krav ställs på hemvist som anknytningsfaktum, när det gäller arvsrätt och när fråga är om tillsyn över förmynderskap. Hemvistet skall tjäna som anknytningsfaktum för tillämpningen av rättsregler med skilda syften, och man måste ta viss hänsyn till reglernas funktion. En person kan också vid tillämpningen av en och samma rättsregel finnas ha hemvist i två eller flera stater. I så fall kan man nödgas pröva vad som kan anses vara det huvudsakliga hemvistet.

För att en person skall förvärva hemvist i en stat i internationellrättslig mening uppställs i allmänhet vissa krav i objektivt och subjektivt hänseende. I regel krävs faktisk vistelse inom staten i förening med avsikt att stanna där, men f. ö. är skiljaktigheterna betydande mellan olika rättssystem. Termerna varierar också. Av gammalt har man talat om domicil men därmed konkurrerar numera termen résidence habituelle.

Mest särpräglad är kanske det engelska domicilbegreppet. Det har åtminstone hittills haft ungefär samma stadga som nationalitetsbegreppet, vilket det kan sägas ersätta i familje- och arvsrättsliga frågor. I amerikansk rätt uppställs väsentligt lindrigare krav än i engelsk rätt för förvärv av domicil. Utanför den anglosachsiska rättskretsen uppställs också mindre stränga krav än i engelsk rätt för att en person skall anses förvärva hemvist där han uppehåller sig. Enligt t. ex. dansk doktrin krävs i första hand vistelse i landet som dock inte behöver vara oavbruten. Vidare krävs avsikt att stanna där. Det torde i praktiken knappast fordras mer än att avsikten inte får vara att vistelsen skall vara tidsbegränsad.

Inom vår internationellrättsliga processlagstiftning finns en bestämmelse som har ansetts kunna ge viss ledning också i fråga om innebörden av det internationellprivaträttsliga hemvistbegreppet. I konventio-

nen mellan Sverige och Schweiz om erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar och den därpå grundade lagen (1936: 79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz upptas som förutsättning för erkännande av dom bl. a. att domstol i den stat där domen meddelats varit behörig. Behörighet skall anses ha förelegat bl. a. när svaranden vid tiden för målets anhängiggörande hade sitt "verkliga" hemvist i domstolslandet. Med verkligt hemvist — till skillnad från legalt hemvist — förstås enligt en definition som intagits i konventionen och lagen (5 § första stycket 1.) "den ort där svaranden är boende med avsikt att stadigvarande kvarstanna".

Frågan vad som enligt nordiska äktenskapskonventionen bör förstås med hemvist får enligt uttalande i motiven besvaras av varje lands myndigheter enligt där rådande uppfattning.¹ De svenska delegerade yttrade i samband därmed, att det uppenbarligen förutsattes en mera stadigvarande bosättning för att medborgare i en stat skulle kunna sägas ha hemvist i en annan. Vid prövning huruvida en vistelse hade denna karaktär måste avseende fästas vid dess varaktighet, men även andra omständigheter var av betydelse, särskilt vistelsens syfte. Om det upplystes att främlingen hade slagit sig ned i landet för framtiden, kunde han anses ha tagit hemvist där, även om han inte vistats i det landet någon längre tid. Å andra sidan var ett längre uppehåll inte tillräckligt, om förhållandena tydde på avsikt att åter lämna landet. Särskild försiktighet borde iakttagas, om det kunde misstänkas att vistelsens egentliga syfte var att vistelselandets lag skulle bli tillämplig i stället för hemlandets eller med andra ord att kringgå i hemlandet gällande regler.

Kommittén föreslår att den som är bosatt i viss stat vid tillämpning av de föreslagna bestämmelserna skall anses ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande (5 kap. 2 § lagen om internationellrättsliga förhållanden rörande äktenskap). Detta torde överensstämma med den innebörd de svenska delegerade gav hemvistbegreppet under förarbetena till nordiska äktenskapskonventionen.

Alltför stränga krav kan dock enligt kommittén inte ställas in fråga om vederbörandes avsikter för framtiden. Det behöver således inte vara fråga om en bosättning för all framtid eller, när det gäller en utlänning, att han skall ha för avsikt att förvärva medborgarskap i vistelselandet. Ibland kan det tjäna till ledning vid bedömningen, om den som har flyttat från ett land till ett annat har tagit med sig sin familj eller inte. Även om detta skett torde dock den som endast bedriver studier eller som har tagit anställning i utbildningssyfte i allmänhet inte kunna anses ha förvärvat hemvist i vistelselandet. Kommittén anför vidare att den som är anställd i ett utländskt dotterbolag till ett företag i hemlandet eller ställts till förfogande för utvecklingshjälp i främmande land kan ha bevarat

¹ Se även NJA 1962 s. 547 och 1964 s. 315.

sitt hemvist i hemlandet även om vistelsen i det främmande landet blir relativt långvarig. Svensk medborgare som efter att ha vistats utomlands bosätter sig här i landet kan som regel presumeras ha hemvist här.

Kommitténs förslag till lag om internationellrättsliga förhållanden rörande äktenskap innehåller i särskilda kapitel regler om äktenskaps ingående, om makars rättsförhållanden och om äktenskapsmål m. m.

I fråga om ä k t e n s k a p s i n g å e n d e gäller f. n. som huvudregel att envar kontrahents rätt att ingå äktenskap inför svensk myndighet prövas enligt lagen i den stat där han är medborgare. Denna regel behålls i kommitténs förslag. Kommittén föreslår emellertid att domicilprincipen skall kunna tillämpas i viss utsträckning. Sålunda skall svensk medborgare som sedan minst två år har hemvist i främmande land kunna få sin rätt att ingå äktenskap prövad enligt lagen i det landet. Vidare skall, liksom f. n., utländsk medborgare kunna få sin rätt att ingå äktenskap prövad enligt svensk lag om han har hemvist här sedan minst två år.

Vad angår formen för äktenskapets ingående bör enligt kommittén även i fortsättningen principen *locus regit actum*, dvs. att formen för en rättshandling bestäms av lagen på den ort där rättshandlingen företas, vara huvudregel. Liksom enligt gällande rätt skall dock äktenskap i vissa fall kunna ingås utomlands enligt svensk lag och här i landet enligt utländsk lag. Även vid prövning här i landet av frågan om en enligt främmande lag utomlands förrättad vigsel är giltig skall nyssnämnda princip vara huvudregel.

Vid ny lagstiftning om ä k t e n s k a p s r ä t t s v e r k n i n g a r bör enligt kommittén eftersträvas att den görs allmängiltig. Frågan om tillämpning av nationalitet eller hemvist som anknytningsfaktum bör prövas enligt de överväganden som kommittén gjort inledningsvis. Vad först beträffar makars inbördes rättigheter och skyldigheter i personligt hänseende finner kommittén det svårt att finna någon hållbar principiell grund för att frågor om makars inbördes underhållsskyldighet skall bedömas enligt viss lag. Kommittén anser att man kan avstå från att lösa denna och liknande frågor från principiella utgångspunkter och att man i stort sett kan nöja sig med att tillämpa *lex fori*, dvs. svensk lag när talan väcks här i landet.

När det däremot gäller frågan vilken lag som skall vara bestämmande för makars egendomsordning finner kommittén att man inte här kan nöja sig med att tillämpa *lex fori*. Medborgarskap har av olika skäl ett visst företräde framför hemvist som anknytningsfaktum. Eftersom domicilprincipen råder på flera håll är det emellertid här liksom på andra områden angeläget att också tillmäta hemvistet betydelse i lämplig omfattning.

De fall då det från svensk synpunkt är angeläget att reglera makars egendomsordning är i främsta rummet när makarna är svenska medbor-

gare eller har hemvist i Sverige. Kommittén har övervägt att lämna övriga fall oreglerade i lagen men stannat för att ge ett mera täckande regelsystem och sökt att på olika vägar minska risken för att tillämpningen av reglerna skall bli verklighetsfrämmande.

Är båda makarna medborgare i viss stat vid äktenskapets ingående skall egendomsordningen regleras av den statens lag. Om makarna vid äktenskapets ingående tillhör olika stater bör hemvistet vid samma tidpunkt ha utslagsgivande betydelse. Likaså har kommittén ansett hemvistlandets lag böra reglera makarnas egendomsordning när makar som är utomnordiska medborgare — även i en och samma stat — tar hemvist i Danmark, Island eller Norge.

Kommittén föreslår också att statutväxling får ske under vissa förutsättningar, framför allt ändrad nationalitet.

När det gäller frågor om hem- och äktenskapsskillnad bör riktlinjen för reformarbetet enligt kommittén vara att make med anknytning till Sverige skall kunna få talan i äktenskapsmål prövad här i landet enligt svensk lag, även om domen inte alltid skulle vinna erkännande utomlands. Tyngdpunkten i den av kommittén föreslagna regleringen läggs på behörighetsfrågan. Kommittén tar först upp ett antal fall då äktenskapsmål får tas upp av svensk domstol. Regleringen går i detta hänseende ganska långt och innebär att hemvist här i stor omfattning godtas som anknytningsfaktum. Den överensstämmer ganska nära med reglerna i 1968 års Haagkonvention. Reglerna innebär bl. a. att vi i fortsättningen inte skall godta anspråk från främmande stat på exklusiv domsrätt i fråga om dess medborgare. Som huvudregel skall enligt förslaget gälla att talan som tas upp här skall prövas enligt svensk lag. När inte någondera maken är svensk medborgare eller haft mera varaktigt hemvist här skall dock viss hänsyn tas till den nationella lagen.

Kommittén föreslår också bestämmelser om erkännande av utländska beslut i äktenskapsmål. För erkännande av utländskt beslut om hem- eller äktenskapsskillnad vill kommittén som allmänt villkor uppställa, att det med hänsyn till makes medborgarskap eller hemvist eller annan anknytning förelåg skäligen anledning till talans prövning i den främmande staten. Regeln ger möjlighet att vägra erkännande av beslut, när myndighet i viss stat anlitats uteslutande därför att det är så lätt att få äktenskapsskillnad där (forum shopping). Om forum lojalt valts på grund av en rimlig anknytning till domstolslandet, skall beslutet däremot som regel godtas. Vilken lag som i själva saken lagts till grund för domen bör i allmänhet inte tillmätas betydelse. Kommittén framhåller att det finns goda skäl att visa större återhållsamhet beträffande utländska beslut om återgång eller ogiltighet av äktenskap. Ett sådant beslut kan för make medföra hårda rättsverkningar. Kommitténs förslag på denna punkt innebär därför att förutsättningarna för erkännande av sådana beslut bestäms restriktivt.

2.4 Remissyttrandena

Familjerättskommitténs förslag har fått ett positivt mottagande hos de flesta remissinstanser. *Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare*, *Sveriges advokatsamfund* och *Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister* understryker, att förslagen är väl lämpade att läggas till grund för lagstiftning.

Svea hovrätt finner det med hänsyn till utvecklingen mot ökat antal äktenskap med makar av skilda nationaliteter motiverat att grundvalarna för den svenska internationella äktenskapsrätten upptas till omprövning. Kommitténs förslag synes enligt hovrätten utgöra en god grundval för det fortsatta lagstiftningsarbetet. Kommittén har, utan att överge nationaliteten som anknytningsfaktum, velat ge hemvistet ökad betydelse vid lagvalet och således föreslagit ett vad man kan kalla blandat system. Häremot är enligt hovrättens mening i och för sig inte något att erinra.

Stockholms tingsrätt anser att lagförslagen är synnerligen väl genomtänkta. Särskilt förtjänstfullt är att nationalitetsprincipen uppmjukats till förmån för en reglering som i de flesta fall måste förefalla parter mera naturlig och i överensstämmelse med vad de själva förutsatt. De verklighetsfrämmande resultaten av en konsekvent tillämpning av nationalitetsprincipen kan nu undvikas. För domstolarna innebär den föreslagna ordningen en fördel framför den gällande eftersom skillnadsreglerna förenklats och i vidgad utsträckning tillåter att domstolarna dömer efter svensk lag.

Hovrätten för Västra Sverige finner det tillfredsställande att ett närmande nu föreslås ske till den nordiska regleringen, där domicilprincipen tillämpas i stor utsträckning. Hovrätten framhåller också att domicilprincipens tillämpning medför att domstolslandets lag ofta kan användas. Att så sker ökar otvivelaktigt snabbheten och säkerheten i rättstillämpningen. Det kan vara svårt och tidsödande att anskaffa tillförlitliga och fullständiga besked om utländska rättsregler och omöjligt att erhålla kännedom om rättspraxis. Även om ett system som helt bygger på domicilprincipen från många synpunkter skulle vara att föredra, synes dock övervägande skäl, särskilt angelägenheten av att tillvarata utlandssvenskarnas intressen, tala för att man nu stannar vid en modernisering i enlighet med de riktlinjer som kommittén föreslår.

Statens invandrarverk hälsar med tillfredsställelse en vidgad tillämpning i Sverige av domicilprincipen inom den internationella äktenskapsrätten. När det gäller invandrarna tyder hittillsvarande erfarenheter på att övervägande delen av dem kommit för att stanna. Det faller sig därför naturligt att svensk rätt i största utsträckning tillämpas åtminstone beträffande rättsförhållanden som hänför sig till deras vistelse här. Det bör övervägas om inte domicilprincipen bör tillämpas i högre grad

än kommittén förordar. Detta gäller främst för sådana situationer då utländsk rätt inte tillförsäkrar båda makarna en jämbördig ställning.

Uppsala domkapitel, som yttrat sig såvitt angår bestämmelserna om äktenskaps ingående, anser att kommitténs förslag har stora förtjänster och att dess bestämmelser synes väl ägnade att ligga till grund för lagstiftning i ämnet.

Familjelagssakkunniga finner ett sådant praktiskt betingat synsätt som kommittén förespråkat ändamålsenligt och riktigt och framhåller betydelsen av att den internationellrättsliga lagstiftningen ges sådan utformning att den i det enskilda fallet tillämpliga materiella rätten i största möjliga utsträckning harmonierar med den sociala strukturen i det samhälle som berörda enskilda parter lever och verkar i. Regelmässigt föreligger i varje land ett samband mellan den allmänna sociala strukturen i samhället och familjerätten, exempelvis reglerna om makars inbördes rättigheter och skyldigheter. Regelsystemet i det land där makarna vistas bör i största möjliga utsträckning bli tillämpligt. En framtida tillämpning av domicilprincipen medger en bedömning av de familjerättsliga förhållandena mot bakgrund av den allmänna sociala strukturen i samhället. Domicilprincipen erbjuder också den klara fördelen att den medför lika behandling av alla som har tagit hemvist i ett och samma land. Enligt familjelagssakkunnigas mening bör alltså domicilprincipen läggas till grund för den internationellrättsliga regleringen. Avsteg från denna princip bör göras endast om man får räkna med att här meddelade domar och beslut annars i stor utsträckning inte blir respekterade i andra länder och att enskilda parter därigenom åsamkas betydande besvär. En sådan inställning torde i så fall närmast vara att förvänta från länder vilka ännu strikt tillämpar nationalitetsprincipen. Den ökade rörligheten över gränserna och strävandena mot regional harmonisering inom de stora ekonomiska blocken, där folkutbytet är särskilt intensivt och praktiskt betydelsefullt, gör det sannolikt att domicilet måste beaktas i allt större utsträckning.

Enligt *invandrarutredningen* talar flera skäl för att man bör iakttä visa försiktighet vid bedömningen av frågan hur långt domicilprincipen skall ges företräde framför nationalitetsprincipen i äktenskapsrättsliga sammanhang. Det är visserligen sannolikt att Sverige också i fortsättningen kommer att vara ett invandringsland. Det är emellertid förenat med stora vanskligheter att på grundval av föreliggande statistiska uppgifter om in- och utvandringen av icke-nordiska medborgare dra några säkra slutsatser om huruvida det genomsnittligen står i överensstämmelse med invandrarnas önskemål att få sina personliga förhållanden reglerade enligt svensk lag. Någon aktuell undersökning om återutvandringen av hit invandrade icke-nordiska medborgare finns heller inte. Även om det knappast kan sägas föreligga någon övertygande utredning om att det genomsnittligen skulle motsvara hit invandrade icke-nordiska

medborgares önskemål att få sina personliga förhållanden reglerade enligt svensk lag, torde dock starka skäl kunna anföras för en sådan utvidgning av domicilprincipens tillämpning som familjerättskommittén förordar. Det är årligen ett stort antal utländska medborgare som efter naturalisation förvärvar svenskt medborgarskap. Merparten av dessa invandrare kommer visserligen från övriga nordiska länder — främst Finland — men andelen icke-nordiska utlänningar som naturaliseras här är antalsmässigt betydande. Under senare år har denna grupp årligen uppgått till mellan 4 000 och 5 000 personer. En invandrare som bosätter sig i Sverige med avsikt att stanna kvar här och sedermera bli svensk medborgare bör uppenbarligen ha möjlighet att exempelvis ingå äktenskap här i landet, även om det av något skäl inte skulle vara tillåtet i den stat där han är medborgare. Detsamma bör gälla beträffande invandrare som genom viss vistelse i Sverige dokumenterar samhörighet med svenska förhållanden. Om det härvidlag skall vara tillräckligt att vederbörande har hemvist i Sverige eller om bosättningen skall uppvisa en högre grad av permanens, t. ex. genom krav på ett eller flera års hemvist här i landet, bör som förordats av familjerättskommittén avgöras på grundval av överväganden av vad som framstår som lämpligast beträffande den situation som skall regleras i lagstiftningen. Härvid bör självfallet tillses att man så långt det är möjligt minskar risken för uppkomsten av s. k. haltande rättsförhållanden, dvs. äktenskap eller skilsmässa som gäller i Sverige men inte i främmande stat som tillämpar nationalitetsprincipen. Invandrarutredningen anser sig kunna i huvudsak godta den utvidgning av domicilprincipens tillämpning som kommer till uttryck i familjerättskommitténs förslag.

Utlandssvenskarnas förening anser att kommittén i betänkandet har gett en riktig bild av utlandssvenskarnas situation i familjerättsligt hänseende och att kommittén synes ha lyckats väl med uppgiften att på olika punkter finna lösningar som uppfyller det praktiska livets krav.

Ett par av remissinstanserna har särskilt uppehållit sig vid frågan om lämpliga anknytningsfakta och hemvistbegreppets närmare utformning.

Familjelagssakkunniga framhåller att tillämpningen av domicilprincipen är avhängig av den innebörd som ges åt begreppet hemvist. De sakkunniga förutsätter att hemvist — på sätt kommittén föreslår i 5 kap. 2 § lagen om internationellrättsliga förhållanden rörande äktenskap — anses föreligga om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande. Rätt tillämpad torde denna bestämmelse innefatta den erforderliga preciseringen av hemvistet som anknytningsfaktum.

Svea hovrätt anser det i och för sig inte finnas något att invända mot förslaget att ge hemvistet ökad betydelse vid lagalet utan att överge nationaliteten som anknytningsfaktum. Vid val av lag kommer enligt hov-

rättens mening självfallet i betraktande vad internationella hänsyn beträffande varje särskild fråga må anses kräva. Om kommitténs förslag kan anses tillgodose dessa krav har hovrätten därför inte från principiell synpunkt någon erinran mot att den föreslagna regleringen i vissa fall inte innebär att anknytningsfaktum alltid bestäms på samma sätt för svenska och utländska medborgare, utan i stället utformas så att svensk rätt i princip tillämpas i alla dessa fall. Under samma förutsättning har hovrätten inte heller något att invända mot att denna reglering i andra fall medför att vid prövning här i landet svensk rätt skall tillämpas oavsett parternas nationalitet. Hovrätten finner det kunna vara befogat att i vissa hänseenden uppställa olika regler för utlandssvenskar och utlänningar med hemvist i Sverige. Vad gäller utlänningar med hemvist i Sverige torde det i regel överensstämja med deras egna önskemål om de utan inskränkning tillåts att väcka talan här. Internationella hänsyn torde emellertid kräva att det för svensk domstols behörighet i äktenskapsmål föreligger en inte alltför svag anknytning till Sverige. Under förutsättning att ett krav på viss varaktighet i fråga om en utlännings hemvist i Sverige kan anses uppfyllt, har hovrätten i stort ingen erinran mot de föreslagna vidgade möjligheterna att anlita svensk domstol i äktenskapsmål. När det gäller frågan om svensk lag skall tillämpas beträffande nämnda utlännings äktenskapliga rättsförhållanden och i äktenskapsmål finner hovrätten att anledning inte torde finnas att motsätta sig tillämpning av svensk rätt som en huvudregel på detta område, om undantag i särskilda fall kan göras i erforderlig utsträckning för de utlänningar som inte vill acceptera att svensk rätt skall tillämpas på deras äktenskapsrättsliga förhållanden. För tillämpningen av svensk rätt för dessa fall bör uppställas ett krav på verkligt stadigvarande bosättning. När det nu föreslås att på den internationella äktenskapsrättens område i större utsträckning än hittills lägga vikt vid domicilet eller hemvistet, föreligger enligt hovrätten särskild anledning att noga överväga utformningen av ett sådant begrepp. Därvid bör givetvis eftersträvas att hemvistbegreppet blir så enkelt och lättfattligt som möjligt, helst också enhetligt i hela lagen. Hänsyn bör även tas till den terminologi som används i det internationella konventionssamarbetet. Hovrätten påpekar att skilda hemvistbegrepp förekommer såväl i den interna svenska som i den svenska internationellprivaträttsliga lagstiftningen. Av kommitténs motiv framgår att hemvistbegreppet i den föreslagna lagen skall ha samma innebörd som det synes ha i 1964 års lag om svensk domstols prövning av äktenskapsmål i vissa fall och 1931 års nordiska äktenskapskonvention, där hemvistet används som anknytningsfaktum både i internationellprivaträttsligt och i internationellprocessrättsligt hänseende. Enligt hovrättens mening är hemvistbegreppet med den angivna innebörden användbart som anknytningsfaktum när det gäller regleringen av makars rättsförhållanden och tillämplig lag i äktenskapsmål.

Vad däremot beträffar domsrätten i äktenskapsmål kan användningen av ett sådant hemvistbegrepp te sig mer diskutabel. Det förtjänar enligt hovrättens mening att övervägas om det i detta hänseende bör fordras mera än faktisk bosättning och vistelse. Vistelsen bör ha en viss varaktighet; däremot skulle inte behöva krävas en avsikt att stadigvarande kvarstanna. En person som har hemvist i Sverige i den bemärkelsen att han har egen bostad här, arbetar här och betalar skatt här — vilket normalt förutsätter en vistelse på ett år eller mera — synes nämligen inte av den anledningen att han är utländsk medborgare och måhända har för avsikt att inom en nära framtid lämna riket böra vägras tillgång till svensk domstol. Mot ett dylikt hemvistbegrepp i fråga om domsrätten i äktenskapsmål kan tala, att man därigenom skulle tvingas att arbeta med olika hemvistbegrepp. Hovrätten erinrar om att 1968 års Haagkonvention som villkor för erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader uppställt bl. a. att käranden eller svaranden har sådan lokal anknytning till domstolsstaten som förstås med termen "résidence habituelle". Enligt kommittén skiljer sig inte denna term på något avgörande sätt från det nordiska internationellprivaträttsliga hemvistbegreppet. Hovrätten anser sig däremot ha stöd för uppfattningen att med termen résidence habituelle förstås endast ett sådant faktiskt, mera begränsat hemvistbegrepp som enligt det förut sagda kan övervägas för svensk domsrätt i äktenskapsmål. Hovrätten påpekar att kommittén synes ha accepterat ett enbart av faktiska förhållanden beroende hemvistbegrepp när det gäller regleringen av äktenskaps ingående. Hovrätten uttalar slutligen, att den inte anser sig ha tillräckligt underlag för att kunna förorda en sådan ändring av det av kommittén begagnade hemvistbegreppet som nu diskuteras men föreslår att frågan övervägs ytterligare.

Adjungerade ledamoten i hovrätten, *professorn Lars Hjerner*, har avgett ett särskilt yttrande där han behandlar framför allt hemvistbegreppets utformning. Inledningsvis anför Hjerner att det i och för sig inte finns något att erinra mot de i förslaget upptagna vidsträckta möjligheterna att i äktenskapsmål anlita svensk domstol. Genom att forumvalet även kommer att — utan tillämpning av internationellprivaträttsliga regler — bestämma tillämplig lag, blir dock lämpligheten av den föreslagna regleringen i dess helhet långt svårare att bedöma. Vid första anblicken ger förslaget intryck av att innebära förenklingar i förhållande till nuvarande regelsystem och även vara lättfattligare än detta. En närmare granskning och analys av de föreslagna reglerna rubbar emellertid i någon mån detta första gynnsamma intryck. De sakförhållanden reglerna avser är ibland så komplicerade att en förenkling av regelsystemet inte är möjlig utan att man råkar i konflikt med de rättvisekrav som utgör grunden för att svensk domstol och myndighet över huvud tillämpar eller på annat sätt beaktar utländsk rätt. En granskning av reglerna ger på vissa punkter vid handen, att under en allmänt hållen

formulering dolts några av de svårigheter som är mera framträdande i det nuvarande, till synes mera komplicerade systemet. I detta sammanhang är hemvistbegreppet och den utformning det fått av särskild betydelse. Detta begrepp förekommer i lagstiftningen i många skilda betydelser. Kommittén har ställt upp ett gemensamt hemvistbegrepp. Hjerners anser att det måste ifrågasättas om kommittén lyckats fullfölja sina intentioner i detta hänseende och om det ens är möjligt, så som förslaget i övrigt utformats, att i de skilda sammanhangen ge rekvisitet ett och samma innehåll. Den definition som upptagits i lagtexten synes visserligen inte ge anledning till invändningar. I och för sig torde däri inte behöva inläggas mera än att vistelsen skall vara ett eller annat år och att vederbörande därvid skall ha ett eget hem här. Begreppet torde i så fall motsvara det "résidence habituelle" som upptas i 1968 års Haagkonvention och det hemvistbegrepp som används vid tillämpningen av 3 kap. 1904 års lag. I vissa sammanhang synes även kommittén vilja uppfatta hemvistbegreppet på detta sätt. Vad som anförs i anslutning till stadgandet i 5 kap. 2 § tyder emellertid på att kommittén där räknar med ett mera subjektivt kvalificerat hemvistbegrepp. Eftersom hemvistet enligt förslaget är grundläggande för domsrätten i äktenskapsmål bör dock inte ifrågakomma att uppställa några mera långtgående subjektiva kvalifikationsgrunder för hemvist. Enligt Hjerners kan inte några mera vägande invändningar mot en tidsmässig dvs. rent objektivt utformad kvalificering av hemvistet anföras, om kravet på fortlöpande hemvist för kärandens del inte ställs högre än omkring ett, högst två år. Utgår man från ett sådant objektivt hemvistbegrepp som grundläggande för domsrätten — men i viss mån även vid ett mera subjektivt kvalificerat hemvistbegrepp — måste det ifrågasättas om man, som skulle följa av förslaget, kan knyta lagvalet vid domsrätten och alltså låta svensk domstol alltid tillämpa svensk rätt. Reglerna om egendomsordningen i äktenskap synes leda till tvivelaktigt resultat om man inte tillämpar ett specifikt subjektivt kvalificerat hemvistbegrepp som förutsätter att vederbörande har för avsikt att stanna för alltid. Sammanfattningsvis anser Hjerners att det hemvistbegrepp synes vara att förorda som såvitt möjligt hänför sig till faktisk bosättning och vistelse, låt vara av viss varaktighet och som inte innebär att hemvistet omintetgörs av en avsikt att senare lämna landet. Härmed åsyftas närmast en motsvarighet till det i vissa konventioner förekommande uttrycket *résidence habituelle* eller det hemvistbegrepp som f. n. torde tillämpas vid fastställande av svensk domstols behörighet enligt 3 kap. 1904 års lag. Ett sådant hemvistbegrepp skall kunna läggas till grund för svensk domstols behörighet, där man inte i särskilt fall vill kräva till viss tid kvalificerat hemvist. En person som har hemvist i landet i den bemärkelsen att han har egen bostad här, arbetar här och betalar skatt här bör inte av den anledningen att han är utländsk medborgare eller må-

hända har för avsikt att inom en nära framtid lämna landet vägras tillgång till svensk domstol. Än mindre bör svensk domsrätt avböjas då sådan anknytning till Sverige föreligger för svarandens del. Med en sådan lösning torde det bli än svårare att bibehålla den av kommittén föreslagna regeln om undantagslös tillämpning av svensk rätt i underhållsfrågor och vad kommittén har föreslagit i fråga om makars egendomsordning.

3 Äktenskaps ingående

3.1 Gällande rätt

Familjerättskommittén lämnar i betänkandet på s. 53—71 redogörelser för gällande intern och internationell rätt i olika stater.

För svensk del gäller 1 kap. i 1904 års lag.

I fråga om de materiella förutsättningarna för äktenskaps ingående byggde 1904 års lag ursprungligen helt på nationalitetsprincipen. Enligt 1 kap. 1 § får svensk medborgare inte träda i äktenskap på utrikes ort utan att han enligt svensk lag äger ingå äktenskapet. Ingår svensk medborgare äktenskap utomlands utan att den svenska lagens äktenskapsförutsättningar iaktas följer emellertid inte redan därav att äktenskapet blir ogiltigt. Frågan om det kan dömas att återgå i Sverige blir beroende av om någon återgångsgrund enligt 10 kap. 1—3 §§ GB föreligger. Genom de tidigare i år beslutade ändringarna i GB avskaffas återgångsinstitutet i svensk rätt vid utgången av år 1973.

Även beträffande utländsk medborgares giftermål inför svensk myndighet tillämpas nationalitetsprincipen som huvudregel. I överensstämmelse härmed föreskrivs i 1 kap. 2 § att, om utländsk medborgare vill ingå äktenskap inför svensk myndighet, hans rätt därtill skall prövas enligt lagen i den stat han tillhör. Om denna lag medger att lagen på annan ort tillämpas, får dock sådan lag i stället lända till efterrättelse. Utländsk medborgare som är gift får inte i något fall ingå äktenskap inför svensk myndighet. Inte heller får äktenskap ingås mellan släktingar i rätt upp- och nedstigande led eller mellan syskon. Ett avsteg från nationalitetsprincipen har gjorts genom 7 kap. 4 a §. Om utländsk medborgare sedan minst två år har hemvist här i landet och vill träda i äktenskap inför svensk myndighet, får enligt denna paragraf hans rätt att ingå äktenskap prövas enligt svensk lag, om båda kontrahenterna begär det.

Den nordiska äktenskapskonventionen och den i anledning av konventionen utfärdade 1931 års förordning grundas i väsentliga delar på domicilprincipen. Söker nordisk medborgare hindersprövning hos myndighet tillhörande annan konventionsstat, skall hans rätt att ingå äktenskapet prövas enligt lagen i den staten, om någon av kontrahenterna har sitt hemvist där. I annat fall tillämpas lagen i den stat där sökanden är

medborgare. Denna lag skall dessutom alltid tillämpas om sökanden begär det. I fråga om hinderprövning gäller i övrigt lagen i den stat prövningsmyndigheten tillhör. Hinderprövning i ett nordiskt land skall alltid godtas för vigsel i annat nordiskt land, även om kontrahenterna inte är nordiska medborgare och oavsett vilka kollisionsnormer som har tillämpats.

I fråga om formen för äktenskaps ingående gäller enligt 1904 års lag som huvudregel, att äktenskap som ingåtts med iakttagande av formföreskrifterna i lagen på giftermålsorten skall anses slutet i behörig form. Enligt 1 kap. 4 § första stycket skall vad svensk lag föreskriver om prövning av hinder mot äktenskap och i övrigt om formen för äktenskaps ingående äga tillämpning även för det fallet att utländsk medborgare vill träda i äktenskap inför svensk myndighet här i landet. GB:s regler om bl. a. behörig vigselförrättare, valet av vigselform och förfarandet vid vigsel blir sålunda tillämpliga. Om utländsk medborgare ingår äktenskap här i landet i enlighet med denna bestämmelse, skall äktenskapets giltighet i formellt hänseende här bedömas enligt svensk rätt. Reglerna i 4 kap. 9 § GB om verkan av formfel och om godkännande av vigsel som i annat fall skulle vara utan verkan bör sålunda tillämpas på sådan vigsel.

Andra stycket av 1 kap. 4 § innehåller bestämmelser om lysning i hemlandet, när utländsk medborgare ingår äktenskap inför svensk myndighet. Kungl. Maj:t kan förordna att giftermål inför svensk myndighet inte får ske innan det visats att sådan lysning ägt rum eller att behörig myndighet i den främmande staten meddelat befrielse från lysningen. Något sådant förordnande är inte meddelat.

Beträffande äktenskap som ingås utomlands upptas huvudregeln i 1 kap. 6 § 1904 års lag. Om äktenskap är slutet på utrikes ort i form som lagen på den orten föreskriver, skall äktenskapet här i landet anses vara ingånget i behörig form, vare sig det är fråga om svenska eller utländska medborgare. Bestämmelsen får anses tillämplig även på vigselformer som inte är direkt stadgade i lag utan beror av rättssedvänja liksom på äktenskap ingångna enbart genom överenskommelse enligt common law i vissa delstater i USA. Till formen räknas även äktenskapets kungörande. Regeln locus regit actum gäller även om kontrahenternas hemlands lag inte erkänner den lokala vigselformen. Uppkommer fråga huruvida brist i formen medför äktenskapets ogiltighet, bör denna fråga bedömas enligt lagen på giftermålsorten.

Beträffande svensk kyrklig vigsel utomlands upptog 1904 års lag ursprungligen endast ett undantag från huvudregeln, nämligen bestämmelsen i nuvarande 1 kap. 8 § första stycket första punkten, där det föreskrivs att vigsel mellan svenska medborgare, som förrättas på utrikes ort av präst inom svenska kyrkan i enlighet med svensk lags föreskrifter, skall anses giltig här. Med präst inom svenska kyrkan avses endast stats-

kyrkopräst. Präst inom annat trossamfund får sålunda inte förrätta vigsel utomlands, även om han är berättigad att viga i Sverige. I fråga om hindersprövningen torde allmänna bestämmelser gälla. Hindersprövning måste sålunda ske i svensk församling inom landet eller utomlands.

Svensk präst som tjänstgör i främmande stat kan i egenskap av präst i särskilt trossamfund vara bemyndigad av den främmande staten att förrätta vigsel enligt lagen i den staten. Äktenskap som enligt denna lag anses slutet i behörig form är enligt regeln locus regit actum giltigt med avseende på formen i Sverige. Även andra svenska präster än statskyrkopräster kan vara vigselförrättare enligt sådana bemyndiganden.

Vidgade möjligheter att erhålla svensk kyrklig vigsel utomlands infördes genom ändringar i 1 kap. 8 § åren 1921 och 1959. Enligt nuvarande lydelse av första stycket andra punkten i paragrafen skall äktenskap hållas för giltigt här i landet, om präst i svensk församling inom främmande stat eller präst som tillhör svenska kyrkans sjömansvård i enlighet med svensk lags föreskrifter förrättat giftermål i den staten mellan svensk medborgare och medborgare i främmande stat, under förutsättning att Kungl. Maj:t uppdragit åt prästen att förrätta sådant giftermål.

Sådana vigselbemyndiganden har lämnats kyrkoherden i svenska församlingen i Köpenhamn, kyrkoherden i svenska församlingen i Oslo, sjömansprästen i Narvik, sjömansprästen i Rotterdam i dennes egenskap av ambassadpredikant vid svenska ambassaden i Haag och sjömansprästen i Antwerpen i egenskap av ambassadpredikant vid svenska ambassaden i Bryssel. Utöver det i 8 § angivna villkoret att endera kontrahenten skall vara svensk medborgare föreskrivs skilda villkor för vigsel inför de olika vigselförrättarna. De vigselbemyndiganden som getts enligt 1 kap. 8 § första stycket har varit personliga, vilket torde bäst överensstämma med lagrummets lydelse. Från svenska kyrkoherden i Oslo har vid upprepade tillfällen anförts, att betydande olägenhet uppstått på grund av att vigselrätten är bunden vid den ordinarie tjänsteinnehavarens person, eftersom vid förfall för honom norsk vigselförrättare måste anlitas. 1968 års kyrkomöte har anhållit att Kungl. Maj:t måtte vidta åtgärder för undanröjande av dessa olägenheter.

Bestämmelser om svensk borgerlig vigsel utomlands meddelas inte i 1904 års lag utan i lagen (1915: 437) om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet. Två olika grupper av vigselförrättare kommer i fråga enligt denna lag. Endast den ena gruppen, som omfattar vissa diplomatiska och konsulära ämbetsmän, har f. n. praktisk betydelse.

Enligt 1 § 1915 års lag kan Kungl. Maj:t uppdraga åt svensk diplomatisk eller konsulär ämbetsman i främmande stat att förrätta vigsel mellan svenska medborgare eller mellan svensk medborgare och medborgare i främmande stat. Bemyndiganden har lämnats i åtskilliga fall.

Förutsättning för att vigselbemyndigande skall beviljas för viss ambasad synes enligt praxis vara, dels att svenska medborgare antingen inte kan erhålla vigsel enligt landets lag eller väl kan erhålla sådan vigsel men efter ett omständligt och tidsödande förfarande eller enligt en främmande eller stötande ritual, dels att ett visst behov föreligger och dels att hinder inte möter från det främmande landets sida. Bemyndigande ges enligt praxis åt vederbörande tjänsteman personligen.

Enligt 6 § 1915 års lag kan även annan svensk medborgare än diplomatisk eller konsulär tjänsteman erhålla förordnande av Kungl. Maj:t att på ort utom Europa förrätta vigsel mellan två svenska medborgare.

Äktenskap som har ingåtts här i landet enligt utländsk lag torde bli giltigt här i landet endast om vigsel skett med stöd av medgivande av Kungl. Maj:t, även om formföreskrifterna i kontrahenternas nationella lag iakttagits.

I fråga om diplomat- och konsulatvigslar gäller enligt 1 kap. 5 § första stycket 1904 års lag att, om med Kungl. Maj:ts tillstånd främmande stat uppdragit åt sina här i landet anställda diplomatiska eller konsulära ämbetsmän att förrätta giftermål, skall äktenskap, som i enlighet med den främmande statens lag ingåtts inför sådan ämbetsman mellan utländska medborgare, anses vara slutet i behörig form. Ingendera kontrahenten får sålunda vara svensk medborgare. Vigselbemyndigandet behöver enligt praxis inte vara personligt. Bemyndigande har lämnats för ett flertal diplomatiska och konsulära tjänster.

I fråga om kyrklig vigsel här i landet enligt utländsk lag finns bestämmelser i 1 kap. 5 § andra stycket. Om med Kungl. Maj:ts tillstånd präst i utländsk evangelisk-luthersk församling här i landet eller den som, utan att vara verksam i sådan församling, är präst i danska folkkyrkan, Finlands evangelisk-lutherska kyrka eller norska statskyrkan har erhållit uppdrag av den stat han tillhör att förrätta giftermål, skall äktenskap som blivit ingånget här inför sådan präst i enlighet med den främmande statens lag anses vara slutet i behörig form, om mannen och kvinnan eller endera av dem var medborgare i den staten.

Äktenskap ingångna utomlands enligt annan främmande lag än lagen på vistelseorten behandlas i 1 kap. 7 och 9 §§ 1904 års lag. Enligt 7 § skall giftermål som i främmande stats tjänst anställd diplomatisk eller konsulär ämbetsman i enlighet med lagen i den staten förrättat på utrikes ort anses gällande här i landet, om varken mannen eller kvinnan var medborgare i den stat på vars område giftermål skedde samt sistnämnda stat inte vägrat ämbetsmannen att förrätta giftermål. Vidare godtas generellt äktenskap som utländska medborgare ingått på utrikes ort utan att iaktta vigselortens lag, om äktenskapet är giltigt enligt deras nationella lag eller lagar. Detta framgår av 9 §. Där sägs, att om utländska medborgare har ingått äktenskap på utrikes ort utan att föreskrifterna i

6 eller 7 § blivit iakttagna (lokal vigselform resp. diplomat- eller konsulatvigsel), får giftermålet inte här hållas för gilt, om inte äktenskapet i deras hemland eller, om de tillhörde olika stater, i varderas hemland anses vara slutet i behörig form.

3.2 Kommittén

Enligt kommitténs mening finns inte skäl att begränsa rätten att ingå äktenskap med tillämpning av den nationella lagen vare sig fråga är om svensk eller utlänning. Den lagen bör därför alltjämt få användas vid hindersprövningen. Huvudregeln att rätten att ingå äktenskap inför svensk myndighet prövas enligt lagen i den stat där vederbörande är medborgare behålls därför i kommitténs förslag. Kommittén diskuterar om vid sidan härav utrymme bör ges även åt domicilprincipen.

Gällande bestämmelser medför inte i och för sig hinder för svensk medborgare att ingå äktenskap utomlands enligt främmande lag. Huruvida så kan ske beror av den internationellrättsliga lagstiftningen i det land där äktenskapet ingås. Inte heller inträder några direkta sanktioner här i landet på grund av att äktenskap ingåtts efter hindersprövning enligt utländsk lag. Enligt kommitténs mening har det därför inte så stor praktisk betydelse, om man godtar domicilprincipen när det gäller svenska medborgares rätt att ingå äktenskap. För svensk medborgare som har hemvist i främmande stat och vill ingå äktenskap där skulle dock ett sådant godtagande kunna medföra vissa lättnader i fall då den främmande staten visserligen tillämpar nationalitetsprincipen men accepterar en svensk hänvisning till hemvistlandets lag. Frånsett äktenskapshinder som ändå upprätthålls i de flesta länder framstår det inte som särskilt betänkligt, att äktenskap kan ingås enligt främmande lag under liberalare förutsättningar än vår lag medger. Kommittén föreslår därför att domicilprincipen skall kunna tillämpas beträffande svenska medborgare (1 kap. 2 § första stycket). Två års hemvist bör krävas, om ett sådant villkor skall gälla beträffande utländska medborgare i motsvarande situation.

Det kan enligt kommittén inte komma i fråga att inskränka den nuvarande möjligheten för utländska medborgare att återopa svensk lag i fråga om rätten att ingå äktenskap. Kommittén finner det däremot förtjäna övervägas, om man bör upprätthålla kravet att vederbörande har haft hemvist här i landet minst två år. Det kan frågas om tvåårskravet är motiverat, om man tillämpar det internationellrättsliga hemvistbegreppet fullt ut. Två års vistelse är ju inte i och för sig tillräckligt för att grunda hemvist, utan det fordras även att vederbörande kan antas ämna stanna. Bestämmelserna om äktenskaps ingående skall emellertid tillämpas av myndigheter som kan väntas få vissa svårigheter att i det enskilda

fallet fastställa, om hemvist i internationellrättslig mening föreligger eller inte. Om man kräver att hemvistet varat minst två år, kommer myndigheterna åtminstone att kräva två års vistelse i Sverige. Kommittén förordar därför att kravet på två års hemvist här bibehålls som förutsättning för att utländsk medborgare skall få åberopa svensk lag (2 § andra stycket). Konsekvensen synes kräva att utländsk medborgare med hemvist i annan främmande stat än den han tillhör vid vigsel inför svensk myndighet får åberopa lagen i förstnämnda stat, om hemvistet har varat minst två år.

I fall då det är svårt eller omöjligt att fastställa innehållet i främmande lag och i andra tänkbara undantagsfall kan det framstå som önskvärt att vederbörande får ingå äktenskap med tillämpning av svensk lag även om han har hemvist här sedan kortare tid än två år eller inte alls har hemvist här. Att närmare reglera under vilka förutsättningar sådan tillämpning bör vara möjlig är svårt. Kommittén föreslår därför att Kungl. Maj:t får befogenhet att medge att utländsk medborgares rätt att ingå äktenskap prövas enligt svensk lag också i andra fall än som förut angetts (2 § tredje stycket).

Liksom i gällande lag bör finnas bestämmelse om att vissa äktenskapshinder skall upprätthållas med hänsyn till svensk ordre public. Kommittén föreslår sådana bestämmelser i 1 kap. 3 §. Där föreskrivs att den som är under 15 år aldrig får ingå äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen, att äktenskap inte får ingås mellan släktingar i rätt upp- och nedstigande led eller mellan syskon samt att den som har varit gift inte får ingå nytt äktenskap utan att det förra äktenskapet upplösts genom beslut som får tillämpas här i landet eller genom andra makens död.

Kommittén förordar att principen *locus regit actum* behålls som huvudregel vad angår formen för äktenskaps ingående. Detta gäller i första hand, när fråga är om vigsel inför svensk myndighet inom landet (4 §). Till formfrågor räknas även frågan om vigselförrättares behörighet.

Enligt kommitténs mening är det inte behövligt att i lag begränsa Kungl. Maj:ts behörighet att förordna vigselförrättare. Kommittén erinrar om de vidsträckta befogenheter som föreligger att förordna vigselförrättare inom landet. De situationer då behov av svensk vigselförrättare utomlands kan föreligga är svåra att förutse. Frågan bedöms bäst av Kungl. Maj:t från fall till fall. Under vilka förutsättningar medgivande kan erhållas blir en förhandlingsfråga. Förslaget ger därför Kungl. Maj:t en allmän fullmakt att förordna svensk vigselförrättare utomlands (5 § första stycket).

Kommittén anser det lämpligt att förordnande som vigselförrättare meddelas diplomatiska och konsulära tjänstemän enligt en mera liberal praxis än som tillämpas f. n. Sålunda synes det exempelvis rimligt att svenska turisternas önskemål om svensk vigsel utomlands blir tillgodo-

sedda om de ofta återkommer i en viss stat. En förutsättning bör fortfarande vara att hinder inte möter från den främmande statens sida.

Enligt kommitténs förslag skall förordnande att vara vigselförrättare utomlands kunna meddelas dels för viss bestämd person dels för innehavare av viss diplomatisk eller konsulär tjänst eller befattning som präst. I förhållande till gällande rätt innebär förslaget bl. a. den nyheten att Kungl. Maj:t kan meddela vigselbemyndigande åt envar utomlands verksam präst i svenska kyrkan, oavsett om denne är knuten till svensk församling eller tillhör svenska kyrkans sjömansvård. Vidare kan Kungl. Maj:t meddela vigselbehörighet åt präst i annat här verksamt trossamfund än svenska kyrkan.

Enligt 4 kap. GB kan kyrklig vigsel inom svenska kyrkan eller annat trossamfund erhållas bara om parterna eller endera tillhör det samfund inom vilket vigseln skall förrättas. Tillgången på personer som kan förrätta svensk vigsel utomlands är begränsad, och kravet på samfundstillhörighet kan medföra att de trolovade över huvud taget inte kan erhålla svensk vigsel. Kommittén föreslår därför att Kungl. Maj:t får möjlighet att dispensera från nämnda krav (5 § andra stycket).

Om den som förrättat vigsel utomlands inte var behörig därtill enligt svensk lag torde vigseln enligt gällande lag bli en nullitet, även om vederbörande varit behörig att förrätta vigsel i Sverige eller under andra förutsättningar utomlands. I motsats härtill gäller i interna förhållanden att vigsel inte skall anses ogiltig på grund av att vigselförrättaren överskridit sin behörighet. Enligt kommitténs förslag skall denna princip gälla även i internationellrättsliga förhållanden. Gränsen för behörigheten kan vara svårare att bedöma vid vigsel utomlands än vid vigsel i Sverige, och misstag bör inte gå ut över kontrahenterna. Vigselförrättaren kan i förekommande fall dömas till ansvar för tjänstefel, och detta bör vara tillräckligt för att i allmänhet hindra att svenska vigslar utomlands förrättas utan Kungl. Maj:ts uppdrag. Att vigseln anses ogiltig i den stat där den förrättats bör enligt kommittén inte utgöra hinder för oss att godta vigseln (5 § tredje stycket).

Enligt kommitténs mening bör det inte uppställas några begränsningar i fråga om Kungl. Maj:ts behörighet att lämna tillstånd till att vigsel förrättas enligt utländsk lag här i landet (6 §). Huruvida tillstånd lämpligen bör beviljas får bedömas från fall till fall. Ofta torde det bli en förhandlingsfråga, när det anses önskvärt att utverka motsvarande tillstånd för svensk vigselförrättare i utlandet. Tillstånd torde kunna ges tämligen liberalt.

Kommittén anser att även vid prövning här i landet av frågan om en enligt främmande lag utomlands förrättad vigsel är giltig principen *locus regit actum* bör vara huvudregel. Beträffande vigsel som förrättats i främmande stat av vigselmyndighet tillhörande annan främmande stat förordar kommittén dock, att äktenskapet även skall anses giltigt till

formen om det är giltigt i sistnämnda stat. Uppfattningen i den stat där vigseln förrättats lämnas sålunda därhän. Vi bör med andra ord ansluta oss till den mening som godtar äktenskapet (7 § första stycket). Är äktenskapet giltigt i vardera kontrahentens hemland, bör det enligt kommittén också anses giltigt här oavsett uppfattningen i vigsellandet (7 § andra stycket).

Förslaget upptar också för internationellrättsliga förhållanden en motsvarighet till bestämmelsen i 4 kap. 9 § andra stycket GB. Kommittén föreslår att Kungl. Maj:t, om synnerliga skäl föreligger, skall kunna godkänna äktenskap som skulle vara ogiltigt på grund av formfel (8 §).

3.3 Remissyttrandena

Mot förslagens bestämmelser avseende tillämplig lag i fråga om r ä t t e n a t t i n g å ä k t e n s k a p framställs i allmänhet inte någon erinran. *Svea hovrätt* förklarar sig i fråga om rätten att ingå äktenskap inför svensk myndighet dela kommitténs uppfattning att en kontrahent alltid skall ha rätt att åberopa sin nationella lag men att utrymme därjämte i vissa fall skall finnas för tillämpning av lagen på hemvistorten. Hovrätten finner dock att tvekan kan råda om vilka krav som bör ställas på hemvistets varaktighet. Beträffande det föreslagna kravet på två års hemvist för utländsk medborgares behörighet att ingå äktenskap här påpekar hovrätten att kravet överensstämmer med vad som i detta hänseende gäller de nordiska länderna emellan. På grund härav och då kravet inte skall upprätthållas beträffande statslösa och politiska flyktingar finner sig hovrätten inte ha något att erinra mot kommitténs förslag i denna del. Hovrätten finner det vidare rimligt att motsvarande krav på kvalificerat hemvist skall gälla för svensk medborgares rätt att ingå äktenskap enligt främmande lag.

Uppsala domkapitel finner det tillfredsställande att kommittén vill bereda utlandssvenskar vissa lättnader genom att föreslå att rätten att ingå äktenskap kan prövas enligt hemvistlandets lag, när det gäller svenska medborgare som i mer än två år haft hemvist i främmande stat.

Kyrkobokföringsinspektören i Stockholms stift finner bestämmelsen att svensk medborgare efter två års hemvist i främmande stat skall få åberopa den statens lag diskutabel. Bestämmelsen befaras kunna leda till svåra prövningsfrågor om när hemvist i främmande stat kan anses föreligga eller ej. Kyrkobokföringsinspektören förordar att den nuvarande bestämmelsen om prövning av svensk medborgares rätt att ingå äktenskap behålls. Av samma skäl erinrar han mot den bestämmelse som behandlar utländsk medborgares rätt i berört avseende, i vad bestämmelsen avser hemvist i annan främmande stat än den där sökanden är medborgare. Möjligheterna bör begränsas till lagen i den stat där vederbörande är medborgare eller till svensk lag. Kyrkobokföringsin-

spektören ifrågasätter dock om inte kravet på viss tids hemvist här och på andra motsvarande ställen skulle kunna begränsas till ett års hemvist.

I fråga om sådana äktenskapshinder som skall beaktas av svensk myndighet avstyrker *hovrätten för Västra Sverige* möjligheten till dispens för den som är under 15 år med hänsyn till innehållet i 6 kap. 3 § brottsbalken.

De föreslagna reglerna om formen för äktenskaps ingående har inte mött någon erinran vid remissbehandlingen.

Från flera håll uttrycks tillfredsställelse över den utformning förslaget fått när det gäller förordnande av svensk vigselförrättare utomlands. *Uppsala domkapitel* bedömer förslaget med den däri lämnade fullmakten för Kungl. Maj:t som en angelägen reform. De hittillsvarande olägenheterna med personligt förordnande kommer att undanröjas genom att förslaget möjliggör för Kungl. Maj:t att ge innehavare av viss befattning vigselrätt. Domkapitlet finner det även värdefullt att Kungl. Maj:t enligt förslaget kan meddela vigselbemyndigande åt envar utomlands verksam präst, oavsett om denne är knuten till svensk församling eller anställd i svenska kyrkans sjömansvård.

Utlandssvenskarnas förening uttrycker också en positiv inställning till förslaget i denna del. Föreningen utgår från att vigselbehörighet i praktiken kommer att förlänas befattningshavare vid samtliga svenska ambassader, lönade konsulat, församlingar och sjömanskyrkor i utlandet, i den mån hinder inte möter från resp. verksamhetsländers sida.

Kyrkobokföringsinspektören i Stockholms stift ifrågasätter om den inskränkning i förhållande till gällande rätt som förslaget innebär när det gäller svensk prästs behörighet att viga utomlands kan anses nödvändig. Nuvarande bestämmelser innebär att giftermål mellan svenska medborgare på utrikes ort ingåtts i behörig form om vigseln förrättats av präst inom svenska kyrkan. Inskränkning i möjligheten att viga har varit helt beroende av det främmande landets lagstiftning. Enligt förslaget är prästs behörighet att viga enligt svensk lag utom riket beroende av särskilt förordnande.

Svea hovrätt ifrågasätter om inte den föreslagna bestämmelse som möjliggör för Kungl. Maj:t att bota formfel i internationellrättsliga förhållanden bör utgå. Bestämmelsen har i fråga om vigsel en motsvarighet i 4 kap. 9 § GB. Den nu föreslagna regeln har en principiellt mera diskutabel räckvidd. En svensk förvaltningsmyndighet skulle kunna förklara en av utländsk myndighet förrättad akt, som är en nullitet enligt den rättsordning efter vars regler den förrättats, för gällande. Den som har intresse av att den utländska vigselakten ratihaberas synes enligt hovrättens mening i första hand ha att vända sig till myndigheterna i det land där akten förrättades eller vars rättsordning vigselförrättaren eljest var underställd.

I fråga om sättet för hindersprövning framhåller *kyrkoherden i svenska församlingen i Oslo*, att svensk utlandsförsamling torde vara det forum, som är bäst ägnat för prövning av kontrahenternas behörighet. I allmänhet torde pastor i svensk utländsk församling äga närmare kännedom om parternas förhållanden än vad som kan förutses hos annan svensk utrikestjänsteman som under kortare tid befinner sig på viss stationeringsort. Beskickningschefs eller annan utrikestjänstemans behörighet att verkställa hindersprövning kan emellertid anses motiverad, om förfarandet därigenom förenklas.

4 Äktenskapsmål

4.1 Gällande rätt

I betänkandet redogörs på s. 133—154 för gällande internationell rätt i olika stater.

Frånsett internordiska förhållanden gäller att svensk domstol alltid är behörig att ta upp mål om hem- eller äktenskapsskillnad mellan makar som båda är svenska medborgare, även om makarna är bosatta utomlands. Internt forum finns alltid enligt 15 kap. 4 § GB. Att svensk lag skall tillämpas i dessa fall är klart.

När det gäller utländska medborgare i andra länder än de nordiska, innehåller 1904 års lag i 3 kap. bestämmelser om äktenskapsskillnad och hemskillnad. Vissa undantag från dessa bestämmelser gäller enligt 7 kap. 2 § andra stycket 1904 års lag samt enligt 1964 års lag om svensk domstols prövning av äktenskapsmål i vissa fall.

Talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad mellan utländska medborgare får enligt 3 kap. 1 § första stycket 1904 års lag tas upp här i landet, om den make mot vilken talan väcks har sitt hemvist här eller om makarna samtidigt haft hemvist i Sverige men den make mot vilken talan väcks övergivit den andra eller flyttat ur landet efter det orsak till skillnad uppstått. Enligt andra stycket får talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad dock inte tas upp här i landet, om det enligt lagen i den stat makarna tillhör är, i allmänhet eller för vissa fall, förbehållet åt inländsk myndighet att pröva mål om äktenskapsskillnad eller hemskillnad mellan den statens medborgare.

Beträffande frågan, vilket lands lag som skall tillämpas, gäller enligt 3 kap. 2 § som huvudregel, att äktenskapsskillnad eller hemskillnad mellan utländska makar får beviljas endast om sådan skillnad som det är fråga om får äga rum enligt lagen i den stat makarna tillhör och orsak till skillnaden föreligger såväl enligt sagda lag som enligt svensk lag. Har makarna förut tillhört annan främmande stat, får vad som inträffat under den tiden inte återopas för vinnande av skillnad, om inte skillnad på grund därav är medgiven även enligt där gällande lag.

Tillhör makarna olika stater skall enligt 7 kap. 2 § första stycket fråga som angår äktenskapsskillnad eller hemskillnad bedömas som om båda makarna var medborgare i den stat de sist gemensamt tillhört eller, om de inte tillhört samma stat, i den stat mannen tillhör. Skall makarna med stöd härav anses vara svenska medborgare torde reglerna i 3 kap. 1 och 2 §§ förlora sin tillämplighet. Frågan om make har hemvist i Sverige prövas enligt 7 kap. 3 § enligt svensk lag, när svensk myndighets behörighet är beroende därav.

Enligt 7 kap. 2 § andra stycket 1904 års lag gäller att svensk medborgare som sedan minst ett år har hemvist i Sverige alltid får väcka talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad här. Frågan om orsak till skillnad föreligger skall då prövas endast enligt svensk lag.

Genom 1964 års lag om svensk domstols prövning av äktenskapsmål i vissa fall har utlänningars rätt att få talan i äktenskapsmål prövad här utvidgats i vissa hänseenden. Lagen uppräknar i 1 § första stycket fyra skilda fall när svensk domstol får ta upp talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad utan hinder av vad som föreskrivs i 1904 års lag (internt forum finns alltid enligt 15 kap. 4 § GB). Svensk domsrätt föreligger sålunda, a) om endera maken är statslös och sedan minst ett år har hemvist här i landet, b) om endera maken är politisk flykting och sedan minst två år har hemvist här, c) om make sedan minst två år har hemvist här och upplysning saknas huruvida andra maken lever eller var han vistas samt d) om Kungl. Maj:t eljest för visst fall, när endera maken har hemvist i Sverige sedan minst två år, medgett att talan får tas upp.

Vad angår valet av tillämplig lag föreskrivs i 2 § 1964 års lag, att talan i fall som avses i 1 § får prövas endast enligt svensk lag, om inte med hänsyn till andra makens eller gemensamma barns intresse särskilda skäl föreligger att också tillämpa annan lag.

Antalet av Kungl. Maj:t avgjorda ärenden enligt 1 § första stycket d) i 1964 års lag har ökat kraftigt sedan lagen infördes. Det utgjorde 5 år 1965, 12 år 1966, 15 år 1967, 22 år 1968, 45 år 1969, 107 år 1970, 140 år 1971, 209 år 1972 samt 122 första halvåret 1973. Besluten har regelmässigt inneburit bifall till ansökningen. Ett stort antal nationaliteter, företrädesvis europeiska, är representerade bland sökandena och deras motparter. Det finns olika anledningar till att denna väg har valts. Vanligt är att tillämpning av svensk lag kan leda till skillnad — ofta i första hand hemskillnad — på grund av förhållanden som inte utgör skillnadsskäl enligt den nationella lagen eller att svaranden saknar hemvist här och svensk domstol inte är behörig enligt 1904 års lag. Det förekommer också att makarna är medborgare i stat som förbehåller sig exklusiv domsrätt beträffande sina medborgare eller att make önskar föra talan om äktenskapsskillnad trots att makarna är medborgare i stat vars lag inte medger sådan skillnad.

Har myndighet i främmande stat beviljat äktenskapsskillnad eller hemskillnad mellan medborgare i samma stat länder beslutet enligt 3 kap. 4 § 1904 års lag till efterrättelse här i landet. Om beslutet avser makar som är medborgare i annan stat än den myndigheten tillhör, uppställs i 3 kap. 5 § vissa villkor för beslutets erkännande. Dessa villkor gäller även för det fallet att makarna är svenska medborgare (eller vid tillämpning av 7 kap. 2 § första stycket behandlas som sådana). Som förutsättning för erkännande gäller för det första att den utländska myndigheten skall anses ha varit behörig att ta upp målet på grunder motsvarande dem som enligt 3 kap. 1 § gäller för svensk domstols behörighet. I regel fordras alltså att makarna eller åtminstone svaranden hade hemvist i den stat myndigheten tillhör, men i vissa fall är det tillräckligt att de tidigare samtidigt haft hemvist i den staten. Tillhörde makarna en stat som beträffande sina medborgare förbehåller sig exklusiv domsrätt i skillnadsmål, kan beslut av annan stats myndighet endast i undantagsfall vinna erkännande här i landet enligt 1904 års lag. Vidare krävs för erkännande att orsak till sådan skillnad som meddelats har varit för handen enligt lagen i den stat makarna tillhörde. Har beslutet meddelats av annan myndighet än domstol, får det inte lända till efterrättelse i fråga om utländska medborgare, om det av den anledningen inte kan vinna erkännande i makarnas hemland.

För att utländskt beslut om äktenskapsskillnad, som inte meddelats av myndighet i den stat makarna tillhörde, skall kunna återopas för rätt att ingå nytt äktenskap fordras att beslutet stadfästes av Svea hovrätt. Bestämmelser härom upptas i 3 kap. 6 och 7 §§ 1904 års lag. Förutsättning för stadfästelse är givetvis att beslutet enligt 3 kap. 5 § får lända till efterrättelse här. Stadfästelse kan sökas även för annat ändamål än omgifte.

Enligt 4 § första stycket 1964 års lag får, om myndighet i främmande stat har beviljat äktenskapsskillnad eller hemskillnad i fall motsvarande något av dem som avses i 1 § i lagen, beslutet efter ansökan hos Svea hovrätt vinna stadfästelse här i landet, om inte synnerliga skäl är däremot. Detsamma gäller enligt 4 § andra stycket när myndighet i främmande stat beviljat äktenskapsskillnad eller hemskillnad i fall motsvarande det som avses i 7 kap. 2 § andra stycket 1904 års lag (talan har väckts här av svensk medborgare som har hemvist i Sverige sedan minst ett år).

Stadfästelse gäller som lagakraftäggande dom. Avslås ansökan om stadfästelse utgör det inte hinder för ny ansökan (3 kap. 6 § 1904 års lag, 4 § 1964 års lag).

För nordiska medborgare gäller på grundval av nordiska äktenskapskonventionen enligt huvudregeln i 7 § 1931 års förordning, att yrkande om hemskillnad eller äktenskapsskillnad mellan medborgare i fördragsslutande stat skall tas upp i den stat där båda makarna har

hemvist eller där de senast har haft hemvist samtidigt och endera alltså är bosatt. Kan enligt vad nu sagts yrkandet inte tas upp i någon av staterna, får yrkandet väckas i stat där endera maken är medborgare. Yrkande om äktenskapsskillnad på grund av hemskillnad får alltid väckas i stat där båda makarna är medborgare. Grunden för denna bestämmelse är de variationer i fråga om hemskillnadstidens längd som förekommer i de olika nordiska länderna.

Vid prövning av fråga om hemskillnad eller äktenskapsskillnad skall enligt 9 § i varje stat användas där gällande lag, *lex fori*.

Dom på hem- eller äktenskapsskillnad som i konventionsfall har meddelats i en nordisk stat skall enligt 22 § gälla i övriga stater utan särskild stadfästelse och utan prövning av avgörandets riktighet eller av dess förutsättningar med hänsyn till hemvist eller medborgarskap i den ena eller andra av de fördragsslutande staterna.

Med avseende på mål om äktenskaps återgång upptar svensk internationell familjerätt regler angående lagvalet i 2 kap. 1904 års lag och två därtill anslutande tillämpningsförfattningar samt i 7 kap. 4 a § andra stycket 1904 års lag, 5 § 1964 års lag och 10 § 1931 års förordning. Frågan om den internationella kompetensen i mål om återgång behandlas däremot endast i de två sistnämnda författningarna.

1904 års lag saknar sålunda bestämmelser om svensk domstols internationella behörighet i mål om ogiltighet eller återgång av äktenskap. Sådan behörighet anses emellertid föreligga i åtminstone samma utsträckning som i skillnadsmål.

Vad angår tillämplig lag i mål om återgång av äktenskap gäller enligt 2 kap. 1 § 1904 års lag som huvudregel, att äktenskap som i behörig form slutits mellan utländska medborgare kan dömas att återgå, om orsak till återgång är för handen såväl enligt lagen i den stat makarna tillhörde vid äktenskapets ingående eller, om de tillhörde olika stater, enligt någondera statens lag som också enligt svensk lag. Till återgång kan emellertid dömas enligt uteslutande utländsk lag som nyss sagts, om Kungl. Maj:t förordnat att sådan lag får vinna tillämpning trots att orsak till återgång inte finns enligt svensk lag. Ägde make enligt sitt hemlands lag för behörighet att träda i äktenskap återropa lagen på annan ort, skall beträffande honom sådan lag vinna tillämpning, om enligt den lagen orsak till återgång inte är för handen.

Genom förordningen (1904: 26 s. 13) angående vissa främmande lagars tillämpning i fråga om återgång av äktenskap har Kungl. Maj:t meddelat förordnande enligt 2 kap. 1 § 1904 års lag beträffande lagarna i Belgien, Danmark, Frankrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Portugal, Rumänien, Ryssland, Schweiz, Spanien, Storbritannien och Irland, Tyskland och Österrike-Ungern, dock endast med avseende på lag som gäller inom område i Europa. Genom kungörelsen (1929: 277) angående polsk och danzigsk lags tillämpning i fråga om

återgång av äktenskap har meddelats motsvarande förordnande beträffande lagarna i Polen och den fria staden Danzig.

I 2 kap. 2 § 1904 års lag uppräknas vissa omständigheter som inte i något fall får föranleda äktenskaps återgång här i landet, sålunda inte ens om de utgör återgångsskäl enligt lag som på grund av Kungl. Maj:ts förordnande är ensam tillämplig. Till återgång får sålunda inte dömas av den anledningen att äktenskapet ingåtts i strid mot främmande lags föreskrift att tidigare äktenskap skall, oaktat det är upplöst genom skillnad, utgöra hinder för nytt äktenskap eller mot förbud mot äktenskap mellan dem som är av olika religion eller mot äktenskapsförbud som grundar sig på prästerligt kall eller på löfte att förbli ogift.

Genom lagändring år 1947 infördes i 1904 års lag möjlighet för utländsk medborgare, som har hemvist i Sverige sedan minst två år, att få sin rätt att ingå äktenskap här prövad efter svensk lag i stället för enligt hemlandets lag. I samband därmed infördes även föreskrift, att äktenskap som ingåtts i enlighet med den nya regeln skall dömas att återgå, om orsak därtill finns enligt svensk lag (7 kap. 4 a § andra stycket).

1904 års lag saknar bestämmelser om erkännande av utländska ogiltighets- och återgångsbeslut. Under vilka förutsättningar sådant erkännande kan ges synes vara i hög grad tveksamt.

Även 1964 års lag upptar bestämmelser om återgång av äktenskap. I 5 § föreskrivs sålunda att vad som sägs i lagen rörande talan om äktenskapsskillnad i tillämpliga delar skall gälla också talan om återgång av äktenskap. Familjerättskommittén anförde i sitt förslag, att bestämmelsen förmodligen hade ringa praktisk betydelse men kunde tänkas gripa in inte bara i återgångsfall som avses i svensk lag utan även i fall, då utländsk lag tillämpade återgång när vi använde oss av äktenskapsskillnad. Vissa svåra kvalifikationsproblem kunde undvikas genom bestämmelsen.

Beträffande återgång av äktenskap mellan dem som är och vid tiden för äktenskapets ingående var medborgare i nordisk stat meddelas föreskrifter i 10 § 1931 års förordning. Huvudregeln är att förordningens bestämmelser om hem- och äktenskapsskillnad samt rättsverkningarna därav skall äga motsvarande tillämpning. I fråga om valet av tillämplig lag upptar dock paragrafen en särregel. Frågan huruvida orsak till återgång är för handen skall nämligen prövas enligt den lag som tillämpades vid prövningen av kärandens rätt att ingå äktenskapet. Förs talan om återgång mot båda makarna får dömas till återgång endast om det återgångsskäl som åberopas utgör orsak till återgång enligt lagen i envar stat vars lag tillämpades vid prövningen av makarnas rätt att ingå äktenskapet.

Beträffande erkännande av dom som meddelats i annan nordisk stat gäller enligt 22 § 1931 års förordning samma regler i fråga om återgång som beträffande hem- eller äktenskapsskillnad.

Dom i äktenskapsmål kan vinna erkännande här i landet också enligt lagen (1936: 79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz.

4.2 Kommittén

Den reglering av svensk domsrätt och tillämplig lag i mål om äktenskapsskillnad eller hemskillnad som 1904 års lag innehåller bygger på en konventionsreglering som bl. a. syftar till att beslut som meddelats i fördragsslutande stat skall vinna erkännande i övriga stater. Om beslut angående äktenskapsskillnad inte erkänns utomlands blir resultatet en s. k. haltande skilsmässa. Kommittén konstaterar att det knappast är möjligt att finna lösningar som för alla situationer garanterar att ett beslut i ett äktenskapsmål vinner erkännande överallt. Förutsättningarna för att utländska skillnadsbeslut skall erkännas växlar avsevärt i olika stater. Enligt kommitténs mening är det inte heller önskvärt att driva kraven i riktning mot universell giltighet av skillnadsdomar för långt. Viktigt är att de som har stark anknytning till Sverige skall kunna få sina äktenskapsrättsliga förhållanden ordnade här utan större omgång eller alltför stora svårigheter. Förbud mot äktenskapsskillnad kan vi knappast acceptera och även andra bestämmelser kan vara för restriktiva. Enligt kommitténs mening bör man tillgodose rimliga krav på att make med anknytning till Sverige skall kunna få talan om äktenskapsskillnad prövad här i landet enligt svensk lag, även om domen inte alltid vinner erkännande utomlands. Genom ändringar i 1904 års lag och genom 1964 års provisoriska lagstiftning har vårt land redan tagit flera steg i den riktningen. I själva verket intar flera stater den ståndpunkten att man under vissa förutsättningar dömer till skillnad även om beslutet inte respekteras på andra håll. Detta gäller t. ex. med olika utgångspunkter Danmark och Norge samt Finland.

Den principiella utgångspunkten i 1904 års lag bör enligt kommittén överges och man bör söka sig fram till mera verklighetsnära regler. Detta kan ske enligt olika metoder. Man kan antingen inrikta sig på en lämplig reglering av domstolarnas kompetens att ta upp internationella mål och låta dem i själva saken döma enligt lex fori eller också ägna sig mera åt frågan, vilken lag som bör tillämpas i saken. Om svensk domstol endast får ta upp mål i vilka parterna har nära anknytning till Sverige, kan man låta domstolen utan begränsning tillämpa enbart svensk lag i själva saken. Systemet medför dock — konsekvent genomfört — att svensk domstol kanske inte kan tillåtas ta upp äktenskapsmål i den utsträckning som är motiverad från processuell synpunkt. I sämsta fall kan make hindras att få sin talan prövad vare sig här eller i annat land. Eller också kan det inträffa, att det land till vilket make hänvisas att föra talan inte känner äktenskapsskillnad. Låter man å andra sidan

svensk domstol pröva äktenskapsmål utan att kräva någon varaktig anknytning till vårt land, löper man risk att man där anser att den svenska domstolen inte var behörig att ta upp målet. Det är därför nödvändigt att jämka mellan och väga olika synpunkter mot varandra.

Tillämpning av främmande lag är alltid förenad med svårigheter och detta gäller inte minst äktenskapsmål. Det är därför en given fördel, om man inte behöver använda främmande lag. Tyngdpunkten i en reglering på området bör därför hänföras till behörighetsfrågan. Detta stämmer också med vad som gäller i Danmark och Norge liksom i Finland.

Kommittén diskuterar också frågan om anpassning av domsträttsreglerna till de förutsättningar för erkännande av utländsk äktenskaps- eller hemskillnad som anges i 1968 års Haagkonvention om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader. Kommittén anser emellertid att dess förslag till lag om internationellrättsliga förhållanden rörande äktenskap är ganska oberoende av om Sverige ansluter sig till den ena eller andra konventionen. Den lagstiftning som kommittén förordar kan kompletteras med bestämmelser som, om vi ansluter oss till någon konvention, skall gälla i förhållande till andra konventionsstater.

Kommitténs förslag upptar först ett antal fall då svensk domstol är behörig att ta upp äktenskapsmål (1 §). Detta får ske 1. om båda makarna är svenska medborgare, 2. om käranden är svensk medborgare och har eller tidigare har haft hemvist här i landet, 3. om käranden har hemvist här sedan minst två år, 4. om svaranden har hemvist här, 5. om saken rör ogiltighet av vigsel som förrättats av svensk myndighet samt 6. om i annat fall Kungl. Maj:t, när endera maken är svensk medborgare eller käranden inte kan få sin talan prövad i den stat där han är medborgare, finner skäl att talan prövas här.

Beträffande tillämplig lag skall enligt kommitténs förslag som huvudregel gälla, att talan om hem- eller äktenskapsskillnad prövas enligt svensk lag. När endera parten är svensk medborgare, skall detta gälla utan undantag. Däremot anser kommittén att viss modifikation bör gälla i fråga om äktenskapsskillnad, när inte någondera maken är svensk medborgare eller haft mera varaktigt hemvist här. Kommittén föreslår sålunda att, om båda makarna är utländska medborgare och inte någondera har hemvist här i landet sedan minst två år, det inte mot makes bestridande får dömas till äktenskapsskillnad, om grund till äktenskapets upplösning inte föreligger enligt makarnas eller, om makarna är medborgare i olika stater, någondera makens nationella lag (5 § första stycket). Även i andra fall då båda makarna är utländska medborgare torde viss hänsyn böra tas till makes nationella lag, t. ex. om mannen önskar äktenskapsskillnad och hustrun bor i ett katolskt land och där skulle betraktas som gift, även om det döms till äktenskapsskillnad här. Något ovillkorligt förbud mot äktenskapsskillnad bör dock inte gälla i detta fall. Kommittén föreslår att äktenskapsskillnad skall kunna vägras, om

grund till äktenskapsskillnad saknas enligt makes nationella lag och det med hänsyn till den makens eller gemensamma barns intressen föreligger särskilda skäl att beakta detta förhållande (5 § andra stycket).

Även om fråga om återgång sällan uppkommer, finner kommittén det lämpligt att i en allmängiltig lagstiftning om internationell äktenskarätt ta upp också frågor om återgång och ogiltighet av äktenskap till behandling. Med avseende på domsrätten synes samma regler kunna gälla för mål om återgång av äktenskap som för mål om hem- eller äktenskapsskillnad. I fråga om lagvalet uppställs samma huvudregel som för skillnadsmål, nämligen att prövningen skall ske enligt svensk lag. Fråga huruvida ett äktenskap består eller inte bör kunna prövas av svensk domstol under samma förutsättningar som äktenskapsmål i allmänhet och dessutom när saken rör ogiltighet av vigsel som förrättats av svensk myndighet (1 § punkt 5). Någon särskild reglering av lagvalet anses inte gärna kunna meddelas beträffande sådana frågor. Såvitt angår ogiltighet som enligt främmande lag grundas på materiella omständigheter får bestämmelserna om återgång tillämpas analogiskt. I vilka fall ett äktenskap skall anses ogiltigt på grund av formfel framgår av reglerna i 1 kap.

En ny lag bör enligt kommittén även innehålla bestämmelser om erkännande av utländska beslut i äktenskapsmål.

Ett beslut om äktenskapsskillnad leder till att äktenskapet anses upplöst åtminstone i den stat där beslutet meddelades. Regelmässigt har parterna möjlighet att gifta om sig där. Ibland utgör dock det föregående äktenskapet allttjämt hinder mot nytt äktenskap. Om beslutet inte erkänns i annat land, blir resultatet en s. k. haltande skilsmässa. Vi kan i viss mån motverka därmed förenade olägenheter genom att erkänna utländska beslut utan alltför stränga krav. Om vi erkänner beslut om äktenskapsskillnad som meddelats i främmande stat, vidgas det område inom vilket avgörandet anses giltigt. Ett nytt äktenskap som endera maken ingår här i landet kan visserligen komma att betraktas som ogiltigt i en tredje stat som inte erkänner beslutet. Kommittén anser dock inte att denna risk bör vara utslagsgivande.

Kommittén anser inte att alla utländska beslut kan erkännas utan vidare. I somliga stater kan makar få äktenskapsskillnad under mycket lättvindiga former. Sådana domar bör inte erkännas i Sverige. För erkännande av utländskt beslut om hem- eller äktenskapsskillnad vill kommittén som allmänt villkor uppställa, att det med hänsyn till makes medborgarskap eller hemvist eller annan anknytning förelåg skälig anledning till talans prövning i den främmande staten (7 § andra stycket). Regelen ger möjlighet att vägra erkännande av beslut, när myndighet i viss stat anlitas uteslutande därför att det är så lätt att få äktenskapsskillnad där (forum shopping). Om forum valts lojalt på grund av en rimlig anknytning till domstolslandet, skall beslutet som regel godtas.

Vilken lag som i själva saken lagts till grund för domen bör i allmänhet inte tillmätas betydelse. Om vi själva som huvudregel vill tillämpa svensk lag som *lex fori* i äktenskapsmål, bör vi också godta, att andra stater tillämpar sin egen lag. Skulle någon annan lag ha tillämpats på grund av domstolslandets internationellrättsliga regler, finns inte heller anledning att reagera däremot. Ett beslut som strider mot svensk ordre *public* bör dock inte erkännas.

Det finns enligt kommittén goda skäl att visa större återhållsamhet beträffande erkännande av utländska beslut om återgång eller ogiltighet av äktenskap. Ett sådant beslut kan medföra hårda rättsverkningar för make. Erkänner vi en utländsk dom som t. ex. med utgångspunkt från katolsk uppfattning förklarar att parterna aldrig ingått giltigt äktenskap, kan make stå rättslös. Avgörandet kan också stå i diametral strid mot vigsel som helt i laga ordning förrättats av svensk myndighet. Det kan bl. a. förekomma, att lagen i främmande stat uppställer krav på religiös vigsel och anser en svensk borgerlig vigsel som ogiltig. Om medborgare i sådan stat ingår äktenskap med svensk medborgare genom borgerlig vigsel här i landet, kan han, om han återvänder till hemlandet, handla som om han vore ogift och undandra sig alla förpliktelser i form av underhållsskyldighet o. l. mot andra parten. I hans hemland anses vidare barn i förbindelsen som utomäktenskapliga. Vad nu sagts om ogiltighetsdomar kan också i vissa fall gälla om återgångsdomar. Det är svårt att dra någon gränslinje mellan ogiltighet av materiella skäl och återgång. Kommittén anser att förutsättningarna för erkännande av utländska beslut rörande ogiltighet eller återgång av äktenskap bör bestämmas restriktivt. Om äktenskapet anses ogiltigt eller döms att återgå i den stat där det ingåtts, bör emellertid beslutet kunna erkännas även här. Beslut om ogiltighet eller återgång bör också kunna erkännas här, om jämförlig orsak till äktenskapets ogiltighet eller upplösning fanns enligt svensk lag (7 § första stycket). Frågan huruvida utländska beslut rörande ogiltighet eller återgång av äktenskap kan erkännas i vidare utsträckning torde enligt kommittén få överlämnas till rättstillämpningen.

Även om utländska beslut godtas enligt liberala grunder, kan det inträffa, att ett beslut om äktenskaps upplösning inte erkänns här i landet. Om endera maken eller båda i förlitan på beslutet har gift om sig i ett land som erkänner beslutet, synes det i allmänhet rimligt att godta den uppkomna situationen och, sedan det nya äktenskapet tillkommit, anse det tidigare upplöst. Det torde dock inte vara tillrådligt att avhända sig all möjlighet till reaktion mot otillbörliga förfaranden. Kommittén föreslår därför att, när endera maken ingått nytt äktenskap sedan beslut om återgång av äktenskap eller om äktenskapsskillnad meddelats i främmande stat, det tidigare äktenskapet skall anses upplöst genom beslutet, om inte andra maken visar att den omgifte förfarit uppenbart otillbörligt mot honom (8 §).

När de i förslaget angivna förutsättningarna för erkännande av skillnadsbeslut eller beslut om ogiltighet eller återgång av äktenskap föreligger, bör beslutet enligt kommitténs mening i allmänhet kunna erkännas här i landet utan särskild stadfästelse. Ibland kan det emellertid vara tveksamt om beslutet bör erkännas eller inte. Möjlighet bör därför föreligga att hos domstol, lämpligen såsom f. n. Svea hovrätt, erhålla prövning huruvida ett visst beslut skall gälla här i landet (9 §).

Fråga om verkan av utländskt beslut i äktenskapsmål uppkommer oftast när någon som vunnit äktenskapsskillnad i främmande stat vill ingå nytt äktenskap här. I många fall bör det då vara tillräckligt att frågan prövas av pastorsämbetet i samband med hindersprövningen. Om äktenskapsskillnaden har meddelats i stat där båda makarna var medborgare bör beslutet liksom f. n. kunna läggas till grund för omgifte här utan föregående prövning av Svea hovrätt (10 § första stycket). Även i andra fall bör ett beslut kunna godtas utan vidare om det har meddelats i stat för vars rättsordning vi hyser förtroende. Kommittén föreslår därför att Kungl. Maj:t skall kunna förordna att beslut om äktenskapsskillnad som meddelats i viss främmande stat får tillämpas utan föregående prövning av Svea hovrätt även om makarna inte var medborgare i den staten (10 § andra stycket).

De föreslagna bestämmelserna om erkännande av utländska beslut innehåller i likhet med lagförslaget i övrigt inga bestämmelser som förutsätter konvention med andra stater. Om Sverige ansluter sig till 1968 års Haagkonvention eller den av CIEC upprättade konventionen om erkännande av beslut rörande äktenskapsbandet, skulle detta enligt kommitténs mening inte medföra förpliktelser att erkänna utländska skillnadsbeslut i nämnvärt större omfattning än som följer redan av kommitténs förslag.

4.3 Remissyttrandena

Kommitténs förslag till regler om svensk domstols behörighet att ta upp äktenskapsmål godtas i huvudsak av de flesta remissinstanserna. *Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister* framhåller, att förslagets långtgående möjligheter att uppta äktenskapsmål med internationell anknytning vid svensk domstol kommer att tillgodose ett länge känt och alltmera accentuerat behov. *Föreningen* finner liksom *Sveriges advokatsamfund* de föreslagna reglerna lämpliga och praktiska. *Stockholms barnavårdsnämnd* tillstyrker förslaget och anför bl. a. att detta kan väntas få stor betydelse för svenskar som önskar upplösa äktenskap med utlänningar och i samband härmed återvänt till hemlandet. Med hittillsvarande ordning har, i de fall makarna har barn, den gemensamma vårdnaden kommit att kvarstå avsevärd tid. Detta har inte sällan medfört stor osäkerhet för parterna, ofta till förfång för barnet bl. a.

med hänsyn till risken för hastiga och uppslitande omflyttningar. I dessa fall kan en snabb dom med reglering av bl. a. vårdnaden få betydelse.

Hovrätten för Västra Sverige påpekar emellertid att en nackdel med de föreslagna bestämmelserna, som i betydande utsträckning bygger på domicilprincipen, är att det kan befaras att främmande stater som tillämpar nationalitetsprincipen blir obenägna att erkänna domar som grundas på domicilprincipen. Kommitténs förslag innebär att talan i äktenskapsmål får upptas till prövning under angivna förutsättningar även om dom i målet inte skulle erkännas i partens hemland. De föreslagna reglerna bygger på de riktlinjer som har dragits upp vid Haagkonferensen 1968. I den mån dessa vinner anslutning i utlandet försvinner nämnda nackdel och förslaget måste anses vara en förändring i rätt riktning.

I fråga om de enskilda punkterna i förslaget framställs erinringar i skilda hänseenden.

Mot utformningen av punkt 2 anför både *Svea hovrätt* och *hovrätten för Västra Sverige* betänkligheter. Det ifrågasätts om svensk medborgare som saknar hemvist i Sverige bör ha rätt att väcka talan här enbart av den anledningen att han någon gång — kanske för mycket länge sedan — haft hemvist här. Viss närmare anknytning till Sverige bör krävas. Härvid kan den i 1968 års Haagkonvention art. 2 punkt 4 b angivna förutsättningen för talerätt tjäna till ledning, nämligen att vederbörande haft hemvist i landet under en sammanhängande period av ett år som åtminstone delvis inföll under de två sista åren innan talan väcktes. *Svea hovrätt* påpekar att — om sådan anknytning krävs — en svensk medborgare härigenom kan komma att få sin rätt till talan i äktenskapsmål begränsad gentemot vad som nu gäller; om det är mannen i äktenskapet som är svensk medborgare skall ju båda makarna enligt 7 kap. 2 § första stycket 1904 års lag anses som svenska medborgare, och talan får då alltid upptas vid svensk domstol, oavsett var makarna har sitt hemvist. Denna begränsning i talerätten jämfört med gällande rätt kan man dock enligt *hovrättens* mening godta.

I fråga om bestämmelsen i punkt 3 framhåller *Svea hovrätt* att antalet ansökningar enligt 1 § första stycket d) 1964 års lag om Kungl. Maj:ts medgivande till svensk domstols prövning av äktenskapsmål har ökat sedan lagens tillkomst och att behov uppenbarligen föreligger av en regel som generellt medger rätt till talan i sådana fall som avses där. Även i övrigt föreligger enligt *hovrättens* mening starka skäl för att utländsk medborgare med nära anknytning till Sverige skall kunna få talan i äktenskapsmål prövad vid svensk domstol. Krav på kvalificerat hemvist bör uppställas. Med hänsyn till att den av kommittén föreslagna tvåårsregeln, i likhet med övriga fall då kvalificerat hemvist krävs, torde ha uppställts för att åstadkomma ett bevisdatum för att ett verkligt stadigvarande hemvist skall anses föreligga, och då det är en fördel att inte

olika krav i fråga om varaktigheten skall gälla i olika sammanhang, finner hovrätten inte anledning att motsätta sig kravet på två års kvalifikation i detta fall.

Enligt *Svea hovrätt* synes det inte omotiverat med en regel som tillerkänner den som har hemvist i Sverige och tidigare har varit svensk medborgare talerätt här även om hemvistperioden inte varat två år. Viss motsvarighet till en sådan regel finns i dansk och norsk rätt, som medger talerätt, om kändanden har hemvist i Danmark resp. Norge, oberoende av hur länge hemvistperioden varat, och han dessutom tidigare haft hemvist i landet. Kravet på två års hemvist som bevisdatum för att hemvist över huvud taget föreligger framträder inte lika starkt i detta fall som när det är fråga om utlänningar vilka aldrig har varit svenska medborgare. Enligt vad kommittén anför i anslutning till den föreslagna regeln i 5 kap. 2 § kan hemvist i regel presumeras föreligga när en svensk medborgare bosätter sig här efter att ha vistats utomlands. Det samma torde i viss mån gälla beträffande den som tidigare har varit svensk medborgare. Det skulle enligt hovrätten kunna övervägas att införa en bestämmelse av innehåll, att äktenskapsmål får tas upp av svensk domstol om kändanden har varit svensk medborgare och har hemvist här i landet.

Svea hovrätt påpekar vidare, att enligt 1968 års Haagkonvention dom på äktenskapskillnad eller hemskillnad skall erkännas, om kändanden vid talans väckande hade hemvist i domstolsstaten, oavsett hur länge detta varat, och dessutom makarna haft sitt sista gemensamma hemvist där, samt att en liknande regel finns i den internordiska lagstiftningen. Hovrätten ifrågasätter om inte en sådan bestämmelse bör införas även i den lagstiftning som nu föreslås.

Statens invandrarverk ifrågasätter om det finns tillräckliga skäl för att ställa krav på viss tids vistelse här för kändanden men inte för svaranden. I och för sig borde de regler om hänsynstagande till makes nationella lag som föreslås i 3 kap. 5 § räcka som skydd. Verket påpekar också att 1968 års Haagkonvention kräver endast ett års hemvist för kändanden.

I anslutning till punkt 4 i förslaget framhåller *Svea hovrätt* att det kan tänkas fall då det föreligger behov av en regel om svensk domsrätt när svaranden är svensk medborgare utan att ha hemvist här. Om kändanden har hemvist i Sverige men hemvistperioden inte varat två år kan det ofta stå i överensstämmelse med båda makarnas intressen att målet prövas här, eftersom detta är mest praktiskt för kändanden och det för svaranden kan vara av värde att reglerna i hans hemland tillämpas. Det skulle enligt hovrättens mening inte ens från kommitténs utgångspunkt kunna resas invändningar mot att medge svensk domsrätt i fall då svaranden är svensk medborgare och medger att kändandens talan prövas i Sverige.

Mot den av kommittén föreslagna regleringen av frågan om tillämplig lag i äktenskapsmål som tas upp av svensk domstol fram-

ställs inte någon erinran. *Svea hovrätt* diskuterar emellertid om den föreslagna regleringen medför risk för haltande skilsmässor. Bestämmelsen att svensk lag skall tillämpas kan visserligen förefalla tilltalande på grund av sin enkelhet, men just på grund därav kan den också bli alltför onyanserad vid rättstillämpningen. I viss mån har kommittén infört korrektiv häremot genom bestämmelserna i 3 kap. 4 och 5 §§. Hovrätten finner förenklingen i vissa stycken endast skenbar. Eftersom de svenska skillnadsreglerna, som mestadels blir avgörande för saken, är förhållandevis liberala, finner hovrätten emellertid inte skäl att motsätta sig förslaget utformning på denna punkt. Man torde dock böra observera att vissa skilsmässor som utverkas enligt dessa regler inte torde komma att erkännas i det land där makarna vistas.

Också den reglering kommittén föreslår i fråga om erkännande av utländska beslut i äktenskapsmål mottas i huvudsak positivt av remissinstanserna. *Svea hovrätt* uttalar, att de erfarenheter hovrätten har av ärenden angående stadfästelse av utländsk skillnadsdom visar, att den nuvarande regleringen är otillfredsställande. Ärendena medför vanligen ett tidsödande arbete både för domstolen och för sökanden, även i fall där stadfästelse slutligen måste vägras. Det är därför angeläget att åstadkomma lättnader i detta hänseende. Kommitténs förslag tillgodoser detta krav.

CFU finner det vara en nackdel att förslaget saknar motsvarighet till 7 kap. 2 § första stycket 1904 års lag, enligt vilken bestämmelse makar som tillhör skilda stater i vissa fall skall behandlas som medborgare i samma stat. Detta medför att prövning av *Svea hovrätt* kommer att fordras i fråga om en del utländska skillnadsbeslut som nu utan vidare kan läggas till grund för hindersprövning här.

Liknande tankegångar kommer till uttryck i yttrandet från *kyrkobokföringsinspektören i Stockholms stift*. Han anser förslaget svårbedömt, eftersom man inte kan förutse vad ett förordnande av Kungl. Maj:t enligt 10 § andra stycket kan komma att innebära. Han ifrågasätter dock om den inskränkning som har gjorts i förhållande till nuvarande bestämmelser är nödvändig. Det bör med beaktande av nuvarande jämlikhetssträvanden övervägas, om man inte i lagen skulle kunna föreskriva att beslut om äktenskapsskillnad som har meddelats av myndighet i främmande stat, där båda eller endera av makarna var medborgare, får tillämpas utan föregående prövning enligt 9 §.

Hovrätten för Västra Sverige framhåller att bestämmelsen i 10 § andra stycket förefaller praktisk men att dess tillämpning på vissa håll måhända kan uppfattas som diskriminerande.

Av yttrandet från *kyrkobokföringsinspektören i Stockholms stift* framgår att förslaget att ett tidigare äktenskap skall kunna anses upplöst genom beslut om återgång eller äktenskapsskillnad i främmande stat, när endera maken efter beslutet ingått nytt äktenskap, mottas positivt

av folkbokföringsmyndigheterna. I praktiken har dessa myndigheter med stöd bl. a. av uttalanden i kommentarer till nuvarande lagstiftning försökt tillämpa motsvarande regel. Det betraktas som en väsentlig förbättring att frågan om godkännande av äktenskapsskillnad görs direkt avhängig av om endera parten ingått giltigt nytt äktenskap.

5 1968 års Haagkonvention

5.1 Konventionens innehåll

Haagkonferensen för internationell privaträtt antog år 1968 förslag till konvention om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader. Konventionen har ännu inte trätt i kraft. Den har hittills under tecknats av Storbritannien, Danmark och Norge.

Enligt *art. 1* är konventionen tillämplig i fråga om erkännande i fördragsslutande stat av äktenskapsskillnader och hemskillnader som vunnits i annan fördragsslutande stat efter domstolsförfarande eller annat i sistnämnda stat officiellt erkänt förfarande och som har laga verkan där. Även administrativa beslut skall sålunda erkännas. I princip torde konventionen däremot inte omfatta t. ex. mannens förskjutande av hustrun enligt muhammedansk rätt, men troligen finns åtskilliga mellanformer beträffande vilka det är osäkert om de faller under konventionen eller ej. Enligt *art. 11* får stat, som enligt konventionen är skyldig att erkänna beslut om äktenskapsskillnad, inte vägra någondera maken att ingå nytt äktenskap på den grunden att lagen i annan stat inte erkänner äktenskapsskillnad.

Konventionen avser inte avgöranden som rör skuldfrågor och inte heller åtgärder eller ålägganden som beträffande följdfrågor föreskrivits i samband med beslut om äktenskapsskillnad eller hemskillnad, såsom betalningsålägganden eller beslut rörande vårdnaden om barnen (*art. 1 andra stycket*). Konventionen medför sålunda inte förpliktelse att erkänna eller i förekommande fall verkställa sådana beslut. Vad som erkänns är i fråga om äktenskapsskillnad dess verkan med avseende på makarnas status.

Vilka rättsverkningar erkännande av hemskillnad medför är svårare att säga. Den frågan torde få prövas enligt de allmänna internationellprivaträttsliga reglerna i fördragsslutande stat där erkännande begärs.

De grundläggande bestämmelserna om vilka äktenskapsskillnader och hemskillnader som skall erkännas upptas i *art. 2 och 3*. De tar enbart hänsyn till var äktenskapsskillnaden eller hemskillnaden vunnits. Frågan vilken lag som tillämpats blir av betydelse endast med avseende på vissa undantagsregler och reservationsmöjligheter som upptas i fortsättningen av konventionen.

För att annan fördragsslutande stat skall vara skyldig att erkänna äktenskapsskillnad eller hemskillnad förutsätts att makarna eller endera

haft viss anknytning till den stat där beslutet meddelats. Bestämmelser härom ges i art. 2 under fem punkter. Dessa anknyter till svarandens hemvist (1), kärandens hemvist (2), makarnas gemensamma medborgarskap (3) samt kärandens medborgarskap (4 och 5). Medan äktenskapsskillnad eller hemskillnad skall erkännas, om vid den tidpunkt då talan väcktes svaranden hade hemvist eller båda makarna var medborgare i den stat där skillnaden vanns ("ursprungsstaten"), utan att några ytterligare anknytningsfakta krävs, uppställs i övriga fall — när fråga är om kärandens anknytning till den stat där skillnaden vanns — vissa kvalifikationer. Om käranden hade hemvist i den stat där skillnad vanns, fordras därutöver, att detta hemvist varat minst ett år omedelbart innan talan väcktes eller att makarna haft sitt sista gemensamma hemvist där. När erkännande begärs på grund av att käranden var medborgare i den stat där skillnad vanns, krävs att han också hade hemvist där eller tidigare haft hemvist där under en sammanhängande period av ett år som åtminstone delvis inföll under de två sista åren innan talan väcktes. Slutligen föreskrivs enbart i fråga om äktenskapsskillnad, att sådan skall erkännas om den vunnits i stat där käranden var medborgare, under ytterligare förutsättning dels att käranden befann sig i den staten när talan väcktes, dels att makarna haft sitt sista gemensamma hemvist i en stat vars lag inte medgav äktenskapsskillnad när talan väcktes. Det är sålunda här fråga om äktenskapsskillnad som vunnits enligt ett slags nödkompetens.

Den lokala anknytning som upptas i art. 2 är "résidence habituelle". Det översätts här med "hemvist". Enligt art. 3 jämställs "domicile" — här översatt "domicil" — med résidence habituelle. När behörighet i frågor rörande äktenskapsskillnad eller hemskillnad i ursprungsstaten kan grundas på domicil, skall uttrycket résidence habituelle i art. 2 anses inbegripa domicil i den mening vari detta begrepp används i sagda stat. Begreppet domicil skall sålunda tolkas enligt lagen i den stat där skillnad vanns. Undantag görs beträffande hustruns domicil, när detta enligt lag är beroende av mannens domicil.

I art. 4 och 5 anges vissa kompletterande grunder för erkännande. Den första avser det fallet att genkärsmål förekommit. Då skall äktenskapsskillnad eller hemskillnad som följt på huvudkärömbålet eller på genkärömbålet erkännas, om villkoren i art. 2 eller 3 är uppfyllda för någotdera. Om sålunda t. ex. endera maken hade hemvist i den stat där skillnaden vanns, skall skillnaden erkännas, oavsett om han var svarande i fråga om huvudkärömbålet eller genkärömbålet.

Enligt art. 5 gäller, att om hemskillnad som uppfyller bestämmelserna i konventionen har lett till äktenskapsskillnad i ursprungsstaten, får erkännande av äktenskapsskillnad inte vägras enbart på den grunden att villkoren i art. 2 eller 3 inte längre var uppfyllda när talan om äktenskapsskillnad väcktes.

Art. 6 innehåller vissa preciseringar beträffande innebörden av den förpliktelse att erkänna utländska äktenskapsskillnader och hemskillnader som följer av föregående artiklar. Enligt första stycket skall myndigheterna i den stat där erkännande begärs vara bundna av de konstateranden av faktiska förhållanden på vilka behörighet grundats, under förutsättning att svaranden inställt sig under förfarandet. I andra stycket anges uttryckligen, att erkännande inte får vägras på grund av att den interna lagen i den stat där erkännande begärs inte skulle medge äktenskapsskillnad eller hemskillnad av samma orsaker eller på grund av att annan lag tillämpats än den som skolat tillämpas enligt de internationellt rättsliga reglerna i den stat där erkännande begärs. Vad som här sägs torde i och för sig följa av föregående bestämmelser i konventionen. Enligt tredje stycket får myndigheterna i den stat där erkännande begärs inte underkasta beslutet någon saklig prövning, frånsett vad som krävs för tillämpning av övriga bestämmelser i konventionen.

Art. 7—9 anger vissa fall då fördragsslutande stat direkt på grund av konventionen äger vägra att erkänna en äktenskapsskillnad eller hemskillnad som i och för sig uppfyller villkoren för erkännande i föregående artiklar. I andra fall, som framgår av art. 19—21, kan fördragsslutande stat vägra erkännande endast under förutsättning att den vid tillträde till konventionen genom reservation förbehållit sig rätt därtill.

Det enda fall då, frånsett ordre public-klausulen, erkännande direkt enligt konventionen kan vägras av materiella skäl framgår av art. 7. Enligt denna kan fördragsslutande stat vägra att erkänna äktenskapsskillnad mellan makar som, när äktenskapsskillnaden vanns, båda var medborgare enbart i stater vilkas lag inte medgav äktenskapsskillnad. Bestämmelsen är tillämplig även om makarna är medborgare i olika stater, under förutsättning att ingendera av staterna känner äktenskapsskillnad. Är någondera maken dessutom medborgare i annan stat vars lag tillåter äktenskapsskillnad, är bestämmelsen inte tillämplig. Den medför endast rätt, inte skyldighet att vägra erkännande i det angivna fallet. Bestämmelsen kan väntas bli använd i stater som strängt tillämpar nationalitetsprincipen, åtminstone om båda makarna är medborgare i samma stat.

Erkännande kan vägras också av processuella skäl, såsom framgår av art. 8 (tredskodom o. l.) och 9 (res judicata o. l.). Enligt art. 8 kan erkännande av äktenskapsskillnad eller hemskillnad vägras, om det, i betraktande av alla omständigheter, inte kan anses att ändamålsenliga åtgärder vidtagits för att svaranden skulle få kännedom om att äktenskapsskillnad eller hemskillnad begärts eller om svaranden inte har fått tillfredsställande möjligheter att föra sin talan. Enligt art. 9 kan fördragsslutande stat vägra att erkänna en äktenskapsskillnad eller hemskillnad, om den är oförenlig med tidigare beslut varigenom makarnas äktenskapliga status bestämts och som antingen meddelats i den stat där erkännande

begärs eller också erkänts eller uppfyller villkoren för erkännande i samma stat. För att erkännande skall kunna vägras torde förutsättas, att det andra beslutet meddelats tidigare än det beslut som begärs erkänt, oavsett när talan väckts. Det är tillräckligt, att förutsättningar föreligger att erkänna det tidigare beslutet, även om detta ännu inte blivit stadfäst när så erfordras. Artikeln är inte tillämplig, om det tidigare beslutet behandlar makarnas äktenskap som en prejudiciell fråga, utan själva saken skall angå makarnas äktenskapliga status, inbegripet frågan om de är hemskilda. Även ett beslut varigenom talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad ogillats kan medföra, att erkännande vägras i fråga om senare beslut varigenom äktenskapsskillnad eller hemskillnad beviljats, om samma omständigheter förelegat till bedömning.

Med nyssnämnda bestämmelse bör jämföras *art. 12*, som handlar om litispensens. Enligt denna kan talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad förklaras vilande i fördragsslutande stat, om talan angående någondera makens äktenskapliga status är anhängig i annan fördragsslutande stat. Bestämmelsen, som i och för sig inte har något nödvändigt samband med en konvention om erkännande av utländska avgöranden, anvisar en möjlighet att undgå motstridande avgöranden. Den är mycket vidsträckt, eftersom det inte krävs att fråga är om samma sak eller ens om samma parter. Den talan som förs i den främmande staten kan t. ex. angå giltigheten av ett tidigare äktenskap mellan ena maken och en tredje person.

Sedvanlig ordre public-klausul upptas i *art. 10* och innehåller, att fördragsslutande stat kan vägra att erkänna äktenskapsskillnad eller hemskillnad, om sådant erkännande skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för dess rättsordning.

Art. 13—16 innehåller ett flertal bestämmelser om stater med flera rättssystem. Bl. a. skall hänvisning till domicil eller hemvist i ursprungsstaten avse domicil eller hemvist i det område där äktenskapsskillnad eller hemskillnad vunnits (*art. 13* punkt 3), medan hänvisningarna i *art. 2* till makarnas eller kärandens medborgarskap skall avse medborgarskap i stat som omfattar det område där äktenskapsskillnad eller hemskillnad vunnits, oavsett makarnas hemvist (*art. 14*).

Av *art. 17 och 18* framgår, att konventionen inte är exklusiv. Fördragsslutande stat får tillämpa rättsregler, enligt vilka äktenskapsskillnader och hemskillnader i annan stat erkänns i vidare omfattning (*art. 17*). Konventionen innebär inte inskränkning i tillämpningen av andra konventioner med bestämmelser i samma ämne, till vilka fördragsslutande stat redan är eller blir ansluten (*art. 18*). Såvitt angår redan slutna konventioner torde dessa få iaktas oavsett om de föreskriver erkännande i vidare eller snävare utsträckning. Beträffande konventioner som kan komma att ingås framdeles förklaras däremot i konventionen, att de

fördragsslutande staterna bör tillse att de inte sluter konventioner i ämnet som är oförenliga med reglerna i förevarande konvention, utan att särskilda skäl föreligger på grund av regionala eller andra föreningsband. Därjämte förbinder sig de fördragsslutande staterna att i överensstämmelse med förevarande konvention erkänna äktenskapsskillnader och hemskillnader som vunnits i fördragsslutande stater, vilka inte är anslutna till de särskilda konventionerna. Bestämmelserna innebär bl. a., att de nordiska staterna är oförhindrade att ändra den nordiska äktenskapskonventionens bestämmelser i ämnet, åtminstone så länge den liksom f. n. begränsas att avse skillnader som vunnits i nordiskt land.

Konventionen medger i *art. 19—21*, att fördragsslutande stat vid sitt tillträde till konventionen förbehåller sig rätt att vägra erkännande i vissa fall när äktenskapsskillnad eller hemskillnad annars skall erkännas enligt konventionen. Fördragsslutande stat kan sålunda enligt *art. 19* punkt 1 förbehålla sig att inte erkänna äktenskapsskillnad eller hemskillnad mellan makar som, när den vanns, båda var medborgare enbart i den staten, om annan lag tillämpats än den lag som anges av samma stats internationella privaträtt och det lett till annat resultat än om sistnämnda lag iakttagits. Denna bestämmelse ger sålunda bl. a. fördragsslutande stat som tillämpar nationalitetsprincipen möjlighet att, efter uttryckligt förbehåll, vägra erkänna skillnad mellan två medborgare i samma stat som dessa inte kan erhålla enligt statens egen lag.

Art. 7, som ger fördragsslutande stat rätt att — utan särskild reservation — vägra erkänna äktenskapsskillnad mellan makar som båda var medborgare enbart i stater vilkas lag inte medgav äktenskapsskillnad, suppleras av tre olika reservationsmöjligheter. Den viktigaste synes vara den som upptas i *art. 20*. Fördragsslutande stat, vars lag inte medger äktenskapsskillnad, kan förbehålla sig att inte erkänna äktenskapsskillnad, om en av makarna, när den vanns, var medborgare i stat vars lag inte medgav äktenskapsskillnad. Bestämmelsen kan bl. a. användas av stat, vars lag inte medger äktenskapsskillnad, för att vägra erkänna en utomlands meddelad äktenskapsskillnad, så snart en av makarna var medborgare i den staten. Vidare kan fördragsslutande stat enligt *art. 19* punkt 2 förbehålla sig att inte erkänna äktenskapsskillnad mellan makar som, när den vanns, båda hade hemvist i stater som inte medgav äktenskapsskillnad men får i så fall inte vägra erkännande med tillämpning av *art. 7* (dvs. de fördragsslutande staterna får i detta hänseende välja mellan nationalitetsprincipen och domicilprincipen). Fördragsslutande stat, vars lag inte medger hemskillnad, kan enligt *art. 21* förbehålla sig att inte erkänna hemskillnad om en av makarna, när den vanns, var medborgare i fördragsslutande stat vars lag inte medgav hemskillnad.

Art. 22—24 innehåller vissa bestämmelser om konventionens tillämp-

lighet. Fördragsslutande stat kan enligt art. 22 när som helst förklara, att vissa grupper av personer som är medborgare i den staten likväl inte behöver räknas som dess medborgare vid tillämpning av konventionen. Bestämmelsen torde kunna få betydelse när det gäller att bedöma, om en person som är "British subject" skall vid tillämpning av konventionen anses som medborgare i fördragsslutande stat. Fördragsslutande stat som har två eller flera rättssystem beträffande äktenskapsskillnad eller hemskillnad kan enligt art. 23 i samband med undertecknande, ratifikation eller anslutning förklara, att konventionen skall gälla samtliga dessa rättssystem eller endast ett eller flera av dem, och kan när som helst ändra denna förklaring genom att avge en ny förklaring. Annan fördragsslutande stat kan vägra att erkänna äktenskapsskillnad eller hemskillnad, om konventionen, när erkännande begärs, inte är tillämplig på det rättssystem enligt vilket äktenskapsskillnaden eller hemskillnaden vunnits. Bestämmelsen avser att möjliggöra för bl. a. USA att ratificera konventionen. Eftersom varje delstat i USA har sin egen rättsordning på förevarande område skulle USA inte kunna ansluta sig till konventionen, om det inte fanns möjlighet att begränsa dess verkan till delstater som är beredda att godta konventionens bestämmelser. Konventionen är enligt art. 24 tillämplig oavsett när äktenskapsskillnad eller hemskillnad vunnits. Fördragsslutande stat kan likväl genom reservation förbehålla sig att inte tillämpa konventionen beträffande äktenskapsskillnad eller hemskillnad som vunnits innan konventionen trätt i kraft för den staten.

Art. 25—31 innehåller slutbestämmelser. Beträffande dessa hänvisas till konventionstexten. Här skall endast art. 26 och 28 framhållas. Konventionen är öppen för undertecknande av de stater som var företrädare vid Haagkonferensens elfte session (art. 26). Man får sålunda i fråga om varje stat som var företrädare vid den elfte sessionen räkna med möjligheten att den ratificerar konventionen och att äktenskapsskillnad eller hemskillnad som vunnits där skall erkännas under övriga förutsättningar som anges i konventionen. Som framgår av art. 28 har därjämte det stora flertalet av världens stater möjlighet att ansluta sig till konventionen. I förhållandet mellan den anslutande staten och annan fördragsslutande stat gäller dock anslutningen endast om sistnämnda stat förklarat sig godkänna anslutningen.

5.2 Kommittén

Kommittén har i sitt betänkande gjort en preliminär bedömning av frågan om Sverige bör ratificera Haagkonventionen. Kommittén anser det fullt rimligt, att utländska äktenskapsskillnader och hemskillnader erkänns i de fall som Haagkonventionen anger, och framhåller att den reglering som kommittén föreslår för icke-konventionsfall i själva ver-

ket torde vara minst lika liberal. Enligt kommittén kan en svensk anslutning till konventionen — fränsett förhållandet till andra konventioner — endast innebära fördelar, även om det är oviss hur stora de blir. Vad angår förhållandet till andra konventioner påpekar kommittén att Haagkonventionen inte inverkar på nordiska äktenskapskonventionen. Kommittén erinrar också om CIEC-konventionen om erkännande av beslut rörande äktenskapsbandet och diskuterar frågan om svensk anslutning till denna konvention. Enligt kommitténs mening är dock anslutning till Haagkonventionen att föredra för Sveriges vidkommande, såväl med tanke på innehållet i resp. konvention som därför att vi deltar i Haagkonferensen och i den utsträckning som är oss möjlig bör acceptera dess arbetsresultat. Kommittén anser emellertid att möjligheten att ansluta sig till både Haagkonventionen och CIEC-konventionen bör undersökas.

Kommittén kommer för sin del till slutsatsen att Sverige bör ratificera Haagkonventionen, om det inte vid överläggningar med övriga nordiska stater framkommer något som talar i motsatt riktning.

5.3 Remissyttrandena

Frågan om svensk anslutning till Haagkonventionen har inte berörts av någon remissinstans.

6 Statslösa personer och politiska flyktingar

6.1 Gällande rätt

Vår internationellrättsliga lagstiftning på familjerättens område innehåller — fränsett 1964 års lag om svensk domstols prövning av äktenskapsmål i vissa fall — inte några särskilda bestämmelser om statslösa personer och politiska flyktingar. I nyssnämnda lag föreskrivs att talan om äktenskapskillnad eller hemskillnad alltid får tas upp här, om endera maken är statslös och sedan minst ett år har hemvist i Sverige eller politisk flykting och sedan minst två år har hemvist här.

Statslösa personers personalstatut bör enligt den härskande mening hos oss bestämmas på grundval av deras hemvist. Denna mening synes vara allmänt omfattad även i främmande länder som tillämpar nationalitetsprincipen. Den har hos oss också kommit till uttryck i rättspraxis, se NJA 1914 s. 305 och 1939 s. 96, som båda rörde arvsrätt. På ett annat område har motsvarande grundsats kommit till uttryck i den med stöd av lagen (1969: 644) om vissa rättigheter för statslösa personer och politiska flyktingar utfärdade kungörelsen (1969: 645) om vissa rättigheter för statslösa personer och politiska flyktingar. I de avseenden som behandlas där skall statslös person vara likställd med svensk

medborgare, om han stadigvarande vistas här i landet, och i annat fall med medborgare i den stat där han stadigvarande vistas.

Enligt Förenta nationernas konvention den 28 september 1954 angående statslösa personers rättsliga ställning avses med statslös person den som inte av någon stat med tillämpning av dess lagstiftning anses som dess medborgare. Konventionen omfattar sålunda endast statslösa de jure. Enligt art. 12 mom. 1 i konventionen skall en statslös persons personrättsliga ställning bestämmas av lagen i det land där han har sitt hemvist eller, om han saknar hemvist, av lagen i det land där han har sin vistelseort. Enligt art. 12 mom. 2 skall rättigheter som en statslös person tidigare förvärvat och som härflyter från hans personrättsliga ställning — i främsta rummet sådana rättigheter som uppkommer genom äktenskap — erkännas av fördragsslutande stat, dock med möjlighet att i förekommande fall göra förbehåll om fullgörande av formaliteter föreskrivna i statens lag. Det sagda gäller dock endast i fråga om rättighet av ett slag som skulle ha erkänts av statens lag om vederbörande inte hade blivit statslös.

Sverige ratificerade konventionen år 1965 och gjorde därvid förbehåll mot art. 12 mom. 1. Däremot har något förbehåll inte gjorts mot art. 12 mom. 2.

Antalet statslösa personer i Sverige uppgick år 1950 till 15 699, år 1960 till 3 911 och år 1970 till 3 440.

P o l i t i s k a f l y k t i n g a r har tidigare ibland från vissa synpunkter karakteriserats på det sättet att de sagts inte åtnjuta sitt hemlands beskydd, så t. ex. i den numera upphävda lagen (1938: 322) angående rätt för Konungen att meddela förordnande om vissa förmåner åt statslösa m. fl. Uttrycket återkommer också i ett par äktenskapsmål från åren 1948 och 1949 rörande baltiska flyktingar (NJA 1948 s. 805 och 1949 s. 82). I nu gällande utlänningslag (1954: 193) har emellertid i 2 § införts en uttrycklig definition av begreppet politisk flykting, vilken utformats i anslutning till Genèvekonventionen den 28 juli 1951 angående flyktingars rättsliga ställning. Som politisk flykting anses enligt utlänningslagen utlännning som i sitt hemland löper risk att bli utsatt för politisk förföljelse. Med politisk förföljelse förstås att någon på grund av sin härstamning, tillhörighet till viss samhällsgrupp, religiösa eller politiska uppfattning eller eljest på grund av politiska förhållanden utsätts för förföljelse, som riktar sig mot hans liv eller frihet eller eljest är av svår beskaffenhet, eller att på grund av politiskt brott allvarligt straff åläggs honom.

Det bör här anmärkas att utlänningsutredningen i sitt slutbetänkande (SOU 1972: 84) föreslagit att utlänningslagens regler om politiska flyktingar anpassas närmare till motsvarande bestämmelser i flyktingkonventionen samt att en annan grupp av skyddsbehövande utlännningar avgränsas och ges ett efter deras behov avpassat skydd Denna grupp

avses omfatta bl. a. dem som nu är att anse som politiska flyktingar enligt svensk lag men inte enligt konventionen.

Genèvekonventionen omfattar dem som varit att anse som flyktingar enligt vissa äldre överenskommelser samt dem som blivit flyktingar till följd av händelser som inträffat före den 1 januari 1951. Konventionen upptar i art. 12 bestämmelser om flyktingars personrättsliga ställning, vilka motsvarar dem som finns i 1954 års konvention om statslösa personer. Enligt art. 12 mom. 1 skall sålunda en flyktings personrättsliga ställning bestämmas av lagen i det land där han har sitt hemvist eller, om han saknar hemvist, av lagen i det land där han har sin vistelseort. Art. 12 mom. 2 motsvarar den förut återgivna art. 12 mom. 2 i konventionen om statslösa personer. Principerna i flyktingkonventionen har godtagits på åtskilliga håll utomlands, t. ex. i Förbundsrepubliken Tyskland, som eljest håller fast vid nationalitetsprincipen.

Genom protokoll den 31 januari 1967 angående flyktingars rättsliga ställning har ett stort antal stater, däribland Sverige, överenskommit att tillämpa konventionen utan begränsningen att vederbörande skall ha blivit flykting till följd av händelse som inträffat före den 1 januari 1951.

Sverige har vid ratifikation av flyktingkonventionen år 1954 gjort reservation mot art. 12 mom. 1 av innebörd, att konventionen inte skall föranleda ändring av den gällande svenska internationella privaträtten, i den mån denna stadgar att en flyktings personrättsliga ställning skall bestämmas av hans hemlands lag. Däremot gjordes inte någon reservation mot art. 12 mom. 2.

Antalet politiska flyktingar i Sverige kan inte anges på samma sätt som när det gäller statslösa personer. Man torde dock kunna räkna med att det finns åtskilliga tusental personer som kan betraktas som politiska flyktingar.

6.2 Kommittén

Kommittén anser att en ny lag om internationellrättsliga förhållanden på äktenskapsrättens område inte bör sakna bestämmelser om statslösa personer och politiska flyktingar. Regler härom har tagits upp i kap. 4 i kommitténs lagförslag.

De statslösa personerna i Sverige utgör f. n. en ganska liten grupp. På längre sikt får man dock enligt kommittén räkna med att vårt land åter kan bli tillflyktsort för ett större antal flyktingar som berövats sitt medborgarskap.

Det synes inte kunna komma i fråga att i en ny internationellprivaträttslig lagstiftning välja andra anknytningsfakta än hemvist eller vistelse, när det gäller att i fråga om statslösas personrättsliga ställning tillämpa regler vilka använder medborgarskapet som anknytningsfaktum.

Även för det fallet att den statslöse inte har hemvist i internationellrättslig mening någonstans bör vi enligt kommittén acceptera FN-konventionens grundsatser, dvs. låta den okvalificerade vistelsen följa utslaget. Kommittén föreslår därför att det i lagen föreskrivs att statslös person vid tillämpning av lagen skall jämföras med medborgare i det land där han har hemvist eller, om han saknar hemvist, där han har sin vistelseort.

Vad beträffar politiska flyktingar är det enligt kommittén tydligt, att de ofta har förlorat samhörigheten med hemlandet. Det finns därför starka skäl att behandla deras personliga angelägenheter på i huvudsak samma sätt som i fråga om statslösa. Det kan dock när det gäller politiska flyktingar vara motiverat att fordra att anknytningen till vistelandet har blivit relativt fast innan det landets lag tillämpas. De politiska förhållandena i hemlandet kan växla och personen i fråga kan därmed upphöra att vara politisk flykting. Ofta kan det också vara svårt att avgöra om en person över huvud taget flytt av politiska motiv. Prövningen underlättas om hans förhållanden har hunnit stabilisera sig. Även om en person står i motsatsförhållande till regimen i sitt hemland och kanske därför inte kan föra talan inför dess domstolar, behöver det inte heller i och för sig vara olämpligt att tillämpa de materiella reglerna i hemlandets lag. I motsats till vad som föreslås beträffande statslösa och med avvikelse från art. 12 mom. 1 i Genèvekonventionen synes därför okvalificerad vistelse inte böra godtas som anknytningsfaktum utan verkligt hemvist i internationellrättslig mening krävas. Härtill har vi fria händer genom vår reservation mot art. 12 mom. 1 i Genèvekonventionen. Kommittén föreslår sålunda beträffande politiska flyktingar endast att de skall jämföras med medborgare i den stat där de har hemvist.

6.3 Remissyttrandena

Statens invandrarverk tillstyrker att nuvarande krav på viss tids hemvist i Sverige för att svensk domstol skall pröva äktenskapsmål beträffande statslösa personer eller politiska flyktingar och i samband därmed tillämpa svensk lag slopas.

CFU konstaterar att hemvist, i undantagsfall vistelseort, och statslöshet eller politiskt flyktingskap träder i stället för medborgarskap som anknytningsfaktum. Nämnden framhåller att det uppenbarligen ofta kommer att vara svårt för pastorsämbetena att få tillräcklig utredning och detta i all synnerhet när prövningen gäller någon som inte vistas eller vid relevant förfluten tid vistats i Sverige. I fråga om sökandens utredningsplikt vid hindersprövning bör pastorsämbetenas svårigheter beaktas i administrativa föreskrifter som utfärdas av Kungl. Maj:t med stöd av 1 kap. 9 § i förslaget. I lämplig form bör pastorsämbetena vidare

tillförsäkras biträde av t. ex. den centrala utlänningsmyndigheten i frågor om statslöshet och politiskt flyktingskap. Pastorsämbetet bör ha rätt att hänvisa part att söka Svea hovrätts prövning av utländskt skillnadsbeslut även när det synes finnas förutsättningar för att beslutet skall kunna tillämpas utan sådan prövning men tillförlitlig utredning om dessa förutsättningar inte kan vinnas hos pastorsämbetet.

7 Förordnande av god man för bortovarande

7.1 Gällande rätt

Om den mot vilken talan enligt GB riktas vistas på okänd ort skall hans rätt i saken enligt 15 kap. 31 § bevakas av god man som sägs i 18 kap. FB. I fråga om ersättning till sådan god man gäller reglerna i 20 kap. 19 § FB om ersättning åt rättegångsbiträde. Enligt dessa regler har biträdet rätt till skälig ersättning för arbete, tidspillan och utlägg. Ersättningen skall stanna på statsverket, om inte motparten finnes böra åläggas att gottgöra statsverket kostnaden. Dessa ersättningsregler har införts genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 1973 (SFS 1973: 120). Tidigare gällde i princip att den för vilken biträde förordnats skulle förpliktas att ersätta statsverkets kostnad för biträdet när inte sådan skyldighet ansågs böra åläggas motparten.

I 20 kap. 37 § första stycket FB finns för mål som avses i denna balk bestämmelser motsvarande 15 kap. 31 § GB.

7.2 Kommittén

Enligt kommittén uppstår stundom i äktenskapsmål processuella svårigheter på grund av att myndigheterna i främmande stat där svaranden vistas vägrar att medverka till delgivning. Anledningen härtill kan vara att den staten förbehåller sig exklusiv domsrätt beträffande sina medborgare (såsom Ungern) eller, i fråga om äktenskapsskillnad, att talan anses strida mot ordre public (jfr NJA 1968 s. 580). Haagkonventionen den 15 november 1965 om delgivning i utlandet av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur får visserligen förutsättas undanröja dessa svårigheter såvitt angår fördragsslutande stater. I förhållande till andra stater behövs emellertid bestämmelser om hur det skall förfaras när delgivning inte kan ske. Hinder eller svårigheter att genomföra en process kan enligt kommittén även vållas av att part som vistas utomlands vägrar att medverka i äktenskapsmål här i landet, t. ex. därför att domen inte kommer att erkännas mot honom i fråga om följdverkningarna såsom underhåll och vårdnad.

Kommittén föreslår att reglerna om förordnande av god man i mål

enligt GB och FB utvidgas att omfatta även fall då den mot vilken talan riktas vistas på känd ort utomlands men stämningen eller andra handlingar i målet inte kan delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig. Rättegången bör genom den gode mannens medverkan kunna få ett mera tillfredsställande förlopp och partens rätt bättre tillgodoses än om man endast kan använda de vanliga reglerna i rättegångsbalken om påföljd av parts utevaro.

Kommittén anser det självklart att gode mannen, i den mån det kan ske, måste samråda med den part för vilken han förordnats och tillvarata dennes rätt i målet. En uttrycklig bestämmelse om samråd föreslås i paragrafen. Kommittén påpekar vidare att gode mannen givetvis måste framlägga partens yrkanden och ståndpunkt för domstolen i enlighet med partens önskemål.

Beträffande ersättning till god man som avses med förslaget skall enligt kommittén gälla i princip samma regler som för sådan god man som nu kan förordnas enligt GB och FB. Kommittén, som utgått från att kostnaden i princip skall drabba den för vilken god man förordnats, föreslår dock en undantagsregel enligt vilken kostnaden skall stanna på statsverket i fall då det skulle vara obilligt att ålägga återbetalningsplikt, exempelvis när orsaken till förordnandet är att delgivning hindrats av den stat där svaranden är bosatt.

I övrigt bör enligt kommittén bestämmelserna om god man i 18 kap. FB gälla i tillämpliga delar. Detta gäller t. ex. entledigande av gode mannen (18 kap. 10 § FB). Begär parten att gode mannen entledigas, får man beakta orsaken till förordnandet. Gode mannen bör regelmässigt entledigas om parten ställer ombud för sig. Även andra skäl till entledigande kan förekomma.

7.3 Remissyttrandena

Kommitténs förslag har mottagits positivt av remissinstanserna såvitt avser förordnande av god man då delgivning inte kan ske. Däremot ifrågasätts från flera håll behovet av en generell bestämmelse om förordnande av god man i andra fall då part vistas utomlands. *Svea hovrätt, hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare och förmynderskapsutredningen* förordar sålunda en uppmjukning av bestämmelsen om ovillkorligt förordnande av god man.

Stockholms tingsrätt påpekar att man genom de föreslagna reglerna inför ett tvång för utomlands bosatt svarande som delgivits stämning att vara representerad av antingen god man eller ombud. Detta innebär att man betager svaranden en möjlighet som han i viss utsträckning har nu att själv avgöra, om han vill ådra sig kostnader och besvär genom att ingå i svaromål. En annan konsekvens är att tredskodomsinstitutet helt

sätts ur spel i underhållsmål. Tingsrätten anser att man, med hänsyn till den föreslagna utvidgningen av de svenska domstolarnas behörighet att ta upp internationella skillnadsmål, kan förutse en ökning av det antal mål i vilka svaranden inte bara är bosatt utomlands utan även saknar varje intresse av det svenska domstolsavgörandet, eftersom det inte erkänns av den rättsordning som han är underkastad. Att svaranden i dessa fall skall åsamkas processkostnader i form av antingen ombudsarvode eller ersättning till god man förefaller inte skäligt. Tingsrätten anser därför att bestämmelsen om god man bör ges en utformning som överlämnar till domstolens bedömande att i de fall när delgivning skett utse god man bara om den bortovarandes intresse kräver det. Domstolen kan då underlåta att förordna god man om det kan antas att svaranden inställer sig personligen. Med hänsyn till att första inställelsen inte kan hållas innan god man förordnats förutsätter tingsrätten att svaranden redan i stämningen måste föreläggas att senast viss dag efter delgivningen anmäla ombud till rätten, vid påföljd att god man annars kan utses. *Svea hovrätt* instämmer i allt väsentligt i vad tingsrätten har anfört.

Hovrätten för Västra Sverige föreslår att förordnande av god man för svarande, som vistas utomlands och underlåter att ställa ombud för sig, skall meddelas endast när särskilda skäl föreligger, exempelvis då svaranden vistas på avlägsen ort utomlands. Hovrätten påpekar vidare att kommittén inte synes ha beaktat den situationen att svaranden inställer sig personligen eller genom ställföreträdare utan att ställa ombud för sig. *Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare* anser också att det i fall där delgivning skett bör ankomma på domstolen att bedöma om god man skall förordnas. *Förmyndarskapsutredningen* föreslår en uppmjukning av regeln så att god man inte behöver förordnas om rätten finner att målet kan avgöras i svarandens utemål. Utredningen framhåller att lagförslaget torde medföra att god man skall förordnas även i mål som, om svaranden vistas inom landet, skulle ha avgjorts i dennes utemål med stöd av 44 kap. 6 § rättegångsbalken. Något skäl härför synes inte föreligga. Annorlunda ställer sig saken enligt utredningen i sådana mål där nytt vite eller hämtning skulle ha tillgripits för att framtvunga inställelse av en svarande inom landet.

Stockholms barnavårdsnämnd tillstyrker förslaget och anför att bestämmelsen ter sig fördelaktig från barnavårdssynpunkt, eftersom man därigenom kan undvika att frågor om exempelvis vårdnad och underhåll hålls öppna alltför länge.

8 Föredraganden

8.1 Allmänna synpunkter

Vår gällande lagstiftning på den internationella familjerättens område härrör i sina huvuddrag från början av detta sekel. Den har länge ansetts föråldrad och i behov av en allmän översyn. En sådan översyn har utförts av familjerättskommittén och resulterat i förslag till nya lagar om internationellrättsliga förhållanden rörande äktenskap och dödsbo. Kommitténs förslag, som har fått ett övervägande positivt mottagande vid remissbehandlingen, synes mig i och för sig väl ägnade att läggas till grund för lagstiftning. Som jag inledningsvis påpekade pågår emellertid f. n. en allmän översyn av den interna svenska familjerätten. Utformningen av den interna rätten på ett visst område måste i större eller mindre utsträckning påverka den internationellrättsliga regleringen. Att genomföra en omfattande reform av en del av den internationella rätten när motsvarande del av den interna rätten inom kort kommer att ändras är föga ändamålsenligt. En reformering av den internationella familjerätten bör därför ske i takt med att resultaten av översynen av den interna familjerätten föreligger. Sedan nu en första etapp av denna översyn avslutats i och med de av årets riksdag beslutade ändringarna i reglerna om bl. a. ingående och upplösning av äktenskap har jag ansett tiden mogen att ta upp motsvarande delar av familjerättskommitténs förslag till prövning. Vid denna prövning måste givetvis beaktas att de beslutade ändringarna i den svenska giftermålsbalken i viss mån förändrat de förutsättningar på vilka kommitténs förslag bygger. Som jag också anförde inledningsvis avser jag att föreslå att återstående delar av familjerättskommitténs betänkande överlämnas till familjelagssakkunniga för fortsatt övervägande i samband med deras utredningsarbete.

Kommittén har utformat sitt förslag som en ny lag om internationellrättsliga förhållanden rörande äktenskap. Med den begränsning som f. n. bör ges åt reformen anser jag att den bör genomföras i form av en ändring av 1904 års lag.

Ett centralt problem inom den internationella familjerätten har länge varit valet mellan nationalitets- och domicilprinciperna. Enligt den förstnämnda principen bedöms en persons rättsställning enligt lagen i det land där han är medborgare, medan den senare principen i stället fäster avgörande vikt vid lagen i det land där han har sitt hemvist. Svensk rätt bygger på nationalitetsprincipen. Vår gällande lagstiftning på området ansluter till internationella konventioner som utarbetades omkring sekelskiftet och som helt präglas av denna princip. Nationalitetsprincipen dominerar också i flertalet kontinentaleuropeiska länder. Domicilprincipen tillämpas i Danmark, Island och Norge och är även gällande i länder med anglosaxiskt rättssystem ehuru med något

annat innehåll. I de överenskommelser mellan de nordiska länderna som reglerar den internationella familjerätten i internordiska förhållanden har domicilprincipen getts stort utrymme.

Erfarenheten visar att en strikt tillämpad nationalitetsprincip i vissa fall leder till resultat som synes svåra att acceptera. Så länge Sverige har varit bundet av de konventioner på vilka vår gällande lagstiftning bygger har möjligheterna att motverka sådana resultat varit begränsade. Sedan vi nu sagt upp dessa konventioner är vi emellertid inte längre genom internationella förpliktelser bundna till vissa lösningar. Vid några tillfällen har också lagstiftningen modifierats. Bl. a. har till undvikande av vissa icke önskvärda effekter av en strikt tillämpad nationalitetsprincip avsteg gjorts till förmån för hemvistet som anknytningsfaktum. Familjerättskommittén har vid sin översyn av den internationella familjerätten bl. a. haft i uppdrag att undersöka om det finns skäl för att ytterligare öka hemvistets betydelse i detta sammanhang.

Som kommittén framhåller leder nationalitets- och domicilprinciperna i det stora flertalet fall till samma praktiska resultat, eftersom de flesta människor har sitt hemvist i det land där de är medborgare. Särskilt under decennierna efter andra världskriget har det dock blivit allt vanligare att personer bosätter sig utomlands. Vårt land har fått motta ett stort antal invandrare från länder utanför Norden, och antalet svenskar som för längre eller kortare tid bosätter sig utomlands är också betydande. Äktenskap mellan personer med olika medborgarskap förekommer numera i stor utsträckning.

Domicilprincipen har vissa klara fördelar framför nationalitetsprincipen. Den leder till att en persons förhållanden bedöms enligt lagen i den stat där han lever och till vars miljö han i övrigt har att anpassa sig. När frågor rörande personliga rättsförhållanden skall tas upp av domstol i den staten får domstolen tillämpa sin egen lag, vilket är en betydande fördel. Det skall emellertid inte förnekas att en strikt tillämpning av domicilprincipen i vissa fall kan leda till resultat som ter sig oskäligen. Det finns exempelvis många svenskar som bosätter sig i utlandet men som trots att de inte tänker återvända till Sverige behåller sitt svenska medborgarskap och även annan anknytning hit och har ett starkt intresse av att få sina personliga förhållanden bedömda enligt svensk lag. Mot domicilprincipen kan vidare bl. a. anföras att begreppet hemvist har olika innebörd i skilda rättssystem och att det även bortsett häriifrån kan vara svårt att i ett enskilt fall fastslå, huruvida hemvist föreligger eller inte. Att uttröna var en person är medborgare låter sig däremot i allmänhet göra, låt vara att särskilda problem uppstår vid fall av dubbelt medborgarskap och när fråga är om politiska flyktingar. En annan omständighet som måste påverka valet mellan nationalitets- och domicilprinciperna är förhållandena i andra länder. Som framgår

av vad jag tidigare nämnde råder härvidlag stora skiljaktigheter mellan olika rättssystem, även inom Norden.

Kommittén har kommit till den uppfattningen att det inte är möjligt att ge vare sig nationalitets- eller domicilprincipen obetingat företräde. Enligt kommitténs mening bör det på de olika aktuella områdena ske praktiskt grundade överväganden i vad mån hemvistet lämpligen bör jämföras med eller få företräde framför medborgarskapet. Detta ligger väl i linje med de strävanden som har präglat det internationella konventionsarbetet på senare år. Kommitténs ståndpunkt har vunnit allmänt gillande vid remissbehandlingen. Även jag anser den välmotiverad och kan i allt väsentligt ansluta mig till kommitténs allmänna bedömningar. Jag är visserligen benägen att i valet mellan de bägge principerna ge domicilprincipen företräde, men så länge nationalitetsprincipen är förhärskande i många av de länder med vilka vi har nära förbindelser instämmer jag med kommittén i att vi bör ta befogad hänsyn också till nationaliteten. I likhet med kommittén anser jag att regleringen av olika internationellfamiljerättsliga frågor bör grundas på praktiska överväganden och att utrymme därvid bör lämnas åt både medborgarskap och hemvist som anknytningsfaktum.

En allmän fråga som har betydelse för valet av *m e t o d* för lagstiftningen är i vilken utsträckning svensk lag bör tillämpas också i mål med internationell anknytning. Om svensk lag ges vidsträckt tillämpning, måste begränsningar uppställas för de svenska myndigheternas behörighet att ta upp frågor av internationell karaktär. Om man å andra sidan vill möjliggöra att internationella tvister skall i större utsträckning få prövas av svenska myndigheter är det nödvändigt att närmare reglera valet av tillämplig lag i internationella rättsförhållanden. Kommittén har även här valt att utforma regleringen på olika sätt beroende på vad som synes lämpligt för de olika ämnesområdena. Vad beträffar äktenskapsskillnad är regleringen övervägande inriktad på kompetensfrågan, och som huvudregel föreslås att skillnadsfrågan skall bedömas enligt svensk lag när den tas upp av svensk domstol. Jag återkommer senare till den närmare utformningen av reglerna om äktenskapsmål men vill redan nu framhålla att kommitténs sätt att angripa detta problem synes mig lämpligt. Det leder till att svenska domstolar i regel kommer att tillämpa svensk lag, vilket är till stor fördel, eftersom domstolen då får döma enligt en lag den är förtrogen med.

Den ökade vikt som bör tillmätas hemvistet som anknytningsfaktum medför givetvis att begreppet *h e m v i s t* blir av stor betydelse. Kommitténs lagförslag innehåller i 5 kap. 2 § en definition av detta begrepp. Där föreskrivs att den som är bosatt i viss stat skall anses ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande. Enligt kommittén torde den sålunda föreslagna definitionen överensstämma med den inne-

börd hemvistbegreppet gavs under förarbetena till den nordiska äktenskapskonventionen. Bland omständigheter av betydelse utöver vistelsens varaktighet är särskilt att nämna syftet med vistelsen. Hemvist torde i princip inte anses föreligga om förhållandena tyder på avsikt att åter lämna landet. Kommittén framhåller emellertid att alltför stränga krav inte kan ställas i fråga om vederbörandes avsikter för framtiden. Det behövs sålunda inte vara fråga om en bosättning för all framtid eller, när det gäller en utlänning, att han skall ha för avsikt att förvärva medborgarskap i vistelselandet. Den som endast bedriver studier eller tagit anställning i utbildningssyfte torde dock i allmänhet inte kunna anses ha förvärvat hemvist i vistelselandet. Den som är anställd i ett utländskt dotterbolag till ett företag i hemlandet eller ställts till förfogande för utvecklingshjälp i främmande land kan enligt kommittén ha bevarat sitt hemvist i hemlandet, även om vistelsen i det främmande landet blir relativt långvarig.

Det av kommittén förordade hemvistbegreppet diskuteras närmare i Svea hovrätts remissyttrande. Hovrättens majoritet anser detta begrepp användbart som anknytningsfaktum när det gäller regleringen av makars rättsförhållanden och tillämplig lag i äktenskapsmål. Vad däremot beträffar domsrätten i sådana mål är det enligt hovrättsmajoriteten tveksamt om man utöver faktisk bosättning och vistelse av viss varaktighet också bör kräva en avsikt att stadigvarande kvarstanna i landet. En person som har hemvist i Sverige i den bemärkelsen att han har egen bostad här, arbetar här och betalar skatt här — vilket normalt förutsätter en vistelse på ett år eller mera — synes nämligen inte av den anledningen att han är utländsk medborgare och kanske har för avsikt att inom en nära framtid lämna landet böra vägras tillgång till svensk domstol. Hovrättsmajoriteten anser sig ha stöd för uppfattningen att med termen "résidence habituelle", som används bl. a. i 1968 års Haagkonvention om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader, förstås endast ett sådant faktiskt, mera begränsat hemvistbegrepp som enligt dess mening kan övervägas för svensk domsrätt i äktenskapsmål. En av hovrättens ledamöter, professorn Lars Hjerner, driver kritiken mot kommittéförslaget längre. Han ifrågasätter om kommittén har lyckats fullfölja sina intentioner att ställa upp ett gemensamt hemvistbegrepp och om det ens är möjligt med förslagets utformning att i de skilda sammanhangen ge rekvisitet samma innehåll. Eftersom hemvist enligt förslaget skall vara grundläggande för domsrätten i äktenskapsmål bör enligt Hjerner mening inte ifrågakomma att uppställa några mera långtgående subjektiva kvalifikationsgrunder för hemvist. Hjerner säger sig i valet mellan skilda hemvistbegrepp vilja förorda det som såvitt möjligt hänför sig till faktisk bosättning och vistelse, låt vara av viss varaktighet, men som inte innebär att hemvistet omintetgörs av en avsikt att senare lämna landet. Härmed åsyftas närmast en motsvarighet till

"résidence habituelle" eller det hemvistbegrepp som f. n. torde tillämpas vid fastställande av svensk domstols behörighet enligt 3 kap. 1904 års lag. Hjerner påpekar emellertid att man med det av honom förordade hemvistbegreppet svårligen torde kunna knyta lagvalet till hemvistet.

För egen del vill jag anföra följande. Det är otvivelaktigt nödvändigt att, när i olika sammanhang uppställs krav på hemvist, bosättning, vistelse eller liknande för tillämpning av en viss regel, en värdering av regelns syfte sker för att det skall vara möjligt att fastslå vilken grad av anknytning som krävs, om det inte framgår direkt av bestämmelsen (jfr direktiven för hemvistsakkunniga, Fi 1971: 57). Det är likväl självfallet en stor fördel om man inom den internationella familjerätten kan arbeta med ett så enhetligt hemvistbegrepp som möjligt. Till förmån för kommitténs förslag talar därför bl. a. att det föreslagna hemvistbegreppet torde överensstämma med det som tillämpas i internordiska förhållanden (se NJA II 1932 s. 384). Det problem som har aktualiserats genom Svea hovrätts remissyttrande är i vad mån avsikt att stanna kvar i landet skall tillmätas någon betydelse vid bedömningen av hemvistfrågan. Det torde knappast vara möjligt att bortse från avsikten för framtiden, om hemvistet skall användas som anknytningsfaktum exempelvis vid bestämmande av tillämplig lag i fråga om makarnas egendomsordning. Väljer man att definiera hemvistbegreppet på sådant sätt att avsikten att kvarstanna i landet blir utan betydelse torde alltså detta hemvistbegrepp inte kunna användas som anknytningsfaktum i alla sammanhang. Detta kan i sin tur leda till att man tvingas arbeta med mer än ett hemvistbegrepp.

Sistnämnda situation bör enligt min mening undvikas. Inom förevarande rättsområde bör samma hemvistbegrepp tillämpas såväl i domsrätts- som i lagvalsfrågor. Jag har vid mina överväganden kommit till den uppfattningen att det av kommittén förordade hemvistbegreppet därvid bör godtas. Om en person är bosatt i Sverige bör han alltså anses ha hemvist här, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande. I denna definition får därvid anses ligga bl. a. att personen i fråga har för avsikt att stanna kvar i landet. Denna avsikt torde man som regel kunna sluta sig till med ledning av de faktiska förhållandena. Det behövs dock, som kommittén anför, inte vara fråga om avsikt att bli kvar för all framtid. Normalt synes det vara tillräckligt att vederbörande ämnar stanna till vidare och alltså inte har några definitiva planer på att lämna landet. Men också den som i och för sig är på det klara med att han vid en viss framtida tidpunkt skall lämna vårt land kan tänkas ha hemvist här. Det gäller exempelvis om den planerade vistelsen här är tänkt för en avsevärd tid. Tiden är dock inte ensam bestämmande, utan hänsyn måste tas till samtliga förhållanden i samband med vistelsen. En viss betydelse i sammanhanget måste således också

tillmätas frågan hur stark anknytning som föreligger till ett annat land, exempelvis hemlandet eller till tidigare vistelseland. Om alla band — bortsett eventuellt från medborgarskapet — klippts av med detta land torde alltså också en tidsbegränsad vistelse kunna anses innebära hemvist i vistelselandet, medan upprätthållandet av vissa band med det andra landet kanske kan föranleda att vistelsen inte är att likställa med hemvist.

Som kommittén påpekar torde en svensk medborgare, som efter att ha vistats utomlands bosätter sig i Sverige, som regel kunna presumeras ha hemvist här.

För personer med klar anknytning till en viss främmande stat kan dock det nu förordade hemvistbegreppet leda till att vederbörande trots långvarig vistelse här kommer att sakna svenskt forum i äktenskapsmål. De praktiska olägenheterna av den föreslagna ordningen kommer med all sannolikhet att visa sig vara mycket ringa, särskilt som domstolen, om någon invändning inte görs, som regel torde få godta ett påstående från partens sida att han har för avsikt att stanna kvar i landet. I synnerhet gäller detta när det krävs viss tids hemvist och vederbörande har varit bosatt här under den angivna tiden. Dessamma synes i än högre grad gälla vid hindersprövning.

8.2 Äktenskaps ingående

Frågan om en persons rätt att ingå äktenskap skall enligt gällande lag prövas enligt lagen i det land där han är medborgare. Här tillämpas alltså nationalitetsprincipen. Ett visst avsteg från denna princip har dock gjorts genom 7 kap. 4 a § 1904 års lag, som tillkom år 1947. Denna regel gör det möjligt för utländsk medborgare som har hemvist här sedan minst två år att få sin rätt att ingå äktenskap bedömd enligt svensk lag.

Kommitténs förslag behåller nationalitetsprincipen som huvudregel. Vissa undantag görs dock till förmån för domicilprincipen. Sålunda kvarstår den möjlighet att åberopa svensk lag som f. n. tillkommer utlänning med minst två års hemvist här. Vidare införs en motsvarande möjlighet för svensk medborgare med minst två års hemvist i främmande stat att åberopa lagen i den staten. Dessutom föreslås att Kungl. Maj:t skall få möjlighet att i enskilda fall medge tillämpning av svensk lag även beträffande utländsk medborgare som inte har hemvist här sedan minst två år.

De av kommittén föreslagna reglerna har överlag godtagits vid remissbehandlingen. Kyrkobokföringsinspektören i Stockholms stift har dock under hänvisning till svårigheterna att avgöra när hemvist föreligger ställt sig kritisk mot att svensk medborgare efter viss tids hemvist i främmande stat skall få åberopa dess lag och mot att utländsk medbor-

gare i motsvarande fall skall kunna återropa lagen i annan utländsk stat än den där han är medborgare. Han anser det också böra övervägas om inte kravet på hemvist i fall då utländsk medborgare vill återropa svensk lag liksom i andra motsvarande fall bör begränsas till att hemvistet varat endast ett år.

I likhet med flertalet remissinstanser anser jag de föreslagna reglerna vara väl avpassade. De torde inte komma att medföra några alltför besvärande problem vid tillämpningen. I princip får det givetvis ankomma på sökande som återropar lagen i det land där han anser sig ha hemvist att visa, att sådant hemvist föreligger. Som jag redan framhållit får man vidare vid bedömningen av huruvida hemvist föreligger som regel godta ett påstående från sökandens sida att han har för avsikt att stanna kvar i landet. Den föreslagna möjligheten för svensk medborgare att återropa främmande lag vid hindersprövningen torde visserligen knappast bli av någon större praktisk betydelse när hindersprövning skall företas här, särskilt inte efter de lättnader i GB:s regler om äktenskapshinder som har genomförts vid årets riksdag. Som kommittén har påpekat kan dock regeln tänkas vara av visst värde när hindersprövning skall äga rum utomlands och lagen i prövningslandet visserligen bygger på nationalitetsprincipen men godtar återförvisning (renvoi) till hemvistlandets lag. Med hänsyn till det anförda finner jag inte skäl att frångå kommitténs förslag i denna del. Jag delar också kommitténs bedömning att tvåårskravet bör göra det lättare för myndigheterna att bedöma huruvida hemvist skall anses föreligga och anser det därför inte påkallat att sänka tidsgränsen till ett år.

Av hänsyn till svensk ordre public upptas i förslaget vissa äktenskapshinder som alltid skall respekteras, oavsett vad den eljest tillämpliga lagen föreskriver. Som ett första fall anges att den som är under 15 år aldrig får gifta sig utan tillstånd av länsstyrelsen. Denna regel saknar motsvarighet i gällande rätt. Det synes dock i hög grad motiverat av ordre-public-hänsyn att lagen upptar föreskrift om minimiålder för äktenskap. En sådan föreskrift står också, som kommittén har påpekat, i god överensstämmelse med Förenta nationernas konvention den 10 december 1962 angående samtycke till, minimiålder för samt registrering av äktenskap. Mot den föreslagna regeln har inte riktats annan invändning än att hovrätten för Västra Sverige motsatt sig att dispens skall kunna ges för den som är under 15 år att gifta sig. Jag har förståelse för denna synpunkt. Enligt svensk uppfattning är det otvivelaktigt svårt att tänka sig att en myndighet skulle kunna samtycka till äktenskap för den som inte har uppnått 15 års ålder. Möjligheten till dispens bör dock inte helt uteslutas, i synnerhet som GB:s bestämmelser om äktenskapsålder inte anger någon nedre gräns för länsstyrelsens dispensmöjlighet.

De äktenskapshinder som i övrigt alltid skall respekteras vid hindersprövning i Sverige är enligt kommittéförslaget vissa släktskapshinder

samt förbudet mot tvegifte. Regleringen i detta hänseende överensstämmer med gällande rätt och förslaget har inte mött någon invändning vid remissbehandlingen. Även jag ansluter mig till förslaget. Med hänsyn till att intern svensk rätt efter den 1 januari 1974 öppnar möjlighet för halvsyskon att efter dispens ingå äktenskap med varandra bör dock det absoluta förbudet mot äktenskap mellan syskon i den nu aktuella lagen begränsas till att avse helsyskon.

När det gäller formen för ingående av äktenskap bygger förslaget, liksom gällande rätt, på principen *locus regit actum*. Detta innebär att vigsel i Sverige skall förrättas enligt svensk lag och att äktenskap som har ingåtts utomlands skall anses giltigt till formen här i landet, om det är giltigt i den stat där det ingicks. Denna reglering står i god överensstämmelse med allmänt erkända internationellprivaträttsliga grundsatser. I likhet med remissinstanserna ansluter jag mig till kommittéförslaget i detta hänseende.

I viss omfattning medger gällande rätt att vigsel enligt svensk lag äger rum utomlands. I princip krävs emellertid härför att den som förrättar vigseln har fått Kungl. Maj:ts förordnande att vara vigselförrättare utomlands. Även denna ordning skall enligt förslaget bestå. Kommittén anser det inte behövligt att genom särskilda föreskrifter i lagen begränsa Kungl. Maj:ts handlingsfrihet vid prövningen av frågor om förordnande av vigselförrättare. Kommittén uttalar sig för en mera liberal praxis än f. n., särskilt när det gäller att utse diplomatiska och konsulära tjänstemän att förrätta vigsel utomlands. En nyhet i förslaget är att uppdrag att vara vigselförrättare skall kunna knytas till innehavaren av viss befattning i stället för till en bestämd person. Förslaget innebär också att vigsel liksom f. n. skall kunna äga rum enligt främmande lag här i landet om Kungl. Maj:t har lämnat tillstånd därtill. Inte heller på denna punkt bör enligt kommittén Kungl. Maj:ts prövning bindas av några särskilda regler i lag.

De av kommittén föreslagna reglerna har allmänt godtagits vid remissbehandlingen. Från flera håll uttalas särskild tillfredsställelse över de förordnade lättnaderna i fråga om förordnande av svensk vigselförrättare utomlands. Även jag ansluter mig i sak till kommitténs förslag. Jag instämmer med kommittén i att det inte behövs några särskilda regler för Kungl. Maj:ts prövning av frågor om förordnande av svensk vigselförrättare utomlands. Som kommittén påpekar finns det anledning att tillämpa reglerna liberalt. Det ökande antalet utlandsresor medför att allt fler svenskar har intresse av att kunna bli vigda enligt svensk lag under vistelse utomlands, och detta intresse bör naturligtvis i möjligaste mån tillgodoses. Vi bör sträva efter att det finns möjlighet att erhålla svensk vigsel på platser utomlands med en lönad utlandsmyndighet där ett stort antal svenskar uppehåller sig och där erfarenheten visar att det finns önskemål om att kunna gifta sig enligt svenska regler. För-

ordnande av vigselförrättare bör dock inte meddelas utan medgivande av den stat där vigselförrättaren skall vara verksam. En förutsättning för att sådant medgivande skall kunna utverkas är givetvis att den främmande statens lag tillåter detta. I vissa betydelsefulla länder, t. ex. Storbritannien, torde vi inte kunna påräkna att få tillstånd för våra utlandsmyndigheter att förrätta vigslar.

Kommitténs förslag upptar en särskild regel, som innebär att Kungl. Maj:t i fråga om kyrklig vigsel utomlands skall kunna meddela dispens från kravet i 4 kap. 2 § GB att åtminstone endera av mannen och kvinnan skall tillhöra det samfund inom vilket vigseln äger rum. Genom de tidigare i år beslutade ändringarna i GB har detta krav slopats vad beträffar vigsel inom annat samfund än svenska kyrkan. I denna del behövs alltså inte längre någon dispensmöjlighet. Såvitt gäller svenska kyrkan är regeln i GB av kyrkolags natur, och den kan därför inte ändras utan kyrkomötets hörande. Detsamma torde f. ö. gälla den av kommittén föreslagna dispensregeln. Frågan kan därför inte lösas nu. Om, vilket jag räknar med (jfr prop. 1973: 32 s. 104), GB:s regler ändras i samband med nästa kyrkomöte så att kravet på samfundstillhörighet slopas även vid vigsel inom svenska kyrkan, blir emellertid dispensregeln överflödigt.

Kyrkobokföringsinspektören i Stockholms stift har ifrågasatt nödvändigheten av att prästs behörighet att viga enligt svensk lag utom riket blir beroende av särskilt förordnande. Enligt gällande lag har giftermål mellan svenska medborgare utomlands ingåtts i behörig form om vigseln förrättats av präst inom svenska kyrkan.

Med den utformning av reglerna om förordnande av vigselförrättare utomlands som här föreslås och de liberala principer som enligt vad jag har förordat bör vara vägledande vid tillämpningen av dessa regler kan jag inte finna att den påpekade skillnaden i förhållande till gällande rätt får någon praktisk betydelse. Enligt min mening föreligger det därför inte anledning att frångå kommitténs förslag på denna punkt.

Enligt kommittéförslaget skall föreskrifterna i GB om verkan av att vigselförrättare förfarit oriktigt vid vigsel eller överskridit sin behörighet äga motsvarande tillämpning vid vigsel som svensk vigselförrättare företar utomlands. Denna regel, som bl. a. innebär att vigseln inte blir ogiltig på grund av att vigselförrättaren överskrider sin behörighet, synes mig lämplig. Som kommittén påpekar kan gränsen för behörigheten vara svårare att bedöma vid vigsel utomlands och misstag bör inte gå ut över kontrahenterna. Jag ansluter mig alltså till kommitténs förslag i denna del.

Kommittéförslaget upptar en särskild regel enligt vilken äktenskap som skulle vara ogiltigt på grund av formfel kan godkännas av Kungl. Maj:t om synnerliga skäl föreligger. Regeln, som är en motsvarighet för internationellrättsliga förhållanden till 4 kap. 9 § andra stycket GB, har

vid remissbehandlingen kritiserats av Svea hovrätt. Hovrätten finner det diskutabelt att en av utländsk myndighet förrättad akt, som är en nullitet enligt den rättsordning efter vars regler den förrättats, skall kunna förklaras gällande av svensk förvaltningsmyndighet. För egen del finner jag emellertid den föreslagna regeln välmotiverad. Av dess lydelse framgår att den skall tillämpas restriktivt. Ett avgörande av Kungl. Maj:t får givetvis verkan bara i Sverige, och vid prövningen måste naturligtvis en avvägning göras mellan å ena sidan parternas intresse av att äktenskapet blir gällande här i landet och å andra sidan den nackdel det kan innebära att man tillskapar ett s. k. haltande rättsförhållande.

8.3 Äktenskapsmål

De svenska lagreglerna om prövning av äktenskapsmål med internationell anknytning byggde ursprungligen helt på nationalitetsprincipen. Sedan det visat sig att reglerna i vissa fall ledde till otillfredsställande resultat har lagstiftningen vid olika tillfällen ändrats och kompletterats så att även hemvistet tillerkänts betydelse i skilda sammanhang. Resultatet har blivit en ganska svåröverskådlig reglering, som alltjämt i vissa situationer medför resultat vilka kan te sig godtyckliga.

Kommittén har nu lagt fram förslag till helt ny lagstiftning på området. Tyngdpunkten i de nya reglerna ligger på bestämningen av svensk domstols behörighet att ta upp äktenskapsmål med internationell anknytning. I detta hänseende lämnas ganska stort utrymme åt domicilprincipen. Beträffande valet av tillämplig lag föreslås som huvudregel att mål som tas upp här skall prövas enligt svensk lag. När båda makarna är utländska medborgare och anknytningen till Sverige ganska svag skall emellertid hänsyn också kunna tas till makarnas nationella lag.

Kommittéförslaget har i sina huvuddrag fått ett positivt mottagande vid remissbehandlingen.

För egen del anser jag att förslaget i allt väsentligt innefattar en lämplig reglering. Det tillgodoser rimliga krav på att make med anknytning till Sverige skall kunna få talan i äktenskapsmål prövad här i landet enligt svensk lag. Den valda lagstiftningsmetodiken har, som jag redan tidigare påpekat, den stora fördelen att svenska domstolar i regel kommer att kunna tillämpa svensk lag, som de är väl förtrogna med. Det är visserligen ofrånkomligt att riskerna för att ett svenskt avgörande i äktenskapsmål inte skall godtas utomlands ökar ju större utrymme som bereds för svenska domstolar att pröva mål av internationell karaktär och därvid tillämpa svensk lag. Denna synpunkt kan dock inte tillmätas någon avgörande betydelse. Härtill kommer att de regler om svensk domsrätt som kommittén föreslår ligger inom ramen för vad 1968 års Haagkonvention om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader medger. Förslaget innerhåller f. ö. också regler som innebär att

en utländsk make inte skall behöva finna sig i att få sina äktenskapsrättsliga förhållanden bedömda enligt svensk lag i fall då makarna inte har någon särskilt stark anknytning till Sverige.

Sammanfattningsvis anser jag alltså att de av kommittén föreslagna reglerna om äktenskapsmål är väl ägnade att läggas till grund för ny lagstiftning på området. Vid utformningen av de nya reglerna måste dock beaktas att den interna svenska lagstiftningen har ändrats i viktiga hänseenden efter det att kommitténs betänkande avlämnades. Ändringarna, som träder i kraft den 1 januari 1974, innebär bl. a. att bestämmelserna om återgång och hemskillnad upphävs. Make får i princip rätt till omedelbar äktenskapsskillnad. Om endast en av makarna vill skiljas eller om makarna eller en av dem har vårdnaden om barn under 16 år skall dock skilsmässan föregås av en betänketid på minst sex månader. Betänketiden löper från den dag då makarnas gemensamma ansökan kommer in till domstolen eller då den ena makens ansökan om äktenskapskillnad delges andra maken. Det krävs inte att makarna lever isär under betänketiden. Om inte någon av makarna inom ett år från det betänketiden inleddes fullföljer skilsmässan genom att hos domstolen begära dom på äktenskapsskillnad är frågan om äktenskapsskillnad förfallen.

Avskaffandet av återgångs- och hemskillnadsinstitutet föranleder att inte heller den internationellt rättsliga lagstiftningen i princip bör innehålla regler härom. I viss utsträckning torde dock en analogisk tillämpning kunna komma i fråga, exempelvis när det gäller erkännande av utländska avgöranden i sådana frågor.

I 3 kap. 1 § kommitténs förslag uppräknas de fall då svensk domstol är behörig att ta upp äktenskapsmål. Som ett första fall anges att båda makarna är svenska medborgare. Svensk domsrätt skall då alltid föreligga, oavsett var makarna har sitt hemvist. Denna regel, som överensstämmer med gällande rätt, har inte mött någon kritik vid remissbehandlingen och även jag ansluter mig till den.

Är endast käranden svensk medborgare skall enligt förslaget svensk domsrätt föreligga om käranden har eller har haft hemvist i Sverige. Mot denna regel har de båda hovrätter som hörts över förslaget anfört viss kritik. När käranden inte har hemvist i Sverige bör det enligt deras mening krävas närmare anknytning hit än att han någon gång, kanske för mycket länge sedan, haft hemvist här. Jag delar denna synpunkt och förordar att kravet på hemvist i detta sammanhang skärps. Lämpligen bör föreskrivas att hemvist här skall ha förelegat efter det att käranden fyllt 18 år.

Svensk domsrätt skall enligt kommittéförslaget vidare föreligga om käranden är utländsk medborgare men har hemvist i Sverige sedan minst två år. Denna regel har godtagits av de allra flesta remissinstanserna. Statens invandrarverk ifrågasätter dock om det finns tillräckliga skäl att kräva att hemvistet skall ha varat viss tid. Verket påpekar att

det i 1968 års Haagkonvention inte krävs mer än ett års hemvist i motsvarande fall. För egen del vill jag framhålla att ett svenskt avgörande, som med avseende på domsrätten grundats enbart på kändans hemvist utan ytterligare kvalifikation, mera sällan torde ha utsikt att vinna erkännande utomlands. Med hänsyn härtill anser jag i likhet med kommittén att talerätten i fall då kändan är utlänning med hemvist i Sverige bör begränsas genom krav på kvalificerat hemvist. Kommittén föreslår en tvåårig kvalifikationstid, medan 1968 års Haagkonvention i motsvarande fall inte kräver mer än ett år. Enligt min mening bör man vid avgränsningen av svensk domstols behörighet kunna nöja sig med den kvalifikationstid som sålunda i internationellt sammanhang ansetts böra godtas för att en dom i äktenskapsmål skall vinna erkännande utomlands. Någon risk för att regeln skall utnyttjas för s. k. "forum shopping" torde knappast behöva befaras. Som jag tidigare har anfört, får i begreppet hemvist anses ligga att personen i fråga har för avsikt att stanna kvar i landet. Jag förordar därför att äktenskapsmål skall kunna prövas av svensk domstol om kändan är utländsk medborgare med hemvist här i landet sedan minst ett år.

Svea hovrätt ifrågasätter om inte den som har hemvist i Sverige och tidigare varit svensk medborgare borde kunna tillerkännas talerätt utan att hemvistperioden varat viss minsta tid. För min del har jag inte blivit övertygad om att det finns behov av en sådan regel. Med hänsyn till att talerätt för kändan föreslås föreligga efter endast ett års hemvist här finner jag inte heller behov av att, som samma hovrätt föreslår, tillåta talerätt för det fallet att makarna haft sitt sista gemensamma hemvist här i landet och kändan alltjämt har hemvist här, oavsett hur länge detta hemvist varat.

Svensk domsrätt skall enligt kommitténs förslag alltid föreligga om svaranden har hemvist i Sverige. Denna regel överensstämmer med gällande rätt och har allmänt godtagits av remissinstanserna. Även jag ansluter mig till förslaget i denna del. Kommittéförslaget upptar däremot inte någon regel om svensk domsrätt när svaranden är svensk medborgare utan att ha hemvist här. Svea hovrätt anser emellertid att det kan finnas behov av en sådan regel, t. ex. om kändan har hemvist i Sverige men hemvistperioden inte varat tillräckligt länge för att grunda domsrätt i Sverige. Enligt min mening bör det inte komma i fråga att den som saknar hemvist i Sverige skall tvingas att svara i äktenskapsmål inför svensk domstol enbart därför att han är svensk medborgare. Hovrätten anser också att den föreslagna regeln skall gälla bara i fall då svaranden medger att talan prövas i Sverige. Om parterna är överens om att målet skall prövas här och endera har hemvist i Sverige, kan de emellertid uppnå att talan prövas genom att de båda väcker talan genom en gemensam ansökan. Är parterna ense torde de f. ö. också kunna komma överens om att talan skall väckas av den svenska medborga-

ren. Vidare finns möjlighet att enligt den av kommittén vid punkt 6 föreslagna regeln begära Kungl. Maj:ts tillstånd att talan får prövas. Mot bakgrund av det nu anförda anser jag inte att det finns tillräcklig anledning att införa en regel av den typ hovrätten avser.

I likhet med kommittén anser jag att svensk domstol alltid bör vara behörig att pröva mål om ogiltighet av vigsel som förrättats av svensk myndighet. Jag biträder också kommitténs av remissinstanserna godtagna förslag att Kungl. Maj:t för visst fall skall kunna medge att talan prövas här även om ingen av de särskilt angivna grunderna för svensk domsrätt föreligger men antingen endera maken är svensk medborgare eller käranden inte kan få sin talan prövad i den stat där han är medborgare.

Som framgår av vad jag förut har anfört ansluter jag mig till kommitténs förslag i fråga om tillämplig lag i mål om äktenskapsskillnad, nämligen att sådana mål som tas upp här i landet i princip skall prövas enligt svensk lag. Denna regel bör emellertid inte gälla utan undantag när makarna är utländska medborgare. I vissa fall bör, särskilt med hänsyn till risken för att en enligt svensk lag meddelad skillnadsdom inte kommer att erkännas i makes hemland, även innehållet i den nationella lagen beaktas. Om båda makarna är utländska medborgare och ingendera av dem har hemvist här i landet sedan minst två år skall enligt kommitténs förslag dom på äktenskapsskillnad inte få meddelas här mot makes bestridande, såvida inte grund till äktenskapets upplösning föreligger enligt lagen i stat där makarna eller någondera av dem är medborgare. Även i annat fall skall äktenskapsskillnad mellan utländska makar kunna vägras, om grund till äktenskapets upplösning saknas enligt lagen i makes hemland samt denna make motsätter sig skilsmässa och särskilda skäl med hänsyn till samme makes eller gemensamma barns intressen talar för en sådan vägran. De sålunda av kommittén föreslagna reglerna har godtagits vid remissbehandlingen. Enligt min mening bör det kunna vara tillräckligt att det absoluta förbudet mot att meddela äktenskapsskillnad begränsas till fall, då ingendera av makarna har hemvist här sedan minst ett år. I övrigt ansluter jag mig till vad kommittén har föreslagit.

Kommitténs förslag upptar också nya regler om erkännande av utländska beslut om äktenskapsskillnad m. m. Våra nuvarande bestämmelser härom an knyter nära till reglerna om prövningen i Sverige av sådana frågor och är liksom dessa svåröverskådliga och i vissa hänseenden sakligt otillfredsställande. Bestämmelserna i 1904 års lag kräver både att viss anknytning har förelegat till den stat där avgörandet ägt rum och att grund för skillnad har varit för handen enligt viss bestämd lag. Reglerna leder till att erkännande måste vägras i många situationer då makarna knappast haft rimlig anledning att räkna med någon risk för att avgörandet inte skulle lända till efterrättelse utanför den stat där det meddelades.

Enligt min mening talar starka skäl för en förenkling och liberalisering av de nuvarande reglerna om erkännande av utländska äktenskapskillnader. Kommitténs förslag innebär att frågan om erkännande skall göras beroende enbart av att viss anknytning förelegat till den stat där beslutet meddelades och att beslutet, om kravet på anknytning är uppfyllt, i princip skall godtas här oberoende av vilken lag som tillämpats vid prövningen. Denna lösning står i god överensstämmelse med de regler som har föreslagits i fråga om svensk domsrätt i äktenskapsmål och med den uppläggning som präglar 1968 års Haagkonvention. Den bidrar till att i fall av s. k. haltande skilsmässor vidga avgörandets giltighetsområde och är också i övrigt förenad med betydande fördelar. Jag tillstyrker därför att frågan regleras enligt de principer kommittén har ställt upp.

Enligt kommitténs förslag skall som allmänt villkor för erkännande av utländskt skillnadsbeslut gälla att det med hänsyn till makes medborgarskap eller hemvist eller annan anknytning förelåg skälig anledning till talans prövning i den främmande staten. Denna regel har allmänt godtagits vid remissbehandlingen och även jag ansluter mig till den. Också med en så liberalt utformad regel kan det givetvis uppkomma situationer då en utländsk äktenskapsskillnad inte kan erkännas här, exempelvis därför att den meddelats i stat där ingendera av makarna var medborgare eller hade hemvist. Om makarna inrättat sig efter beslutet ända därhän att den ena av dem gift om sig i ett land där beslutet erkänns, kan det emellertid förefalla föga rimligt att vi inte skulle gå med på att betrakta det förra äktenskapet som upplöst. I likhet med kommittén anser jag därför att det i lagen bör tas upp en särskild regel, enligt vilken äktenskapet skall anses upplöst, om ena maken har ingått nytt äktenskap efter det utländska beslutet om äktenskapsskillnad. Som kommittén har förordat bör det dock finnas en viss möjlighet att vägra sådant erkännande i fall då den omgifte förfarit uppenbart otillbörligt mot andra maken.

Kommitténs förslag innehåller regler om erkännande inte bara av beslut om äktenskapsskillnad utan också av beslut om hemskillnad samt om ogiltighet eller återgång av äktenskap. Sedan instituten hemskillnad och återgång avskaffats i svensk rätt genom de vid årets riksdag beslutade ändringarna i GB bör emellertid inte heller den internationellt rättsliga regleringen i princip innehålla några bestämmelser om dessa institut. Om reglerna om erkännande av hemskillnads- och återgångsbeslut sålunda slopas bör detsamma lämpligen gälla ogiltighetsbeslut. Jag föreslår därför att lagens reglering begränsas till att ange förutsättningarna för erkännande av beslut om äktenskapsskillnad. Frågan i vilken mån andra avgöranden i äktenskrättsliga statusfrågor skall erkännas här i landet blir därmed överlämnad till rättstillämpningen. Härvid torde de föreslagna reglerna om erkännande av äktenskapsskillnadsbeslut i stor

utsträckning kunna ges analogisk tillämpning. Som kommittén framhåller kan det dock med hänsyn till de särskilda rättsverkningar som kan vara förenade med ett beslut om ogiltighet eller återgång av äktenskap finnas anledning att visa viss återhållsamhet när det gäller att erkänna sådana beslut. I det av kommittén behandlade fallet att ett i Sverige behörigen ingånget äktenskap i utlandet förklaras ogiltigt på grund av formfel torde det utländska avgörandet som regel böra vägras erkännande under hänvisning till svensk ordre public.

Om rättsverkningarna av ett utländskt återgångsbeslut skall bedömas enligt svensk rätt, torde de svenska reglerna om äktenskapsskillnad i allmänhet kunna ges analogisk tillämpning. Större svårigheter kan uppstå när det gäller en utländsk hemskillnad. Om hemskillnad meddelats i utlandet men svensk lag är egendomsstatut eller arvsstatut, kommer det inte att finnas några direkt tillämpliga materiella regler om verkan av hemskillnaden. Detta problem, som har nära samband med de internationellrättsliga reglerna om makars rättsförhållanden och de arvsrättsliga reglerna, bör inte lagregleras nu, men frågan om behovet av en sådan reglering bör uppmärksammas vid den fortsatta översynen av dessa regler. T. v. får problemet överlämnas till rättstillämpningen. Vid de överläggningar som ägt rum rörande ändringar i den nordiska äktenskapskonventionen har man enats om en bestämmelse som innebär att de svenska reglerna om bodelning efter äktenskapsskillnad skall tillämpas även efter hemskillnad som meddelats i annat nordiskt land, när svensk rätt är egendomsstatut, samt att all egendom som make förvärvar efter hemskillnaden i sådant fall skall vara hans enskilda. Denna ordning överensstämmer med gällande svensk rätt. För det fall att make avlider sedan hemskillnad vunnits och frågan om efterlevande makes rätt till arv skall bedömas enligt svensk lag innebär den föreslagna överenskommelsen att bestående hemskillnad skall likställas med äktenskapsskillnad. Vid rättstillämpningen i internationella förhållanden utanför den nordiska regleringen torde ledning kunna hämtas från de sålunda för internordiska förhållanden föreslagna bestämmelserna.

I ett speciellt avseende bör enligt min mening verkan av utländsk hemskillnad regleras i den nya lagstiftningen. Om makar efter sådan hemskillnad har levt åtskilda minst sex månader och inte återupptagit sammanlevnaden bör de rimligen kunna få äktenskapsskillnad enligt svensk lag utan föregående betänketid. En regel av denna innebörd har tagits upp i det nyssnämnda förslaget till ändringar i den nordiska äktenskapskonventionen och en motsvarande regel bör lämpligen införas även i den nu aktuella lagstiftningen.

Enligt kommitténs förslag skall ett utländskt beslut om äktenskapsskillnad i princip kunna erkännas här i landet utan någon särskild stadfästelseprövning. Möjlighet att vända sig till domstol för att få erkän-

nandefrågan prövad skall dock alltjämt föreligga, och kommittén föreslår att denna prövning liksom f. n. skall ankomma på Svea hovrätt. Frågan om verkan av utländskt skillnadsbeslut här uppkommer ofta genom att någon av makarna begär hindersprövning för ingående av nytt äktenskap. Enligt kommitténs förslag skall pastorsämbetet därvid utan stadfästelse kunna godta ett beslut som meddelats i stat där båda makarna var medborgare. I annat fall krävs i princip att beslutet har prövats av Svea hovrätt. Kungl. Maj:t skall dock enligt förslaget kunna förordna att beslut som har meddelats i viss främmande stat får tillämpas här utan föregående prövning av hovrätten även om båda makarna inte var medborgare i den främmande staten.

För egen del har jag inte någon principiell invändning mot vad kommittén sålunda föreslagit. Enligt min mening bör emellertid även ett beslut som meddelats i stat där endera av makarna var medborgare kunna godtas utan stadfästelse. Med den utformning av reglerna om erkännande av utländska skillnadsdomar som sålunda föreslås föreligger inte så stort behov att ge Kungl. Maj:t möjlighet att meddela förordnanden om att skillnadsdomar från vissa länder skall kunna godtas utan prövning av hovrätten. Jag anser dock i likhet med kommittén att en sådan möjlighet bör finnas. Dess tillämpningsområde blir visserligen mera begränsat än kommittén har räknat med. Förordnande bör emellertid kunna komma i fråga exempelvis i förhållande till de andra nordiska länderna. Ett annat fall då förordnande bör kunna övervägas är att Sverige genom konventioner åtar sig att erkänna äktenskapsskillnader som meddelas i viss främmande stat.

8.4 1968 års Haagkonvention

Haagkonferensen för internationell privaträtt antog år 1968 en konvention om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader. Eftersom konventionen rör frågor som omfattas av det nu aktuella lagförslaget har det synt mig naturligt att i detta sammanhang ta upp frågan om svenskt tillträde till konventionen.

Haagkonventionen förpliktar de fördragsslutande staterna att under vissa förutsättningar erkänna äktenskapsskillnader och hemskillnader som har vunnits i annan konventionsstat. Ett avgörande skall i princip erkännas, om parterna eller den ena av dem hade viss närmare angiven anknytning till den stat där avgörandet meddelades. Ett stort antal anknytningsmoment godtas, och reglerna härom får anses ge uttryck åt en jämförelsevis liberal inställning till erkännande av utländska avgöranden. Frågan vilket lands lag som har tillämpats vid prövningen av skillnadsfrågan är i princip utan betydelse för om avgörandet skall erkännas. Vissa undantagsregler medger dock att hänsyn tas härtill. Flertalet av dessa undantagsregler får tillämpas endast av stat som har avgett särskild reservation av sådan innebörd.

Den principiella utgångspunkten i konventionen överensstämmer väl med den regel som enligt mitt förslag skall införas i svensk rätt och som innebär att ett utländskt beslut om äktenskapskillnad skall gälla här i landet, om det med hänsyn till makes medborgarskap eller hemvist eller annan anknytning förelåg skälig anledning att talan prövades i den främmande staten. De i konventionen som förutsättning för erkännande angivna anknytningsmomenten är genomgående av sådan art att det ligger väl i linje med den föreslagna svenska lagregeln att avgörandet erkänns här. Med hänsyn härtill föreligger i och för sig inte något hinder mot svensk anslutning till konventionen. Inte heller i övrigt upptar denna några regler som skulle försvåra en sådan anslutning. Jag vill erinra om att konventionen inte hindrar stat från att tillämpa liberalare regler om erkännande än dem konventionen föreskriver.

Från svensk synpunkt är det givetvis angeläget att avgöranden i skillnadsfrågor som träffas här vinner erkännande utomlands. Haagkonventionen skulle, om den får bred anslutning, trots de undantagsregler och reservationsmöjligheter den innehåller medföra betydelsefulla vinningar i detta hänseende. Detta talar för att vi har anledning att stödja konventionen genom att tillträda den.

Av art. 18 i Haagkonventionen följer att en anslutning till denna inte skulle inverka på tillämpligheten av 1931 års nordiska äktenskapskonvention och inte heller lägga hinder i vägen för nya överenskommelser i ämnet mellan de nordiska länderna. En annan konvention som kan förtjäna viss uppmärksamhet i detta sammanhang är den av den internationella civilståndskommissionen (CIEC) år 1967 upprättade konventionen om erkännande av beslut rörande äktenskapsbandet. Denna konvention har emellertid hittills inte tillträtts av någon stat, och jag ser ingen anledning att nu uppskjuta ett svenskt ställningstagande till Haagkonventionen i avvaktan på den fortsatta utvecklingen i fråga om CIEC-konventionen.

Haagkonventionen träder i kraft när den har ratificerats av tre stater. Den har hittills undertecknats av Storbritannien, Danmark och Norge. Enligt vad jag har inhämtat har man i dessa länder för avsikt att också ratificera konventionen. Den omständigheten att två av de andra nordiska länderna är beredda att tillträda konventionen utgör givetvis i och för sig ett skäl för att även Sverige bör ratificera den. Å andra sidan kan sägas att konventionen, om den träder i kraft endast mellan tre eller flera av de nordiska länderna, blir av mycket ringa praktisk betydelse, eftersom det helt övervägande flertalet internordiska frågor regleras genom den nordiska äktenskapskonventionen.

Jag har kommit till den uppfattningen att övervägande skäl talar för att Sverige bör ratificera Haagkonventionen men att en sådan ratifikation inte bör ske förrän det står klart att åtminstone någon utomordisk stat kommer att tillträda den. Enligt vad jag har inhämtat torde kon-

ventionen komma att ratificeras av Storbritannien inom en ganska nära framtid. Jag anser det lämpligt att Sverige ratificerar konventionen sedan så har skett eller konventionen har tillträtts av annan icke nordisk stat.

Vi har inte anledning att utnyttja någon av de reservationsmöjligheter som erbjuds och bör inte heller begagna den rätt art. 7 ger fördragsslutande stat att vägra erkänna äktenskapsskillnad mellan makar som båda var medborgare i stater vilkas lag inte medgav sådan skillnad.

Ett svenskt tillträde till konventionen kräver riksdagens godkännande. De specialregler som behövs för att svensk rätt skall anpassas till konventionen bör tas upp i särskild lag. Jag återkommer i specialmotive-ringen till den närmare utformningen av denna lag.

8.5 Statslösa personer och politiska flyktingar

Vår gällande lagstiftning på den internationella familjerättens område har tidigare inte innehållit några särskilda regler om behandlingen av statslösa personer och politiska flyktingar. Genom 1964 års lag infördes emellertid bestämmelser som ger sådana personer rätt att efter viss tids hemvist här väcka talan i äktenskapsmål vid svensk domstol. Kommittén har ansett det motiverat att i en ny lag om internationell äktenskapsrätt ta upp särskilda regler om statslösa och politiska flyktingar. Jag delar denna bedömning och anser att frågan bör uppmärksammas även vid den mera begränsade översyn av lagstiftningen som nu är aktuell.

I fråga om **s t a t s l ö s a** personer, dvs. sådana som inte av någon stat erkänns som dess medborgare, är det uppenbarligen inte möjligt att tillämpa regler som bygger på nationalitetsprincipen. Den naturliga utvägen när det gäller att bestämma en statslös persons personalstatut blir då att anknyta till hemvistet. Detta överensstämmer också med härs-kande rättsuppfattning både i vårt land och i andra länder som tillämpar nationalitetsprincipen.

Enligt kommitténs förslag skall statslös person vid tillämpningen av lagen likställas med medborgare i stat där han har hemvist eller, om han saknar hemvist, där han har sin vistelseort. Denna regel överensstämmer med vad som föreskrivs i en FN-konvention från år 1954 om statslösa personers rättsliga ställning. Sverige har visserligen vid ratifikation av konventionen gjort en reservation som ger oss möjlighet att reglera de statslösas personrättsliga förhållanden på annat sätt än konventionen föreskriver. Den av kommittén föreslagna regeln, som allmänt godtagits vid remissbehandlingen, synes mig emellertid sakligt motiverad och jag ansluter mig till kommitténs förslag.

P o l i t i s k a f l y k t i n g a r är oftast medborgare i någon stat. Det är alltså i och för sig möjligt att tillämpa nationalitetsprincipen på dem. En sådan tillämpning skulle emellertid ofta te sig stötande, när den politiske flyktingen har förlorat samhörigheten med sitt hemland. Starka

skäl talar, som kommittén har framhållit, för att politiska flyktingar behandlas på i huvudsak samma sätt som statslösa.

En internationell konvention från år 1951 angående flyktingars rättsliga ställning med tilläggsprotokoll från år 1967 innehåller regler motsvarande dem som är upptagna i 1954 års FN-konvention om statslösa. En flyktings personrättsliga ställning skall enligt konventionen bestämmas av lagen i det land där han har sitt hemvist eller, om han saknar hemvist, där han har sin vistelseort. På grund av reservation i samband med ratificeringen är vi emellertid inte heller när det gäller denna konvention förpliktade att iakttä dessa regler i nu berört hänseende.

Kommittén har inte ansett det lämpligt att helt följa konventionsregleringen när det gäller politiska flyktingar. Av olika skäl, särskilt svårigheten att avgöra om en person är politisk flykting, anser kommittén det motiverat att kräva att anknytningen till vistelselandet har blivit relativt fast innan det landets lag i stället för hemlandets tillämpas. Kommittén föreslår därför att okvalificerad vistelse inte skall godtas som anknytningsfaktum utan att verkligt hemvist i internationellrättslig mening skall krävas. Förslaget har godtagits av remissinstanserna, och jag anser mig inte heller på denna punkt ha anledning att avvika från kommitténs bedömning.

Som CFU påpekar kan hindersprövningsmyndigheterna ibland ställas inför svåra avgöranden när det gäller frågor om statslöshet och politiskt flyktingskap. Dessa problem bör beaktas vid utformningen av administrativa föreskrifter rörande hindersprövningen. Myndigheterna kan erhålla bistånd av den centrala utlänningsmyndigheten vid handläggningen av hithörande frågor. När det inte är möjligt att hos prövningsmyndigheten utreda om det finns förutsättningar för att ett utländskt skillnadsbeslut skall kunna tillämpas utan stadfästelse bör myndigheten alltid kunna hänvisa part att hos Svea hovrätt ansöka om prövning av beslutet.

8.6 Förordnande av god man för bortovarande

Kommittén har tagit upp en särskild fråga om förordnande av god man för part i mål enligt GB och FB. Enligt gällande lag kan god man förordnas för svarande i sådant mål som befinner sig på okänd ort. Där emot finns inte någon möjlighet att förordna god man för part vars vistelseort är känd. Det har emellertid visat sig att handläggningen här av mål där svaranden befinner sig utomlands kan kompliceras och kanske helt omöjliggöras, om myndigheterna i den stat där svaranden vistas undandrar sig att medverka till delgivning med denne. För att råda bot på detta problem föreslår kommittén att reglerna i GB och FB om förordnande av god man utvidgas att omfatta även det fallet att part vistas på känd ort utomlands men stämningen eller andra handlingar i målet inte kan delges honom. Detta förslag har mottagits positivt vid remiss-

behandlingen. Även jag anser att den föreslagna regeln fyller en viktig funktion och att kommitténs förslag bör genomföras. Jag vill emellertid tillägga att regeln förutsätter en prövning från fall till fall av frågan om den frånvarande parten kan nås med stämning eller annan handling i målet. Det bör inte vara tillräckligt att konstatera att det land vari denne vistas tillhör de länder med vilka Sverige inte har konventionsbunden delgivning. I flera sådana fall torde åtminstone böra undersökas om inte den frånvarande parten kan nås genom t. ex. svensk diplomatisk eller konsulär myndighet på platsen.

Kommittéförslaget är emellertid inte begränsat till de speciella situationer jag nu har berört. Enligt förslaget skall god man även i andra fall förordnas för svarandepart som vistas utomlands, om parten underlåter att ställa ombud för sig. Som skäl för detta förslag anför kommittén att rättegången genom gode mannens medverkan bör kunna få ett mera tillfredsställande förlopp och partens rätt tillgodoses bättre än om man bara kan använda de vanliga reglerna i rättegångsbalken om påföljd av parts utevaro. I denna del har kommittéförslaget mött kritik särskilt från domstolshåll. Kritiken har framför allt vänt sig mot att regeln gjorts obligatorisk och att den innebär att man i praktiken inför ett tvång för den utomlands bosatte svaranden att vara representerad i rättegången genom ombud eller god man och därigenom också ådra sig processkostnader. Enligt remissinstanserna bör det överlämnas åt domstolen att från fall till fall bedöma om god man bör förordnas eller inte.

Kritiken mot kommittéförslaget i denna del väger enligt min mening tungt. Med de regler som numera gäller beträffande ersättning till gode mannen medför visserligen inte ett förordnande av god man att parten drabbas av några kostnader. Tvärtom öppnar dessa regler möjlighet för en part som vistas utomlands att undvika processkostnader genom att avstå från att utse ombud och i stället få en god man förordnad som bevakar hans talan på statsverkets bekostnad. Detta förefaller emellertid knappast rimligt. Frågan om behovet av att parts talan i rättegången bevakas av god man kommer vidare i ett ändrat läge med de nya regler om äktenskapsskillnad som gäller i Sverige fr. o. m. den 1 januari 1974. Dessa regler innebär att domstolen inte skall gå in på någon prövning av att grund för skillnad föreligger. Med hänsyn härtill synes det inte finnas behov av något godmansförordnande i mål där endast skillnadsfrågan är aktuell och där denna fråga skall prövas enligt svensk lag. Inte heller i mål som endast rör fråga om underhåll och där sålunda tredskodom kan meddelas mot utebliven part torde det som regel finnas anledning att förordna god man i nu ifrågavarande fall. Mot bakgrund av det nu anförda förordar jag att god man för den som vistas på känd ort utomlands och kan nås med delgivning där inte skall förordnas i andra fall än då det enligt domstolens bedömande föreligger särskilda skäl för en sådan åtgärd.

9 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap,
2. lag om erkännande av vissa utländska äktenskapsskillnader och hemskillnader,
3. lag om ändring i giftermålsbalken,
4. lag om ändring i föräldrabalken.

Rörande lagförslagens närmare innehåll vill jag ytterligare anföra följande.

10 Specialmotivering

10.1 Förslaget till lag om ändring i 1904 års lag

1 kap. Om äktenskaps ingående

1 §

Paragrafen föreskriver att, om någon vill ingå äktenskap inför svensk myndighet, hans rätt därtill prövas enligt lagen i den stat där han är medborgare, om inte annat följer av vad som sägs nedan i kapitlet. Regeln är tillämplig på både svenska och utländska medborgare. Såvitt avser utländska medborgare motsvarar den 1 kap. 2 § första stycket i gällande lag. Den renvoiregel som finns i detta lagrum är med hänsyn till den möjlighet att tillämpa hemvistlandets lag som upptas i 2 § i det nu framlagda förslaget inte längre behövlig.

Vid prövning av utländsk medborgares rätt att ingå äktenskap bör myndigheten tillämpa hans nationella lag ex officio om annat inte yrkas. Detta följer motsättningsvis av regeln i 2 § andra stycket.

Gällande lag upptar i 1 kap. 1 § en föreskrift av innehåll att svensk medborgare inte får ingå äktenskap utomlands om han inte har rätt att ingå äktenskapet enligt svensk lag. Denna regel avser även äktenskap som ingås inför utländsk myndighet. I enlighet med kommitténs förslag har den nya regeln begränsats att gälla äktenskap som ingås inför svensk myndighet.

Med hänsyn till att bestämmelserna om trolovning i GB har upphävts har uttrycket troluvad utmönstrats ur den av kommittén föreslagna lydelsen i denna liksom i följande paragrafer.

2 §

I paragrafens *första stycke* införs en ny regel enligt vilken svensk medborgare som sedan minst två år har hemvist i främmande stat kan få sin rätt att ingå äktenskap prövad enligt lagen i den staten, om den med vilken han skall ingå äktenskap medger det.

I paragrafens *andra stycke* föreskrivs att motsvarande skall gälla utländsk medborgare, som sedan minst två år har hemvist här i landet eller i annan främmande stat än den han tillhör. Bestämmelsen motsvarar delvis 7 kap. 4 a § i gällande lag.

Bestämmelserna är skrivna med tanke på äktenskaps ingående inför svensk myndighet, alltså samma situation som regleras i 1 §. Första stycket avser sålunda fall då utlandssvensk vill ingå äktenskap inför svensk myndighet i Sverige eller utomlands. Även i fråga om svensk medborgares rätt att ingå äktenskap inför utländsk myndighet torde bestämmelsen emellertid kunna tjäna till ledning, om lagen i den stat som vigselmyndigheten tillhör tillämpar nationalitetsprincipen i förening med renvoi. Det framgår då av 2 § att svensk rätt godtar domicilprincipen vid äktenskaps ingående, om hemvistet har varat minst två år och båda parter åberopar hemvistlandets lag.

CFU och kyrkobokföringsinspektören i Stockholms stift pekar i sina yttranden på svårigheterna att verkställa utredning om hemvistet och förklarar sig förutsätta att den som åberopar lagen i främmande stat där han anser sig ha hemvist skall vara skyldig att styrka att han har hemvist där. Även enligt min mening måste det, som jag framhållit i den allmänna motiveringen, i princip ankomma på sökande som åberopar lagen i det land där han anser sig ha hemvist att visa, att sådant hemvist föreligger. Närmare föreskrifter rörande det sätt på vilket myndigheterna skall få kännedom om innehållet i främmande lag som åberopas vid hindersprövning får utfärdas av Kungl. Maj:t. F. n. gäller i detta hänseende förordningen (1915: 484), huru utländsk undersåte, som vill träda i äktenskap inför svensk myndighet, må styrka, att hinder mot äktenskapets avslutande ej är för handen. De nya lagreglerna torde kräva åtskilliga jämkningar i de regler som förordningen innehåller.

Det nuvarande villkoret att bägge parter skall vara ense om tillämpning av hemvistlandets lag bör gälla för samtliga de situationer som avses i första och andra styckena. Ett viktigt syfte med bestämmelsen är att hindra att part som inte för egen del åberopar hemvistlandets lag skall sväva i okunnighet om de risker med avseende på äktenskapets giltighet i främmande land som kan föreligga om denna lag tillämpas.

Tredje stycket i paragrafen ger Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t förordnar rätt att för visst fall förordna, att svensk lag får tillämpas beträffande utländsk medborgare som inte har hemvist här sedan minst två år. Av bestämmelsens lydelse framgår att den kan utnyttjas bara i enskilda undantagssituationer och alltså inte öppnar möjlighet till generella förordnanden, exempelvis beträffande medborgare i visst främmande land.

Kommittén pekar på vissa situationer då det kan finnas behov av ett förordnande enligt tredje stycket. Ett fall är att det är svårt eller omöjligt att fastställa innehållet i viss främmande lag med avseende på förut-

sättningarna för äktenskaps ingående. Sådana situationer torde bli allt vanligare med hänsyn till det ökande antalet utlänningar från länder utanför Europa som söker sig till Sverige för längre eller kortare tid. Ett annat fall är att utländsk medborgare, som vistas i Sverige utan att ha hemvist här, önskar ingå äktenskap inför svensk myndighet men hindras därifrån av en bestämmelse i hemlandets lag som visserligen inte kan sägas strida mot svensk ordre public men som det ändå kan vara tveksamt om vi bör upprätthålla. Det kan också tänkas att det är ovisst om utländsk medborgare kan betraktas som politisk flykting men att betänkligheter ändå föreligger mot att från hans hemlands myndigheter inhämta något tillstånd som fordras enligt den nationella lagen. Vad kommittén sålunda har anfört synes mig kunna ge god ledning för regelns tillämpning. Några närmare riktlinjer för prövningen bör dock inte ges. Det är emellertid givet att eventuella risker för olyckliga konsekvenser i internationellt hänseende måste tillmätas stor betydelse vid prövningen.

Tredje stycket innehåller inte någon uttrycklig regel om handläggningen av ärendet. Det är dock självklart att ett beslut förutsätter ansökan från den det rör. I analogi med vad som föreskrivs i andra stycket synes ansökningen inte böra bifallas utan att den andra parten har instämt i sökandens begäran.

3 §

Paragrafen anger de äktenskapshinder som bör beaktas av svensk myndighet, även i fall då parterna är utländska medborgare och enligt sitt hemlands lag berättigade att ingå äktenskapet eller svensk eller utländsk medborgare vill ingå äktenskap med tillämpning av lagen i främmande stat där han har hemvist.

Enligt första punkten, som saknar motsvarighet i gällande lag får den som är under femton år inte ingå äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen. Skälet för denna bestämmelse har utvecklats i den allmänna motiveringen.

I andra och tredje punkterna upptas bestämmelser om att äktenskap inte får ingås mellan släktingar i rätt upp- och nedstigande led eller mellan helsyskon och att den som har varit gift får ingå nytt äktenskap endast om det förra äktenskapet blivit upplöst genom beslut som skall gälla här i landet eller andra maken avlidit. Dessa regler motsvarar gällande rätt (1 kap. 2 § andra stycket) med den modifikationen att förbudet mot äktenskap mellan syskon begränsats till helsyskon.

Kommittén berör i specialmotiveringen till 3 § även det fallet att hindringsprövning skall ske enligt lagen i främmande stat och den staten inte erkänner en meddelad svensk dom på äktenskapsskillnad eller en utländsk dom som skall gälla här. Jag instämmer med kommittén i att

svensk myndighet i detta fall skall godta domen vid hindersprövningen och alltså inte vägra tillstånd till nytt äktenskap på den grunden att domen inte gäller i stat vars lag tillämpas vid prövningen.

4 §

Paragrafen föreskriver att svensk lag skall tillämpas i fråga om vigseln när äktenskap skall ingås inför svensk myndighet här i landet. Detta gäller oavsett vilken lag som skolat tillämpas med avseende på rätten att ingå äktenskapet. Regeln motsvarar gällande rätt (1 kap. 4 §).

Som kommittén framhåller krävs hindersprövning för att vigsel skall få ske enligt svensk lag (4 kap. 6 § GB). Hovrätten för Västra Sverige anser att uttrycket "vigseln" i den föreslagna paragrafen bör bytas ut mot "formerna för äktenskaps ingående" för att därmed skall markeras att även hindersprövningen skall ske enligt svensk lag. Jag har inte ansett en sådan ändring behövlig. Den kan dessutom vara missvisande, eftersom i vissa fall svensk hindersprövning kan ersättas av hindersprövning i annat nordiskt land.

Den föreslagna paragrafen upptar inte någon motsvarighet till 1 kap. 4 § andra stycket i gällande lag, där det föreskrivs att Kungl. Maj:t, om främmande stats lag innehåller föreskrift om lysning för det fallet att medborgare i den staten vill ingå äktenskap utom sitt hemland, kan förordna att giftermål inför svensk myndighet inte får ske innan det visats att sådan lysning ägt rum eller att behörig myndighet i den främmande staten meddelat befrielse från lysning. Det Kungl. Maj:t givna bemyndigandet har inte utnyttjats och lagbestämmelsen synes utan olägenhet kunna undvaras. Skulle behov av ett förordnande av åsyftat slag yppa sig kan det f. ö. meddelas med stöd av 1 kap. 9 § i nu föreslagen lydelse.

Äktenskap som utländsk medborgare ingått enligt den svenska lagens formföreskrifter kan av olika skäl anses ogiltigt i utlänningens hemland. Spansk medborgare som är katolik skall t. ex. även utomlands ingå äktenskap enligt katolsk ritual för att äktenskapet skall anses giltigt till formen i Spanien. Bestämmelser av liknande slag förekommer på flera andra håll. Regeln locus regit actum godtas alltså inte utan undantag i alla länder, och det förhållandet att vigselortens lag iakttas utgör följaktligen ingen garanti för att ett äktenskap anses giltigt till formen i utländsk medborgares hemland. Det torde dock knappast kunna komma i fråga att av hänsyn till lagstiftningen i främmande stat inskränka utlänningars rätt att vid ingående av äktenskap i Sverige välja mellan olika vigselformer inom den ram GB drar upp. Däremot är det givetvis angeläget att medborgare i stater som kräver lysning i hemlandet eller viss vigselform informeras om påföljderna av att dessa krav inte iakttas vid vigsel i Sverige. Av CFU:s remissyttrande framgår att nämnden har haft sin uppmärksamhet riktad på detta problem, och jag utgår från att riksskatteverket, som numera har övertagit CFU:s

uppgifter, kommer att verka för att pastorsämbetena får möjlighet att tillhandahålla erforderlig information i samband med hindersprövning som rör utländska medborgare.

5 §

Paragrafens första stycke ger Kungl. Maj:t befogenhet att bestämma, att med diplomatisk eller konsulär tjänst eller med befattning som präst skall vara förenad behörighet att i främmande stat förrätta vigsel enligt svensk lag. Kungl. Maj:t får också genom särskilt förordnande tillerkänna lämplig person sådan behörighet.

Med befattning som präst avses prästtjänst utomlands, vare sig den tillhör svenska kyrkan eller annat trossamfund. Särskilt förordnande för lämplig person kan ges exempelvis åt diplomat eller konsul, då det inte är önskvärt att förena den tjänst han uppehåller med vigselbehörighet, eller åt präst eller likställd inom svenska kyrkan eller annat trossamfund. Som jag har anfört i den allmänna motiveringen anser jag en något liberalare praxis än hittills motiverad när det gäller att förordna svenska vigselförrättare utomlands. En förutsättning för förordnande bör dock vara att medgivande lämnas av den främmande staten.

I andra stycket upptas en bestämmelse, att vad som i svensk lag föreskrivs om verkan av att vigselförrättare förfarit oriktigt vid vigsel här i riket eller överskridit sin behörighet skall äga motsvarande tillämpning när svensk vigselförrättare viger i främmande stat.

Enligt 4 kap. 9 § första stycket GB skall vigsel vara utan verkan om den inte förrättats av någon som äger behörighet att viga eller om bestämmelserna i 4 kap. 8 § andra stycket inte iakttagits. Däremot skall vigsel inte anses ogill på den grund att någon annan föreskrift i 8 § åsidosatts eller vigselförrättaren överskridit sin behörighet eller vederbörlig hindersprövning inte föregått vigseln. Om t. ex. vigselförrättaren varit behörig enligt 4 kap. GB men saknat bemyndigande att förrätta vigsel utomlands eller om han haft sådant bemyndigande men handlat i strid med eventuella begränsningar i detta — t. ex. med avseende på kontrahenternas medborgarskap — skall sålunda vigsel utomlands enligt svensk lag anses giltig här, under förutsättning att minimikraven med avseende på förfarandet enligt 4 kap. 8 § andra stycket GB iakttagits.

6 §

Paragrafen föreskriver att den som enligt främmande lag är behörig att förrätta vigsel får viga här i riket med tillämpning av nämnda lag i fall som Kungl. Maj:t bestämmer.

Några närmare föreskrifter för Kungl. Maj:ts prövning ges inte i lagen. Med bemyndigande bör förenas behövliga begränsningar, t. ex. i fråga om iakttagande av svensk lags hindersbestämmelser, kontrahenternas medborgarskap eller hemvist.

I motsats till gällande lag (1 kap. 5 §) utsäger paragrafen inte att äktenskap som ingåtts genom vigsel i enlighet med vad Kungl. Maj:t bestämt anses ingånget i behörig form. Att så i princip blir fallet är självklart. Huruvida vigseln i det enskilda fallet blir ogiltig på grund av att vigselförrättaren gjort sig skyldig till formfel, får bedömas enligt den tillämpliga lagen, dvs. lagen i den stat som har gett vigselförrättaren hans behörighet.

7 §

Äktenskap som ingåtts utom riket enligt främmande lag skall enligt paragrafens *första stycke* anses giltigt till formen, om det är giltigt i den stat där det ingicks. Har äktenskap ingåtts inför diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller annan, som av främmande stat förordnats att förrätta vigsel i annan främmande stat, skall äktenskapet också anses giltigt till formen, om det är giltigt i den stat som meddelat förordnandet.

Såvitt angår vigsel enligt vigselortens lag överensstämmer regeln i första punkten i princip med gällande rätt. Enligt 1 kap. 6 § i dess gällande lydelse skall äktenskap, vilket på utrikes ort ingåtts i form som lagen på den orten föreskriver, här i riket anses slutet i behörig form, vare sig fråga är om svenska eller utländska medborgare. Den föreslagna nya regeln har något längre räckvidd, eftersom den innebär att äktenskap skall anses giltigt till formen, om det är giltigt i den stat där det ingicks, oavsett vilken lag som tillämpats — sålunda även om vigseln förrättats av vigselmyndighet som tillhör annan främmande stat och tillämpat den statens lag.

Av bestämmelsen följer att vigsel enligt vigselortens lag anses giltig oberoende av uppfattningen i stat där kontrahenterna är medborgare. När ett s. k. haltande äktenskap — dvs. ett äktenskap som är giltigt i ett land och ogiltigt i ett annat — uppkommit genom bristande överensstämmelse mellan vigselortens lag och den nationella lagen i fråga om formen för äktenskaps ingående skall vi alltså godta uppfattningen i vigsellandet.

Enligt 1 kap. 7 § i gällande lag skall giftermål, som i främmande stats tjänst anställd diplomatisk eller konsulär ämbetsman förrättat på utrikes ort i enlighet med lagen i sagda stat, vara gällande här i landet, såframt varken mannen eller kvinnan var medborgare i den stat på vars område giftermålet skett samt sistnämnda stat inte förvägrat ämbetsmannen att förrätta giftermål. Den föreslagna nya regeln i första stycket andra punkten gäller inte bara vigsel inför diplomatisk eller konsulär ämbetsman utan också vigsel som förrättats av annan person på grund av uppdrag från den stat han tillhör. Vidare innebär regeln att man, om vigseln är giltig i den stat som meddelat förordnandet, kan bortse från uppfattningen i den stat där vigseln ägde rum. Vi skall med andra ord även här ansluta oss till den uppfattning som anser äktenskapet giltigt, i

detta fall uppfattningen i den stat som förordnat vigselförrättare. För att förhållandena inte skall bli alltför svåröverskådliga måste emellertid en förutsättning vara att ett verkligt uppdrag meddelats vigselförrättaren, inte bara att vigseln anses giltig i viss främmande stat.

Andra stycket i 7 § föreskriver att äktenskap som har ingåtts utom riket skall anses giltigt till formen även i annat fall än som avses i första stycket, om det är giltigt i den eller de stater där mannen och kvinnan var medborgare. Om mannen och kvinnan är medborgare i olika stater skall det alltså vara giltigt i båda staterna.

Bestämmelsen motsvarar 1 kap. 9 § i gällande lag. Den tillförsäkrar giltighet åt äktenskap som är ogiltiga enligt vigselortens lag men giltiga i kontrahenternas hemland. Var någon av kontrahenterna medborgare i två eller flera stater och anses äktenskapet giltigt i någon av dessa, får det anses tillräckligt för hans del.

Till skillnad från den nuvarande regeln i 1 kap. 9 § utesluter förslaget inte att äktenskap även i andra fall än som nämns i lagtexten kan hållas för giltigt här i landet. Som exempel på en situation då så kan tänkas vara fallet nämner kommittén att äktenskapet anses giltigt i en stat där kontrahenterna har hemvist. Hovrätten för Västra Sverige anser att detta exempel är så väsentligt att det bör införas i lagtexten. Enligt min mening är det emellertid lämpligast att, som kommittén förordar, överlämnas den nu berörda frågan till rättstillämpningen. Flera olika situationer kan tänkas, och det är svårt att i lag ge en uttömmande reglering som alltid leder till rimliga resultat.

När ett haltande äktenskap uppkommit genom att vigseln anses giltig i en stat men ogiltig i en annan, kan tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna kompliceras av att kontrahenterna själva inrättat sig efter uppfattningen i stat där äktenskapet anses ogiltigt utan att sörja för att äktenskapet upplöses i stat där det anses giltigt. Anses i sådant fall äktenskapet giltigt här i landet och vill någon av kontrahenterna ingå nytt äktenskap här, får det såsom kommittén anför, krävas att han först vinner skillnad i det förra äktenskapet. Men har någondera fått ingå nytt äktenskap i främmande stat, därför att det tidigare äktenskapet i den staten ansågs ogiltigt, kan man inte rimligen betrakta det som ett fall av tvegifte utan får acceptera den uppkomna situationen (jfr 3 kap. 8 §).

8 §

Denna paragraf upptar den i den allmänna motiveringen berörda regeln att äktenskap som skulle vara ogiltigt på grund av formfel kan godkännas av Kungl. Maj:t på ansökan av mannen eller kvinnan eller någonderas arvinge, om det föreligger synnerliga skäl.

Regeln motsvarar det år 1968 införda andra stycket i 4 kap. 9 § GB. Enligt förarbetena till denna bestämmelse bör godkännande i första hand komma i fråga i sådana fall då något fel i vigselförfarandet upp-

kommit av förbiseende och kontrahenterna kan anses ha förlitat sig på att vigseln var giltig. Som jag har påpekat i den allmänna motiveringen får man vid tillämpning av motsvarande regel i internationellrättsliga förhållanden också ta särskild hänsyn till den nackdel det kan innebära att ett haltande äktenskap uppkommer om ansökningen bifalls.

9 §

Enligt denna paragraf kan Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer meddela särskilda föreskrifter om sättet för hindersprövning i fråga om sådan vigsel enligt svensk lag som avses i detta kapitel.

Kommittén har i specialmotiveringen till 1 kap. 9 § i betänkandet pekat på vissa brister i de nuvarande reglerna om hindersprövning då svensk vigsel skall äga rum utomlands. Dessa synpunkter får tas i beaktande vid utfärdandet av föreskrifter enligt denna paragraf.

3 kap. Om äktenskapsmål m. m.

Lagens 2 kap., som innehåller regler om återgång av äktenskap, föreslås helt upphävt. Rubriken till 3 kap., som nu lyder "Om äktenskapskillnad och hemskillnad (separation)", föreslås ändrad till "Om äktenskapsmål m. m."

1 §

I paragrafen anges innebörden av begreppet äktenskapsmål. Äktenskapsmål är mål om äktenskapskillnad och mål däri tvisten är huruvida man och kvinna är förenade i äktenskap med varandra. Bestämningen överensstämmer med 15 kap. 1 § GB i dess lydelse fr. o. m. den 1 januari 1974. Regeln motsvarar 3 kap. 1 § andra stycket i kommitténs förslag men har jämkats med anledning av att återgångs- och hemskillnadsinstitutet slopats.

Med hänsyn till den utformning som har getts reglerna om tillämplig lag torde fråga om direkt tillämpning av utländska lagregler om återgång eller hemskillnad inte uppstå i mål vid svensk domstol. Däremot kan givetvis även i fortsättningen uppkomma frågor om erkännande här av utländska avgöranden i sådana frågor.

2 §

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 1 § första stycket i kommitténs förslag, innehåller huvudreglerna om svensk domstols behörighet att uppta äktenskapsmål till prövning.

I den allmänna motiveringen har de principiella synpunkterna på grunderna för svensk domsrätt i äktenskapsmål utvecklats. Vid utformningen av paragrafen har 1968 års Haagkonvention beaktats. Bestäm-

melserna i punkterna 1—4 har motsvarigheter i art. 2 i konventionen så till vida att punkt 1 svarar mot punkt 3 i konventionen, punkt 3 mot punkt 2 a) och punkt 4 mot punkt 1. Punkt 2 har viss motsvarighet i punkt 4.

Om båda makarna är svenska medborgare kan äktenskapsmål enligt *punkt 1* tas upp av svensk domstol, även om inte någondera maken har hemvist här. Förslaget överensstämmer med gällande rätt.

Enligt *punkt 2* skall äktenskapsmål kunna prövas av svensk domstol om käranden är svensk medborgare och antingen har hemvist här i landet eller tidigare har haft hemvist här efter fyllda 18 år.

Såvitt gäller den som har hemvist här överensstämmer regeln med kommitténs förslag. Den innebär att en svensk medborgare, som har varit bosatt utomlands och är gift med en utlänning men återvänt till Sverige och tagit hemvist här, omedelbart därefter kan väcka talan om äktenskapsskillnad vid svensk domstol. För fall då hemvist i Sverige inte längre föreligger skiljer sig bestämmelsen från kommitténs förslag därigenom att det krävs att käranden haft hemvist efter fyllda 18 år. Skälen för dessa avvikelser har redovisats i den allmänna motiveringen.

Talerätt medges enligt *punkt 3* om käranden inte är svensk medborgare men har hemvist här i landet sedan minst ett år. Regeln motsvarar kommitténs förslag med den ändringen att hemvisttiden förkortats från två till ett år.

I *punkt 4* ges talerätt om svaranden har hemvist här i landet. Detta överensstämmer med gällande rätt.

Enligt *punkt 5* får svensk domstol ta upp äktenskapsmål om saken rör ogiltighet av vigsel som förrättats av svensk myndighet. Det är en allmänt erkänd internationellrättslig princip att vigselortens lag tillämpas i fråga om äktenskaps giltighet med avseende på formen, och svensk lag tillämpas bäst av svensk domstol.

I särskilda fall kan det vara önskvärt att talan om äktenskapsskillnad får prövas av svensk domstol, trots att domsrätt inte föreligger på någon av de grunder som uppställs med tanke på de vanliga fallen. Internationellrättsliga förhållanden är så växlande att lagstiftaren inte kan överblicka alla tänkbara situationer. Att på formella grunder vägra prövning av talan om äktenskapsskillnad, trots att starka sakliga skäl talar för att målet tas upp, kan vara olyckligt särskilt för den som därigenom hindras att ingå nytt äktenskap. En diskretionär prövning i denna del bör därför, som kommittén har föreslagit, anförtros Kungl. Maj:t. En regel av sådan typ finns f. n. i 1964 års lag. Kungl. Maj:t bör ges möjlighet att delegera denna bestämmanderätt till annan myndighet. Den begränsning av regelns tillämpningsområde som kommittén förordar är enligt min mening lämplig. I *punkt 6* föreskrivs därför att äktenskapsmål får tas upp av svensk domstol även i annat fall än som avses i de föregående punkterna, om endera maken är svensk medborgare eller kä-

randen inte kan få sin talan prövad i den stat där han är medborgare samt Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t förordnar finner skäl att talan prövas här i landet.

Jag förutsätter att den föreslagna dispensregeln kommer att tillämpas restriktivt. Om käranden är svensk medborgare, torde det endast undantagsvis uppkomma behov av att talan prövas här, när det inte kan ske redan enligt bestämmelsen i punkt 2. Om det åter är svarandens svenska medborgarskap som åberopas, bör försiktighet också iakttas. I allmänhet bör inte någon tvingas svara i äktenskapsmål inför svensk domstol endast därför att han är svensk medborgare.

Med den föreslagna befogenheten för Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer att tillåta prövning av äktenskapsmål, när käranden är utlänning men inte kan få sin talan prövad i hemlandet, avses att förebygga att käranden inte kan få sin talan upptagen någonstans. Om käranden inte kan få målet prövat i sitt hemland men däremot kan föra talan t. ex. i stat där svaranden har hemvist, bör därför tillstånd inte ges. Bestämmelsen avser endast hinder beträffande domsrätten, inte materiella hinder mot äktenskapsskillnad som gäller i den nationella lagen. Föreligger enbart sådana hinder, får käranden vänta till dess han har haft hemvist här i ett år, då målet kan tas upp enligt punkt 3. Inte bara rättsliga utan även faktiska hinder skall beaktas. Bestämmelsen kan få praktisk betydelse främst i fråga om politisk flykting, som inte har hemvist någonstans men som uppehåller sig här i landet.

3 §

Enligt paragrafen skall, om svensk domstol är behörig att ta upp talan av ena maken, domstolen också kunna ta upp talan av andra maken till gemensam handläggning. Bestämmelsen svarar mot art. 4 i 1968 års Haagkonvention.

I likhet med kommittén anser jag det självklart att gemensam ansökan om äktenskapsskillnad får tas upp av svensk domstol, om talan som endera maken i sådan sak väckt mot den andra skulle ha kunnat tas upp här i landet. Jag anser det inte erforderligt att, som Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare förordat, ta upp en uttrycklig regel härom i lagen.

4 §

Första stycket i denna paragraf, som motsvarar 3 kap. 3 § första stycket i kommitténs förslag, upptar den i den allmänna motiveringen förordade huvudregeln att talan om äktenskapsskillnad skall prövas enligt svensk lag.

Kommittéförslaget innehåller i 3 kap. 3 § andra stycket särskilda regler om tillämplig lag i frågor om skadestånd. Eftersom de svenska be-

stämmelelserna om skadestånd i samband med äktenskapsskillnad har upphävts fr. o. m. den 1 januari 1974 har någon motsvarighet till dessa regler inte tagits upp i departementsförslaget. Frågan om skadestånd skall kunna utdömas i äktenskapsmål med tillämpning av utländsk lag får därför överlämnas till rättstillämpningen. I sådana fall då skadeståndet har övervägande ideell karaktär bör det inte komma ifråga att svensk domstol utdömer skadestånd. Några allmänna riktlinjer i övrigt för bedömningen torde inte kunna uppställas, utan frågan får prövas från fall till fall med hänsyn till innehållet i den lag som reglerar makarnas förmögenhetsrättsliga förhållanden.

Paragrafens andra och tredje stycken, vilka motsvarar 5 § i kommitténs förslag, upptar undantag från huvudregeln om tillämpning av svensk lag. Undantagsreglerna avser endast fall då båda makarna är utländska medborgare. Bestämmelserna innebär att talan om äktenskapsskillnad i vissa fall skall ogillas med hänsyn till innehållet i främmande lag, trots att förutsättningar för äktenskapsskillnad föreligger enligt svensk lag. Det är däremot inte avsett att svensk domstol i något fall skall döma till äktenskapsskillnad under åberopande av främmande lag. Härav följer bl. a. att svensk lags regler om betänketid före äktenskapsskillnad måste tillämpas, även om den utländska lagen skulle medge omedelbar äktenskapsskillnad i den föreliggande situationen.

Enligt de regler som gäller i Sverige fr. o. m. den 1 januari 1974 har make alltid en ovillkorlig rätt att erhålla äktenskapsskillnad, låt vara att denna i vissa fall skall föregås av betänketid. Make behöver alltså aldrig åberopa någon särskild grund för sin begäran om äktenskapsskillnad och domstolen skall inte gå in på någon prövning av den bakomliggande orsaken till makens önskan att upplösa äktenskapet. I sådana fall då regler i utländsk lag skall beaktas enligt denna paragraf kan emellertid domstolen nödgas undersöka och ta ställning till frågan om viss grund för äktenskapets upplösning föreligger. Detta avsteg från de principer på vilka de nya svenska skilsmässoreglerna bygger är emellertid ofrånkomligt, om man inte alltid anser sig kunna bortse från innehållet i utländsk lag.

För tillämpning av *andra stycket* i paragrafen förutsätts, att ingendera av de utländska makarna har hemvist här i landet sedan minst ett år. Det får då inte mot makes bestridande dömas till äktenskapsskillnad, om grund till äktenskapets upplösning inte föreligger enligt makarnas eller, om makarna är medborgare i olika stater, någondera makens nationella lag. Äktenskapsskillnad skall vägras både om den eller de nationella lagarna över huvud taget inte medger äktenskapsskillnad och om grund för äktenskapsskillnad saknas i det aktuella fallet. Mot makes bestridande kan alltså äktenskapsskillnad i fall som avses i andra stycket inte beviljas t. ex. mellan makar som är medborgare i olika stater, vilka båda förbjuder äktenskapsskillnad. Är bara den ena av makarna med-

borgare i sådan stat lägger bestämmelsen däremot inte hinder i vägen för äktenskapsskillnad, om grund till sådan skillnad föreligger enligt lagen i stat där den andra maken är medborgare. Med grund till äktenskapsskillnad likställs grund till äktenskapets upplösning i annan form, exempelvis genom återgång eller ogiltigförklaring av äktenskapet. Undantagsvis kan därför äktenskapsskillnad eventuellt beviljas även mellan medborgare i stater, vilkas lagar förbjuder äktenskapsskillnad.

Äktenskapsskillnad skall vägras endast om make bestrider, att det döms till äktenskapsskillnad enligt svensk lag. Är makarna ense om att svensk lag får tillämpas, får de själva ta konsekvenserna av att domen eventuellt inte erkänns i deras hemland.

Medan andra stycket upptar ett absolut förbud mot att döma till äktenskapsskillnad, skall enligt *tredje stycket* äktenskapsskillnad kunna vägras efter viss skälighetsprövning. Även om makarna eller den ena av dem har kvalificerat hemvist här i landet men makarna är utländska medborgare får inte, om make åberopar att grund till äktenskapets upplösning saknas enligt hans nationella lag, dömas till äktenskapsskillnad, när med hänsyn till samma makes eller gemensamma barns intressen särskilda skäl föreligger däremot. Domstolen får göra en allmän bedömning med hänsyn till båda makarnas och barnens intressen. Ju svagare anknytning makarna har till Sverige, desto större anledning finns det att vägra en äktenskapsskillnad som ena maken motsätter sig under åberopande av sin nationella lag. Särskilt gäller detta när den make som motsätter sig äktenskapsskillnad själv inte har någon anknytning till Sverige. Frågan om grund till äktenskapets upplösning saknas enligt kändens nationella lag har vid tillämpning av tredje stycket inte någon betydelse annat än som ytterligare ett moment att beakta vid skälighetsprövningen. I övrigt torde det knappast vara möjligt att dra upp några närmare riktlinjer för denna prövning, utan frågan får överlämnas till rättstillämpningen.

I detta sammanhang vill jag beröra frågan hur innehållet i den främmande lagen skall bli känt för domstolen. Klart är att domstol har både rätt och plikt att försöka utreda innehållet i utländsk rätt, om sådan skall tillämpas i ett mål. Domstolen kan emellertid förelägga part att förebringa utredning om innehållet i främmande lag. Detta framgår av 35 kap. 2 § andra stycket rättegångsbalken, där det föreskrivs att domstolen, om främmande lag skall lända till efterrättelse och dess innehåll inte är känt för domstolen, kan anmana part att förebringa bevisning därom.

Som kommittén påpekar bör anmaning inte användas, om domstolen har lättare än part att skaffa utredning om den främmande lagens innehåll. Ofta kan upplysningar inhämtas från utrikesdepartementets rättsavdelning eller genom dess förmedling. Huruvida i första hand domstolen eller part bör vända sig till rättsavdelningen är en lämplighetsfråga.

Eftersom intyg som utfärdas av departementet i princip är avgiftsbelagda men avgift inte tas ut när domstol har begärt intyget, kan det åtminstone i enkla fall vara rimligt att part själv får vända sig till departementet. Om domstolen själv försöker utreda innehållet i främmande lag, bör parterna givetvis få tillfälle att yttra sig över utredningen. Man får, som kommittén framhåller, inte ställa alltför stora krav på utredningen om innehållet i främmande lag. Utredningar om innehållet i utländsk rätt kvarlämnar ofta tvekan, om de verkligen är alldeles korrekta eller fullständiga. Till en viss grad måste man bortse därifrån. F. ö. kan meningarna vara delade i den främmande staten om vad som gäller där.

Rättegångsbalken reglerar inte hur domstolen skall förfara när godtagbar utredning om innehållet i främmande lag inte föreligger. Kommittén har i sitt lagförslag tagit upp en särskild regel för detta fall (5 kap. 3 § andra stycket). Huvudregeln är där att talan inte får bifallas om tillfredsställande utredning saknas angående innehållet i tillämplig främmande lag. En motsvarande regel finns i 7 kap. 4 § första stycket 1904 års lag. Kommittéförslaget ger emellertid, till skillnad från gällande lag, domstolen möjlighet att i den åsyftade situationen i stället tillämpa svensk lag, om detta med hänsyn till omständigheterna anses skäligt.

Jag har inte ansett det behövt med den begränsade lagstiftning som nu föreslås att ta upp någon motsvarighet till den av kommittén föreslagna regeln i lagen. Om svarenden i mål om äktenskapsskillnad bestriker karendens talan och gör gällande att denna enligt 4 § andra eller tredje stycket skall ogillas på grund av innehållet i främmande lag men tillfredsställande utredning om innehållet i denna lag inte föreligger, bör domstolen under hänvisning härtill kunna lämna svarendens invändning utan avseende och i enlighet med huvudregeln i lagen pröva målet utslutande enligt svensk lag.

5 §

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 6 § i kommitténs förslag, innehåller vissa regler om verkan av ändring beträffande medborgarskap eller hemvist som äger rum sedan talan väckts.

Enligt 5 § skall sådan ändring som nyss sagts inte medföra hinder att talan prövas. Frågor om domsrätt i äktenskapsmål enligt 2 § skall sålunda bedömas med hänsyn till parternas medborgarskap och hemvist vid tiden för talans väckande. När det gäller frågan om domsrätt föreligger enligt 3 § är parts hemvist eller medborgarskap utan betydelse.

Frågor om lagval bör i princip bedömas med hänsyn till de förhållanden som föreligger när målet avgörs. Ändring i fråga om parts medborgarskap eller hemvist som inträffar efter det att talan väckts bör dock inte få göra det svårare att vinna äktenskapsskillnad. Därför föreskrivs att sådan ändring inte heller kan medföra hinder mot äktenskapsskillnad enligt 4 § andra eller tredje stycket. Om sålunda endast den ena av två

makar var svensk medborgare vid talans väckande, skall den omständigheten att även han blivit utländsk medborgare innan målet avgörs inte medföra att främmande lag kan åberopas till bestridande av talan om äktenskapsskillnad enligt svensk lag. Var båda makarna utländska medborgare men hade en av dem hemvist i Sverige sedan minst ett år när talan väcktes, tillämpas 4 § tredje stycket — inte andra stycket — även om hemvistet upphört när målet avgörs.

Om en ändring beträffande medborgarskap eller hemvist under rättegången leder till att det blir lättare att vinna äktenskapsskillnad enligt svensk lag, skall det beaktas. Har den ena av två utländska makar blivit svensk medborgare sedan talan väcktes, kan sålunda främmande lag inte vidare åberopas till stöd för bestridande av talan om äktenskapsskillnad, och om makes hemvist i Sverige har varat mer än ett år när målet avgörs kan utländsk lag beaktas endast med stöd av 4 § tredje stycket.

Om svaranden i ett redan anhängigt mål väckt talan enligt 3 §, är bestämmelsen i 5 §, såvitt angår hans talan, tillämplig i fråga om ändringar som skett efter det att denna talan väcktes. Parternas hemvist och medborgarskap vid den tidpunkt då käranden väckte talan enligt 2 § är sålunda utan betydelse för den materiella prövningen av talan som svaranden väckt enligt 3 §.

6 §

Paragrafen upptar en bestämmelse att frågor rörande vårdnaden om och underhåll till barn får tas upp i äktenskapsmål. Om barnet vistas här i landet skall sådana frågor alltid prövas enligt svensk lag.

Utän särskilt stadgande torde det vara klart att domstol i mål om äktenskapsskillnad även skall kunna ta upp frågor beträffande äktenskapets rättsverkningar, t. ex. om makarnas inbördes underhållsskyldighet och bodelning. Frågan vilken lag domstolen därvid skall tillämpa får avgöras enligt de regler som i allmänhet gäller på området.

Vad angår vårdnaden om och underhåll till barn finns f. n. en bestämmelse i 3 § 1964 års lag. Där föreskrivs att frågor angående vårdnaden om och underhåll till barn får tas upp i mål som avses i lagen, om barnet vistas här i landet, samt att frågorna därvid skall prövas enligt svensk lag. Kommittén har ansett det lämpligt att i avvaktan på en lagreglering av den internationella föräldrarätten ta upp en motsvarande bestämmelse i anslutning till de nya reglerna om äktenskapsmål. Jag delar denna bedömning. Kommitténs förslag har också mottagits positivt av remissinstanserna. Kommittén har placerat regeln bland övergångsbestämmelserna (punkt 4), men jag har för min del föredragit att ta in den i lagens kapitel om äktenskapsmål.

I förarbetena till 1964 års lag framhålls att bestämmelsen i 3 § inte avser att utesluta möjligheten att i andra fall ta upp frågor angående

vårdnaden om och underhåll till barn vid svensk domstol, med eller utan samband med skillnadsmål, och att något motsättningslut inte bör förekomma. Även om barnet inte vistas här i landet, bör frågor om vårdnad och underhåll kunna tas upp i äktenskapsmål (jfr NJA 1969 s. 145) när praktiskt behov kan antas föreligga. Den nu föreslagna bestämmelsen ger utrymme härför.

Om barnet vistas i Sverige torde det som regel vara uppenbart att det föreligger behov av att vårdnads- och underhållsfrågorna prövas i äktenskapsmålet här. I övrigt kan några närmare anvisningar rörande tillämpningen av paragrafen knappast ges. Det bör dock framhållas att den anvisning om tillämpning av svensk lag som ges i paragrafen inte är exklusiv. Svensk lag kan alltså bli tillämplig även när barnet inte vistas här, exempelvis om båda makarna är svenska medborgare.

Frågan om erkännande av utländska domar som rör vårdnaden om barn tas inte upp i förevarande sammanhang. Den får liksom hittills överlämnas åt rättstillämpningen i den mån konventionsreglering saknas. Jag vill emellertid understryka att försiktighet bör iakttagas när det gäller att erkänna utländsk dom i vårdnadsfråga, även om förutsättningar i och för sig föreligger för erkännande. Har, som inte sällan är fallet, den utländska domstolen byggt sitt avgörande på andra grunder än hänsyn till barnets bästa, bör det av hänsyn till svensk ordre public inte komma i fråga att erkänna avgörandet. Även en tillämpning av ett utländskt avgörande som rent faktiskt finnes stridande mot barnets bästa bör avböjas under hänvisning till ordre public (jfr 7 kap. 4 § i lagförslaget). I övrigt blir 21 kap. föräldrabalken tillämpligt vid verkställighet även av utländsk dom i vårdnadsfråga med de möjligheter till omprövning som följer därav.

7 §

I paragrafens *första stycke* föreskrivs, att beslut om äktenskapsskillnad som meddelats i främmande stat skall gälla här i landet, om det med hänsyn till makes medborgarskap eller hemvist eller annan anknytning förelåg skälig anledning att talan prövades i den främmande staten. Regeln motsvarar 7 § andra stycket i kommitténs förslag. Den ersätter 3 kap. 4 och 5 §§ i gällande lag.

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen bör lagen inte behandla förutsättningarna för erkännande av utländskt beslut rörande hemskillnad eller ogiltighet eller återgång av äktenskap. Dessa frågor får överlämnas till rättstillämpningen.

För att utländskt beslut rörande äktenskapsskillnad skall gälla fordras enligt första stycket att skälig anledning förelåg att talan prövades i den främmande staten. Sådan anledning bör i första hand anses ha förelegat, om svensk domstol under motsvarande omständigheter varit behörig att pröva talan enligt 2 eller 3 §. Det finns dock inte tillräcklig anledning

att strängt inskränka förutsättningarna för erkännande därtill. Förutsättningarna för talans prövning kan variera avsevärt i olika länder. Om någondera parten hade medborgarskap eller hemvist i svensk internationellrättslig mening i domstolslandet, bör i allmänhet skälig anledning till talans prövning anses ha förelegat. *Résidence habituelle* i Haagkonventionernas mening bör likställas med sådant hemvist. Ett engelskt domicil bör också godtas. Ett hemvist som skapats för skens skull bör däremot inte godtas som domsrättsgrundande. Det är företrädesvis fingerat hemvist som under senare tid utnyttjats för kringgående av skilsmässolagstiftning som makarna annars varit underkastade. Metoden har tillämpats t. ex. i vissa delstater i USA och Mexiko. Redan den omständigheten att beslutet härrör från en sådan stat ger anledning till närmare undersökning av grunden för att talan upptagits till prövning. Även i andra fall kan en viss kontroll vara behövlig. I fråga om en lång rad stater, däribland de flesta västeuropeiska, kan däremot presumeras, att talan upptagits på skälig grund.

Undantagsvis kan skälig anledning till talans prövning anses ha förelegat även om det inte fanns sådan anknytning till domstolslandet som nu angetts, t. ex. när käranden var politisk flykting som tillfälligtvis vistades i domstolslandet och inte kunnat få sin talan prövad i hemlandet. Sådana fall omfattas av uttrycket "annan anknytning", som dock främst är avsett att täcka domicil.

Att vägra erkännande är särskilt motiverat i sådana fall då valet av forum framstår som illojalt mot svaranden och denne inte godtagit valet. Även om makarna handlat i samförstånd bör dock svensk myndighet ex officio vägra erkännande, om den finner att det saknades skälig anledning till talans prövning i den främmande staten, dvs. när det var fråga om "forum shopping".

Några förutsättningar med avseende på valet av tillämplig lag uppställs inte för erkännande av utländskt beslut. Oavsett vilken lag som tillämpats skall sålunda beslutet erkännas, om skälig anledning förelåg till talans prövning i den främmande staten. Undantag härifrån kan göras av hänsyn till svensk ordre public. En regel härom har upptagits i 7 kap. 4 §, där det föreskrivs att beslut som meddelats av myndighet i främmande stat inte får tillämpas, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket. Företrädesvis kan bestämmelsen bli tillämplig i fråga om beslut som tillkommit efter ett otillfredsställande förfarande, t. ex. om make inte beretts rimlig möjlighet att utföra sin talan i målet. Med hänsyn till den liberala inställning till makes önskan att få äktenskapet upplöst som präglar den svenska skilsmässolagstiftningen torde det däremot inte annat än i rena undantagsfall kunna komma i fråga att underkänna ett utländskt beslut därför att de materiella grunderna för beslutet föranleder, att tillämpning av detta strider mot svensk ordre public.

Den föreslagna bestämmelsen avser utländska beslut om äktenskapskillnad. Även beslut av administrativ myndighet omfattas. Sådana beslut förekommer exempelvis i Danmark, Island och Norge. Inte heller bör det utgöra hinder att beslutet meddelats av en religiös och inte av en statlig domstol, under förutsättning att äktenskapsmål prövas av religiösa domstolar enligt lagen i domstolslandet.

Frågan om erkännande av äktenskaps upplösning på privat väg — företrädesvis genom att make i enlighet med muhammedansk rätt förskjuter andra maken — regleras inte i förslaget utan överlämnas till rättstillämpningen. I många fall står det klart ett erkännande inte bör ske, t. ex. om förfarandet ägt rum här i landet och hustrun var svensk medborgare. Var däremot båda makarna medborgare i stat enligt vars lag äktenskap kan upplösas på sådant sätt och hade de också hemvist där vid tiden för äktenskapets upplösning, finns det knappast anledning att försöka hålla på äktenskapets bestånd här i landet. De i förslaget angivna särskilda möjligheterna att pröva giltigheten av utländskt beslut står inte till buds i nu nämnda fall. Skulle det uppkomma behov att fastställa huruvida äktenskapet består eller inte, får talan därom föras i äktenskapsmål enligt 1 §. Att äktenskapets upplösning registreras av offentlig myndighet utesluter inte att upplösningen ändå skall anses ha ägt rum endast på privat väg. Har offentlig myndighet på något sätt medverkat till äktenskapets upplösning, bör emellertid som regel bestämmelserna i förslaget om erkännande av utländska beslut bli tillämpliga.

En förutsättning för erkännande av utländskt beslut är självfallet att det vunnit laga kraft. I vissa stater får en äktenskapsskillnadsdom verkan endast om den inom viss tid införs i civilståndsregister. Registreringen har då konstitutiv verkan och måste föreligga för att domen skall kunna erkännas här.

Andra stycket, som motsvarar 3 kap. 8 § i kommitténs förslag, upptar en regel för det fallet att make ingått nytt äktenskap sedan beslut om äktenskapsskillnad meddelats i främmande stat. Det tidigare äktenskapet skall då anses upplöst genom beslutet även om beslutet inte blir gällande här i landet enligt första stycket. Undantag görs dock för det fallet att andra maken visar att den omgifte förfarit uppenbart otillbörligt mot honom. När äktenskapet med stöd av denna bestämmelse anses upplöst innebär det även att den make som inte gift om sig får ingå nytt äktenskap.

Den omgifta maken kan anses ha förfarit uppenbart otillbörligt t. ex. när han bakom andra makens rygg sökt och erhållit snabbskilsmässa med efterföljande omgifte i någon "skilsmässofabrik". Särskilt gäller detta om han utnyttjat ett sådant förfarande för att i fråga om rättsverkningarna av skillnaden försätta andra maken i ett sämre läge än om skilsmässoförfarandet genomförts i stat där makarna hade hemvist eller till vilken de hade annan naturlig anknytning.

Regeln i andra stycket avser bara beslut om äktenskapsskillnad. Frågan i vad mån den kan tillämpas analogiskt på beslut om återgång eller ogiltighet av äktenskap får överlämnas till rättstillämpningen.

Tredje stycket upptar en hänvisning till den lag om erkännande av vissa utländska äktenskapsskillnader och hemskillnader som nu föreslås. Bestämmelserna i denna lag blir tillämpliga i förhållande till stater som har tillträtt Haagkonventionen om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader. Lagen anger förutsättningarna för att äktenskapsskillnad och hemskillnad skall erkännas. Däremot innehåller den inte några bestämmelser om formen för erkännandet. I detta hänseende gäller i princip 1904 års lag.

8 §

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 6 § 1904 års lag och 4 § 1964 års lag samt 3 kap. 9 § i kommitténs förslag, innehåller regler om prövning hos Svea hovrätt av utländskt beslut om upplösning av äktenskap.

I *första stycket* föreskrivs, att Svea hovrätt på ansökan av make prövar huruvida beslut om upplösning av äktenskap som meddelats i främmande stat skall gälla här i landet. Innan hovrätten prövar frågan skall andra maken beredas tillfälle att yttra sig över ansökningen, om det kan ske.

De utländska beslut som hovrättens prövning enligt kommitténs förslag kan avse är beslut om äktenskaps ogiltighet, om återgång och om hem- eller äktenskapsskillnad. Enligt den nu föreslagna 8 § kan hovrättens prövning endast avse beslut om upplösning av äktenskap, dvs. förutom beslut om äktenskapsskillnad också beslut om återgång. Frågor om betydelsen här av ett utländskt beslut varigenom äktenskap förklarats ogiltigt kan alltså inte prövas enligt denna paragraf utan får tas upp i äktenskapsmål enligt 1 §.

De materiella riktlinjerna för hovrättens prövning av beslut om äktenskapsskillnad framgår av 7 §. När 7 § andra stycket tillämpas skall hovrättens prövning avse frågan om det tidigare äktenskapet, sedan ena maken gift om sig, kan anses upplöst och beslutet sålunda därmed skall lända till efterrättelse. Sådan prövning torde som regel påkallas av den make som inte gift om sig, när han vill få fastställt att hans äktenskap är upplöst. Det föreligger tydligen då inte något hinder att bifalla ansökningen. Om det är den omgifte maken som begär prövning och andra maken bestrider ansökningen eller om den make som inte gift om sig vill få fastställt att det tidigare äktenskapet inte skall anses upplöst, får hovrätten pröva, huruvida den omgifte förfarit uppenbart otillbörligt mot andra maken.

Beträffande hovrättens prövning av beslut om återgång ges inte några direkta anvisningar i lagen. Reglerna i 7 § torde dock, som jag tidigare har antytt, ofta kunna tillämpas analogiskt i sådana fall.

Vid stadfästelseprövning enligt gällande lag anses det inte behövt att ansökningen om stadfästelse delges motparten i skillnadsålet (NJA 1946 s. 233). Detta medför vissa praktiska fördelar. Det kan vara svårt eller omöjligt att delge honom ansökningen. Även om delgivning äger rum, skulle andra maken troligen i flertalet fall sakna intresse för saken, som från hans synpunkt framstår som utagerad. Om erkännande av utländskt beslut skall grundas på en bedömning huruvida skälig anledning förelåg till talans prövning i domstolslandet, bör emellertid ansökningen såvitt möjligt delges motparten i äktenskapsålet. Andra maken skall därför enligt förslaget beredas tillfälle att yttra sig över ansökningen, om det kan ske.

I motsats till vad som gäller enligt gällande lag innebär förslaget att hovrätten på ansökan av make även kan förklara att ett utländskt beslut inte skall gälla här i landet, och sådan förklaring utgör t. v. hinder för omgifte. Detta gäller även i fall som avses i 9 §. Huruvida det föreligger praktiskt behov av sådan prövning i negativ riktning är visserligen tveksamt. Om negativa beslut av denna innebörd inte skulle kunna meddelas av hovrätten, skulle emellertid prövning kunna påkallas vid tingsrätt enligt de allmänna bestämmelserna för äktenskapsmål.

I paragrafens *andra stycke* föreskrivs att beslut, som inte innebär att det utländska beslutet skall gälla, inte utgör hinder mot ny prövning av frågan.

Endast beslut som innebär att det utländska beslutet länder till efterrättelse vinner alltså rättskraft. Den som fått avslag på ansökan om positivt beslut eller part, mot vars bestridande meddelats beslut att ett utländskt skillnadsavgörande inte är gällande här i landet, har sålunda möjlighet att återkomma och förebringa ytterligare utredning till stöd för sitt påstående att det utländska beslutet skall gälla.

Mot hovrättens beslut skall talan i vanlig ordning kunna fullföljas till högsta domstolen genom besvär.

Bestämmelserna i 8 § är avsedda att utesluta särskild fastställsetalan vid tingsrätt i fråga, huruvida man och kvinna är i äktenskap förenade med varandra, när tvisten gäller frågan om ett utländskt beslut om upplösning av äktenskapet skall erkännas här i landet. Om Svea hovrätt inte fastställt att sådant beslut skall lända till efterrättelse, kan emellertid frågan om verkan av beslutet bli föremål för prejudiciell prövning i mål vars utgång är beroende därav. Så kan vara fallet t. ex. i mål om arv eller om äktenskaplig börd. Avgörandet får då inte rättskraft utöver den aktuella tvisten. Det är inte avsett att arvinge till avliden skall kunna hos Svea hovrätt ansöka om särskild prövning, huruvida utländskt beslut skall gälla här i landet.

9 §

Bestämmelserna i 7 § utgår i och för sig från att utländskt beslut under där angivna förutsättningar skall gälla här i landet utan stadfästelse. 8 § erbjuder möjlighet att i tveksamma fall få frågan om beslutets giltighet prövad av Svea hovrätt, men sådan prövning är inte obligatorisk för att beslutet skall få gälla t. ex. i en arvsvist. Då fråga om giltighet av utländskt beslut om äktenskapsskillnad uppkommer hos myndighet skall myndigheten alltså i princip självständigt pröva frågan. Denna prövning får dock givetvis inte någon betydelse utöver det ärende som handläggs av myndigheten.

För det mest praktiska fallet när utländskt beslut återopas här — nämligen när make vars äktenskap upplösts genom beslutet vill ingå nytt äktenskap — kan man emellertid knappast generellt överlämna åt pastorsämbetet att vid hindersprövningen på egen hand avgöra, om beslutet skall gälla här. I 9 §, vilken motsvarar 3 kap. 10 § i kommitténs förslag, meddelas bestämmelser om de fall då beslut får läggas till grund för omgifte här i landet utan särskild prövning av att förutsättningarna enligt 7 § föreligger.

I *första stycket* föreskrivs att beslut om äktenskapsskillnad, som meddelats i främmande stat inte får tillämpas utan föregående prövning enligt 8 §, när endera maken vill ingå nytt äktenskap såvida inte båda makarna eller endera av dem var medborgare i den staten. Det förutsätts att makarna eller ena maken tillhörde staten i fråga vid den tidpunkt då beslutet meddelades. Eftersom erkännandet grundas på de beslutande myndigheternas kompetens är det visserligen i princip mest naturligt att anknyta till tidpunkten för talans väckande. Denna tidpunkt kan dock vara svårare att fastställa, och man bör därför godta tidpunkten för beslutets meddelande vid en sådan summarisk prövning som avses här.

CFU har vid remissbehandlingen påpekat att det kan förekomma fall där frågan om makarnas medborgarskap är oklar och inte kan utredas hos hindersprövningsmyndigheten. I likhet med nämnden anser jag att myndigheten då bör kunna hänvisa part att ansöka om prövning hos Svea hovrätt enligt 8 §.

Förslaget upptar inte någon bestämmelse om att utländskt beslut skall kunna läggas till grund för omgifte utan särskild prövning, när parterna hade hemvist i den stat där beslutet meddelades. Det bör inte läggas på pastorsämbetet att pröva om parterna hade hemvist i domstolslandet. Denna fråga kan ofta inte avgöras utan särskild utredning. Att parterna i det utländska beslutet uppgetts ha hemvist i domstolslandet kan inte ensamt tillmätas vitsord. Hemvistet kan vara fingerat eller i allt fall lösligt grundat.

Enligt *andra stycket* i paragrafen skall Kungl. Maj:t kunna förordna,

att beslut om äktenskapsskillnad som meddelats i viss främmande stat får tillämpas utan föregående prövning, även om ingendera av makarna var medborgare i den staten. Om konvention angående erkännande av utländska äktenskapsskillnader ingås bör Kungl. Maj:t om möjligt förordna, att beslut om äktenskapsskillnad som meddelats i konventionsstat skall gälla även här om beslutet inte faller under konventionen. Härigenom skulle myndigheterna i många fall befrias från att gå närmare in på den särskilda konventionsregleringen, som kan vara komplicerad.

Bestämmelserna i paragrafen gäller bara beslut om äktenskapsskillnad. Beslut om återgång bör i princip alltid prövas enligt 8 §. Detsamma gäller beslut om äktenskapsskillnad i fall som inte omfattas av paragrafen.

10 §

Paragrafen, som saknar motsvarighet i kommittéförslaget upptar den i den allmänna motiveringen berörda regeln om betydelsen av en utländsk hemskillnad för rätten att erhålla äktenskapsskillnad enligt svensk lag. Har makarna efter en sådan hemskillnad levt åtskilda minst sex månader och inte återupptagit sammanlevnaden skall de kunna få äktenskapsskillnad enligt svensk lag utan föregående betänketid. En förutsättning för att äktenskapsskillnad skall kunna erhållas är givetvis att hinder inte möter enligt 4 § andra eller tredje stycket.

Med hänsyn till att termen hemskillnad inte längre förekommer i GB har den inte heller använts här. I stället har valts uttrycket "slutligt beslut om sammanlevnadens hävande". Härigenom markeras att ett enbart interimistiskt beslut inte får någon betydelse enligt paragrafen.

11 §

Denna paragraf, som motsvarar 3 kap. 11 § i kommitténs förslag, innehåller vissa regler om litispensens och rättskraft.

Om äktenskapsmål är anhängigt i främmande stat och det här i landet anhängiggörs sådant mål mellan samma parter, kan domstolen enligt *första stycket* förordna att det senare målet skall vila t. v., om det kan antas att beslut i det förra målet skall bli gällande här.

I den mån beslut av myndighet i främmande stat vinner rättskraft här i landet torde vanligen anses, att talan som väckts i nämnda stat utgör hinder för svensk domstol att ta upp samma sak till prövning. Om utländska beslut skall få gälla här i den omfattning som nu föreslås bör emellertid, som kommittén framhåller, inte varje talan utomlands som kan leda till ett här giltigt beslut medföra hinder för prövning av samma sak här i landet. Om utländsk rättegång tillades obligatorisk verkan som processhinder, kunde detta tvinga part att väcka talan här med kort varsel för att komma före. Det är inte heller lätt att överblicka konsekvenserna av ett obligatoriskt processhinder på den grunden att blivande be-

slut i äktenskapsmål som är anhängigt i främmande stat kan tänkas bli gällande här i landet. Bl. a. kan dröjsmål vållas med det slutliga avgörandet av frågan angående vårdnaden om makarnas barn, en fråga som inte bör hållas svävande längre än nödvändigt. Den i första stycket upptagna regeln ger därför domstolen rätt att diskretionärt pröva om målet skall vila t. v. eller inte. Ätminstone när det är svaranden i det utländska målet som väcker talan här och förhållandena är sådana att denna talan skall prövas uteslutande enligt svensk lag torde det ofta vara rimligt att handläggningen fortsätter utan hänsyn till den utländska rättegången.

Bestämmelsen i första stycket blir inte tillämplig, om strängare litispensregler gäller enligt konvention, såsom fallet är med verkställighetskonventionen med Schweiz, se 7 § 1936 års lag om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz.

Med hänsyn till den bestämning av begreppet äktenskapsmål som föreslås i 3 kap. 1 § blir regeln inte tillämplig då mål om återgång eller hemskillnad är anhängigt utomlands och mål om äktenskapsskillnad anhängiggörs här. I sådant fall torde inte litispensens föreligga. Stundom kan det dock finnas anledning att ändå tillämpa regeln om vilandeförklaring analogiskt, exempelvis när det i det svenska målet uppkommer fråga om att ta hänsyn till utländsk lag enligt 4 § andra eller tredje stycket.

I *andra stycket* fastslås till undvikande av tvekan i detta hänseende att beslut, varigenom talan i äktenskapsmål ogillats i främmande stat, inte utgör hinder att saken prövas i Sverige.

12 §

Enligt paragrafen, som motsvarar 3 kap. 12 § i kommitténs förslag, kan, om äktenskapsmål är anhängigt i främmande stat, här i riket efter vad som finnes skäligt meddelas förordnande som avses i 15 kap. 11 § GB samt 20 kap. 10 och 12 §§ FB. Sådant förordnande kan när som helst återkallas. En liknande bestämmelse finns i 3 kap. 3 § i gällande lag.

Reglerna i 15 kap. 11 § GB avser i paragrafens lydelse efter den 1 januari 1974 interimistiska förordnanden i mål om äktenskapsskillnad. Sådant förordnande kan avse sammanlevnadens hävande och rätten att sitta kvar i hemmet samt underhållsbidrag till make och förbud för makarna att besöka varandra. Reglerna i 20 kap. 10 och 12 §§ FB avser interimistiska förordnanden rörande vårdnad om barn och underhåll till barn.

Kommitténs förslag avser endast förordnande enligt 15 kap. 11 § GB. Stockholms tingsrätt har emellertid påpekat att domstolen vid hävande av makarnas sammanlevnad enligt denna paragraf torde vara skyldig att också förordna interimistiskt om vårdnaden av makarnas barn. I sådant

fall väcks vanligen även fråga om underhåll till barnen. I likhet med tingsrätten har jag funnit det lämpligt att i lagtexten föreskriva att interimistiskt förordnande skall kunna ges också i sådana frågor.

Paragrafen är tillämplig endast på sådana mål som omfattas av begreppet äktenskapsmål. Den gäller alltså inte exempelvis när ett mål om hemskillnad är anhängigt utomlands.

Förordnande skall meddelas efter vad som finnes skäligt. Detta överensstämmer med vad som gäller enligt 20 kap. 10 och 12 §§ FB samt enligt 15 kap. 11 § GB i fråga om annat än sammanlevnadens hävande och besöksförbud. Några ytterligare föreskrifter i fråga om möjligheten att meddela interimistiska beslut när äktenskapsmål är anhängigt utomlands synes inte behövliga.

Enligt 3 kap. 3 § andra punkten i gällande lag skall förordnande upphöra att gälla, om den i makarnas hemland väckta talan återkallas eller ogillas eller förordnandet inte inom ett år stadfästs av behörig myndighet där. I likhet med kommittén har jag funnit det lämpligare att förordnandet efter ansökan får hävas av domstolen, när skäl för förordnandet inte längre föreligger. En regel av sådan innebörd har tagits upp i paragrafen. Den motsvarar vad som även eljest gäller i fråga om förordnande enligt 20 kap. 10 och 12 §§ FB samt enligt 15 kap. 11 § GB i andra frågor än sammanlevnadens hävande och besöksförbud.

Fråga om förordnande enligt denna paragraf bör tas upp på ansökan av part och handläggas som ärende. Någon särskild föreskrift härom behövs inte.

7 kap. Särskilda bestämmelser

Detta kapitel innehåller f. n. vissa bestämmelser som kompletterar de föregående kapitlen i lagen eller gör undantag från dennas föreskrifter om äktenskaps ingående resp. äktenskapsskillnad och hemskillnad. I förslaget ersätts de flesta av dessa bestämmelser med nya. I 1 § regleras frågan om tillämplig lag vid hänvisning till stat med flerrättssystem, 2 § innehåller en bestämning av begreppet hemvist, 3 § regler om statslösa och politiska flyktingar samt 4 § en ordre-public-regel.

De föreslagna bestämmelserna har motsvarigheter i 4 och 5 kap. i kommitténs förslag. Kapitlet saknar i sin nya lydelse motsvarighet till de nuvarande reglerna i 7 kap. 2 och 4 a §§, vilka ersätts av de nya reglerna om äktenskapsmål i 3 kap. resp. om äktenskaps ingående i 1 kap. Någon motsvarighet till nuvarande 7 kap. 4 § har inte heller tagits upp i kapitlet. Skälen härför har angetts i specialmotiveringen till 3 kap. 4 §.

De nya bestämmelserna i 7 kap. blir tillämpliga inte bara i fråga om de äktenskapsrättsliga reglerna i lagens 1 och 3 kap. utan de gäller också vid tillämpningen av reglerna om förmynderskap i 4 och 5 kap.

Den föreslagna regleringen av olika frågor anknyter i viss utsträck-

ning till lösningar som har godtagits i det internationella samarbetet inom Haagkonferensen och kommit till uttryck i konventioner. I övrigt har kommittén iakttagit återhållsamhet, när det gäller att i detta sammanhang kodifiera allmänna principer inom den internationella familjerätten. Doktrinen på området är omfattande och svåröverskådlig och diskussionen är på många punkter långt ifrån avslutad. Som exempel på oreglerade frågor kan nämnas frågor om kvalifikation, om generell tillämpning av läran om återförvisning (renvoi), om verkan av ändringar i tillämplig främmande lag och om val av tillämplig lag beträffande prejudiciella frågor. Jag delar kommitténs bedömning att det inte är lämpligt att nu lagreglera dessa och andra allmänna spörsmål på den internationella familjerättens område.

Förslaget behandlar inte heller verkan av att en person är medborgare i mer än en stat. Kommittén erinrar om ett uttalande i förarbetena till 1937 års lag om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo, enligt vilket frågan hur dubbelt medborgarskap skall bedömas borde lösas vid en revision av 1904 års lag. Kommittén säger sig emellertid ha funnit det svårt att ställa upp några generella normer. Jag har förståelse för denna synpunkt och instämmer med kommittén i att frågan även i fortsättningen får överlämnas till rättstillämpningen. I doktrinen anses allmänt att en person, som är både svensk medborgare och medborgare i främmande stat, i Sverige bör behandlas som enbart svensk medborgare, medan man i fråga om personer med medborgarskap i mer än en främmande stat bör välja det mest "effektiva" medborgarskapet, med hjälp i första hand av hemvistet. Som kommittén anför synes dessa grunder för bedömningen i allmänhet böra beaktas. I vissa fall kan dock finnas anledning att anknyta till ett annat medborgarskap. Om någon som är medborgare i flera stater vill ingå äktenskap, bör han sålunda t. ex. kunna åberopa lagen i vilken som helst av staterna.

1 §

Paragrafen innehåller en regel om tillämplig lag när hänvisning sker till lagen i stat med flerrättssystem. När lagen i sådan stat skall tillämpas på grund av att någon äger medborgarskap där, skall tillämpligt rättssystem bestämmas enligt de regler som gäller i samma stat. I avsaknad av sådana regler tillämpas det rättssystem till vilket vederbörande har den närmaste anknytningen. Regeln motsvarar 5 kap 1 § i kommitténs förslag.

I 7 kap. 1 § i dess gällande lydelse föreskrivs att, om främmande stats lag skall lända till efterrättelse och särskilda lagar gäller för olika områden av den främmande staten, frågan vilken av de särskilda lagarna som skall tillämpas skall bedömas efter vad som må vara föreskrivet i den främmande staten i sådant avseende. Saknas sådan föreskrift, skall för den som har hemvist inom den stat han tillhör gälla lagen på hans hem-

ort. För den som inte har hemvist inom den stat han tillhör skall gälla lagen på den ort där han sist har haft hemvist inom denna stat eller, om han inte har haft hemvist där, lagen i rikshuvudstaden.

Den föreslagna nya lydelsen skiljer sig från vad som gäller f. n. dels så till vida att paragrafen är tillämplig inte bara när olika regler gäller för skilda områden i den främmande staten utan också när det eljest finns olika rättssystem där, t. ex. för olika folkgrupper, dels i vad avser bedömningen då det inte finns några tillämpliga konfliktregler i den främmande staten. I sådant fall skall det rättssystem gälla till vilket vederbörande har den närmaste anknytningen. Detta överensstämmer med vad som föreskrivs i vissa nyare Haagkonventioner, exempelvis 1961 års konvention om testamentes form (art. 1 andra stycket) och 1965 års konvention om adoption (art. 11).

Den föreslagna regeln får anses innebära att, om vederbörande har hemvist i den stat där han är medborgare, den lag bör tillämpas som gäller för det område där hans hemvist är beläget. Motsvarande bör gälla om vederbörande saknar hemvist i svensk mening inom staten men enligt där gällande regler har domicil inom viss del av samma stat. Saknas sådan fast anknytning får fritt bedömas till vilket rättssystem vederbörande kan anses ha den närmaste anknytningen.

Bestämmelsen innehåller inte något om vederbörande myndigheters kompetens inom en stat med flera rättssystem. Frågan har betydelse med avseende på erkännande av utländska beslut, i första hand sådana som rör äktenskaps upplösning. Om båda makarna var medborgare i den stat med flerrättssystem där beslutet meddelades torde beslut om äktenskapsskillnad enligt förslaget få tillämpas utan föregående hovrättsprövning, när endera maken vill ingå nytt äktenskap här. Fördelarna med det föreslagna enklare prövningsförfarandet enligt 3 kap. 9 § första stycket skulle i väsentlig grad gå förlorade, om myndigheterna inte kunde utan vidare tillämpa beslut om äktenskapsskillnad som meddelats i en stat med flerrättssystem utan skulle vara tvungna att fastställa och värdera makarnas anknytning till just det rättssystem vars myndigheter meddelat beslutet.

Bestämmelser motsvarande 7 kap. 1 § gällande lag finns f. n. i 3 kap. 1 § 1937 års lag om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo. Jag avser att inom kort lägga fram förslag om svensk ratifikation av 1961 års Haagkonvention om testamente och i det sammanhanget också föreslå bl. a. att nyssnämnda paragraf i 1937 års lag får en lydelse som överensstämmer med vad som nu föreslås beträffande 1904 års lag.

2 §

Paragrafen, som motsvarar 5 kap. 2 § första stycket i kommitténs förslag, innehåller en vägledande bestämmelse i fråga om bedömning av hemvist. I paragrafen anges att den som är bosatt i viss stat vid tillämp-

ning av lagen skall anses ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande.

Någon definition av begreppet hemvist upptas inte f. n. i 1904 års lag. I 7 kap. 3 § föreskrivs att, om myndighets behörighet enligt lagen är beroende av att part äger hemvist inom den stat myndigheten tillhör, frågan om parten äger hemvist där skall prövas enligt lagen i samma stat. När det i 3 kap. 1 § 1904 års lag talas om hemvist som förutsättning för att äktenskapsmål skall tas upp här i landet, fordras enligt vad kommittén anför möjligen inte mer än mantalsskrivning i Sverige för att hemvist skall anses föreligga här.

Jag har i den allmänna motiveringen (8.1) redovisat min uppfattning om hemvistbegreppets utformning och skälen för att jag har ansett mig kunna godta den av kommittén föreslagna definitionen. Avseende skall fästas vid vistelsens varaktighet, men även andra omständigheter, särskilt vederbörandes avsikt att stanna kvar i landet, är av betydelse. Som jag har utvecklat i den allmänna motiveringen bör dock inte alltför stränga krav ställas på avsikterna för framtiden. Även om man har en enhetlig definition av hemvistbegreppet, kan man ej helt bortse från olika reglers syfte när det gäller att bestämma graden av anknytning som krävs för att hemvist skall anses föreligga vid tillämpning av bestämmelsen i fråga.

I vissa fall uppställer förslaget krav på ett kvalificerat hemvist, nämligen ett hemvist som har varat minst ett eller två år, se 1 kap. 2 §, 3 kap. 2 § punkterna 2 och 3 samt 3 kap. 4 § andra stycket. Genom dessa krav underlättas prövningen huruvida hemvist över huvud taget föreligger, eftersom denna prövning sker först när förhållandena har stabiliserat sig. Har den föreskrivna tiden förflutit efter en bosättning som vid tiden för prövningen framstår som stadigvarande, bör hemvistkravet kunna anses uppfyllt, även om tvivel från början kunde råda om bosättingens karaktär.

CFU ifrågasätter om inte begreppet bosatt borde definieras i lagtexten. Jag har för min del inte ansett någon sådan definition behövlig.

Kommitténs förslag upptar i 5 kap. 2 § andra stycket en särskild bestämmelse om möjlighet att i vissa fall beakta domicil som någon enligt lagen i främmande stat har i den staten, när giltighet eller verkan av rättshandling är beroende av att vederbörande hade hemvist där. Med hänsyn till att den nu aktuella lagstiftningen inte behandlar frågor om makars rättsförhållanden har jag inte ansett det påkallat att ta upp någon motsvarighet till den av kommittén föreslagna regeln i lagen.

3 §

I denna paragraf, som motsvarar 4 kap. 1 och 2 §§ kommitténs förslag, föreskrivs att statslös person vid tillämpning av lagen skall likställas med medborgare i den stat där han har hemvist eller, om han saknar

hemvist, där han har sin vistelseort samt att politisk flykting skall likställas med medborgare i den stat där han har hemvist. Till skillnad från de av kommittén föreslagna reglerna blir paragrafen genom sin placering i 7 kap. 1904 års lag tillämplig även när det gäller de förmynderskapsrättsliga reglerna i 4 och 5 kap.

Beträffande innebörden av bestämmelsen när statslös person eller politisk flykting har hemvist i Sverige eller främmande stat kan i övrigt anmärkas följande.

1. I fråga om rätten att ingå äktenskap får lagen i den stat där den statslöse eller flyktingen har sitt hemvist tillämpas, oavsett hur länge hemvistet varat (1 kap. 1 §).

2. Oavsett vilken lag som tillämpats vid vigsel utomlands anses äktenskap mellan två personer som båda är statslösa eller politiska flyktingar vara giltigt till formen, om det var giltigt i deras dåvarande hemvistland (1 kap. 7 § andra stycket).

3. Om statslös person eller politisk flykting har hemvist här i landet, är svensk domstol behörig att ta upp talan av honom i äktenskapsmål oavsett hur länge hemvistet varat (3 kap. 2 § punkt 2), och därvid tillämpas svensk lag i mål om äktenskapsskillnad oavsett andra makens medborgarskap eller hemvist (3 kap. 4 §).

4. Om make som är statslös eller politisk flykting har hemvist i utlandet och andra maken varken är svensk medborgare eller statslös eller politisk flykting med hemvist här samt förstnämnda make bestrider att det döms till äktenskapsskillnad, skall lagen i hans hemvistland beaktas under de förutsättningar som anges i 3 kap. 4 §.

5. Har myndighet i främmande stat meddelat beslut om äktenskapsskillnad mellan statslösa eller politiska flyktingar och båda makarna eller endera av dem hade hemvist i den staten, får beslutet utan vidare tillämpas här, när endera maken vill ingå nytt äktenskap (3 kap. 9 § första stycket).

Om statslös person saknar hemvist, får vad som nu sagts motsvarande tillämpning med den ändringen att vistelseorten träder i stället för hemvistet som anknytningsfaktum. I fråga om exempel 3 gäller dock det undantaget, att den statslöse får väcka talan enligt 3 kap. 2 § punkt 2 först sedan han har fått hemvist här, om ej senare ledet i punkten är tillämpligt. Däremot kan talan föras här om båda makarna är statslösa personer som vistas här utan att ha hemvist någonstans (3 kap. 2 § punkt 1). Vidare kan Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer enligt 3 kap. 2 § punkt 6 medge att talan tas upp här, när ena maken är statslös person som vistas här i landet utan att ha hemvist någonstans.

Begreppet politisk flykting definieras inte i paragrafen. Definitionen i 2 § utlänningslagen bör emellertid tillämpas analogiskt. Möjligheterna att tillämpa den föreslagna regeln om politiska flyktingar blir i viss mån beroende av om vederbörande själv åberopar att han är sådan flykting.

Det kan som regel knappast tänkas att svensk myndighet skulle behandla en utländsk medborgare som politisk flykting, om han själv bestrider att han är det.

4 §

Paragrafen, som motsvarar 5 kap. 4 § i kommitténs förslag, innehåller en ordre-public-regel. Där föreskrivs att bestämmelse i främmande lag eller beslut som meddelats av myndighet i främmande stat inte får tillämpas, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket.

De internationellprivaträttsliga reglerna brukar i alla länder få vidkännas undantag med hänsyn till s. k. ordre public. Innebörden härav är att de internationellrättsliga reglerna kan skjutas åt sidan, om tillämpning av främmande lag eller av utländskt beslut leder till stötande resultat. Den praktiska tillämpningen av skyddsregeln växlar från land till land. I Sverige åberopas ordre public sällan av domstolarna. Svenska domstolar har dock visat benägenhet att tillämpa svensk lag i mål som rör barn, och det kan ha skett av ordre-public-liknande hänsyn.

Vår internationellrättsliga lagstiftning har på sina håll uttryckliga ordre-public-regler. Som exempel kan anföras 1937 års lag om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo. Där föreskrivs i 1 kap. 12 §, att bestämmelse i utländsk lag som är uppenbart oförenlig med grunderna för rättsordningen här i riket inte får vinna tillämpning här, och i 2 kap. 12 §, att vissa utländska avgöranden skall gälla här, om avgörandet inte är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket. 1904 års lag har emellertid hittills inte innehållit någon motsvarande regel.

Enligt den föreslagna paragrafens lydelse är det tillämpningen av en bestämmelse i främmande lag eller av ett utländskt beslut som förutsätts vara uppenbart oförenlig med grunderna för den svenska rättsordningen. Regeln gäller sålunda tillämpningen i det enskilda fallet. Härav följer bl. a. att tillämpningen av främmande lag kan accepteras lättare, om det enskilda fallet har stark anknytning till den främmande staten. Detta torde stå i överensstämmelse med uppfattningen i doktrinen om innebörden av gällande rätt. Det bör också observeras att en bestämmelse vars direkta tillämpning är oförenlig med svensk rättsuppfattning kan få läggas till grund för bedömningen av en prejudiciell fråga. I mål om arv efter en muhammedansk man som levde i månggifte kan man inte bortse från att han enligt sitt hemlands lag hade flera hustrur, trots att han inte skulle ha tillåtits att ingå nytt äktenskap i Sverige så länge de tidigare äktenskapen bestod.

Om tillämpningen av en utländsk lagbestämmelse finnes oförenlig med grunderna för den svenska rättsordningen, tillämpas som regel i stället svensk lag. Man kan även tänka sig att ogilla väckt talan eller

framställd invändning utan att åberopa svensk lag. Huruvida man i vissa fall bör i stället tillämpa en annan regel i samma främmande lag är omvistat. Dessa frågor får lämnas åt rättstillämpningen.

5 §

I paragrafen, som upptar vissa fullmakter för Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser som avviker från lagen, har endast gjorts en jämkning i första stycket, vilken föranleds av att reglerna om återgång och hemskillnad utmönstras ur lagen.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

De nya lagreglerna bör träda i kraft samtidigt med de tidigare i år beslutade ändringarna i GB, den 1 januari 1974. Bestämmelse härom har intagits i *punkt 1*.

Den nya lagstiftningen ersätter helt 1915 års lag om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet och 1964 års lag om svensk domstols prövning av äktenskapsmål i vissa fall. I *punkt 2* föreslås därför att dessa lagar upphävs. Vissa av Kungl. Maj:t med stöd av det nu upphävda 2 kap. om återgång meddelade bestämmelser bör upphävas genom förordnande av Kungl. Maj:t.

Det torde utan särskild föreskrift vara klart att ändringarna inte inverkar på giltigheten av tillstånd eller uppdrag att förrätta vigsel som nu kan meddelas med stöd av 1904 eller 1915 års lag och som i fortsättningen skall kunna meddelas med stöd av 1 kap. 5 och 6 §§ i den nya lydelsen.

Bestämmelserna i 3 kap. 2 § i dess nya lydelse innebär en väsentlig utvidgning av svensk domstols behörighet att ta upp äktenskapsmål men kan också i något undantagsfall innebära en inskränkning. Som exempel kan nämnas att makar med olika nationalitet enligt 7 kap. 2 § första stycket i gällande lag i vissa fall skall likställas med svenska medborgare och att svensk domstol på den grunden kan vara behörig att ta upp äktenskapsmål mellan dem. Enligt den nya lagstiftningen saknar svensk domstol behörighet i motsvarande fall, om inte någon annan kompetensgrund föreligger. Sådana begränsningar i svensk domstols behörighet bör inte inverka på redan anhängiga mål. I *punkt 3* har upptagits en uttrycklig bestämmelse härom. Där föreskrivs att om talan väckts före nya lagens ikraftträdande vid svensk domstol som enligt äldre lag var behörig att pröva sådan talan, får talan prövas även om domstolen inte är behörig enligt 3 kap. 2 § i den nya lydelsen.

I det motsatta fallet — om domstolen före nya lagens ikraftträdande upptagit mål utan att svensk domstol var behörig men målet vid nämnda tidpunkt alltjämt är anhängigt och behörighet föreligger enligt nya lagen — torde målet böra prövas utan hinder av att svensk domstol

inte var behörig när talan väcktes. Någon särskild bestämmelse härom har inte ansetts behövlig.

Den nya lagens bestämmelser om tillämplig lag i äktenskapsmål innebär väsentliga nyheter i förhållande till gällande lag. Framför allt föreslås vidgad tillämpning av enbart svensk lag. De skäl som har föranlett de nya bestämmelserna motiverar att dessa omedelbart får tillämpas i full utsträckning, alltså även om talan väckts före ikraftträdandet. Något principiellt hinder häremot torde inte föreligga. Särskild bestämmelse i ämnet behövs inte. Det kan tilläggas att, i fall då talan väckts före ikraftträdandet och de nya reglerna innebär att talan skall prövas enligt svensk lag, övergångsbestämmelserna till ändringarna i GB kan leda till att prövningen skall ske enligt de svenska regler som gällde före den 1 januari 1974.

I övergångsbestämmelserna till ändringarna i GB har upptagits vissa föreskrifter om möjlighet att efter ikraftträdandet erhålla äktenskapskillnad på grund av hemskillnad med tillämpning av äldre regler. Bestämmelserna innebär att sådan möjlighet finns under förutsättning bl. a. att talan om äktenskapskillnad väcks före utgången av juni 1975 eller, om domen på hemskillnad vunnit laga kraft efter utgången av år 1973, inom 18 månader från det så skedde. Konsekvensen synes fordra att i den internationellrättsliga lagstiftningen tas upp regler som garanterar att talan i dessa fall alltid kan väckas vid svensk domstol. I *punkt 4* föreskrivs därför att, om svensk domstol dömt till hemskillnad, talan om därpå följande äktenskapskillnad får tas upp av svensk domstol utan hinder av att domstolen inte är behörig enligt 3 kap. 2 § i den nya lydelsen, såvida talan väcks före utgången av juni 1975 eller, om dom på hemskillnad vunnit laga kraft efter utgången av år 1973, inom 18 månader från det så skedde.

De nya reglerna om erkännande av utländsk äktenskapskillnad avser också beslut som meddelats före ikraftträdandet. CFU efterlyser i sitt remissyttrande besked rörande giltigheten av utländska skillnadsbeslut som meddelats före den nya lagstiftningens ikraftträdande. Nämnden framhåller att det sedan länge är praxis att i kyrkoböckerna såsom fränksild anteckna bl. a. den som visar upp ett utländskt skillnadsbeslut vilket enligt 1904 års lag utan stadfästelse möjliggör inträde i nytt äktenskap. Vad först angår frågan om erkännande av utländskt skillnadsbeslut torde de nu föreslagna reglerna göra erkännande möjligt i alla fall när beslutet enligt äldre lag var giltigt här i riket. Vad därefter gäller möjligheten att vid äktenskaps ingående tillämpa beslutet utan föregående prövning, torde med mitt förslag om att så skulle få ske så snart endera maken var medborgare i den stat där beslutet meddelades, den av CFU väckta frågan få mycket liten praktisk betydelse. Jag finner därför inte skäl att föreslå någon övergångsbestämmelse på denna punkt.

10.2 Förslaget till lag om erkännande av vissa utländska äktenskapskillnader och hemskillnader

1 §

Lagen är enligt denna paragraf tillämplig i förhållande till stater som har tillträtt Haagkonventionen. Det ankommer på Kungl. Maj:t att förordna om lagens tillämpning. Härvid är Kungl. Maj:t givetvis skyldig att respektera de folkrättsliga förpliktelser vi åtar oss genom att ratificera konventionen. I förhållande till stater som var representerade vid elfte Haagkonferensen och som ratificerar konventionen blir Sverige folkrättsligt förpliktat att tillämpa konventionens bestämmelser efter det att Sverige har ratificerat konventionen (art. 27). Även andra stater än de som var representerade vid konferensen kan ansluta sig till konventionen. Sådan anslutning gäller dock endast i förhållande till konventionsstat som godkänner anslutningen (art. 28). För att lagen skall bli tillämplig beträffande sådan stat förutsätts alltid att Sverige avger en förklaring av denna innebörd.

2 §

I denna paragraf anges att lagen är tillämplig på äktenskapsskillnad och hemskillnad som vunnits i annan fördragslutande stat efter domstolsförfarande eller annat i den staten officiellt erkänt förfarande och som har laga verkan där. Även beslut av administrativ myndighet skall sålunda erkännas. Däremot omfattar lagen i princip inte t. ex. mannens förskjutande av hustrun enligt muhammedansk rätt.

I art. 1 andra stycket i konventionen föreskrivs att denna inte avser avgöranden som rör skuldfrågor och inte heller åtgärder eller ålägganden som beträffande följdfrågor föreskrivits i samband med beslut om äktenskapsskillnad eller hemskillnad, såsom betalningsålägganden eller beslut rörande vårdnaden om barnen. Det synes inte erforderligt att ta upp någon uttrycklig bestämmelse härom i lagen.

Lagen innehåller inte några bestämmelser rörande formen för erkännande av utländskt beslut om äktenskapsskillnad. I detta hänseende gäller 1904 års lag. Dess bestämmelser om särskild prövning hos Svea hovrätt skall alltså gälla även i fall som avses i den nu föreslagna lagen. Detta innebär bl. a. att sådan prövning i vissa fall måste ske innan make får ingå nytt äktenskap här, såvida inte Kungl. Maj:t med stöd av 3 kap. 9 § andra stycket förordnar annorlunda.

De grundläggande bestämmelserna om vilka äktenskapsskillnader och hemskillnader som skall erkännas upptas i denna paragraf. Det förutsätts att makarna eller endera av dem haft viss anknytning till den stat där beslutet meddelats. Bestämmelserna härom, som ges i fem punkter, motsvarar art. 2 i konventionen. Punkterna anknyter till svarandens hemvist (1), kändens hemvist (2), makarnas gemensamma medbor-

garskap (3) samt kärandens medborgarskap (4 och 5). Medan äkten-skapsskillnad eller hemskillnad skall erkännas om vid den tidpunkt då talan väcktes svaranden hade hemvist eller båda makarna var medborga-re i den stat där skillnaden vanns utan att några ytterligare anknynings-moment krävs, uppställs i övriga fall — när behörigheten i första hand grundas på kärandens anknnytning till den stat där skillnaden vanns — vissa kvalifikationer. Om käranden hade hemvist i den stat där skillnad vanns, fordras därutöver att detta hemvist varat minst ett år omedelbart innan talan väcktes eller att makarna haft sitt sista gemensamma hem-vist där. Om käranden var medborgare i den stat där skillnad vanns, krävs att han också hade hemvist där eller tidigare haft hemvist där un-der en sammanhängande period av ett år som åtminstone delvis inföll under de två sista åren innan talan väcktes. Slutligen föreskrivs i fråga om äktenskapsskillnad, att sådan skall erkännas om den vunnits i stat där käranden var medborgare, under ytterligare förutsättning dels att käranden befann sig i den staten när talan väcktes, dels att makarna haft sitt sista gemensamma hemvist i en stat vars lag inte medgav äkten-skapsskillnad när talan väcktes. Det är sålunda här fråga om äkten-skapsskillnad som vunnits enligt ett slags nödkompetens.

Efter de ändringar i den svenska interna äktenskapsrätten som träder i kraft den 1 januari 1974 kommer svensk lag inte att innehålla några regler om rättsverkningarna av hemskillnad. Frågan vilka verkningar ett erkännande av en utländsk hemskillnad enligt den nu föreslagna la-gen får i fall då svensk rätt är tillämplig blir därför överlämnad till rättstillämpningen. I enlighet med vad jag har påpekat i den allmänna motiveringen (8.3) bör härvid viss ledning kunna hämtas från de regler som föreslås bli tillämpliga i internordiska förhållanden.

Att makar som har fått hemskillnad utomlands och därefter levt åt-skilda minst sex månader och inte återupptagit samlevnaden kan få äk-tenskapsskillnad enligt svensk lag utan föregående betänketid följer av den föreslagna 3 kap. 10 § i 1904 års lag. Detta gäller även för andra fall än sådana då hemskillnaden skall erkännas enligt förevarande lag.

Det i lagen använda uttrycket "hemvist" motsvarar konventionens "résidence habituelle". Den närmare innebörden av detta begrepp har bl. a. behandlats inom ramen för ett inom Europarådet bedrivet arbete med syfte att förenhetliga grundläggande rättsliga begrepp. Rådets mi-nisterkommitté antog år 1972 en resolution rörande begreppen "domi-cile" och "résidence" (resolution (72) 1). Vid resolutionen har fogats ett antal regler om innebörden av dessa begrepp, och medlemsstaterna re-kommenderas att söka ledning i dessa regler i första hand när det gäller att använda begreppen i internationella sammanhang. Enligt reglerna skall frågan om résidence habituelle föreligger bedömas med hänsyn till faktiska förhållanden, nämligen den tid vistelsen varat och i vilken mån den varit sammanhängande samt andra omständigheter av personlig eller

yrkesmässig art som tyder på bestående band mellan en person och dennes vistelseort. I begreppet ingår inte något krav på avsikt att kvarstanna, men när det gäller att avgöra om *résidence habituelle* föreligger kan hänsyn tas till avsikterna för framtiden. Den bestämning av begreppet som de av ministerkommittén rekommenderade reglerna innehåller torde väl överensstämma med den innebörd i vilken begreppet används i den nu aktuella liksom i andra äldre och nyare Haagkonventioner.

Av det nu anförda framgår att begreppet "*residence habituelle*" skiljer sig från vårt internationellrättsliga hemvistbegrepp så till vida att avsikten att kvarstanna inte tillmäts någon självständig betydelse. Denna olikhet torde emellertid, åtminstone om de riktlinjer för tolkningen av hemvistbegreppet som jag har dragit upp i den allmänna motiveringen accepteras, knappast få någon praktisk betydelse, och jag har därför ansett det försvarligt att vid överföring av konventionens regler till svensk lagtext återge uttrycket "*résidence habituelle*" med hemvist.

3 §

Paragrafen behandlar *domicil* som anknytningsfaktum. Bestämmelsen motsvarar art. 3 i konventionen.

När behörighet i frågor rörande äktenskapsskillnad eller hemskillnad i den främmande staten kan grundas på *domicil*, skall vid tillämpning av 2 § uttrycket hemvist anses inbegripa *domicil* i den mening vari detta begrepp används i den staten. Begreppet *domicil* skall sålunda bestämmas enligt lagen i den stat där skillnad vanns. Undantag görs beträffande hustrus *domicil*, när detta enligt lag är beroende av mannens *domicil*.

4 §

I denna och följande paragraf anges vissa kompletterande grunder för erkännande. 4 §, som motsvarar art. 4 i konventionen, avser det fallet att genkärsmål förekommit. Äktenskapsskillnad eller hemskillnad som följt på huvudkäröålet eller på genkäröålet skall gälla här i landet, om någon i 2 § 1—5 angiven förutsättning är uppfylld med avseende på någotdera av kärömålen. Om sålunda t. ex. endera maken hade hemvist i den stat där skillnaden vanns, skall skillnaden gälla, oavsett om han var svarande i fråga om huvudkäröålet eller genkäröålet.

5 §

Enligt denna paragraf, som motsvarar art. 5 i konventionen, gäller att, om hemskillnad som vunnits i främmande stat och enligt lagen skall gälla här i landet har lett till äktenskapsskillnad i samma stat, äktenskapsskillnaden skall gälla här även om inte någon i 2 § 1—5 angiven förutsättning var uppfylld när talan om äktenskapsskillnad väcktes.

6 §

Paragrafen innehåller en precisering av innebörden av den förpliktelse att erkänna utländska äktenskapsskillnader och hemskillnader som följer av föregående bestämmelser. Svensk myndighet skall vara bunden av den utländska myndighetens bedömning i fråga om de faktiska förhållanden på vilka behörighet grundats, under förutsättning att svaret inställt sig under förfarandet.

Bestämmelsen motsvarar art. 6 första stycket i konventionen. Några motsvarigheter till artikelns andra och tredje stycken har inte tagits upp i lagen. De där intagna reglerna torde få anses gälla ändå.

7 §

Paragrafen, som motsvarar art. 8 och 10 i konventionen, anger vissa fall då ett avgörande som i och för sig uppfyller villkoren i föregående paragrafer trots detta inte skall erkännas. Erkännande skall sålunda vägras om ändamålsenliga åtgärder inte vidtagits för att svaret skulle få kännedom om att äktenskapsskillnad eller hemskillnad begärts eller om svaret inte har fått tillfredsställande möjligheter att föra sin talan. Detsamma gäller om erkännandet eljest skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för vår rättsordning, dvs. om det skulle strida mot svensk ordre public.

Enligt artikel 9 i konventionen kan erkännande vägras om avgörandet skulle vara oförenligt med ett tidigare beslut varigenom makarnas äktenskapliga status blivit bestämt. Denna regel torde sakna betydelse för svensk del och någon motsvarighet till den har inte tagits upp i lagen.

I artikel 11 i konventionen föreskrivs att stat som är skyldig att erkänna en utländsk äktenskapsskillnad inte får vägra make att ingå nytt äktenskap på den grunden att lagen i annan stat inte erkänner äktenskapsskillnaden. Någon lagregel av detta innehåll har inte ansetts erforderlig för svensk del.

Artikel 12 upptar en regel om litispendens. En bestämmelse av motsvarande innehåll föreslås i 3 kap. 11 § 1904 års lag. Denna bestämmelse blir tillämplig även på fall som omfattas av konventionen, och någon motsvarande regel i den nu aktuella lagen behövs därför inte.

8 §

Denna paragraf innehåller en bestämmelse om stater med flera rättssystem. Paragrafen motsvarar art. 13 punkt 3 i konventionen. Hänvisning till domicil eller hemvist i den främmande staten skall i sådana fall avse domicil eller hemvist i det område där äktenskapsskillnad eller hemskillnad vunnits. Vad konventionen i övrigt innehåller om stater med flera rättssystem i art. 13—16 har inte ansetts kräva svensk lagstiftning.

9 och 10 §§

Dessa båda paragrafer innehåller bestämmelser om lagens tillämpning när fördragsslutande stat avgett förklaring enligt art. 22 eller 23 i konventionen.

Enligt art. 22 kan fördragsslutande stat när som helst förklara att vissa grupper av personer som är medborgare i den staten likväl inte behöver räknas som dess medborgare vid tillämpning av konventionen. Enligt art. 23 kan fördragsslutande stat, som har två eller flera rättssystem beträffande äktenskapsskillnad eller hemskillnad, i samband med undertecknande, ratifikation eller anslutning förklara, att konventionen skall gälla samtliga dessa rättssystem eller endast ett eller flera av dem, och kan när som helst ändra denna förklaring genom att avge en ny förklaring. Annan fördragsslutande stat kan vägra att erkänna äktenskapsskillnad eller hemskillnad, om konventionen när erkännande begärs inte är tillämplig på det rättssystem enligt vilket äktenskapsskillnaden eller hemskillnaden vunnits.

I 9 § föreskrivs att person som omfattas av förklaring enligt art. 22 enligt Kungl. Maj:ts förordnande inte skall anses som medborgare i den stat som avgett förklaringen vid tillämpning av lagen. 10 § innehåller föreskrift om att lagen enligt förordnande i motsvarande ordning inte skall tillämpas på äktenskapsskillnad eller hemskillnad som har vunnits i den förklarande staten enligt ett rättssystem på vilket konventionen inte är tillämplig.

Om förklaring har avgetts enligt art. 22 eller 23 synes Kungl. Maj:t böra meddela förordnande enligt 9 resp. 10 §, men någon folkrättslig skyldighet härtill torde inte föreligga.

11 §

Mellan de nordiska länderna gäller en konvention av år 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap m. m. På grundval av konventionen har i förordningen (1931: 429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap meddelats särskilda bestämmelser som skall gälla här i landet såvitt angår förhållandet till övriga nordiska länder. I förordningen regleras bl. a. i vilken stat mål om hem- och äktenskapsskillnad mellan nordiska medborgare skall tas upp (7 §). Lagakraftvunnen dom eller administrativ myndighets beslut som har meddelats i ett av länderna med stöd av konventionens regler blir omedelbart gällande i de övriga (22 §).

Av art. 18 i Haagkonventionen följer att denna inte inverkar på nordiska äktenskapskonventionen i dess gällande lydelse och att alla praktiskt tänkbara behov att ändra denna konvention kan tillgodoses utan hinder av Haagkonventionens bestämmelser. Genom 11 § i den nu före-

slagna lagen undantas från dess tillämpningsområde sådana avgöranden i annat nordiskt land som regleras i 1931 års förordning. I den mån andra nordiska länder ansluter sig till Haagkonventionen och den föreslagna lagen därför görs tillämplig i förhållande till dem kommer den alltså i fråga om dom eller beslut som meddelats i sådant land bara att få betydelse för fall där ingendera eller bara den ena av makarna är medborgare i något nordiskt land.

Ikraftträdande

Konventionen träder ikraft sextionde dagen efter det att det tredje ratifikationsinstrumentet deponerats. Som jag tidigare nämnt har hittills inte någon stat ratificerat konventionen. Jag har vidare påpekat att en svensk ratifikation inte bör ske förrän åtminstone någon utomnordisk stat ratificerat konventionen. Eftersom lagen bör träda i kraft i anslutning till att konventionen blir gällande för Sverige föreslås att det överlämnas till Kungl. Maj:t att bestämma tidpunkten för ikraftträdandet.

Sedan lagen har trätt i kraft blir den tillämplig även på äktenskapskillnader och hemskillnader som har vunnits tidigare. Detta överensstämmer med art. 24 första stycket i konventionen.

10.3 Förslagen till ändring i GB och FB

I 15 kap. 31 § GB och 20 kap. 37 § första stycket FB föreskrivs f. n. att, om den mot vilken talan enligt GB resp. FB riktas vistas på okänd ort, hans rätt i saken skall bevakas av god man som sägs i 18 kap. FB. I en ny andra punkt införs den i den allmänna motiveringen behandlade regeln att detsamma skall gälla, om den mot vilken talan riktas vistas på känd ort utom riket men stämningen eller andra handlingar i målet inte kan delges honom eller särskilda skäl annars föreligger.

God man skall alltså förordnas om den part som vistas utomlands inte kan delges. Sedan gode mannen förordnats är denne behörig att ta emot delgivning av stämning och andra handlingar. I fall då delgivning kan ske skall god man förordnas endast när parten underlåtit att ställa ombud för sig och det föreligger särskilda skäl. Som jag har påpekat i den allmänna motiveringen torde det inte komma att finnas behov av god man i mål som endast rör äktenskapsskillnad och som skall prövas enligt svensk lag. Situationen kan bli en annan om tillämpning av utländsk lag kommer i fråga eller om rättegången rör också annat än skillnadsfrågan, framför allt vårdnaden om barn. I praktiken torde dock utrymmet för förordnande av god man bli ganska ringa. Normalt bör man kunna kräva att part som har intresse av att hans rätt bevakas i målet ställer ombud för sig.

I paragrafen föreskrivs vidare att gode mannen skall samråda med

part för vilken han förordnats i den mån det kan ske. Om parten hos domstolen begär att gode mannen skall entledigas synes denna begäran normalt böra bifallas. När gode mannen förordnats på grund av delgivningssvårigheter bör dock domstolen kunna kräva att parten utser ett ombud som kan ta emot delgivningar i fortsättningen.

Om rätten anser att partens personliga närvaro i rättegången skulle vara till fördel för utredningen, bör parten självfallet jämte gode mannen kallas till förhandlingen. Kommer parten inte personligen tillstådes föranleder gode mannens närvaro dock att bestämmelserna om parts utvaro inte blir tillämpliga.

I fråga om ersättning till gode mannen skall liksom f. n. bestämmelserna i 20 kap. 19 § FB om ersättning till rättegångsbiträde gälla. Där föreskrivs att rättegångsbiträde har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget krävt. Ersättningen skall stanna på statsverket, såframt inte motparten till den för vilken rättegångsbiträde förordnats finnes böra åläggas att gottgöra statsverket kostnaden. Den för vilken god man förordnats kan alltså inte i något fall bli skyldig att ersätta statsverkets kostnad för ersättning till gode mannen.

11 Hemställan

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t beslutar att Haagkonventionen om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader skall undertecknas samt föreslår riksdagen att

dels antaga förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap,
2. lag om erkännande av vissa utländska äktenskapsskillnader och hemskillnader,
3. lag om ändring i giftermålsbalken,
4. lag om ändring i föräldrabalken,

dels godkänna Haagkonventionen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt beslutar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten att Haagkonventionen skall undertecknas samt att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Bilaga 1

Kommitténs lagförslag

1 Förslag till**Lag om internationellrättsliga förhållanden rörande äktenskap**

Häri genom förordnas som följer.

1 KAP.*Om äktenskaps ingående***1 §.**

Trolovads rätt att ingå äktenskap inför svensk myndighet prövas enligt lagen i den stat där han är medborgare (hans nationella lag), om ej annat följer av vad som sägs här nedan.

2 §.

Svensk medborgare, som sedan minst två år har hemvist i främmande stat, äger fordra, att hans rätt att ingå äktenskap prövas enligt lagen i den stat där han har hemvist, om även den andra trolovade önskar det.

Motsvarande gäller utländsk medborgare, som sedan minst två år har hemvist här i riket eller i annan främmande stat än den han tillhör.

Konungen äger för visst fall förordna, att svensk lag får tillämpas beträffande annan utländsk medborgare.

3 §.

Den som är under femton år äger ej på grund av vad som sägs ovan ingå äktenskap utan att tillstånd givits av länsstyrelsen.

Äktenskap får ej heller ingås mellan släktingar i rätt upp- och nedstigande led eller mellan syskon.

Den som varit gift får ej ingå nytt äktenskap utan att det förra äktenskapet blivit upplöst genom beslut som får tillämpas här i riket eller andra maken avlidit.

4 §.

När trolovade vill ingå äktenskap inför svensk myndighet här i riket, skall svensk lag tillämpas i fråga om vigseln, oavsett vilken lag som skolat tillämpas med avseende på rätten att ingå äktenskapet.

5 §.

Konungen äger bestämma, att med diplomatisk eller konsulär tjänst eller med befattning som präst skall vara förenad behörighet att i främmande stat förrätta vigsel enligt svensk lag, och kan även genom särskilt förordnande tillerkänna lämplig person sådan behörighet.

För sådana fall som avses i första stycket äger Konungen förordna, att kyrklig vigsel får äga rum inom svenska kyrkan eller annat trossam-

fund utan hinder av att de trolovade ej skulle äga rätt till sådan vigsel här i riket.

Vad som i svensk lag föreskrivs om verkan av att vigselförrättare förfarit oriktigt vid vigsel här i riket eller överskridit sin behörighet skall äga motsvarande tillämpning, när svensk vigselförrättare viger i främmande stat.

6 §.

Den som enligt främmande lag äger att förrätta vigsel får i fall som Konungen bestämmer viga här i riket med tillämpning av nämnda lag.

7 §.

Äktenskap som ingåtts utom riket enligt främmande lag skall anses giltigt till formen, om det är giltigt i den stat där det ingicks. Har äktenskap ingåtts inför diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller annan som av främmande stat förordnats att förrätta vigsel i annan främmande stat, skall äktenskapet också anses giltigt till formen, om det är giltigt i den stat som meddelat förordnandet.

Har äktenskap ingåtts utom riket utan att vad nu sagts blivit iakttaget men anses likväl äktenskapet i den eller de stater där mannen och kvinnan var medborgare vara ingånget i behörig form, skall det även här i riket anses giltigt till formen.

8 §.

Äktenskap, som skulle vara ogiltigt på grund av formfel, kan godkännas av Konungen på ansökan av mannen eller kvinnan eller, om någondera avlidit, av arvinge till den avlidne. Sådant godkännande får lämnas endast om synnerliga skäl föreligger.

9 §.

Konungen äger meddela de särskilda bestämmelser om sättet för hinderprövning vilka anses påkallade i fråga om sådan vigsel enligt svensk lag som avses i detta kapitel samt närmare bestämmelser i övrigt angående tillämpningen av kapitlet.

2 KAP.

Om makars rättsförhållanden

1 §.

Beträffande makars inbördes skyldighet att bidra till familjens underhåll och deras inbördes personliga förhållanden i övrigt tillämpas här i riket svensk lag. Därvid skall skälig hänsyn tagas till makarnas egendomsordning, om den bestäms av främmande lag, och övriga särskilda omständigheter.

Motsvarande gäller makes rätt till underhåll efter äktenskaps återgång, vid hemskillnad eller efter äktenskapsskillnad.

2 §.

Makars egendomsordning skall anses bestämd av lagen i den stat där makarna är medborgare vid äktenskapets ingående, om ej annat följer av vad som sägs nedan.

Är makar vid äktenskapets ingående medborgare i olika stater, anses

egendomsordningen bestämd av lagen i den stat där de då tager hemvist.

Tager makar vid äktenskapets ingående hemvist i nordisk stat, skall egendomsordningen, oavsett deras medborgarskap, anses bestämd av den statens lag.

Om i den stat vars lag enligt denna paragraf är bestämmande för egendomsordningen föreskrivs att annan lag är tillämplig, skall det gälla.

3 §.

Om makar, vilkas egendomsordning enligt 2 § skall anses bestämd av lagen i utomnordisk stat, under äktenskapet tager hemvist här i riket och blir svenska medborgare, skall för tiden därefter svensk lag anses tillämplig på egendomsordningen. Egendom som enligt förut tillämplig lag var enskild likställs med enskild egendom enligt svensk lag.

Om makar, vilkas egendomsordning enligt 2 § skall anses bestämd enligt lagen i nordisk stat, under äktenskapet tager hemvist i annan nordisk stat, skall för tiden därefter lagen i den staten anses tillämplig på egendomsordningen.

4 §.

Om makar i annat fall än som avses i 3 § tagit hemvist och är eller på ansökan blir medborgare i annan stat än den vars lag är bestämmande för deras egendomsordning, skall för tiden därefter iakttagas vad som i den stat där de är medborgare föreskrivs om tillämplig lag i sådant fall.

5 §.

Om makar genom äktenskapsförord avtalar att deras egendomsordning skall bestämmas av lagen i viss stat till vilken finns anknytning genom någondera makens medborgarskap eller hemvist eller att lagen i stat till vilken funnits sådan anknytning alljämt skall gälla, skall förordet lända till efterrättelse oavsett om främmande lag medger sådant förord eller ej.

6 §.

Rättshandling, vilken är gällande enligt lag som var tillämplig när den företogs, påverkas ej av vad som sägs i 3, 4 eller 5 §.

7 §.

Make skall anses ha varit behörig att sluta äktenskapsförord, om sådan behörighet förelåg enligt lagen i den stat där han vid förordets upprättande var medborgare eller hade hemvist eller enligt den lag som var bestämmande för makarnas egendomsordning.

Äktenskapsförord skall anses giltigt till formen, om det tillkommit i enlighet med lagen i den stat där det skedde eller i stat där endera maken var medborgare eller hade hemvist eller enligt den lag som var bestämmande för makarnas egendomsordning.

Äktenskapsförord skall dock för att kunna åberopas här i riket registreras enligt svensk lag, såvida makarna vid äktenskapets ingående tog eller, om förordet upprättades senare, då hade hemvist här.

8 §.

Svensk lag skall i tillämpliga delar gälla beträffande inskränkningar i makes rådgighet över bostad och bohag här i riket.

9 §.

Vad främmande lag innehåller om inskränkningar i makes rådhighet över sin egendom får ej åberopas mot tredje man i fråga om rättshandling som rör fast egendom eller tomträtt här i riket.

10 §.

Främmande lag som är bestämmande för makars egendomsordning får i övrigt icke åberopas mot tredje man i fråga om giltigheten av rättshandling som make företager mot honom medan maken är bosatt här i riket eller av betalningsförpliktelse som make ådrager sig under tillfällig vistelse här.

Make som är bosatt här svarar för sina skulder med den egendom som tillhör honom, även om andra enligt främmande lag äger råda däröver. Detsamma gäller make som är bosatt utomlands, om fordran kan göras gällande mot honom på grund av bestämmelsen i första stycket.

Första och andra styckena gäller ej rättshandling som rör gemensam egendom över vilken andra maken ensam råder eller sådan egendoms ansvar för skuld.

11 §.

I fråga om makes rätt att med förpliktande verkan för andra maken ingå rättshandling för den dagliga hushållningen eller barnens uppfostran får svensk lag åberopas av tredje man, om makarna är bosatta här i riket.

12 §.

Bodelning, som med anledning av boskillnad, äktenskaps återgång, hemskillnad eller äktenskapsskillnad äger rum här i riket, förrättas enligt svensk lag, även om makarnas egendomsordning skall anses bestämd enligt främmande lag. Därvid tillämpas vad som enligt egendomsordningen och bestämmelserna här ovan gällt om makarnas egendom och ansvar för skulder. I övrigt skall bestämmelserna i 13 kap. giftermålsbalken ha motsvarande tillämpning.

Detsamma gäller vid bodelning i anledning av makes död, om ej annat följer av lagen (.....) om internationellrättsliga förhållanden rörande dödsbo.

Vad som i första och andra styckena sägs om bodelning skall också i tillämpliga delar gälla annan delning eller avräkning som enligt främmande lag skall äga rum beträffande makars egendom.

3 KAP.

Om äktenskapsmål m. m.

1 §.

Äktenskapsmål får upptagas av svensk domstol,

1. om båda makarna är svenska medborgare,
2. om käranden är svensk medborgare och har eller tidigare haft hemvist här i riket,
3. om käranden har hemvist här i riket sedan minst två år,
4. om svaranden har hemvist här i riket,

5. om saken rör ogiltighet av vigsel som förrättats av svensk myndighet,

6. om i annat fall Konungen, när endera maken är svensk medborgare eller kändan icke kan få sin talan prövad i den stat där han är medborgare, finner skäl att talan prövas här i riket.

Äktenskapsmål är mål, i vilka tvisten är huruvida man och kvinna är förenade i äktenskap med varandra, samt mål om återgång av äktenskap, hemskillnad och äktenskapsskillnad.

2 §.

Är svensk domstol behörig att upptaga talan av ena maken, äger den också upptaga talan av andra maken till gemensam handläggning.

När svensk domstol dömt till hemskillnad, får talan om därpå följande äktenskapsskillnad alltid upptagas av svensk domstol.

3 §.

Talan om återgång, hemskillnad eller äktenskapsskillnad prövas enligt svensk lag i den mån ej annat följer av vad som föreskrivs här nedan.

Även talan om skadestånd som väcks i sådant mål prövas enligt svensk lag. Därvid skall skälig hänsyn tagas till makarnas egendomsordning, om den bestäms av främmande lag, och övriga särskilda omständigheter.

4 §.

Mot makes bestridande får ej dömas till återgång enligt svensk lag, när annan lag tillämpats vid äktenskapets ingående och det med hänsyn till omständigheterna skulle vara uppenbart obilligt att tillämpa svensk lag.

Saknas skäl till återgång enligt svensk lag och har annan lag tillämpats vid äktenskapets ingående, får makes talan om återgång prövas enligt sistnämnda lag, om det skulle vara uppenbart obilligt att ej tillämpa den lagen.

5 §.

Är båda makarna utländska medborgare och har ej någondera hemvist här i riket sedan minst två år, får icke mot makes bestridande dömas till äktenskapsskillnad, om grund till äktenskapets upplösning ej föreligger enligt makarnas eller, om makarna är medborgare i olika stater, någondera makens nationella lag. Vad nu sagts gäller även om det dömts till hemskillnad mellan makarna enligt svensk lag.

Om make i annat fall, när båda makarna är utländska medborgare, åberopar att grund till äktenskapets upplösning saknas enligt hans nationella lag, skall det också beaktas på sätt som sägs i första stycket, när med hänsyn till samma makes eller gemensamma barns intressen särskilda skäl föreligger därtill.

6 §.

Ändring beträffande medborgarskap eller hemvist som äger rum sedan talan väckts medför ej hinder att talan prövas.

Sådan ändring medför ej heller, att vad som sägs i 5 § första eller andra stycket får åberopas mot talan om äktenskapsskillnad.

7 §.

Beslut som i främmande stat meddelats om ogiltighet eller återgång av äktenskap skall även gälla här i riket, om äktenskapet ingåtts inför myndighet tillhörande den staten eller jämförlig orsak till äktenskapets ogiltighet eller upplösning fanns enligt svensk lag.

Beslut som i främmande stat meddelats om hemskillnad eller äktenskapsskillnad skall gälla här i riket, om det med hänsyn till makes medborgarskap eller hemvist eller annan anknytning förelåg skälig anledning att talan prövades i den främmande staten.

(Hemskillnad som meddelats enligt främmande lag får dock ej läggas till grund för äktenskapsskillnad enligt svensk lag annat än om den berättigar till äktenskapsskillnad enligt den lag som tillämpats.)¹

8 §.

När endera maken ingått nytt äktenskap sedan beslut om återgång av äktenskap eller om äktenskapsskillnad meddelats i främmande stat, skall det tidigare äktenskapet, utan hinder av vad som sägs i 7 §, anses upplöst genom beslutet, om ej andra maken visar att den omgifte förfarit uppenbart otillbörligt mot honom.

9 §.

Vardera maken äger hos Svea hovrätt göra ansökan om prövning, huruvida beslut som avses i 7 eller 8 § skall gälla här i riket. Andra maken skall få tillfälle att yttra sig över ansökningen, när det kan ske.

Beslut som ej innebär att det i den främmande staten meddelade beslutet skall gälla utgör icke hinder mot ny prövning av frågan.

10 §.

Beslut om äktenskapsskillnad, som meddelats av myndighet i främmande stat där båda makarna var medborgare, får tillämpas utan föregående prövning enligt 9 §, när endera maken vill ingå nytt äktenskap.

Konungen äger förordna, att beslut om äktenskapsskillnad som meddelats i viss främmande stat får tillämpas utan föregående prövning enligt 9 §, även om makarna ej var medborgare i den staten.

11 §.

Är äktenskapsmål anhängigt i främmande stat och anhängiggörs här i riket äktenskapsmål mellan samma parter, äger rätten förordna, att det senare målet skall vila tills vidare, om det kan antagas att beslut i det förra målet skall vinna tillämpning här.

Beslut, varigenom talan i äktenskapsmål ogillats i främmande stat, utgör ej hinder att saken prövas här i riket.

12 §.

Är mål om återgång, hemskillnad eller äktenskapsskillnad anhängigt i främmande stat, får här i riket meddelas förordnande som sägs i 15 kap. 11 § giftermålsbalken.

¹ Bestämmelsen i detta stycke upptages som ett alternativ, se bet. s. 179 f.

4 KAP.

Om statslösa personer och politiska flyktingar

1 §.

Statslös person skall vid tillämpning av denna lag likställas med medborgare i den stat där han har hemvist eller, om han saknar hemvist, där han har sin vistelseort.

Detta gäller dock ej fråga som avses i 2 kap. 3 § första stycket eller 4 §.

2 §.

Politisk flykting skall vid tillämpning av denna lag likställas med medborgare i den stat där han har hemvist.

Andra stycket i 1 § har motsvarande tillämpning.

5 KAP.

Gemensamma bestämmelser

1 §.

När lagen i främmande stat skall tillämpas på grund av att någon äger medborgarskap där och i den staten finns flera gällande rättssystem, bestäms tillämpligt rättssystem enligt de i samma stat gällande reglerna. I brist på sådana regler tillämpas det rättssystem till vilket vederbörande har den närmaste anknytningen.

2 §.

Den som är bosatt i viss stat anses vid tillämpning av denna lag ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande.

Om någon enligt lagen i främmande stat hade domicil i den staten, får det åberopas, när giltighet eller verkan av rättshandling enligt bestämmelse i denna lag är beroende av att vederbörande hade hemvist där.

3 §.

Yrkar part att främmande lag skall tillämpas i mål som avses i denna lag, äger rätten, när det finnes påkallat, anmana honom att förebbringa utredning om innehållet i den främmande lagen. Anmaning får även riktas till den som väckt talan ehuru han ej åberopat främmande lag.

Om den som anmanats att förebbringa utredning underlåter det och innehållet av den främmande lagen ej har blivit känt på annat sätt, när den skall tillämpas i stället för svensk lag, får den väckta talan ej bifallas, om den icke med hänsyn till omständigheterna finnes skäligen böra prövas enligt svensk lag.

4 §.

Bestämmelse i främmande lag eller beslut som meddelats av myndighet i främmande stat får ej tillämpas, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket.

5 §.

Efter avtal med främmande stat äger Konungen föreskriva avvikelser från de bestämmelser som meddelas i denna lag.

Ö v e r g å n g s b e s t ä m m e l s e r

1. Denna lag träder i kraft den

Genom nya lagen upphävs, i den mån ej annat följer av vad nedan sägs,

1, 2 och 3 kap. samt 7 kap. 2, 3, 4 och 4 a §§ lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption,

lagen (1912: 69) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps rättsverkningar,

lagen (1915: 437) om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet,

lagen (1931: 155) angående rätt för Konungen att meddela bestämmelser om internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps rättsverkningar,

lagen (1964: 726) om svensk domstols prövning av äktenskapsmål i vissa fall,

förordningen (1904: 26 s. 13) angående vissa främmande lagars tillämpning i fråga om återgång av äktenskap,

kungörelsen (1929: 277) angående polsk och danzigsk lags tillämpning i fråga om återgång av äktenskap,

kungörelsen (1912: 171) angående tillämpning av bestämmelserna i den 17 juli 1905 i Haag avslutad internationell konvention rörande konflikter mellan olika lagar i fråga om vissa rättsverkningar av äktenskap,

kungörelsen (1929: 279) i anledning av Polens och den fria staden Danzigs tillträde till den i Haag den 17 juli 1905 avslutade internationella konventionen rörande konflikter mellan olika lagar i fråga om vissa rättsverkningar av äktenskap.

Nya lagen inverkar ej på giltigheten av andra bestämmelser som Konungen utfärdat med stöd av äldre lag eller på tillstånd eller uppdrag att förrätta vigsel som Konungen meddelat enligt äldre lag.

2. De bestämmelser som meddelas i 2 kap. nya lagen är tillämpliga även om äktenskapet ingåtts före nya lagens ikraftträdande med följande undantag:

a) Om mannen vid äktenskapets ingående var och vid nya lagens ikraftträdande alltjämt är svensk eller finsk medborgare, skall vid ikraftträdandet makarnas egendomsordning anses bestämd av lagen i den stat där mannen vid äktenskapets ingående var medborgare, om ej annat följer av äktenskapsförord.

Detta gäller ej, om förordningen (1931: 429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap är tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden.

b) I fråga om andra makar, på vilkas förmögenhetsförhållanden nyssnämnda förordning ej är tillämplig men som vid nya lagens ikraftträdande har hemvist i nordisk stat, skall vid ikraftträdandet makarnas egendomsordning anses bestämd av lagen i den stat som mannen tillhörde vid äktenskapets ingående, om ej annat följer av äktenskapsförord eller, om makarna har hemvist i Danmark, Island eller Norge, föreskrivs där.

c) Beträffande makar som vid nya lagens ikraftträdande har hemvist här i riket och är svenska medborgare skall för tiden efter ikraftträdandet svensk lag anses tillämplig på deras egendomsordning enligt vad som sägs i 2 kap. 3 § första stycket nya lagen, om ej annat följer av äkten- skapsförord.

Efter ena makens död äger dock andra maken begära att den lag som förut var tillämplig på makarnas egendomsordning skall läggas till grund för delning eller avräkning som avses i 2 kap. 12 § nya lagen.

d) Rättshandling, vilken är gällande enligt lag som var tillämplig när den företogs, påverkas ej av nya lagen.

3. Utan hinder av vad som sägs i 3 kap. 1 § nya lagen får talan i äkten- skapsmål prövas, om talan väckts före nya lagens ikraftträdande och svensk domstol enligt äldre lag var behörig att pröva sådan talan.

4. Frågor angående vårdnaden om och underhåll till barn får, när det finnes behövt, upptagas i äktenskapsmål som avses i nya lagen och skall därvid, om barnet vistas här i riket, alltid prövas enligt svensk lag.

2 Förslag till

Lag om ändring i giftermålsbalken

Härigenom förordnas, att 15 kap. 31 § giftermålsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, å okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man, *varom* i 18 kap. föräldrabalken *förmäles*. I fråga om arvode och ersättning till god man, som *här* avses, skall gälla vad i 20 kap. 19 § föräldrabalken *stadgas* angående gottgörelse åt rättegångsbiträde.

Föreslagen lydelse

15 KAP.

31 §.¹

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, på okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man *som nämns* i 18 kap. föräldrabalken. *Detsamma gäller, om han vistas på känd ort utom riket men stämningen eller andra handlingar i målet ej kan delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig. Det åligger gode mannen att, i den mån så kan ske, samråda med den part för vilken han förordnats.*

I fråga om arvode och ersättning till god man som avses i första stycket och återgåldandet därav skall gälla vad som i 20 kap. 19 § föräldrabalken föreskrivs angående gottgörelse åt rättegångsbiträde. Den för vilken god man förordnats skall dock ej förpliktas att till statsverket återgålda kostnaderna, om det med hänsyn till omständigheterna är obilligt.

Denna lag träder i kraft den

¹ Senaste lydelse 1963: 151, jfr 1969: 256 (paragrafens beteckning ändrad från 29 § till 31 §).

3 Förslag till

Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom förordnas, att 20 kap. 37 § föräldrabalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 KAP.

37 §.¹

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, å okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man, *varom* i 18 kap. *förmäles*. I fråga om arvode och ersättning till *god man*, som här avses, skall gälla vad i 20 kap. 19 § *stadgas* angående gottgörelse åt rättegångsbiträde.

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, på okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man *som nämns* i 18 kap. *Detsamma gäller, om han vistas på känd ort utom riket men stämningen eller andra handlingar i målet ej kan delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig. Det åligger gode mannen att, i den mån så kan ske, samråda med den part för vilken han förordnats*. I fråga om arvode och ersättning till *gode mannen och återgåldandet därav* skall gälla vad som i 20 kap. 19 § *föreskrivs* angående gottgörelse åt rättegångsbiträde. *Den för vilken god man förordnats skall dock ej förpliktas att till statsverket återgålda kostnaderna, om det med hänsyn till omständigheterna är obilligt.*

Vad i denna balk.
Då fråga eller fara.

Denna lag träder i kraft den

¹ Senaste lydelse 1963: 152, jfr 1969: 257 (paragrafens beteckning ändrad från 36 § till 37 §).

Convention sur la reconnaissance des divorces et des séparations de corps

Les Etats signataires de la présente Convention,

Désirant faciliter la reconnaissance des divorces et des séparations de corps acquis sur leurs territoires respectifs,

Ont résolu de conclure une Convention à cet effet et sont convenus des dispositions suivantes:

Article premier

La présente Convention s'applique à la reconnaissance, dans un Etat contractant, des divorces et des séparations de corps qui sont acquis dans un autre Etat contractant à la suite d'une procédure judiciaire ou autre officiellement reconnue dans ce dernier, et qui y ont légalement effet.

La Convention ne vise pas les dispositions relatives aux torts, ni les mesures ou condamnations accessoires prononcées par la décision de divorce ou de séparation de corps, notamment les condamnations d'ordre pécuniaire ou les dispositions relatives à la garde des enfants.

Article 2

Ces divorces et séparations de corps sont reconnus dans tout autre Etat contractant, sous réserve des autres dispositions de la présente Convention, si, à la date de la demande dans l'Etat du divorce ou de la séparation de corps (ci-après dénommé « l'Etat d'origine »):

1. le défendeur y avait sa résidence habituelle; ou

2. le demandeur y avait sa résidence habituelle et l'une des conditions suivantes, était en outre remplie:

a) cette résidence habituelle avait duré au moins une année immédiatement avant la date de la demande;

b) les époux y avaient en dernier lieu habituellement résidé ensemble; ou

Convention on the Recognition of Divorces and legal Separations

The States signatory to the present Convention,

Desiring to facilitate the recognition of divorces and legal separations obtained in their respective territories,

Have resolved to conclude a Convention to this effect, and have agreed on the following provisions —

Article 1

The present Convention shall apply to the recognition in one Contracting State of divorces and legal separations obtained in another Contracting State which follow judicial or other proceedings officially recognized in that State and which are legally effective there.

The Convention does not apply to findings of fault or to ancillary orders pronounced on the making of a decree of divorce or legal separation; in particular, it does not apply to orders relating to pecuniary obligations or to the custody of children.

Article 2

Such divorces and legal separations shall be recognized in all other Contracting States, subject to the remaining terms of this Convention, if, at the date of the institution of the proceedings in the State of the divorce or legal separation (hereinafter called 'the State of origin') —

(1) the respondent had his habitual residence there; or

(2) the petitioner had his habitual residence there and one of the following further conditions was fulfilled —

(a) such habitual residence had continued for not less than one year immediately prior to the institution of proceedings;

(b) the spouses last habitually resided there together; or

Konvention om erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader

Denna konventions signatärmakter,

vilka önskar underlätta erkännande av äktenskapsskillnader och hemskillnader som vunnits på deras respektive områden,

har beslutat att ingå en konvention för detta ändamål och har överenskommit om följande bestämmelser.

Artikel 1

Denna konvention är tillämplig i fråga om erkännande i fördragsslutande stat av äktenskapsskillnader och hemskillnader som vunnits i annan fördragsslutande stat efter domstolsförfarande eller annat i sistnämnda stat officiellt erkänt förfarande och som har laga verkan där.

Konventionen avser icke avgöranden som rör skuldfrågor och ej heller åtgärder eller ålägganden som beträffande följdfrågor föreskrivits i samband med beslut om äktenskapsskillnad eller hemskillnad, såsom betalningsålägganden eller beslut rörande vårdnaden om barnen.

Artikel 2

Med de förbehåll som följer av andra bestämmelser i konventionen skall ifrågasvarande äktenskapsskillnader och hemskillnader erkännas i varje fördragsslutande stat, om vid den tidpunkt då talan väcktes i den stat där äktenskapsskillnad eller hemskillnad vanns (i det följande kallad "ursprungsstaten"):

1. svaranden hade hemvist (résidence habituelle, habitual residence) där; eller

2. kändanden hade hemvist där och dessutom ett av följande villkor var uppfyllt:

a) detta hemvist varat minst ett år omedelbart innan talan väcktes;

b) makarna hade haft sitt sista gemensamma hemvist där; eller

3. les deux époux étaient ressortissants de cet Etat; ou

4. le demandeur était un ressortissant de cet Etat et l'une des conditions suivantes était en outre remplie:

a) le demandeur y avait sa résidence habituelle; ou

b) il y avait résidé habituellement pendant une période continue d'une année comprise au moins partiellement dans les deux années précédant la date de la demande; ou

5. le demandeur en divorce était un ressortissant de cet Etat et les deux conditions suivantes étaient en outre remplies:

a) le demandeur était présent dans cet Etat à la date de la demande et

b) les époux avaient, en dernier lieu, habituellement résidé ensemble dans un Etat dont la loi ne connaissait pas le divorce à la date de la demande.

Article 3

Lorsque la compétence, en matière de divorce ou de séparation de corps, peut être fondée dans l'Etat d'origine sur le domicile, l'expression « résidence habituelle » dans l'article 2 est censée comprendre le domicile au sens où ce terme est admis dans cet Etat.

Toutefois, l'alinéa précédent ne vise pas le domicile de l'épouse lorsque celui-ci est légalement rattaché au domicile de son époux.

Article 4

S'il y a eu une demande reconventionnelle, le divorce ou la séparation de corps intervenu sur la demande principale ou la demande reconventionnelle est reconnu si l'une ou l'autre répond aux conditions des articles 2 ou 3.

Article 5

Lorsqu'une séparation de corps, répondant aux dispositions de la présente Convention, a été convertie en divorce dans l'Etat d'origine, la reconnaissance du divorce ne peut pas être refusée pour le motif que les conditions prévues aux articles 2 ou 3 n'étaient plus remplies lors de la demande en divorce.

(3) both spouses were nationals of that State; or

(4) the petitioner was a national of that State and one of the following further conditions was fulfilled —

(a) the petitioner had his habitual residence there; or

(b) he had habitually resided there for a continuous period of one year falling, at least in part, within the two years preceding the institution of the proceedings; or

(5) the petitioner for divorce was a national of that State and both the following further conditions were fulfilled —

(a) the petitioner was present in that State at the date of institution of the proceedings and

(b) the spouses last habitually resided together in a State whose law, at the date of institution of the proceedings, did not provide for divorce.

Article 3

Where the State of origin uses the concept of domicile as a test of jurisdiction in matters of divorce or legal separation, the expression 'habitual residence' in Article 2 shall be deemed to include domicile as the term is used in that State.

Nevertheless, the preceding paragraph shall not apply to the domicile of dependence of a wife.

Article 4

Where there has been a cross-petition, a divorce or legal separation following upon the petition or cross-petition shall be recognized if either falls within the terms of Articles 2 or 3.

Article 5

Where a legal separation complying with the terms of this Convention has been converted into a divorce in the State of origin, the recognition of the divorce shall not be refused for the reason that the conditions stated in Articles 2 or 3 were no longer fulfilled at the time of the institution of the divorce proceedings.

3) båda makarna var medborgare i den staten; eller

4. käranden var medborgare i den staten och dessutom ett av följande villkor var uppfyllt:

a) käranden hade sitt hemvist där; eller

b) han hade haft sitt hemvist där under en sammanhängande period av ett år som åtminstone delvis inföll under de två sista åren innan talan väcktes; eller

5. i fråga om äktenskapsskillnad, käranden var medborgare i den staten och dessutom följande två villkor var uppfyllda:

a) käranden befann sig i den staten när talan väcktes och

b) makarna hade haft sitt sista gemensamma hemvist i en stat vars lag icke medgav äktenskapsskillnad när talan väcktes.

Artikel 3

När behörighet i frågor rörande äktenskapsskillnad eller hemskillnad i ursprungsstaten kan grundas på domicil, skall uttrycket "hemvist" i artikel 2 anses inbegripa domicil i den mening vari detta begrepp används i sagda stat.

Föregående stycke avser dock icke hustruns domicil när detta enligt lag är beroende av mannens domicil.

Artikel 4

Om genkärsmål har förekommit, skall äktenskapsskillnad eller hemskillnad som följt på huvudkärömbålet eller på genkärömbålet erkännas, om villkoren i artikel 2 eller 3 är uppfyllda för någotdera.

Artikel 5

Om hemskillnad som uppfyller bestämmelserna i denna konvention har lett till äktenskapsskillnad i ursprungsstaten, får erkännande av äktenskapsskillnaden icke vägras på den grunden att villkoren i artikel 2 eller 3 icke längre var uppfyllda när talan om äktenskapsskillnad väcktes.

Article 6

Lorsque le défendeur a comparu dans la procédure, les autorités de l'Etat où la reconnaissance d'un divorce ou d'une séparation de corps est invoquée seront liées par les constatations de fait sur lesquelles a été fondée la compétence.

La reconnaissance du divorce ou de la séparation de corps ne peut pas être refusée au motif:

a) soit que la loi interne de l'Etat où cette reconnaissance est invoquée ne permettrait pas, selon les cas, le divorce ou la séparation de corps pour les mêmes faits;

b) soit qu'il a été fait application d'une loi autre que celle qui aurait été applicable d'après les règles de droit international privé de cet Etat.

Sous réserve de ce qui serait nécessaire pour l'application d'autres dispositions de la présente Convention, les autorités de l'Etat où la reconnaissance d'un divorce ou d'une séparation de corps est invoquée ne peuvent procéder à aucun examen de la décision quant au fond.

Article 7

Tout Etat contractant peut refuser la reconnaissance d'un divorce entre deux époux qui, au moment où il a été acquis, étaient exclusivement ressortissants d'Etats dont la loi ne connaît pas le divorce.

Article 8

Si, eu égard à l'ensemble des circonstances, les démarches appropriées n'ont pas été entreprises pour que le défendeur soit informé de la demande en divorce ou en séparation de corps, ou si le défendeur n'a pas été mis à même de faire valoir ses droits, la reconnaissance du divorce ou de la séparation de corps peut être refusée.

Article 9

Tout Etat contractant peut refuser la reconnaissance d'un divorce ou d'une séparation de corps s'ils sont incompatibles avec une décision antérieure ayant pour objet principal l'état matrimonial des époux, soit rendue dans l'Etat où la reconnaissance est invoquée, soit reconnue ou remplissant les conditions de la reconnaissance dans cet Etat.

Article 6

Where the respondent has appeared in the proceedings, the authorities of the State in which recognition of a divorce or legal separation is sought shall be bound by the findings of fact on which jurisdiction was assumed.

The recognition of a divorce or legal separation shall not be refused —

(a) because the internal law of the State in which such recognition is sought would not allow divorce or, as the case may be, legal separation upon the same facts, or,

(b) because a law was applied other than that applicable under the rules of private international law of that State.

Without prejudice to such review as may be necessary for the application of other provisions of this Convention, the authorities of the State in which recognition of a divorce or legal separation is sought shall not examine the merits of the decision.

Article 7

Contracting States may refuse to recognize a divorce when, at the time it was obtained, both the parties were nationals of States which did not provide for divorce and of no other State.

Article 8

If, in the light of all the circumstances, adequate steps were not taken to give notice of the proceedings for a divorce or legal separation to the respondent, or if he was not afforded a sufficient opportunity to present his case, the divorce or legal separation may be refused recognition.

Article 9

Contracting States may refuse to recognize a divorce or legal separation if it is incompatible with a previous decision determining the matrimonial status of the spouses and that decision either was rendered in the State in which recognition is sought, or is recognized, or fulfills the conditions required for recognition, in that State.

Artikel 6

När svaranden har inställt sig under förfarandet, skall myndigheterna i den stat där erkännande av äktenskapsskillnad eller hemskillnad begärs vara bundna av de konstateranden av faktiska förhållanden på vilka behörighet har grundats.

Erkännande av äktenskapsskillnad eller hemskillnad får ej vägras:

a) på grund av att den interna lagen i den stat där erkännande begärs icke skulle medge äktenskapsskillnad eller hemskillnad av samma orsaker, eller

b) på grund av att annan lag tillämpats än den som skolat tillämpas enligt de internationellrättsliga reglerna i den stat där erkännande begärs.

Med förbehåll för vad som krävs för tillämpning av övriga bestämmelser i denna konvention får myndigheterna i den stat där erkännande av äktenskapsskillnad eller hemskillnad begärs icke underkasta beslutet någon saklig prövning.

Artikel 7

Fördragsslutande stat kan vägra att erkänna äktenskapsskillnad mellan makar som, när äktenskapsskillnaden vanns, båda var medborgare enbart i stater vilkas lag icke medgav äktenskapsskillnad.

Artikel 8

Om det, i betraktande av alla omständigheter, icke kan anses att ändamålsenliga åtgärder vidtagits för att svaranden skulle få kännedom om att äktenskapsskillnad eller hemskillnad begärts eller om svaranden icke fått tillfredsställande möjlighet att föra sin talan, kan erkännande av äktenskapsskillnad eller hemskillnad vägras.

Artikel 9

Fördragsslutande stat kan vägra att erkänna en äktenskapsskillnad eller hemskillnad, om den är oförenlig med tidigare beslut varigenom makarnas äktenskapliga status bestämts och vilket antingen meddelats i den stat, där erkännandet begärs eller också erkänts eller uppfyller villkoren för erkännande i samma stat.

Article 10

Tout Etat contractant peut refuser la reconnaissance d'un divorce ou d'une séparation de corps, si elle est manifestement incompatible avec son ordre public.

Article 11

Un Etat, tenu de reconnaître un divorce par application de la présente Convention, ne peut pas interdire le remariage à l'un ou l'autre des époux au motif que la loi d'un autre Etat ne reconnaît pas ce divorce.

Article 12

Dans tout Etat contractant, il peut être sursis à statuer sur toute demande en divorce ou en séparation de corps, si l'état matrimonial de l'un ou de l'autre des époux fait l'objet d'une instance dans un autre Etat contractant.

Article 13

A l'égard des divorces ou des séparations de corps acquis ou invoqués dans des Etats contractants qui connaissent en ces matières deux ou plusieurs systèmes de droit applicables dans des unités territoriales différentes:

1. toute référence à la loi de l'Etat d'origine vise la loi du territoire dans lequel le divorce ou la séparation de corps a été acquis;
2. toute référence à la loi de l'Etat de reconnaissance vise la loi du for; et
3. toute référence au domicile ou à la résidence dans l'Etat d'origine vise le domicile ou la résidence dans le territoire dans lequel le divorce ou la séparation de corps a été acquis.

Article 14

Pour l'application des articles 2 et 3, lorsque l'Etat d'origine connaît en matière de divorce ou de séparation de corps deux ou plusieurs systèmes de droit applicables dans des unités territoriales différentes:

1. l'article 2, chiffre 3, s'applique lorsque les deux époux étaient ressortissants de l'Etat dont l'unité territoriale où le divorce

Article 10

Contracting States may refuse to recognize a divorce or legal separation if such recognition is manifestly incompatible with their public policy ('ordre public').

Article 11

A State which is obliged to recognize a divorce under this Convention may not preclude either spouse from remarrying on the ground that the law of another State does not recognize that divorce.

Article 12

Proceedings for divorce or legal separation in any Contracting State may be suspended when proceedings relating to the matrimonial status of either party to the marriage are pending in another Contracting State.

Article 13

In the application of this Convention to divorces or legal separations obtained or sought to be recognized in Contracting States having, in matters of divorce or legal separation, two or more legal systems applying in different territorial units —

- (1) any reference to the law of the State of origin shall be construed as referring to the law of the territory in which the divorce or separation was obtained;
- (2) any reference to the law of the State in which recognition is sought shall be construed as referring to the law of the forum; and
- (3) any reference to domicile or residence in the State of origin shall be construed as referring to domicile or residence in the territory in which the divorce or separation was obtained.

Article 14

For the purposes of Articles 2 and 3 where the State of origin has in matters of divorce or legal separation, two or more legal systems applying in different territorial units —

- (1) Article 2, sub-paragraph (3), shall apply where both spouses were nationals of the State of which the territorial unit where

Artikel 10

Fördragsslutande stat kan vägra att erkänna äktenskapsskillnad eller hemskillnad, om sådant erkännande är uppenbart oförenligt med grunderna för dess rättsordning (ordre public).

Artikel 11

En stat som enligt denna konvention är skyldig att erkänna beslut om äktenskapsskillnad får icke vägra någondera maken att ingå nytt äktenskap på den grunden att lagen i annan stat icke erkänner äktenskapsskillnaden.

Artikel 12

Talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad kan i fördragsslutande stat förklaras vilande, om talan angående någondera makens äktenskapliga status är anhängig i annan fördragsslutande stat.

Artikel 13

Med avseende på äktenskapsskillnader eller hemskillnader som vunnits eller som begärs erkända i fördragsslutande stater som för sådana frågor har två eller flera rättsystem tillämpliga för olika områden skall:

1. varje hänvisning till lagen i ursprungsstaten avse lagen i det område där äktenskapsskillnad eller hemskillnad vunnits;

2. varje hänvisning till lagen i den stat där erkännande begärs avse den lag som tillämpas av den prövande myndigheten; och

3. varje hänvisning till domicil eller hemvist i ursprungsstaten avse domicil eller hemvist i det område där äktenskapsskillnad eller hemskillnad vunnits.

Artikel 14

När i ursprungsstaten beträffande äktenskapsskillnad eller hemskillnad gäller två eller flera rättssystem som är tillämpliga för olika områden, skall vid tillämpning av artiklarna 2 och 3

1. artikel 2 punkt 3 tillämpas när båda makarna var medborgare i stat som omfattar det område där äktenskapsskillnad eller

ou la séparation de corps a été acquis forme une partie, sans égard à la résidence habituelle des époux;

2. l'article 2, chiffres 4 et 5, s'applique lorsque le demandeur était ressortissant de l'Etat dont l'unité territoriale où le divorce ou la séparation de corps a été acquis forme une partie.

Article 15

Au regard d'un Etat contractant qui connaît en matière de divorce ou de séparation de corps deux ou plusieurs systèmes de droit applicables à des catégories différentes de personnes, toute référence à la loi de cet Etat vise le système de droit désigné par le droit de celui-ci.

Article 16

Si, pour l'application de la présente Convention, on doit prendre en considération la loi d'un Etat, contractant ou non, autre que l'Etat d'origine ou de reconnaissance, qui connaît en matière de divorce ou de séparation de corps deux ou plusieurs systèmes de droit d'application territoriale ou personnelle, il y a lieu de se référer au système désigné par le droit du dit Etat.

Article 17

La présente Convention ne met pas obstacle dans un Etat contractant à l'application de règles de droit plus favorables à la reconnaissance des divorces et des séparations de corps acquis à l'étranger.

Article 18

La présente Convention ne porte pas atteinte à l'application d'autres conventions auxquelles un ou plusieurs Etats contractants sont ou seront Parties et qui contiennent des dispositions sur les matières réglées par la présente Convention.

Les Etats contractants veilleront cependant à ne pas conclure d'autres conventions en la matière, incompatibles avec les termes de la présente Convention, à moins de raisons particulières tirées de liens régionaux ou autres; quelles que soient les dispositions de telles conventions, les Etats contractants s'engagent à reconnaître, en vertu

the divorce or legal separation was obtained forms a part, and that regardless of the habitual residence of the spouses;

(2) Article 2, sub-paragraphs (4) and (5), shall apply where the petitioner was a national of the State of which the territorial unit where the divorce or legal separation was obtained forms a part.

Article 15

In relation to a Contracting State having, in matters of divorce or legal separation, two or more legal systems applicable to different categories of persons, any reference to the law of that State shall be construed as referring to the legal system specified by the law of that State.

Article 16

When, for the purposes of this Convention, it is necessary to refer to the law of a State, whether or not it is a Contracting State, other than the State of origin or the State in which recognition is sought, and having in matters of divorce or legal separation two or more legal systems of territorial or personal application, reference shall be made to the system specified by the law of that State.

Article 17

This Convention shall not prevent the application in a Contracting State of rules of law more favourable to the recognition of foreign divorces and legal separations.

Article 18

This Convention shall not affect the operation of other conventions to which one or several Contracting States are or may in the future become Parties and which contain provisions relating to the subject-matter of this Convention.

Contracting States however, should refrain from concluding other conventions on the same matters incompatible with the terms of this Convention, unless for special reasons based on regional or other ties; and, notwithstanding the terms of such conventions, they undertake to recognize in accordance with this Convention divorces and

hemskillnad vunnits, oavsett makarnas hemvist;

2. artikel 2 punkterna 4 och 5 tillämpas när käranden var medborgare i stat som omfattar det område där äktenskapsskillnad eller hemskillnad vunnits.

Artikel 15

Med avseende på fördragsslutande stat, där beträffande äktenskapsskillnad eller hemskillnad gäller två eller flera rättssystem som är tillämpliga på olika kategorier av personer, skall varje hänvisning till lagen i den staten avse det rättssystem som anges av lagen i samma stat.

Artikel 16

Om vid tillämpning av denna konvention skall beaktas lagen i annan stat, fördragsslutande eller icke, än ursprungsstaten eller den stat där erkännande begärs och i förstnämnda stat beträffande äktenskapsskillnad eller hemskillnad gäller två eller flera rättssystem som är tillämpliga på olika områden eller kategorier av personer, skall det rättssystem beaktas som lagen i samma stat anger.

Artikel 17

Denna konvention hindrar icke fördragsslutande stat att tillämpa rättsregler, enligt vilka äktenskapsskillnad och hemskillnad som vunnits i annan stat erkänns i vidare omfattning.

Artikel 18

Denna konvention innebär ej inskränkning i tillämpningen av andra konventioner, till vilka en eller flera fördragsslutande stater är eller blir anslutna och som innehåller bestämmelser rörande de frågor som regleras i denna konvention.

De fördragsslutande staterna bör emellertid tillse att de icke sluter konventioner i ämnet, som är oförenliga med reglerna i förevarande konvention, utan att särskilda skäl föreligger på grund av regionala eller andra föreningsband. Oavsett bestämmelserna i sådana konventioner förbinder sig de fördragsslutande staterna att i överensstämmelse

de la présente Convention, les divorces et les séparations de corps acquis dans des Etats contractants qui ne sont Parties à ces conventions.

Article 19

Tout Etat contractant pourra, au plus tard au moment de la ratification ou de l'adhésion, se réserver le droit:

1. de ne pas reconnaître un divorce ou une séparation de corps entre deux époux qui, au moment où il a été acquis, étaient exclusivement ses ressortissants, lorsqu'une loi autre que celle désignée par son droit international privé a été appliquée, à moins que cette application n'ait abouti au même résultat que si l'on avait observé cette dernière loi;

2. de ne pas reconnaître un divorce entre deux époux qui, au moment où il a été acquis, avaient l'un et l'autre leur résidence habituelle dans des Etats qui ne connaissent pas le divorce. Un Etat qui fait usage de la réserve prévue au présent paragraphe ne pourra refuser la reconnaissance par application de l'article 7.

Article 20

Tout Etat contractant dont la loi ne connaît pas le divorce pourra, au plus tard au moment de la ratification ou de l'adhésion, se réserver le droit de ne pas reconnaître un divorce si, au moment où celui-ci a été acquis, l'un des époux était ressortissant d'un Etat dont la loi ne connaissait pas le divorce.

Cette réserve n'aura d'effet qu'aussi longtemps que la loi de l'Etat qui en a fait usage ne connaîtra pas le divorce.

Article 21

Tout Etat contractant dont la loi ne connaît pas la séparation de corps pourra, au plus tard au moment de la ratification ou de l'adhésion, se réserver le droit de ne pas reconnaître une séparation de corps si, au moment où celle-ci a été acquise, l'un des époux était ressortissant d'un Etat contractant dont la loi ne connaissait pas la séparation de corps.

legal separations granted in Contracting States which are not Parties to such other conventions.

Article 19

Contracting States may, not later than the time of ratification or accession, reserve the right—

(1) to refuse to recognize a divorce or legal separation between two spouses who, at the time of the divorce or legal separation, were nationals of the State in which recognition is sought, and of no other State, and a law other than that indicated by the rules of private international law of the State of recognition was applied, unless the result reached is the same as that which would have been reached by applying the law indicated by those rules;

(2) to refuse to recognize a divorce when, at the time it was obtained, both parties habitually resided in States which did not provide for divorce. A State which utilizes the reservation stated in this paragraph may not refuse recognition by the application of Article 7.

Article 20

Contracting States whose law does not provide for divorce may, not later than the time of ratification or accession, reserve the right not to recognize a divorce if, at the date it was obtained, one of the spouses was a national of a State whose law did not provide for divorce.

This reservation shall have effect only so long as the law of the State utilizing it does not provide for divorce.

Article 21

Contracting States whose law does not provide for legal separation may, not later than the time of ratification or accession, reserve the right to refuse to recognize a legal separation when, at the time it was obtained, one of the spouses was a national of a Contracting State whose law did not provide for legal separation.

melse med denna konvention erkänna äktenskapsskillnader och hemskillnader som vunnits i fördragsslutande stater, vilka icke är anslutna till de särskilda konventionerna.

Artikel 19

Fördragsslutande stat kan senast i samband med ratifikation eller anslutning förbehålla sig:

1. att ej erkänna äktenskapsskillnad eller hemskillnad mellan makar som, när den vanns, båda var medborgare enbart i den staten, om annan lag tillämpats än den lag som anges av samma stats internationella privaträtt och det lett till annat resultat än om sistnämnda lag iakttagits;

2. att ej erkänna äktenskapsskillnad mellan makar som, när den vanns, båda hade hemvist i stater som icke medgav äktenskapsskillnad. En stat som gör detta förbehåll kan icke vägra erkännande med tillämpning av artikel 7.

Artikel 20

Fördragsslutande stat, vars lag icke medger äktenskapsskillnad, kan senast i samband med ratifikation eller anslutning förbehålla sig att ej erkänna äktenskapsskillnad, om en av makarna, när den vanns, var medborgare i stat vars lag icke medgav äktenskapsskillnad.

Detta förbehåll gäller endast så länge lagen i den stat som gjort förbehållet icke medger äktenskapsskillnad.

Artikel 21

Fördragsslutande stat, vars lag icke medger hemskillnad, kan senast i samband med ratifikation eller anslutning förbehålla sig att icke erkänna hemskillnad, om en av makarna, när den vanns, var medborgare i fördragsslutande stat vars lag icke medgav hemskillnad.

Article 22

Tout Etat contractant pourra déclarer à tout moment que certaines catégories de personnes qui ont sa nationalité pourront ne pas être considérées comme ses ressortissants pour l'application de la présente Convention.

Article 23

Tout Etat contractant qui comprend, en matière de divorce ou de séparation de corps, deux ou plusieurs systèmes de droit, pourra au moment de la signature, de la ratification ou de l'adhésion, déclarer que la présente Convention s'étendra à tous ces systèmes de droit ou seulement à un ou plusieurs d'entre eux, et pourra à tout moment modifier cette déclaration en faisant une nouvelle déclaration.

Ces déclarations seront notifiées au Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas et indiqueront expressément les systèmes de droit auxquels la Convention s'applique.

Tout Etat contractant peut refuser de reconnaître un divorce ou une séparation de corps si, à la date où la reconnaissance est invoquée, la Convention n'est pas applicable au système de droit d'après lequel ils ont été acquis.

Article 24

La présente Convention est applicable quelle que soit la date à laquelle le divorce ou la séparation de corps a été acquis.

Toutefois, tout Etat contractant pourra, au plus tard au moment de la ratification ou de l'adhésion, se réserver le droit de ne pas appliquer la présente Convention à un divorce ou à une séparation de corps acquis avant la date de son entrée en vigueur pour cet Etat.

Article 25

Tout Etat pourra, au plus tard au moment de la ratification ou de l'adhésion, faire une ou plusieurs des réserves prévues aux articles 19, 20, 21 et 24 de la présente Convention. Aucune autre réserve ne sera admise.

Tout Etat contractant pourra également, en notifiant une extension de la Convention conformément à l'article 29, faire une ou

Article 22

Contracting States may, from time to time, declare that certain categories of persons having their nationality need not be considered their nationals for the purposes of this Convention.

Article 23

If a Contracting State has more than one legal system in matters of divorce or legal separation, it may, at the time of signature, ratification or accession, declare that this Convention shall extend to all its legal systems or only to one or more of them, and may modify its declaration by submitting another declaration at any time thereafter.

These declarations shall be notified to the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands, and shall state expressly the legal systems to which the Convention applies.

Contracting States may decline to recognize a divorce or legal separation if, at the date on which recognition is sought, the Convention is not applicable to the legal system under which the divorce or legal separation was obtained.

Article 24

This Convention applies regardless of the date on which the divorce or legal separation was obtained.

Nevertheless a Contracting State may, not later than the time of ratification or accession, reserve the right not to apply this Convention to a divorce or to a legal separation obtained before the date on which, in relation to that State, the Convention comes into force.

Article 25

Any State may, not later than the moment of its ratification or accession, make one or more of the reservations mentioned in Articles 19, 20, 21 and 24 of the present Convention. No other reservation shall be permitted.

Each Contracting State may also, when notifying an extension of the Convention in accordance with Article 29, make one

Artikel 22

Fördragsslutande stat kan när som helst förklara, att vissa kategorier av personer som är medborgare i den staten likväl icke behöver räknas som dess medborgare vid tillämpning av denna konvention.

Artikel 23

Fördragsslutande stat som har två eller flera rättssystem beträffande äktenskapsskillnad eller hemskillnad kan i samband med undertecknande, ratifikation eller anslutning förklara, att konventionen skall gälla samtliga dessa rättssystem eller endast ett eller flera av dem, och kan när som helst ändra denna förklaring genom att avge en ny förklaring.

Underrättelse om sådan förklaring skall lämnas till Nederländernas utrikesministerium och skall uttryckligen ange de rättssystem på vilka konventionen skall tillämpas.

Fördragsslutande stat kan vägra att erkänna äktenskapsskillnad eller hemskillnad, om konventionen, när erkännandet begärs, icke är tillämplig på det rättssystem enligt vilket äktenskapsskillnaden eller hemskillnaden vunnits.

Artikel 24

Denna konvention är tillämplig oavsett när äktenskapsskillnad eller hemskillnad vunnits.

Fördragsslutande stat kan likväl senast i samband med ratifikation eller anslutning förbehålla sig att icke tillämpa konventionen beträffande äktenskapsskillnad eller hemskillnad som vunnits innan konventionen trätt i kraft för den staten.

Artikel 25

Fördragsslutande stat kan senast i samband med ratifikation eller anslutning göra ett eller flera av de förbehåll som anges i artiklarna 19, 20, 21 och 24 i denna konvention. Andra förbehåll är ej tillåtna.

Fördragsslutande stat kan likaledes, samtidigt med att den lämnar underrättelse om utsträckt tillämpning av konventionen enligt

plusieurs de ces réserves avec effet limité aux territoires ou à certains des territoires visés par l'extension.

Tout Etat contractant pourra, à tout moment, retirer une réserve qu'il aura faite. Ce retrait sera notifié au Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas.

L'effet de la réserve cessera le soixantième jour après la notification mentionnée à l'alinéa précédent.

Article 26

La présente Convention est ouverte à la signature des Etats représentés à la Onzième session de la Conférence de La Haye de droit international privé.

Elle sera ratifiée et les instruments de ratification seront déposés auprès du Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas.

Article 27

La présente Convention entrera en vigueur le soixantième jour après le dépôt du troisième instrument de ratification prévu par l'article 26, alinéa 2.

La Convention entrera en vigueur, pour chaque Etat signataire ratifiant postérieurement, le soixantième jour après le dépôt de son instrument de ratification.

Article 28

Tout Etat non représenté à la Onzième session de la Conférence de La Haye de droit international privé qui est Membre de cette Conférence ou de l'Organisation des Nations Unies ou d'une institution spécialisée de celle-ci ou Partie au Statut de la Cour internationale de Justice pourra adhérer à la présente Convention après son entrée en vigueur en vertu de l'article 27, alinéa premier.

L'instrument d'adhésion sera déposé auprès du Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas.

La Convention entrera en vigueur, pour l'Etat adhérent, le soixantième jour après le dépôt de son instrument d'adhésion.

L'adhésion n'aura d'effet que dans les

or more of the said reservations, with its effect limited to all or some of the territories mentioned in the extension.

Each Contracting State may at any time withdraw a reservation it has made. Such a withdrawal shall be notified to the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands.

Such a reservation shall cease to have effect on the sixtieth day after the notification referred to in the preceding paragraph.

Article 26

The present Convention shall be open for signature by the States represented at the Eleventh Session of the Hague Conference on Private International Law.

It shall be ratified, and the instruments of ratification shall be deposited with the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands.

Article 27

The present Convention shall enter into force on the sixtieth day after the deposit of the third instrument of ratification referred to in the second paragraph of Article 26.

The Convention shall enter into force for each signatory State which ratifies subsequently on the sixtieth day after the deposit of its instrument of ratification.

Article 28

Any State not represented at the Eleventh Session of the Hague Conference on Private International Law which is a Member of this Conference or of the United Nations or of a specialised agency of that Organisation, or a Party to the Statute of the International Court of Justice may accede to the present Convention after it has entered into force in accordance with the first paragraph of Article 27.

The instrument of accession shall be deposited with the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands.

The Convention shall enter into force for a State acceding to it on the sixtieth day after the deposit of its instrument of accession.

The accession will have effect only as

artikel 29, göra ett eller flera sådana förbehåll med verkan begränsad till de områden som avses med underrättelsen eller vissa av dem.

Fördragsslutande stat kan när som helst återtaga förbehåll som den gjort. Om återtagandet skall Nederländernas utrikesministerium underrättas.

Förbehållet upphör att gälla sextionde dagen efter att sådan underrättelse som avses i föregående stycke har lämnats.

Artikel 26

Denna konvention är öppen för under-tecknande av de stater som var företrädna vid Haagkonferensens för internationell privaträtt elfte session.

Den skall ratificeras och ratifikationsinstrumenten skall deponeras i Nederländernas utrikesministerium.

Artikel 27

Denna konvention träder i kraft sextionde dagen efter det att det tredje ratifikationsinstrumentet deponerats enligt artikel 26 andra stycket.

För varje signatärmakt, som senare ratificerar konventionen, träder den i kraft sextionde dagen efter det att dess ratifikationsinstrument deponerats.

Artikel 28

Stat som ej var företräd vid Haagkonferensens för internationell privaträtt elfte session men som är medlem av denna konferens eller av Förenta nationerna eller av ett fackorgan inom den organisationen eller är ansluten till Internationella domstolens stadga kan ansluta sig till denna konvention sedan den trätt i kraft enligt artikel 27 första stycket.

Anslutningsinstrumentet skall deponeras i Nederländernas utrikesministerium.

Konventionen skall för stat som ansluter sig träda i kraft sextionde dagen efter att dess anslutningsinstrument deponerats.

Anslutningen gäller endast i förhållandet

rapports entre l'Etat adhérent et les Etats contractants qui auront déclaré accepter cette adhésion. Cette déclaration sera déposée auprès du Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas; celui-ci en enverra, par la voie diplomatique, une copie certifiée conforme, à chacun des Etats contractants.

La Convention entrera en vigueur entre l'Etat adhérent et l'Etat ayant déclaré accepter cette adhésion soixante jours après le dépôt de la déclaration d'acceptation.

Article 29

Tout Etat, au moment de la signature, de la ratification ou de l'adhésion, pourra déclarer que la présente Convention s'étendra à l'ensemble des territoires qu'il représente sur le plan international, ou à l'un ou plusieurs d'entre eux. Cette déclaration aura effet au moment de l'entrée en vigueur de la Convention pour ledit Etat.

Par la suite, toute extension de cette nature sera notifiée au Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas.

L'extension n'aura d'effet que dans les rapports avec les Etats contractants qui auront déclaré accepter cette extension. Cette déclaration sera déposée auprès du Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas; celui-ci en enverra, par la voie diplomatique, une copie certifiée conforme, à chacun des Etats contractants.

L'extension produira ses effets dans chaque cas soixante jours après le dépôt de la déclaration d'acceptation.

Article 30

La présente Convention aura une durée de cinq ans à partir de la date de son entrée en vigueur conformément à l'article 27, alinéa premier, même pour les Etats qui l'auront ratifiée ou y auront adhéré postérieurement.

La Convention sera renouvelée tacitement de cinq en cinq ans, sauf dénonciation.

La dénonciation sera, au moins six mois avant l'expiration du délai de cinq ans, noti-

regards the relations between the acceding State and such Contracting States as will have declared their acceptance of the accession. Such a declaration shall be deposited at the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands; this Ministry shall forward, through diplomatic channels, a certified copy to each of the Contracting States.

The Convention will enter into force as between the acceding State and the State that has declared its acceptance of the accession on the sixtieth day after the deposit of the declaration of acceptance.

Article 29

Any State may, at the time of signature, ratification or accession, declare that the present Convention shall extend to all the territories for the international relations of which it is responsible, or to one or more of them. Such a declaration shall take effect on the date of entry into force of the Convention for the State concerned.

At any time thereafter, such extensions shall be notified to the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands.

The extension will have effect only as regards the relations with such Contracting States as will have declared their acceptance of the extensions. Such a declaration shall be deposited at the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands; this Ministry shall forward, through diplomatic channels, a certified copy to each of the Contracting States.

The extension will take effect in each case sixty days after the deposit of the declaration of acceptance.

Article 30

The present Convention shall remain in force for five years from the date of its entry into force in accordance with the first paragraph of Article 27, even for States which have ratified it or acceded to it subsequently.

If there has been no denunciation, it shall be renewed tacitly every five years.

Any denunciation shall be notified to the Ministry of Foreign Affairs of the Nether-

mellan den anslutande staten och de fördragsslutande stater som förklarat sig godkänna anslutningen. Sådan förklaring skall deponeras i Nederländernas utrikesministerium. Ministeriet skall på diplomatisk väg tillställa varje fördragsslutande stat en bestyrkt avskrift.

Konventionen träder i kraft mellan den anslutande staten och stat, som förklarat sig godkänna anslutningen, sextionde dagen efter att förklaringen om godkännande deponerats.

Artikel 29

Stat som undertecknar, ratificerar eller ansluter sig till konventionen kan i samband därmed förklara, att konventionen skall utsträckas till samtliga områden för vars internationella förbindelser den svarar eller till ett eller flera av dem. Förklaringen träder i kraft samtidigt som konventionen träder i kraft för berörda stat.

I fortsättningen skall varje gång, som konventionen utsträcks på sådant sätt, under rättelse lämnas till Nederländernas utrikesministerium.

Den utsträckta tillämpningen av konventionen gäller endast i förhållande till de stater som förklarat sig godkänna den utsträckta tillämpningen. Sådan förklaring skall deponeras i Nederländernas utrikesministerium. Ministeriet skall på diplomatisk väg tillställa varje fördragsslutande stat en bestyrkt avskrift.

Den utsträckta tillämpningen träder i varje särskilt fall i kraft sextio dagar efter det att förklaring om dess godkännande deponerats.

Artikel 30

Denna konvention gäller i fem år, räknat från tidpunkten för dess ikraftträdande enligt artikel 27 första stycket, även för stater som först senare ratificerat eller anslutit sig till konventionen.

Konventionen skall, om uppsägning ej sker, anses tyst förlängd för fem år i sänder.

Uppsägning skall minst sex månader före utgången av den löpande femårsperioden

fiée au Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas.

Elle pourra se limiter à certains territoires auxquels s'applique la Convention.

La dénonciation n'aura d'effet qu'à l'égard de l'Etat qui l'aura notifiée. La Convention restera en vigueur pour les autres Etats contractants.

Article 31

Le Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas notifiera aux Etats visés à l'article 26, ainsi qu'aux Etats qui auront adhéré conformément aux dispositions de l'article 28:

a) les signatures et ratifications visées à l'article 26;

b) la date à laquelle la présente Convention entrera en vigueur conformément aux dispositions de l'article 27, alinéa premier;

c) les adhésions prévues à l'article 28 et la date à laquelle elles auront effet;

d) les extensions prévues à l'article 29 et la date à laquelle elles auront effet;

e) les dénonciations prévues à l'article 30;

f) les réserves et les retraits de réserves visés aux articles 19, 20, 21, 24 et 25;

g) les déclarations visées aux articles 22, 23, 28 et 29.

En foi de quoi, les soussignés, dûment autorisés, ont signé la présente Convention.

Fait à La Haye, le premier juin 1970, en français et en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire, qui sera déposé dans les archives du Gouvernement des Pays-Bas et dont une copie certifiée conforme sera remise, par la voie diplomatique, à chacun des Etats représentés à la Onzième session de la Conférence de La Haye de droit international privé.

lands, at least six months before the end of the five year period.

It may be limited to certain of the territories to which the Convention applies.

The denunciation shall have effect only as regards the State which has notified it. The Convention shall remain in force for the other Contracting States.

Article 31

The Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands shall give notice to the States referred to in Article 26, and to the States which have acceded in accordance with Article 28, of the following—

(a) the signatures and ratifications referred to in Article 26;

(b) the date on which the present Convention enters into force in accordance with the first paragraph of Article 27;

(c) the accessions referred to in Article 28 and the dates on which they take effect;

(d) the extensions referred to in Article 29 and the dates on which they take effect;

(e) the denunciations referred to in Article 30;

(f) the reservations and withdrawals referred to in Articles 19, 20, 21, 24 and 25;

(g) the declarations referred to in Articles 22, 23, 28 and 29.

In witness whereof the undersigned, being duly authorized thereto, have signed the present Convention.

Done at The Hague, on the first day of June, 1970, in the English and French languages, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Government of the Netherlands, and of which a certified copy shall be sent, through the diplomatic channel to each of the States represented at the Eleventh Session of the Hague Conference on Private International Law.

tillkännages hos Nederländernas utrikesministerium.

Uppsägning kan begränsas till vissa av de områden för vilka konventionen är tillämplig.

Uppsägning gäller endast för den stat som gjort uppsägningen. För övriga fördragsslutande stater förblir konventionen i kraft.

Artikel 31

Nederländernas utrikesministerium skall lämna de stater som avses i artikel 26, liksom de stater som anslutit sig enligt bestämmelserna i artikel 28, underrättelser om:

a) undertecknande och ratifikation enligt artikel 26;

b) tidpunkten då konventionen träder i kraft enligt artikel 27 första stycket;

c) anslutning enligt artikel 28 och tidpunkten för dess ikraftträdande;

d) förklaring enligt artikel 29 om utsträckt tillämpning av konventionen och tidpunkten för ikraftträdandet;

e) uppsägning enligt artikel 30;

f) förbehåll och återtagande därav enligt artiklarna 19, 20, 21, 24 och 25;

g) förklaringar enligt artiklarna 22, 23, 28 och 29.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill behörigen bemyndigade, undertecknat denna konvention.

Som skedde i Haag den 1 juni 1970, på engelska och franska språken, vilka båda texter äger lika vitsord, i ett exemplar som skall deponeras i Nederländernas regerings arkiv och varav bestyrkt avskrift på diplomatisk väg skall överlämnas till varje stat som var företrädd vid Haagkonferensens för internationell privaträtt elfte session.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
1 Förslag till lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap	3
2 Förslag till lag om erkännande av vissa utländska äktenskapskillnader och hemskillnader	14
3 Förslag till lag om ändring i giftermålsbalken	15
4 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken	16
Utdrag ur statsrådsprotokollet över justitieärenden den 6 september 1973	18
1 Inledning	18
2 Allmänna frågor	20
2.1 Huvuddragen av gällande rätt	20
2.2 Utländsk lagstiftning	26
2.3 Huvuddragen av kommitténs förslag	27
2.4 Remissyttrandena	35
3 Äktenskaps ingående	41
3.1 Gällande rätt	41
3.2 Kommittén	45
3.3 Remissyttrandena	48
4 Äktenskapsmål	50
4.1 Gällande rätt	51
4.2 Kommittén	55
4.3 Remissyttrandena	59
5 1968 års Haagkonvention	63
5.1 Konventionens innehåll	63
5.2 Kommittén	68
5.3 Remissyttrandena	69
6 Statslösa personer och politiska flyktingar	69
6.1 Gällande rätt	69
6.2 Kommittén	71
6.3 Remissyttrandena	72
7 Förordnande av god man för bortovarande	73
7.1 Gällande rätt	73
7.2 Kommittén	73
7.3 Remissyttrandena	74
8 Föredraganden	76
8.1 Allmänna synpunkter	76
8.2 Äktenskaps ingående	81
8.3 Äktenskapsmål	85
8.4 1968 års Haagkonvention	91
8.5 Statslösa personer och politiska flyktingar	93
8.6 Förordnande av god man för bortovarande	94
9 Upprättade lagförslag	96
10 Specialmotivering	96
10.1 Förslaget till lag om ändring i 1904 års lag	96

10.2 Förslaget till lag om erkännande av vissa utländska äkten- skapsskillnader och hemskillnader	126
10.3 Förslagen till ändringar i GB och FB	131
11 Hemställan	132

Bilagor

1 Familjerättskommitténs förslag till	
1. Lag om internationellrättsliga förhållanden rörande äkten- skap	133
2. Lag om ändring i giftermålsbalken	142
3. Lag om ändring i föräldrabalken	143
2 Konvention om erkännande av äktenskapsskillnader och hem- skillnader	144

